

Supracoperta și coperta de *Petre Vulcănescu*

ARGHEZI, S. XIX

461

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

19

PROZE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

19394
BIBLIOTECĂ NAȚIONALĂ DE LITERATURĂ
BIBLIOTECĂ NAȚIONALĂ DE LITERATURĂ

PROFILURI

ADVERSARII

Blinzi de o timiditate naturală, ei căpтуseau, ascunși, podina și păreții, încuibăți în grinzi, strecurați în cărți. Oul lor tăinuit aștepta în scoarțele unui Homer căldura trebuincioasă clocirii desăvârșite. Ei aveau să se rezolve cîndva în ploșnițe ca să străbată uscatul, și în molii ca să se ridice pe aripi pulverulente pînă la Sfîntul Spirit, care li s'a înfățișat ca un porumb alb, împăiat cu vată, deasupra bibliotecii.

Către seară, omul, ostenit, se așează, calm, în jîlt, visînd un cîntec cu stihuri de rugă. Mîța lui plecase, cîinele murise. Ploua. Fantoma imaginilor familiare pribegea prin odaie ca o spumă albă, burie de fum transparent de tutun. Tăcuse și flașneta uliții reci, cu trotuarele de catran și ulei. Singur bombănitul ursuz al unui bețiv sprijinit de zăbrelele porții, mai putea fi auzit, rupt din gura lui greoaie de mîzgă, ca o voce de tobă.

În depărtările înghețate, închipuirea muncitorului căuta făptura omului viitor, victorios, acoperit acum cu platoșe lucii și pieptare de zimți, purtător de arme și speranțe noi. Ochiul lui, plăsmuitor de fințe depline, se bucura de prefăcerea omenirii în legea puterii și a datoriei. Prin foc și tăiș, el le vedea regenerate, mînate de o voință întreagă, stăpîne pe destinul lor prins ca o sabie de șoldul viguros. Vor înceta, în sfîrșit,

să se mai arate viciile de trîndăvie ale neamurilor putrede și gălăgioase. O tinerețe neobișnuită nici gîndirii, va străluci în ochii popoarelor, și urmașii vor fi chemați să zămislească veacurile cele mai grele și mai mari. . .

Un păduche însă, pe furis, se ivi să-și reclame dreptul la aristocrație, și, după el, păduchele următor. Și puii lor și rudele lor. Innăbușindu-și duhoarea, ei înaintară, siguri de inutilitatea prudenței la un ceas atît de înnoptat. Iată-i suind pe încălțăminte. Asaltul larvelor infecte, corcite din întuneric și umezeală, începu. Varietăți contradictorii se găsiră strînse într-o logică alianță. Instinctul îl împinge către cap, adversarul neiertător al păduchelui orgolios dar modest. Urcușul accidental începe să fie populat. Ura!

Dar ochiul muncitorului e deschis. El măsoară efortul bestiolei și așteaptă cîndul să ajungă mai sus. . .

Veniți, gingași paraziți, pe care timpurile eroice vă favorizează. Păianjeni cu brațele imense, cloporte, gînganii cu sute de picioare agile, ieșiți din găuri, populați odaia și începeți! Omul din jilt ar putea să vă strivească sub tălpile lui grele.

OMUL OM ȘI NEOMUL

E o poveste veche și totdeauna nouă. O uită unul și o re trăiește altul, și, ca și cum nu s-ar fi repetat în toate zilele, se înmulțește la nesfîrșit. Neînțelegîndu-și rostul, jignit de continua ei reeditare și de un dezechilibru într-adevăr uimitor, și concepînd pe omul din poveste monstruos, graiul poporului l-a pus între animalele ce i se părea că au trecut în el printr-o migrațiune odioasă, stabilind identificările cum s-a priceput: porcul, măgarul, șarpele.

Omul se naște idealist și naiv, cu o părere bună de oameni. Zac în simțirile lui frăgezimi inuzabile și capacități de bunăcredință, pe care nicio decepție nu ajunge să le știrbească. El șovăie să tragă la răspundere omul, și-l face animal, ca să scuze moralul și să se mai poată încrede în el.

Omul om nu vrea să rătăcească singur împrejurul lumii, are nevoie de tovarăși: tovarășii-l mint, ucenicii-l fură, prietenii-l necinstesc. Porcul își păstrează firea și caracterul fără să și le izmenească, măgarul e un om detreabă, șarpele a fost numai în metaforă încălzit la sîn. Animalul nu iese din personalitatea lui ca să ți se facă plăcut, amabil; tățile perfide îl dezonorează: viu ori ucis, mîngîiat sau bătut, el rămîne el. Singur omul cunoaște și exploatează trecerea dintr-o clasificare într-alta și prefăcătoria. Onest e numai dobitocul — și se menul lui omul om.

Subt oblăduirea zisei inteligențe, omul vulgar poate să fie dublu, triplu și la nesfârșit variabil, în același timp și obiect, zbatînduse între aparențe și samsar al tuturor stărilor sufletești, lucrînd fără marfă proprie și capital. El riscă o mască luată de la altul. O mască plînge și alta înșeală: cîte cinci obraze suprapuse, lepădate și reîmpărechiate: sentimentalul și licheaua, devotatul și canalia. Viața e o problemă de expedient și de secundă. Un antrefileu, pieziș: totalizare irealizabilă.

Povestea e una și aceeași în toate vremile, în toate limbile.

Era nefericit, era hulit și lăi ajutat să-și vie sufletul lui în fire. Lăi adunat din zdrențe și bube, zăcînd pe o margine de drum, uitat dincolo de ciulini și bozii. Lăi dat din plosca ta rachiu, ca să-i îndrăvenești cumpătul rupt, iai uns rănile cu undelemn, lăi urcat întins pe spinarea ășinei tale, de călător pe nisipuri, și lăi dus acasă la tine, lăi culcat, lăi oblojit, iai cîntat din ghitară lîngă ureche.

Să vindecat, bietul, și te-a pizmuț că putuși să-l ajuți. Pe la răsplîntii s-a dat în vorbă cu hōții de noapte, care-ți pîndeau ograda să-i dea foc, șoptindu-le pe unde-i trecerea printre ghimpi mai lesnicioasă, și lăi văzut otrăvindu-ți cîinii de pază, după ce nu a putut să-i alunge. A vrut să-ți răzvrătească slugile și a început să-ți poruncească. Ți-a întors prietenii de la ușe. Și-a șters nasul de mămăliga ta și ți-a scuipat în fiertură, să te spurce. Și-a făcut bită, să te aștepte în pădure. Ai aflat cum s-a surpat lîngă tine stejarul prăvălit, de la fîntînă. Lăi auzit din somn ascuțindu-și cuțitul. Te-a vîndut pe nesimțite cui a vroit să te piardă. Lăi trimis să ducă vorbele bune, și el s-a dus și te-a pîrît. Iuda sta la masa ta de taină, cînd s-au arătat în zarea ferestrei, prin perdeaua

de borangic, sulite și coifuri. Lăi frînt pîinea ta și iai dat-o binecuvîntată, a sorbit din paharul tău.

Nu e șarpe omul cu chibzuiala piezișe, dar pe furiș — e om, om ce numai se despoaie ca șarpele. Uită-te la el: pielea i s-a zbîrcit și joacă pe hîrca uscată, ca un ciorap lăbărțat, cîrpit în găurile strîmbe. Îi bate pleoapa vînată pe care-o atinge cinstitași căutătură. Îi tremură buzele crăpate de-o ciudă fierbinte, îi arde urechea și-i țiuie conștiința. Ești milostiv și blajin: bună-tatea ta îl face bolnav. Ar fi vrut să rămîie mai bine unde lăi găsit zăcînd, să-mbuce ciorile din el și să nu le poată goni cu brațul obosit, — și te urăște pentru că lăi iubit. Ce bine nu iai făcut?

Într-o zi de fantezie ironică, natura zămislea miazmele, putreziciunea, muștele, viermele, ploșnița, ciupercile veninoase și fierea.

DEDESUBT

Da, e foarte adevărat. Oamenii din preajma noastră sînt covîrșiți de necazuri. Să-i ajutăm cel puțin să le suporte, dacă nu putem mai mult. Viața nu e numai bunstrai, mai e și bunăvoință. Să ne silim să le sporim puterile sufletești. . .

Te ascult, ai dreptate, dar nu știu de ce vorbele dumitale sună a gol. Îmi dau osteneala să consider cu gravitate banalitățile morale pe care mi le administrezi, și nu pot.

Binele semenilor noștri te pasionează, te-ai jertfi pentru el bucuros, numai să folosească jertfa la ceva. Urmărești domnia legii lui Dumnezeu în lume. Zici Tatăl Nostru la fiecă masă, și nu te scoli fără să mulțumești cu altă rugăciune. Sună a gol și rugăciunea.

Tu nu crezi că ai venit pe lume ca toată lumea, ca să termini un drum, pe care te-ai pomenit umblînd între două fatalități, ca toți. Vrei să fii mai mult și să însemni nu știu ce epocă, într-un petec de întuneric din întunericul fără margini. Vorbești, vorbești, vorbești. . . și sună a gol.

M-ai îndemnat să mă alătur de tine, să ne devotăm amîndoi, să ducem lupta mare și curată laolaltă. Visul tău e frumos și e și visul meu. Ce folos! Sufletul tău sună a gol și nu pot să merg cu golul alături. Golul îmi dă sfîrșeală.

Tu urmărești altceva. Nu ești deloc și rîvnești să fii mai mult decît ești în stare. Singur, tu nu

te poți întinde atît cît ai nevoie, și, singur, tu ești puțin și aproape nimic. Îți trebuiesc tovarăși, însă tovarăși care ascultă, subalterni tăcuți. Cum poți tu crede că aș putea să cad în ascultarea unuia mai fălos ca mine, dar gol?

Și vorbele ți se încheie strîmb, că-ți lipsește și acel meșteșug cu care comediantul izbutește să mintă lumea, uneori un șir de ani, și să adune putere, slavă goală și averi osîndite. Nu ești măcar un actor, ești un cabotin: și joci drama și comedia la fel, joci farsa și opereta, și, cînd nu ai aplauze în clasic, treci de-a dreptul la clownul spoit pe ochi, și obții cîteva surîsuri în silă. Dacă ai fi ajuns puternic, ai obliga spectatorii, cu biciul, să bată din palme entuziaști, și să-ți facă ovații.

Mă uit la figură: și ea e goală. Natura te-a improvizat din petice și cîrpe. Pentru ce-ai vrea să fii, trebuie cap, și pe dedesubt și pe dinafară, trebuie portret. Ai văzut vreodată călcînd peste oameni și timpuri și modificîndu-le pasul stăpînii fără figură, simple aparate de suflat nasul, de îmbuc și de răcnit? E barza cîrnă și oloagă? e vîlturul sfrijit? mistrețul paralic? zimbrul spălăcit?

Sună a gol în tine și de jurîmprejurul tău, a roa-bă neunsă și a boloboc. Odată, te-am aprobat pe jumătate, cu sfîială. Nu vream să rămii întodea-una singuratec și răzleț. Vorbiseși o seară întreagă. Prin frunze, mi-a venit o șoaptă: « Bagă de seamă! și măduva îi e goală, cuvîntul: mincinos și sterp. Dacă-l ajuți și-l ridici, nu se poate ține pe labe. Are și avîntul prost. Nu te încurca să-i dai ce n-are și să-i împrumuți cîntea și inima ta. Și răspunderea îi e goală. În ziua încercării, după ce a strîns mulțimea și mințile și le-a fîgăduit un mîntuitor, se va strecura pe ușa din dos și va fugi, ca să-și scape, idealistul, pielea. . . goală. »

DIN CARNETUL UNUI BĂRBAT DE STAT

Ce este politica?

Întîi să ne înțelegem: este politică și politică, este politică bună și politică rea, și nu orice fel de politică merită denumirea de politică. Adevărata politică este politica bunului-simț, iar bunul-simț este acel sentiment de artă, nedefinit ca și însuș sentimentul, însă care îți spune: « Bravo! bine ai procedat », oricîteori procedezi cu bunul-simț.

Procedarea bunului-simț implică noțiunea că nu jignești pe nimeni și că faci plăcere tuturor. De pildă, poți critica actele, să zicem, ale unui prim-ministru, dacă, bineînțeles, păstrezi tonul buneicuvîințe, care consistă, dacă scrii, în a te scula de cîteva ori de pe scaun în cursul unui articol; iar dacă vorbești, în a saluta, după fiecare period, portretul în mărimea naturală a personagiului criticat, bustul lui, — mai corect: bustul domnieisale, — sau Banca Ministerială.

Însă este interzis, de pildă, să vorbești de negi și de bale. Căci dacă, pe de o parte, actele unui prim-ministru aparțin exclusiv primului-ministru, șeful cutărui partid eventual la guvern, balele sau negul pot face parte, pe de altă parte, din persoana vizibilă sau ascunsă, a diversilor bărbați politici din diversele partide, și atunci negul, de pildă, devine un ce general, un ce social, un principiu. Negul se va putea găsi pe pulpa

dinapoi a unei talentate creaturi feminine, amica spiritualizată a unui fost domn ministru: cum rectifici eroarea de principiu?

În politică, prin urmare, se cade ca, înainte de toate, să te ferești de principii și să te menții aromatic la picături și bucățele. Așa, întreținerea grădinii Cișmigiului, lipirea afişelor, portul muștății rase sau al pălăriei tari, pot constitui niște probleme politice interesante, căroră un adevărat om politic își poate consacra întreaga domnieisale carieră. E politica bunului-simț.

Se va evita din răspuțeri, iarăș, chestia, așa-zisă, arzătoare. Chestiile arzătoare sînt niște probleme aventuriere, care ies în întregime din cadrul bunului-simț. Ca să te bucuri de sensibilitatea lui, este de dorit ca nu numai să nu te exprimi, dar să nici nu te gîndești la chestiile arzătoare.

De altfel, bunul-simț este aparatul natural al bunului cetățean, și bunul cetățean nu greșeste, fiind membru al unui bun partid. Problema care agită partidele politice se menține întodeauna, și ca idee și ca expresii, dincoace de fruntariile extreme ale admirabilului bun-simț. Polemica parlamentară și de presă nu merge niciodată pînă la a face imposibilă, seara, după ce energiile s-au mutilat, întîlnirea la o cupă de șampanie, a marilor adversari.

În cazurile de opoziție pasională, bunul-simț are un apel intermediar, între ședință și ospăț: retractarea sau afirmarea regretului cu scuze. Cîte un parlamentar, de obicei urban, și-a permis, din pură întîmplare, să califice pe un coleg « pun-gaș » sau « asasin », apostrofe care, în alte localuri decît Parlamentul, comportă oarecare sens pentru prostime. Deputații și senatorii sînt însă bărbați aleși: în zece minute « incidentul » a fost închis, și seara șampania este băută.

De fapt, acțiunea politică e prea complexă și prea variată ca să poată să fie lesnicios definită, — și de aceea competența ei este exclusiv de resortul partidelor constituite, cu presă și club, singurele criterii mari naturale ale bunului-simț. Un cetățean sănătos la minte se înscrie într-un partid sau renunță la știința politică.

Adevărata politică se face *in corpore*, nu izolat, contemplând capul președintelui și trăgând cu ochiul la adunare. Cuprins astfel într-o disciplină, intelectul devine mai treaz și mai conștient, el vede și apreciază capacitățile și valorile, capătă o tonalitate de admirabil și de splendid, « obișnuitul » devine « excepțional », și vorba « treacă-meargă » este automatic înlocuită cu expresia « genial ». De altfel, niciodată, nicio organizație omenească nu a produs atâtea fenomene, atâtea individualități extraordinare ca partidul politic, organismul edenic, specializat în fericirea oamenilor și în taumaturgi ai acestei fericiri.

Politica este, ș-ar putea spune, ansamblul acelor operațiuni ale unei alcătuiți civile care converg către guvern, și partid politic se numește numai aceea alcătuire care a dat și va da miniștri. Restul e deșertăciune.

În ce privește o altă operație, a unei așa-numite gândiri politice, ea nu poate să existe pentru că nu dă miniștri. Sau dacă și există așa ceva, cu tendințe înafară de programul partidelor recunoscute, ele sînt niște escrocherii dinainte condamnate, lipsindu-le bunul-simț. Așa, de pildă, după război, lumea s-a năvălit să conteste, între altele, dreptul de proprietate, care, dintre toate drepturile, este cel mai sfînt. Un mare funcționar al Statului a comis crima delapidării; ei bine, el și-a răscumărat păcatul, cumpărîndu-și, cu banii convertiți la rubrica lui, o proprietate sfîntă. O pornire mistică l-a înflăcărat.

Dar cine se încumetă să se singularizeze în asemenea idei nepolitice? Pe ici-colo, un golan, o haimana, un ins care nu a moștenit de-acasă nimic și care nu a fost în stare pînă la vîrsta de treizeci de ani să puie măcar trei milioane deoparte.

Țările și marile interese de Stat nu pot să fie conduse de asemenea elemente.

PLÎNGEREA LUI OSCAR PE RÛINE

Această casă m'a inspirat... Ea fusese dulapul sfînt al moaștelor scumpe și al amintirilor; rufăria pură a sufletului meu, de la ciorapi pînă la gulere și manșete, se învecina, în odăile ei, ca în niște sertare, cu livănțică. Acolo am fost mic și acolo am devenit mare, m'am născut acolo și acolo am trăit: cum să o părăsesc? Alături de casa mea fusese Turnul Colții, zidit de suedezii lui Carol al XII-lea, și despre mine pomeneste indirect și Voltaire. Puteam eu să mă despart de vecinătatea marilor umbre istorice?

Copil, ascultam papagalii, vulturii și rațele chinezești de peste drum, din grădina palatului Șuțu, printre care se preumbla cu moțul de mătase al fesului pe umăr, învolt în fustanele, ca un păun alb, arnăutul cu pistoalele-n brîu. Nu pot să uit, nu pot să trădez aceste amintiri.

Vîltoarea municipiului a înecat însă totul de jurîmprejurul meu, pînă ce casa m'a rămas în mijlocul drumului, ca o peninsulă îngustă, expusă valurilor circulației electrice și automobile. Am rezistat. Mi-am făcut din apartamentul de la stradă un bastion invincibil, și zece ani am rămas pe poziție, ca vecinul meu cel călare pe bronz, marele Mihai, profesorul meu de răbdări.

Adversarul m'a urmărit pînă-n ferestre. Mi-a tăiat întîi un trotuar, apoi două trotuare, slujindu-mă ca o pălărie din care rămîne fundul

singur după ce i'ai forfecat marginile rotunde. Am rezistat. Ca să mă jignească, adversarul m'a mascat un zid cu paravanul verde municipal și a dat drumul votului universal să-și golească bășica pe părății amintirilor mele. Am rezistat. Oscar nu se dă lesne bătut.

— Domnul Domnilor și Puternicul Puternicilor, m'a grăit municipiul. Ne trebuie casa dumneata.

— Lăsați-mi copilăria curată și aducerile-amine neturburate, am răspuns. Sînt un sentimental. Nu pot.

— A crescut țara și a crescut și orașul, m'a răspuns. Ține două milioane.

— Nu-mi ajung nici pentru batistele pe care le voi uda cu lacrimi de sînge. Felul acesta de lacrimi nu se dă la spălat. Duceți-vă de la mine. Nu vreau să mă tîrguiesc.

— Ține cinci milioane.

— Vai, Dumnezeuule! oamenii aceștia mă ispitesc. Nu înțelegeți voi că amintirile și simțimintele nu se plătesc?

— La șapte milioane și hai să facem actul de vînzare.

Atunci izbucnii în hohote de plîns. «Ticăloșii aceștia mă vor învinge, m'am zis... Nu se poate!»

— Nici cu opt milioane nu o dai, primuleșeședinte al celei mai înalte magistraturi, O mule de Bine, Cărturarule Mare și Dezinteresatul Patriot?

Atunci am cerut, mut de emoție, un creion, și spiritul meu, emancipat de voința și de guvernarea mea, scrise în carnetul primarului cinci cuvinte extrase din Sfînta Scriptură: «Frate, frate, brînză pe bani», și dînd carnetul primarului, căzui cu fața la pămînt, zicînd:

— Doamne, Doamne! cu ce am greșit ție? Dacă îmi dă zece milioane, mă jertfesc. Oare

păcatul nu e cu atît mai mare cu cît lupta e mai uşoară, şi păcatul nu e mai mic dacă suma e mai mare? Dar n-are să-mi dea zece milioane...

— Unsprezece milioane pentru amintirile dumneata, vrei? zise Iuda primarul.

— Facă-se voia Celui-de-Sus şi trăiască România Mare! răspunsei. Sînt cel mai devotat servitor al Coroanei şi al Legilor ţării, pe care am jurat.

Aşa s-a făcut.

Acum stau în dreptul casei mele sfinte, El Zorab, şi nu o mai găsesc. Dărîmătorii o duc în tărăboanţe şi care, şi o varsă mai departe, desfăcută în cărămizi şi birne. Tîrnăcopul lor veşte-n temelii: mă doare. Cornul de fier mi-a pătruns în rărunchi. Mi se deşteaptă suvenirea năvalnic... Eram copil, mă jucam cu cercul... Pichirile cîntau ca nişte fluier cu apă, peste drum, la Şuşu... Blînda şi venerabila mea familie îmi dăduse numele de Oscar, în amintirea unui unchi care fusese vînător... Suflul îmi oftează, ini-ma mi-e tristă: vandalii doboară acum butia lui Diogen: camera mea de studii.

— Doamne, Doamne! de ce n-am cerut douăzeci de milioane!

IONAŞ

Ionaş era amantul unei soţii cu consimţămîntul bărbatului, un om de felicitat. Prinzînd-o cu al treilea, Ionaş bătuse soţului telegrama următoare: « *Venez vite. Elle nous trompe.* » Fidelitatea dublă era atinsă grav.

Altădată, Ionaş era ministru, şi fu primit în gara Buzău de cîteva personaje oficiale. Stînd în mijlocul lor, în peron, şi primind raportul situaţiei, excelenţa era preocupată de o problemă decorativă, în care se adîncise. Cu bastonul, ministrul lărga proporţiile unui scuipat mare, ce-i zăcea la picioare, construind împrejur, din materia componentă, un peizaj de arabescuri.

Nu se ştie al cui era scuipatul pe care importăntul factor al Statului îl întindea cu vîrfurile bastonului. Dacă el izvorîse convulsionat cu degetele din nasul cleios al unui frînar, ministrul conservator îşi arăta astfel şi preferinţele pentru democraţie, pe care de obicei şi le-a ascuns. Dacă, ceea ce se crede, găluşca de pe peron aparţinuse persoanei sale, atunci insistenţa de a frămînta-o după ce a pierdut-o, dovedea admiraţia pentru frumuseţea operelor proprii, un gust estetic şi regretul de a lăsa în urmă, în prada hazardului, provincial, o perlă lichidă, produsă de stridia gurii excelenţei sale.

TRIPTIC POLITIC

Cel care pleacă

În zece minute am obținut un suflet poetic și o stare artistică de mîhnire. Pentru ce mă go-
nești? Ce ți-am făcut? Și cel puțin nu m-ai dat
afară întii moralmente, pregătindu-mă cu cîteva
luni înainte. M-ai gonit subit, în ochii servi-
torilor, care mă salutaseră, la intrare, reverențios,
și acum, la ieșire, nici nu s-au sculat. M-ai aru-
cat buchetul de crizanteme în cap și m-ai ame-
nințat să mă flagelezi cu el, dacă insist. Ca să
nu fiu afară din cale de ridicul, m-am băgat
buketul la piept, sub pardesiu, și am ieșit de
la tine, Adorato, — încă adorată! — cu pardesiul
încheiat pînă la înghițitoare.

Curajul lășității este feroce. Legănîndu-mă încă
în reveria, pe care m-ai exagerat-o, dulce și
prelung, m-am pomenit pe parchet, și pecînd
șoapta mea îți mai povestea încă din închipu-
ire, m-am trezit cu vîrful ghetelor tale ghion-
tindu-mi anatomia. Cum ai putut pași deodată,
de la mîngiere la palme, tu care știi cu aceeaș
mînă să gîdili și să rupi? Ce ți-am făcut?

Tocmai era să se împlinească fericirea, pe care
ți-o fădăduiesc de zece ani și pe care muma ta
și bunica ta au așteptat-o de cincizeci consecu-
tivi. Între familiile noastre se stabilise un con-
tract etern. Toate fetele din linia ta femeiască

se măritau cu băieții noștri, din tată'n fiu: în-
tre puterile noastre două se făcuse legătura in-
vitabilă dintre pălărie și cap. Noi nu puteam ieși
fără voi. De ce tocmai acum să introduci în
relațiile noastre legale divorțul și părăsirea do-
miciliului silită?

Arvunisem în străinătate, la bijuterii capete-
lor încoronate, giuvaerele pe care le doreai. Bri-
liantele, perlele, zmaraldele, safirele cele mai vo-
lumoase erau cît pe aci să strălucească pe tine
și să dea trupului tău catifelat un preț neînchi-
puit. Războaiele de fildeș ale marilor țesători pre-
găteau mătășurile de petală pentru rufăria ta
secretă, și reflexele moi, ca niște luminișuri de
luciferi, destinate să îmbrace ființa ta exterioară
și să-i armonizeze gestul cu prestigiul. Neam de
neamul tău avea să fie integral și pe veci fericit.
Spălătoresele, servitoarele și bătrînele scăpătate
din familia ta — cine nu are rude sărace? —
erau să fie ajunse de valurile tumultuoase ale bo-
găției tale, ca marginile de nisip ale mării, uda-
te de un viscol generos, pornit din funduri de
departe. . .

Nimic nu te mișcă? Nici amintirea nici per-
spectivele? Ingrato! O să-ți pară rău. Trimite-mi
măcar o sărutare din vîrful degetelor, de adio,
care însemnează și: la revedere. Nimic? Nimic?
Te-ai supărat, făptură monstruoasă!

(Cel care pleacă, pleacă și scoate limba.)

Cel care vine

Da, este ademenitoare chemarea. Viu, negre-
șit, viu. Mă apropii, am venit. Să mă ierți că
emoția mă face să dîrdîi. Nu era bine, mă în-

treb, să divorțezi mai târziu, și să mă mai lași să-mi fac nițel de cap? Îmi sta bine flăcău și mă fuduleam. Acum, bărbat căsătorit, nu știu nici cum să încep. Pentru că, făcându-ți noaptea serenade, drept să-ți spun că nici nu mă gîndesc să fiu poftit vreodată de sub balcon și de la poartă, ca să împart cu tine, sus, deliciile posesiunii și confortul tău princiar: am venit fără un program al îndeletnicirilor mele conjugale. Ce trebuie să fac seara, dimineața, la prînz și la toate orele din zi și din noapte? Ochiul tău care joacă în pleoape, ca un zar pe talger și sună cu înțeles, e prea elocvent, am priceput, — și mă înspăimînt. Viguros și crîncen de douăzeci și patru de ori într-o zi, cucoană, este cam mult. La vîrsta mea e de ajuns să fiu soțul model, o dată la cincisprezece zile, și în restul timpului să mă repar. Îmi dai zestrea ta imensă și tine rețea ta flămîndă: vrei să mă tuberculizezi? Îmi aduc aminte, din studiile mele, că la insecte femeia devoră pe mascul, imediat după actul moral al căsătoriei; cîteodată mîncarea începe chiar înainte ca actul să fi luat sfîrșit. Sînt cu tine în camera ta de primire, cununia nici nu s-a petrecut, și am și avut senzația că încep să fiu consumat. Gura ta roșie suavă are dinți și măsele, și buzele tale par a fi umblat prin sînge.

Știi ceva? Îți fac o propunere, soție. Îți acord numele meu, și restul te privește. Vom ieși la braț împreună, în toată lumea, în adunări și sărbători, toată omenirea va ști că îmi aparții și că îți aparțin, dar noaptea cheamă înapoi pe Cel care se pleacă. Eu voi citi în camera mea din turnul de azur molitvele de împărtășanie, — și a doua zi tu îmi vei spune că zis Cel care se pleacă și care se va întoarce. Și această înțelegere rămîne făcută între noi, pe todeauna.

Cel care se va întoarce și rămîne

Ah! struniți coardele uneltelor de cîntat, ca să vorbesc tăcerii în sunetele cu lacrimi. Ce mi-ai făcut, splendidă canalie! Ochiul meu a izbucnit în plîns, ca o bubă coaptă, în tăcere. Mă vaiet și alerg de jurîmprejurul visului meu par-dosit ani de zile cu flori. Alerg înainte și măntorc să alerg înapoi. De-a-doasele sau de-a-dreptul, pasul meu e la fel. Sufletul în mine este ca o pasăre opărită, pe care o scot din tîngire de picioare. Sînt mort și mă jumulesc.

Femeie ești tu, sau dracul cu plete? Te-ai prins de vijelios de coadă și te-ai trînti cu botul de caldarîm. Te-ai călca mărunchel și apăsător cu ieie de la talpă, ca să te fac un sînge și o spoială murdară a pietrelor din drum. Imaginez pentru tine chinurile toate. Cu o cimbistră ți-ai scoate fir cu fir tot părul care te împodobește și ți slujește pe-alocuri de căpușeli. Ți-ai rupe genele, sprîncenile și puful dulce, invizibil, ce ți umbrește, bălan, rotoagoalele de carne parfumată. Și de cîte ori aș zmulge te-ai înțepa alături, ca să te mînjesc cu dureri multe și cu sînge infect. Unghiile ți le-ai sfișia înții la jumătatea lor, ca pe o coajă de ou, cu cleștele turtit, și apoi ți le-ai scoate din rădăcină, trăgînd o dată de fiecare, — și degetele astfel jupuite de solzii lor, ți le-ai pune pe lemn și le-ai toca vîrfurile cu ciocanul. Cruzimii tale va corespunde cruzimea mea îndoită.

Și totuși te iubesc, și de-a-ceea plîng. Ai trecut călare pe armăsarul tău și m-ai lăsat jos. Mă duc să mă ascund. Mă rușinează că am făcut cîțiva ani pe logodnicul și am vorbit cu lumea, ca și cum ieșeam de la ospetele tale. «E a mea», le-am spus tuturor, — și tu nu ai fost a mea. Cînd vei fi a mea? după ce flăcăul din mine, lepădat

și de chelie, înmuiat de genunchi, din coate și din încheieturile toate, va fi purtat ca o păpușă umplută cu tărîțe? Atunci tu nu vei mai primi sărutările gingiilor mele și declarațiile făcute cu limba atîrnată, tu care întinerești pe măsură ce noi ne tîrșim, ne scămoșăm și punem petice în sului nostru găurit.

Un sentiment rău prevestitor îmi spune că tu nu vei fi mireasa mea niciodată și că am rămas un mire caraghios.

SCOBITOAREA DE DINȚI

Scoborînd în stradă din restaurant, personajul purta în gură o scobitoare.

El înfățișa satisfăcut verva berbantă și presanța gladiatorului intrat în arenă. Pălăria pe sprînceană lăsa loc, deasupra ochiului descoperit, unui zuluf gătit la garderobă. Ca urechile de fox, una culcată și alta ciulită, cravata mîngîia o gușe modelată la bărbier.

Ca să fie și mai frumos, clientul îmbrăcase pardesiul ca o pelerină, cu mînele legănate, reținută estetic cu o mîină pe dedesubt. Nu-i mai lipsea niciun articol de toaletă, ca să fie fericit. Lipsea din dreapta lui o persoană, pe care deputatul și omul de viitor cu nara căscată, din provincii, o visează cinematografică insului său fotogenic, pe plaja trotuarului din București.

Ar fi putut să-l întrebe portarul de la hotel, de ce nu iese pe stradă în pijama (opt sute și aizeci lei) și cu bereta (o sută douăzeci lei) și de ce nu preferă scobitorii de dinți o furculiță, care ar putea să adaoge surîsului biruitor ceva din prestigiul de armament al articolelor de alpacă. Ar fi fost însă păcat să i se intimideze călcătura și să i se facă ritmul siguranței de sine șovăitor. Sinceritatea mîndriei clientului impresionează ca o statuie ecvestră, și felul cum își traduce singur personalitatea pură constituie un stil și o operă complexă într-un volum cu catarămi.

Jiletca lui desina un început de pîntec, cu protuberanța și pubertățile unui sîn, situat ca la vacile tinere, departe de piept. Boierul avea vreo optzeci de ani, și frumusețea era, evident, de flăcău. Dacă în șase luni de zile el nu realizează o partidă bună, excepțională, sînul devine abdomen, și băiatul rămîne... nemăritat.

O piedică în circulația publică a rolului de autopoetitor și nuntaș. La București, replica fetelor e vioaie, și domnișoara dorită cere vocabular. Glumele viticole, petroliere și cerealiste, și hazul din gara de expediție, au un efect dezastuos, ca și spiritul de la bufetul Camerei, despre vot, criză și buget. Deputatul binecuvîntat votează todeauna și nu vorbește niciodată.

Scobitoarea însă e o marcă de distincție și o arvună sentimentală. Ea spune că ai mîncat, afirmă că ai mîncat bine, dovedește că ai mîncat la restaurant central și sugerează că te-ai scobit cu ea în măselele dumitale. E ca o pactizare cu elita și cu luxul; așa încep relațiile în capitală. O scobitoare e ca o limuzină și ca o rozetă purtată pe buze. Dacă ar fi încredințat că scînteia lui a fulgerat o ființă adorată, clientul ar împinge confidența și dincolo de scobitoare, deștăinuind și prețul din lista de bucate al felului mîncat. O porție de patruzeci de lei poate fi ușor demonstrată, prin dezghețare și degajare de aromă grasă, după ce frumosul a lins farfuria...

ÎMPACHETATORUL

În dreapta ușii de ieșire, pe suprafața de cristal a unui dulap cu masă lung, manipulează împachetatorul. Tijgheaua lui se întinde, ca o balustradă de cor bisericesc, între două amvoane, ocupate de bustul rigid al casieritelor încășatoare. Împachetatorul circulă cu brațele desfăcute pe luciul de împachetat, ia o foaie de hîrtie, o netezește familiar, ia un grup de obiecte și cărți, îl inginerește simetric în mijlocul coalei, ia cu mîna stîngă marfa, și, elegant, cu dreapta apucă o margine și o aduce peste marginea opusă. Întocmește în unghiuri și zigzaguri căpătîiele, pe care le strînge într-un total de evantaiu. Ia, din trei, grosimea sforii potrivită, încolăcește de două ori, face nod, face ochi și, ca un paj, dă cu surîs și cu o genuflexie a umerilor, pachetul — și zice: « Vă mulțumesc ».

Această operație de arhitectură împachetatorul o repetă, cu vervă și humor, de cîteva sute sau mii de ori într-o zi, construind anual un imens monument de pachete, duse de domni subsuoară și purtate de degetul doamnelor, la domiciliu. Încruntarea lui din primul moment, cînd ia contact cu marfa cumpărată, reprezintă ideea: împachetatorul caută, pentru a fi descoperită instantaneu, schema după care, într-un singur și acelaș pachet, rotundul să se poată alătura cu pătratul, ascuțitul cu concavul, tăișul cu min-

gea de cauciuc, hîrtia sugătoare cu călimărul și cu statueta imitație de bronz.

Dibăcia împachetatorului nu dă niciodată greș, obiectul fragil și gingaș, întovărășindu-se întotdeauna, fără pagubă, cu materialul contondent. Fața i se luminează îndată, ca și cum pe cutia bărbiei lui, nerasă de patru zile, ai trage un chibrit — și capul lui scapără de entuziasm. Iar după ce pachetul a fost definitiv clădit, cu suflul și cu priceperea lui, împachetatorul are satisfacția unui voievod înălțător de schituri. Atunci, zîmbetul lui final reprezintă pictura exteroară, și salutul lui o tîrnosire și o cîntorie.

De zece ani, decînd împachetează, împachetatorul și-a răspîndit în toate casele marelui oraș modelele pachetului ideal. La niciunul din cele douăzeci de mii de magazine, care vînd luxuria și confortul ambalate, cumpărăturile nu cunosc un pipăit atît de expert și o strîngere geometrică mai amoroasă, de jurîmprejur. Mîinilor lui onctuoase lucrurile cele mai variate li se supun servile, ca și cum fiecare obiect ar avea în interiorul lui un suflet de cățel: este probabil că dacă un sentiment de pudoare industrială nu le-ar restrînge psihologia, împachetatorul ar fi zilnic asaltat de unanimitatea articolelor de fantezie și papetărie, scoborîte din rafturi și strecurate din dulapuri și cutii, cu intenția de a-l săruta, manifestîndu-i un devotament incomparabil.

Împachetatorul nu și amintește să fi pricinuit vreodată cel mai mic neajuns volumelor cu hîrtie sensibilă, porcilor mici, de gumă, umflați pe la buric, clondirelor cu păreții subțiri de cerneală « Pelikan », vîrfurilor de supozitor ale creioanelor groase, roșii și albastre. Păpușile, care vin de la raionul de jucării, își închid ochii de porcelan, îndată ce și-au dat seama că intră în atmosfera împachetării; încrederea lor în părinte,

în arhiereu, în apostol, este oarbă. Sute de tigri, de leoparzi, de crocodili și elefanți, și chiar fiorosul urangutan, au trecut în pungi de hîrtie, în sălaș de foiță, în cutii de mucava, fără să probeze, necum să mănînce pe mîntuitorul lor de viu, comportîndu-se față de el ca niște cursuri de literatură aprobată de Minister.

Dis-de-dimineață, la deschiderea vastei prăvălii, împachetatorul pregătește hîrtia, ca un arhitect. După ce a examinat alunecuşul mesei, pe care, împinse scurt, vor trece, patinînd pe șale, pachetele către distribuitori, el își face categorii și serii de formate și calități. Depozitul se tencuiește dedesubt în blocuri nr.12, 6, sferturi și optimi. Cutia de penițe are numărul ei hotărît de centimetri pătrați. Pachetul mare, de registre, agende, vor fi înfășurate în hîrtie celuloză, semilustruită, cu partea mată pe dinlăuntru. Nimicurilor delicate le este rezervată mucava în crețită, a cărei catifelare e garantată de intervale de aer rotund rețezate, imitate după nașul lui Pan, cînd, bineînțeles, corpul nimicurilor a fost prealabil îndeaproape învelit în flanelă și rufărie de hîrtie de mătase albă.

În primele șapte zile ale existenței, Dumnezeu a binevoit să facă totul și să fie de toate mulțumit și să vadă că bune erau toate cîte a făcut. Înțelepciunea lui neasemănată a uitat totuș să facă hîrtia, cu toate că ambalajul a intrat în vântul proiect. Cămila apără, primelor minute de la nașterea ei, împachetată în pîr de cămilă și cu un creștet în vîrfurile spinării strict decorativ. Ariciul a fost imediat înfășurat în sîrmă ghimpată. Prevăzînd negreșit cutia cu capac, Cel Atotputernic a făcut colete rezistente la expediție, variînd, după tarif, între două sute și una mie grame, cu scoica, stridia și broasca țestoasă, fără să abandoneze peștele și racul înaintea de-aia

prevedea cu o manta de ploaie, linoleum și mușama. Însuș regele animalelor, din care se trag încă și astăzi cititorii și autorii, a fost acoperit, — evident, în mod economic, materia primă fiind pe atunci destul de rară, — cu piele, iar în părțile în care era supus stricăciunii, cu piele și păr. Ca un început destul de provizoriu, nu este el și născocitorul sticlei, în care, mare însă naiv, în loc să împărțească lichidul în litri și în sute de centimetri cubi, a crezut că poate cuprinde odată și astupa un lac întreg, și un râu întreg, sugîndu-le iarna în cîte un singur flacon?

Hîrtia trebui să o adauge naturii, ca un material indispensabil, omul, inventatorul și al cernei tipografice (negru de fum, ulei și lac de copal), iar la hîrtie trebui să adauge sfoara, indispensabilă unui ambalaj bine făcut. Dimineața, împachetatorul își organizează și sforile pe dimensiuni, ca niște bice fără băț.

Și cînd totul a fost pregătit, el se imobilizează în mijlocul spațiului și protejează mișcările, între tijghea și zid, cu pumnii răzimați în cristalul așternut de-a lungul suprafeței mesei.

Își ațintește ochii în fundurile treptate ale magazinelui, așteptînd să se ivească, de undeva, clienții, și contemplînd distrat afișul unui om cu urechea mare, care poartă la ureche penița monstruoasă a unui condei cu rezervor. Și în pauza seculară care precedează clientela, pitit în cărți și testele, împachetatorul îmbucă și dă pe nas ca daiful albastru, de mătase, al fumului unei țigări.

DESPĂRȚIRE

Psihologia unui ministru care *pleacă* trebuie să fie curioasă. După un an, doi, trei și uneori patru ani, dar niciodată mai mulți, el își părăsește cabinetul în care a « lucrat », în care și-a petrecut, în orice caz, cîteva ore pe zi. Cutiile biuroului se golesc, hîrțiile sînt aruncate în geamantane. La minister, excelența sa și-a păstrat toate amintirile ce nu trebuiesc împărtășite cu familia: scrisori, portrete, bibelouri. Într-un sertar țigările, batistele, apa de Colonia; într-altul bomboanele. O vizitatoare și-a lăsat între două hîrtii sau sub perina canapelei, mînușile cu numărul lor, care vor fi a doua zi restituite într-o cutie cu alte douăsprezece părechi. Interiorul sertarelor furnică de asemenea fine amulete, ca sufletul unui poet, și în vreme ce solicitatorul intră curbat din jumătatea spinării ca să ceară ministrului locul unui copist în funcțiune, dosare grave stau grămădite pe masă, și excelența mototoleşte nervos o voaletă imprudent uitată lîngă călimări. Solicitatorul vorbește răgușit de emoție, își caută cuvintele, își exprimă devotamentul, se drege și se cocoșează, se învîrtește, duce mîna la gură ca o bucătăreasă, și ministrul ascultă cu ochii pe fereastră și cu o mîna în buzunar, fără să știe ce vrea domnul cu guler, cînd a început și nici cînd sfîrșește; căci încă demult devotatul a ieșit subtil, înaintea ca ministrul să fi băgat măcar de seamă că cineva tușise intrînd.

Dar e o cădere pentru ministere. Ministrul a căzut de la putere — încet-încet. Bagajele se strîng și se mută. Ministrul e trist; cabinetul va rămîne în seama urmașului, un adversar, vorbă să fie. E ca și cum s-ar desprinde de un țărmp pe al cărui lac ar fi plutit, legănat și aproape fericit, și ca și cum i-ar fi murit o rudă care locuia în casa ceea, de subț salcîmi.

La plecare, se joacă o scenă de teatru. Ministrul își adună funcționarii superiori în cabinet și le ține un discurs. «Dumneavoastră, care... Domniilor voastre căroră... Cu regret... A fost... Cînd eram... Va fi... Datoria... Cînd noi... Vă mulțumesc...»

Discursurile acestea prezintă avantajul de a fi cordiale. După dispute, nervozități ridicule, scene, după dosare aruncate, hîrtii sfîșiate, jumătăți de înjurături, violențe, ministrul mulțumește personalului că și-a împlinit admirabil datoria. Și o despărțire care celor mai naivi le scoate cîte un oftat, seara, la masă, cînd povestesc nevestei cît a fost domnul ministru de gentil, zicîndu-i înțîia oară «domnul ministru».

Dar efectul acestui discurs melancolic e șters de discursul energic al noului ministru; acesta e vehement și idealist. El vorbește cu îndîrjire de principii, de devotament, de menirea omului, de țară și Stat. În vocea și cuvintele lui sună un fel de învișunare. Cîteva zile ministrul cel nou își face o reputație de titan.

Apoi, zelul slăbește. Camera, Senatul, presa, lumea, pomenile, dezamăgirile, consiliul de miniștri — înmoaie vînjul: ministerul încetinează, guvernul «cade». Și scena se repetă.

SCRISOARE POLITICĂ SCURTĂ

Sînt un admirator al domniei tale, stimate domnule Ubibene, și îți adresez o scrisoare de confidență consternată. Ești un enciclopedist practic, a căruia biografie trebuie intercalată în *Self-Help*, o carte împrumutată pe care n-am mai dat-o îndărăt. Dumneata n-ai obicei să restitui nici obiecte mai utile, așa că o să mă înțelegi. Între Jacquard și Spinoza e un loc pentru dumneata, care, dacă nu ai născocit un război de țesut, ai descoperit un sistem de urzeală nevăzută, iar în lipsa unei semnături pe o carte, ți-ai pus iscălitura pe cîteva programe din cele mai variate.

Dumneata poți să împaci contrariile, să armonizezi contradicția și să îmbraci ghimpii cu un cauciuc inofensiv. Todeauna știi mai mult decît binevoiești să spui, și aerul dumitale distrat mărturisește adîncuri, peste măsură de sondat. Saluți absent și, după ce te-ai oprit cu cineva în drum, dai un deget evaziv și pleci încet, în pas episcopal, covîșit de o problemă interioară și îngroșat de un pardesiu voluminos. Porți în mîna cu care știi să dai degetul o mînușă în palmă și o măciulie de baston.

— Ce mai faci, domnule Ubibene? te întreabă cineva.

— Cordul, monșer... și regionalizezi cu degetul locul care te ambetează. Dumneata ai cord, n-ai inimă, nițel inimă și nițel sentiment, ceva

abstract și complex, care se arată cu degetul tă răgănat. Și dumneata zici *monșer*, pentru că îți plac patru cuvinte franțuzești remarcabile, între care se găsește și *mersi*.

Eu te-am apucat în tramvai și pe jos, alergând cu un ghiozdan în care, nici în el, nu am ghicit niciodată ce șar putea afla, la începutul unei cariere misterioase. Nimeni nu știe în ce străluciști și toată lumea te cunoaște. Unii te-au crezut avocat și nu erai, alții profesor, doctor, intelectual imprecis, și nu erai nimic din toate acestea. Când ai oprit lin un automobil propriu în fața la « Capșa », din care ai scoborât ca un om mare, puțin cocoșat, puțin plictisit, ca din coteț, purtându-ți pulpanele pardesiului între baston, ghiozdan, o mînușă palidă și un ziar; când ai pus pasul ca o talpă de catifea pe asfalt și când ai dat șofeurului un ordin vestejit de o distinsă melancolie, nimeni nu te-a învidiat. Cei care te socoteau medic și-au închipuit că ai făcut o avere rapidă din spălături și masajul prostatei, și cei care te vedeau avocat au crezut că ai vîndut unui ministru un palat cu o diferență de preț, aplicînd pledoaria și principiile juridice într-o cofetărie. Dumneata ridicaseși sprincenile suferinde, ca Iov, și ai articulat:

— Cordul. . .

Cordul dumitale era, cu alte cuvinte, și mai este și azi, ca un flacon fără dop, amenințat să se răstoarne, dacă nu este dus cu băgare de seamă pe două pingele sau pe patru roți de gumă. Acoperiseși cu cordul indiscrețiile, felicitările, și-l invocai cu un oftat în momentul cînd cite un concetățean brutal simțea că ar fi dispus să te înjure sau să te supuie unui chestionar analitic. Aveai un cord, într-adevăr atît de bolnav, sau căutaseși o maladie de mimoză? Dacă se simțea în jurul dumitale neplăcerea, duceai chiar mîna la inimă

drept, suspendai ochii, crăpai buzele, stăteai o secundă așa, și ieșeai din încurcătură.

Dar ce gust eu la dumneata nu e numai cordul, dar și suava dumitale obrăznicie. În interiorul delicatei afecțiunii tratată cu digital, se răsfață floarea impertinenței. Cu cine știai că nu ți-ar fi putut tencui buzele cu palma, puteai să fii un obraznic delicios. Fără să te cheltuiești în idei și răspunsuri, rîdeai cînd nu trebuia, întorceai nasul, sprinten sau bosumflat, făceai botul gros și-l ridicaai sus, din înghițitoare.

Admirația mea fizică e mai ales politică, iubite Ubibene, și dacă mi-am permis să-ți adresez acătistul meu cu cădelniți, m-am gîndit de preferință la capacitățile dumitale de ubicuitate. Te văd lîngă un guvern care nu avea nevoie de harurile dumitale, strîngînd tîrcoalele împrejurul șefilor lui și vorbind de cord pe canapeaua miniștrilor. Ieri te-am văzut tîrcolînd, cu acelaș succes, pe celălalt guvern, după ce te văzusem cu bătaia inimii șovăind la alt guvern și la alte două guverne. Elegant și egal, înscris și angajat, ai trecut în cîțiva ani prin toate partidele, pipăindu-ți plastronul și buzunarul din stînga. Vreau să te întreb să-mi spui: cum izbutești? Căci un cititor mi-a pus o întrebare, într-un limbaj, recunosc, nepolitic: « Învață-mă, Cocò, cum se succed aceleași lichele regulat prin partidele care vin la putere, căci simt în mine prezența unei imense cantități de ștofă neutilizată. Aș vrea să deviu consilierul și informatorul fiecărui ministru din orice guvern și să fiu luat în serios și răsplătit ca un organ indispensabil ritmului politic. »

Cei spui eu, acum, cititorului, stimat domnule Ubibene? Ce speranțe să-i dau că te poate imita cu consecințe? Omul are, se vede, scuipat mult și o limbă la discreție, ca să spîrcie și să lîngă. Stimat domnule, învață-l, te rog, cum să devie mai repede lîngău.

IDEOLOGIE

Sînt un om fericit. Cu un mic venit însă sigur, rămas de la părinți, pot să trăiesc fără profesiune și ca un rentier. Dar sînt și un filosof. Doctrina mea constă în a turbura existențele și a nu lăsa pe oameni să cadă în stagnare și lene. M-am dat rolul de reprezentant al puterilor divine sub forma neliniștii și a fricii, și, ascunsă în fenomenele naturii, noaptea, vîntul, tăcerea, intenția mea activă otrăvește cîte puțin tictacul și durata fiecăruia din cei care « îmi cad în mînă ».

Mîna mea umblă pretutindeni, ca un agent de mic dezechilibru, și pune laba pe cine-i place, indiferent de poziție socială. Din laboratorul meu moral, chinuiesc pe cine voi. Procedeele mele, inocente însă decisive, le voi expune într-un manual, care va forma un capitol din manualul de morală practică, în parte publicat prin stăruința dumitale. El poate folosi tuturor cititorilor, cărora studiul n-a fost în stare să le dea un scop al vieții întregi. După cum o să vezi, meritul metodelor mele, în afară de sensul lor eminent etic, este că, departe de a plictisi pe operatorul pătruns de necesitatea rolului, îl amuzează și îl întreține în cele mai bune dispoziții. Neurastenia, de care nu se mai vorbește, decînd bunurile vieții au început să fie mai puțin grase, găsește în metodele și procedeele mele un leac.

Adunate laolaltă, aceste metode și procedee se pot organiza într-un volum de buzunar, numit *Sistemul meu*, care, asupra sistemului atleților celebri, are superioritatea că dezvoltă mușchii sufletești și tonifică nervii invizibili ai suprasimțului de misticism.

Teoria mea porcede din singura situație nenorocită a vieții mele: nu înfățișez în persoana mea nicio fărîmă de autoritate și nu o pot exercita asupra niciunui fel de muritori. Neavînd la dispoziție nici supuși, nici simbriași, nici cetățeni, viața mea s-ar fi consumat în sterilitate. Să n-ai un subaltern căruia să-i cauți zilnic gîlceavă, este îngrozitor. Dar ce fel de gîlceavă? Acea în care celălalt nu poate să răspundă. Autoritatea plină este condiționată de această împrejurare, menită să o ducă la maximum. Să înjuri, de pildă, și celălalt să trebuiască să tacă. Să-i dai palme, și el să păstreze o atitudine respectuoasă. Fără această compensație sublimă, necazul tău nu comportă nicio plăcere și autoritatea este complectamente lipsită de farmec.

Autoritatea satisface todeauna și în formele cele mai variate. Te bucuri de ea, oriunde te găsești, de la salutul militar al vardistului, pe care ai facultatea să-l iei la bătaie, pînă la așteptarea din anticameră a solicitatorului, pe care poți un ceas, o zi, o lună, un semestru, să-l ții în picioare, cu facultatea de ai prelungi staționarea la nesfîrșit. În biuroul dumitale, dîndărătul șefului de cabinet, te satisface sentimental că douăzeci de persoane își așteaptă rîndul ca să te vadă, douăzeci care pot deveni o sută. La o aglomerație mai mare corespunde un sentiment de autoritate mai intens.

Dar nuanțele variate ale acestui sentiment, îmbogățit prin subtilități neprevăzute, prin desenhuri noi, ca o materie de un plastic incomparabil! Te

așteaptă patruzeci de cetățeni de la orele nouă dimineața, și fiecare își cunoaște numărul de ordine, făcându-și socoteala că la orele zece va putea să intre. La unsprezece, ceri să fie introdus al patruzeci și unulea, sosit atunci. Așteptătorii se clatină deodată, ca de un vînt cu murmur, și tu guști și neliniștea și revolta lor, transformată, în fața ta, în surîsul dulce, pe care îl exige autoritatea. Autoritatea e un fazan preparat cu mii de gusturi, neasemănate unele cu altele.

Apoi, vîzul distrat, care nu recunoaște în vizitator un coleg. Într-o vreme grea a existenței, el te-a culcat, te-a ospătat și te-a spălat în casa lui. El intră pe ușă zgomotos, cu brațele desfăcute ca să te strîngă la piept și să te felicite. O atitudine rezervată și rece. O căutătură vagă sub pleoapele aproape triste, de iconă. Îl întrebi: «Domnul?», și nu-ți aduci aminte. Cu alte cuvinte, ca să fii respectat, începi, cum spune un proverb, prin a te respecta tu însuși. O grimasă de supărare în serviciu îți face gura amară. Suni, întrerupi scurt debitul vizitatorului și dai ordin să vie cineva. Saluți puțin și ești preocupat: jocul durează pînă ce cade guvernul, și dacă s-a întîmplat să nu pui deoparte cîteva parale, care îți vor consacra definitiv autoritatea, manifestarea autorității reîncepe invers, dumneata luînd loc în anticameră și așteptînd manifestările autorității.

Ce crezi tu că permanentizează Statul și face o ființă din această ficțiune? Nu crede că leafa întii și posibilitățile de înavuțire; nu. Autoritatea, autoritatea împărțită între miniștri, ușieri și organe. A fi un organ, e un lucru neînchipuit de măgulitor, organ de execuție, organ financiar, organ municipal; nicio făptură nu poate rîvni să aibă atîtea organe cîte sînt mișcate de energiile Statului.

Autoritate se numește acțiunea provocată de tine, de la tine la organ. Acțiunea contrarie, de

la organ la dumneata, este șicana, subtil complement al autorității, consecința lui activă. Ca să provoci autoritatea, zici: «Aș dori». Ca să se puie șicana în funcțiune, autoritatea zice: «Lipsește ceva, ce lipsește?». Și pentru că toate lipsesc întodeauna, autoritatea creează șicana și ia «măsurile necesare». Tu nici nu-ți închipui ce este o «măsură necesară» și cît se întinde în vast fragedul ei domeniu. Autoritatea nu știe să lucreze decît luînd măsuri: primul șef de guvern poate că a fost croitor. Măsura e variată și ține de «cazul individual». «Cazul individual» e o stare de Stat. Cetățenii sînt cazuri individuale, și măsurile se iau pentru ele.

Să nu socotești că aplicările autorității și măsurilor necesare sînt lesnicioase. Ele cer aptitudini sigure, căci se confecționează migălos, ca gravura în lemn și ca broderia pe piele, cu mărgelile mărunte. Dar bucuria noastră este că, mulțumită generației spontanee, un mare număr de organe, bune pentru autoritate, se ivesc neîncetat pentru ferici ta economie a necesităților de Stat. După lungi reflecții și experiențe, un organ incapabil poate fi renăscut, reconstituit, cum e cazul cauciucului, care atît în forma rigidă cît și în consistența lui elastică reprezintă pînă la un punct ipotezele autorității și ridicarea organelor pînă la personificarea lor. Renașterea se obține prin înscrierea viitorului organ într-un partid politic, care are darul să învieze și să întinerească un temperament inadaptat la autoritate. E o renaștere totală și o reînviere. În ceea ce privește clasa restrînsă a miniștrilor, care dătoresc țării să rămîie veșnic tineri, cea mai bună rețetă de adolescentizare continuă consistă în a trece candidatul prin cîte patru-cinci partide, consecutiv, din ce în ce mai juvenil și mai valoros.

UN MISTIC PRACTIC

Văm vorbit odată de mine și sînt silit să vă mai vorbesc. E vorba de vorbirea scrisă, căci de orală mă îngrijesc mai des și aproape cotidian. În genere, mă feresc de hîrtie mai mult decît de voce, dar cînd scriu prefer să aleg subiectul *Eu* și să mă numesc pe *Mine*. Viața mi se împarte în două: epoca în care năm făcut nicio ispravă, și epoca următoare, în care citez din epoca precedentă: e cea mai bună formulă pentru a deveni autoritate. Accentul meu se ivește dintrodată bătrîn, întărcat și fulgerător, cu intuiții universale. Și sînt obraznic, ca să nu cad în auto-analiză, — și din născare.

Tatăl meu, săracul, era țigan, și unde s-a milogit el cu picioarele goale, eu dau de părete cu ușa, încălțat. Rețeta lui a fost mai funestă, și nu s-a făcut cu ea măcar paracliser, pecînd formula mea m-a scos și deputat și era gata să mă bage și ministru, adică bulibașa, adică împărat. Nu știți care a fost rețeta venerabilului meu părinte. Simțindu-se greu bolnav, el a cerut să fie uns cu un material căruia îi ziceam acasă pe nume, și, acoperit așa, cu scîrnăvie, să fie băgat în cuptor, crezînd că se tămăduiește. Bietul taica, a murit copt. Mă mîngîia dulce, cu diminutivul nichifore, diminutivul, cred, al lui nimic. Era om deștept, Dumnezeu să-l ierte.

Despre scris am principiile mele. Cu zece foi tipărite numai pe o parte poți înfrunta Academia, și cu cărțile altuia Universitatea, dacă mai și spoiești locurile rîvnite și cu niscăi moliciuni purtate cu limba.

Îți voi da, tinere, mijloace de bună căpătuire; numai să mă ascuți.

Un tînăr se cuvine să fie revoltat. Însă cu măsură și meșteșug. A nu se pune cumva gîndurile înna, fără de categoria binecuvîntată a oamenilor cu bune parale. Să predici că e bine cum e și să te lepezi de cugetul supărător, care clatină binele moștenit. Nu te vei atinge niciodată de administrație, de poliție și de religie, ca să nu necăjești, și te vei răzvrăti numai că lucrurile nu merg îndărăt și că nu merg deaîndaratele mai iute. Bagă de seamă cine-i mai tare și iaste după el și bate-i din palme și tipsii, și să nuți încurci cariera cu săracii. Sărăcia, mila și jertfa le vei păstra pentru teologie.

Dacă teîmpinge naiba către idei, să te păzești. Ia-le peste picior; — aci vreau să-ți văd meșteșugul, în ardoarea pentru leacurile vechi. Românii n-au obiceiul să se laude cu românitățile lor și suferă de inferioritatea vitelor, lipsite de abilitate.

Afară de românii iviți din țiganii Balcanilor, toți ceilalți sînt sau jidani sau jidoviți. Dacă n-ai todeauna interes să o spui, dă să se înțeleagă. Și să surzi ca un proprietar integral al adevărului național, făcîndute rudă cu Ștefan, cu Mihai, și moștenitorul lor legitim. Dacă ești țigan, ca mine, vei fi fericit: prin scripca ta vor trece emoțiile mari.

Ideea dă pușcărie: să treci țănoș pe lîngă idei și pușcăriași: nu faci tu, oare, parte, de pe acum, din admirabila plutocrație? Pecînd tradiția, — vorba mea, — aduce *lei*, domnule băiete, din toate părțile numai lei, și e mai bine să ai lei

decît idei. Viața se împlinește cu țuică și sprîț, și cu Iisus Hristos, cu care trebuie să sameni întocmai, — și cîtiva ani ai băut, ai urinat, iar ai băut și urinat, pentru religie. Mă tinere, ești ori nu ești ortodox?

An cu an, meșteșug cu meșteșug, ajungi să aperi toată ordinea socială și, clondir după clondir, îți devine sacru și nasturele de la tunica vardistului, care într-o noapte, demult, te-a bușit într-o cărciumă din hală, unde, ca omul la beție, ai tras cu ochiul la ibovnica unui flașnetar, de la o masă din fund.

Bunul țigan, devenit mare român, va face mai mult, consacrîndu-se prin vocație prefecturii morale. Activitatea ta literară, tinere, dacă ai vellei tăți de poet sau prozator, se poate concentra într-această unică și sigură sursă de inspirație: brevete, certificate, informații și denunțuri. E idealul meu de literat, și pentru ideal pot să scot și o revistă necitită, dar — ce-are a face! — cu subvenții de Stat.

Ai cunoscut, fiică blondă, sărutul meu de după vin. Ai văzut masculinul meu, ca din Cîntarea Cîntărilor? Gingia mi-e neagră, și pielea ce-mi căptușește buza, pînă-n cerul gurii, vînată-i. Sînt ca un strugure de culoarea prunelor violete pe toată burta. Te-am adăpat întîi cu țuică și ne-am adăpat amîndoi, și cînd am fost sătui, eu te-am mîngîiat dulce, înjurîndu-te de mătă, te-am gîdilât și te-am silit să oticnești și să dai afară. Și am mîncat din vomitura ta, fiică blondă, icre și macaroane, de care bietul tata n-a mai gustat, asemuindu-le cu niște limbrici. Eram îndrăgostit și cu chef.

Recunosc, e-adevărat, că utilizînd aceste resor-turi sufletești, care au tot slujit și încă nu sau isprăvit detot, intelectul a devenit bont, pana și-a pierdut ghimpele. Am cam ajuns, recunosc,

ca un arici năpîrlit, și am început să mă identific cu această jivină vertebrată și scroafă minusculă. Nu mai merg rotund nici limba nici condeiul, și mă simt lovit de o tîmpenie secretă. Toate încercările mele dau greș. Am sărit de cîteva ori, ca să sugrum o beregată, și m-am trezit cu mîinile mele în beregata mea. M-am urcat în amvon, ca un crainic, ca să arunc apă fiartă omile-tică, și m-am opărit. M-am suit la ceruri, și cre-dincioșii au rîs: uitasem să-mi pui izmenele și pantalonii, sosind tocmai de la berărie. Am voit să trag clopotele ortodoxe, înfrigurat și extatic, și clopotele s-au oprit întoarse, în dreptul meu, au tușit ca de oftică, s-au strîmbat la mine și m-au huiduit.

M-a cam părăsit Mintuitorul, și îngerii îmi dau cu tifla: unul și-a șters mucusii de buzele mele. Într-o bună zi mă tem că voi răcni și, în loc de glas de tunet, va țîșni din gîtlejul meu pulbere de mătreață. Și visul greu de astă-noapte! Se făcea că-mi stă ceva puturos și mare pe ochi, că nu vedeam nimic. Innăbușeam. Hoitul mă strivea pe pîntec și piept. În mustățile mele se încurca un păr mărunț și creț, și auzul mi-era plin de un hohot gras. O noapte întreagă sărutasem, nu mă întreba unde, un prelat, de astădată fără folos.

Dar tot mi-a rămas o consolare: țuica și vinul, vinul și țuica. . . Haide! cine vrea să se măsoare cu mine?

CONSTANTIN

Constantin e magazinerul și expeditorul unui depozit de papeterie, și nevoit să primească și să dea zilnic câteva zeci de mii de plicuri și coli de hîrtie. Harnic, cinstit, bun creștin, făcînd parte din isonul stranei, duminica, la liturghie, suferă de un neajuns: nu știe să numere pînă la o mie.

El zice «Una, două, trei...» și se oprește la zece. Se gîndește puțin, pune un semn și mai numără pînă la douăzeci, cînd mai pune un semn. Cu zece opriri și zece semne ajunge suta, și, scoțînd atunci semnele, zice: «O sută», și apasă cu palma pe pachet, ca și cum ar iscăli un final. Sutele se prefac în pachete, și, ajungînd la pachetul al zecelea, Constantin îndrăznește abia să rostească hotărît: «O mie». Îndată ce a zis o mie, se turbură ca de un fenomen.

Ia încet pachetele de cîte o sută, le suprapune, ca să aibă un stîlp de plicuri de o mie de bucăți. Plicurile prezintă inconvenientul că, strînse în pachete, se îngroașă la mijloc din pricina celor patru vîrfuri încrucișate, pachetul se leagănă, și mia se dărîmă. Un alt numărător ar clădi vraful din nou și ar trece cu numărătoarea înaintea. Constantin se încurcă în amănunte, în probleme. Nu mai știe care pachet era din zece întîiul și caută să-l identifice, căci dacă ordinea pachetelor se răstoarnă și dacă primul pachet ajunge al patrulea și al patrulea întîiul, lui i se pare că mia a

scăzut. Într-adevăr, Constantin e logic: cînd scrie o mie, una mie, 1.000, el pune pe unu întîi și după el pune trei nule. Dacă ar începe cu nula, mia s-ar modifica.

O jumătate de ceas, Constantin caută pachetul de la fund, pe care nu are după ce să-l recunoască. Și se posomorăște că fabricanții fac plicurile și pachetele la fel și nu au prevederea să însemneze cu roșu primul pachet din zece. Și iarăși se gîndește puțin. Face o contracțiune din pielea ochilor și a frunții, gonind mia din cugetul lui, ca inexistentă, și reface mia cu semnul roșu pe banda primului pachet de o sută.

În sfîrșit, întîia mie s-a construit. Constantin atacă miile următoare, păstrînd obiceiul sănătos de a trage, pe cingătoarea de hîrtie a primului pachet din fiecare zece pachete și o mie de plicuri, cu creionul roșu. Dar omul nu e niciodată îndeajuns de prevăzător. Cînd s-a făcut un grup de zece mii de plicuri, de zece rînduri de cîte zece pachete, siguranța lui se face șovăitoare. Primul pachet însemnat cu roșu nu se deosibește prin nimic de primul pachet al mii a șaptea, în grupul întreg, de zece mii, găsindu-se zece pachete, însemnate cu roșu la fel; și el crede că miile nu trebuiesc confundate unele cu altele, pînă la ieșirea lor din depozit, și că dacă, făcîndu-se pachetul total, a cincea mie ar trece mii a treia și miile s-ar amesteca unele cu altele, totalul de zece mii ar putea să fie mai mare, — sau mai mic, — cine poate garanta?

Dar, după ce un client a venit și a ridicat douăzeci de mii de plicuri sau cinci mii de coli de hîrtie, Constantin simte că a cîștigat dreptul să se odihnească șezînd pe scaun și răsucind pe degete boante o țigare. «Am expediat douăzeci de mii de plicuri!» se bucură el către șeful biuroului. E mîndru că a putut, și în mintea lui expedi-

ția se încurcă de aproape cu ideea de general. Scrie acasă și spune: « Azi am expediat douăzeci de mii de plicuri: a fost foarte greu ».

Incertitudinea roade cumplit pe Constantin, în care cifrele și numărătoarea lasă o nevoie de ordine, de catastiv și de activitate continuă. Își numără pașii, numără zăbrelele, numără trăsuri. . . Adună cifrele numerelor de automobil, preferînd să nu treacă de sută, le înmulțește mental și le scade, împachetînd pretutindeni plicuri sub forma obiectelor repetate. Dumini-ca, fără să vrea, își recapitulează săptămîna, părăindu-se că a trimis la « Cartea Cărților » o sută de plicuri mai mult.

La închiderea depozitului, seara, caută cheile un ceas, ținînd lacătul pe masă. După ce deplasează lăzile printre care i se pare că trebuie cheia să fi căzut și le pune la loc, după ce parcurge pivnița și podul, descoperă cheile pe masă, lîngă lacăt, și se bucură că le-a găsit. « Știam eu, se sokoate Constantin, că nu le-am pierdut. » Ajun-gînd acasă se gîndește deodată că nu a încuiat lacătul bine, și pleacă înapoi la depozit, unde îl găsește încuiat, iar pe drum se oprește și iarăș se întoarce, cu impresia că a uitat să zmucescă de lacăt, și zmucește.

Îl obsedează amănuntele. Pleacă întodeauna cu dreptul, și cînd n-a ieșit exact cu dreptul, așa încît să-i fi trecut talpa piciorului peste prag, se întoarce în magazie și pornește din nou, pînă ce pasul i-a izbutit. Dacă se întîlnește cu un preot îl « taie », ca să nu piardă a doua zi șirul numără-torii: « tăierea » popii se face trecînd prin fața lui pieziș, de la dreapta la stînga sau de la stînga la dreapta, după cum vine popa spre el. Și ca să nu supere nici pe preot, Constantin îl amăgește saluîndu-l. Mai complicat este cazul găleților goale; căci atunci trebuie să se întoarcă de unde

a purces, să stea puțin, și să aibă norocul să-i iasă aceleași găleți înnainte, de astădată pline. Și-l mai supără cazul calului alb de la vreo trăsura: în zilele cu cai albi, toată numărătoarea îi iese pe dos.

Constantin e un admirator invariabil al plicului comercial, pe care, inconștient, îl compară cu oul și cu peștele. Îl miră în fiecă zi, de douăzeci și cinci de ani, decînd numără plicuri și pachete, cum a putut să fie plicul născocit, așa, dintr-o singură bucată, cu trei margini lipite și cu a patra de lipit, și părăind făcut din mai multe bucăți. Îl miră considerabil că oamenii își trimit atîtea scrisori cîte plicuri vinde el, și că, îndată ce o scrisoare a încăput în plic, un singur om se simte în stare să-l rupă, adresantul.

Sînt lucruri de-acestea mai presus de judecată, și este mai bine să nu te gîndești la ele prea mult, căci simți că înnebunești. . .

UN COMENTATOR CU PÎRȚAG

În miracolul universului concentrat prin care mă plimbam, tăbăriseră toate anotimpurile, și mi-am dat seama că nu mă găseam în Paradis, ci într-o insulă. Dau mai jos rezumatul luxuriei vegetale, minerale și zoologice a insulei fermecate, nu atît ca model de literatură, ci mai mult ca să spovedesc ambiguitatea sentimentelor mele, teritoriul fiind pe de o parte splendid iar pe de altă parte numai splendidor. Atîrnă de felul cum te uiți: cu amîndoi ochii, cu un singur ochi, sau cu amîndoi ochii închiși. Într-un fel se vede lumea pe deasupra foilor leneșe, legănate de cucuruz, și altfel de lîngă ștulete. Cînd privesc pe fereastră, mă cutremur, și prefer să contemp lu natura locului prin gaura de subt clanța ușii și de pe un scăunel; laturile inutile dispar și se zărește firul luminii în adînc.

Nu mi pot ascunde impresia că, înconjurată de Mare, insula stă în prea puțină apă. Știu că Marea e apă, dar și Marea poate să fie mai multă. Numai în Pacific se găsesc insule bune. Admirabila prăpastie acoperită cu lichid mă nemulțumea, cred, producînd valuri și talaze, terminate cu coame de dantelă. Dar oceanul trebuie silit să fabrice zgrăbunțe, pulverulențe și zdrențe? Ce bine iar fi stat să răscolească din străfunduri în creștetele lui, grătare, tave și tinichele, iar insula să rodească «noi zmòchine, noi roșcove, noi

âlune». N-am auzit în toată furtuna niciodată glasul uman care să strige: «Trei cornuri d-un ban!». Lichidul era cu desăvîrșire lichid, și vîntul se făcuse prea invizibil. Scafandrii ar fi dorit să vadă de tablă undulată, măsurat la intervale de fier în t (T-Eisen), și peștele ar fi preferat să plutească în pături de plumb topit, liniștit.

Dar soarele! Prea soare, prea mult soare. N-am găsit niciuna din razele lui, comparabile cu raza mată și răcoritoare a lunii. Cînd era lună, nici atunci nu era bine detot: era prea multă lună și numai lună. În albușul ei deosibeai plodul mort, ca în ouăle înghețate: un fir violet diagonal, încrucișat cu o dungă portocalie, ar fi salvat tot argintul. Măcar de s-ar fi prezentat ca o bijuterie, cu o peruzea la mijloc, ocolită de briliante într-un cerc de mărgăritare cu orientul verde palid. Dimpotrivă: luna era banala lună cunoscută, și soarele tot așa, două articole de toaletă, pomadă metalică și alifie cărămizie. În borcanele lor respective, plămезile stau neclintite și azi. Ah! vaselină, devenind briliantină prin adăogiri de axonge glacială și trei picături de extract de smîrnă.

Minunatele coacăze, giuvaerul din care au ieșit mai tîrziu, ca după o încercare izbutită a spiritului de economie, strugurii, erau prea mici. Nicio portocală, nicio rodie, niciun cantalup în perciunii vrejurilor de vie; numai ciorchini, iarăși ciorchini, tot ciorchini, pe sute de pogoane. Alte vii dau banane, și nu e neapărat necesar să te întilnești printre tulpini cu lăcustele și cu vaca lui Dumnezeu, roșie-roșie și cu puncte negre negre pe spinarea ei cocoșată. Aș fi preferat să crească, de bună seamă, creioane și tuburi de vopsea în ulei, lîngă zulufi și scîrlionți, și aș fi fost agreabil mișcat să mă întilnesc în vie, conșternat, cu cîte un crocodil, sau, încurcat în picioare

roange, cu suculentul *homard*, preparat à l'anglaise. Nimic! și nici tămâioasa nu miroase a un pic de petrol lampant.

În vreme ce uzinele fabrică automobile, vagoane și locomotive, aci ies garoafe și stampe japoneze. Dar seamănă o crizantemă cel puțin cu un furgon? Are tuberoza oște? Și a pus aglica roți? Calul dracului: o fi al dracului, dar unde i s potcoavele?

Și, să vă spui sincer, nu mi place nici calului să i se spuie cal. *Cî, a, lî*: trei litere izolate, care nu însemnează nimic. De ce cal, mă rog, de ce tocmai cal și nu altfel cumva? Erau și cai în insula mea admirabilă, unde m'am pomenit fără naufragiu, cai mulți; însă nu avea niciunul coarne, nici bărem, cît coarnele, niște urechi. Bun, bun, îmi plac și armăsarii, — dar niciunul nu era de lemn. Calul de lemn suferă de mărginire individuală: se împiedică la birje și moare. Și, în definitiv, produce balegă. Calul etern e de lemn. Nu voi zice de bronz, ca să nu mă urc de așandarte până la Mihai Viteazul și să trec de strămoși.

Mi s'a arătat o stîncă de tibișir. Nici nu m'am îndoit în decepția mea: era albă, foarte albă, agasant de albă. Un tibișir vînat ar fi fost mai original. Era destul var și fusese destulă făină: la ce și cretă? Mineral plin de străluciri exterioare, tibișirul e plin de grave defecte: n'are icre negre și îi lipsesc aromatele. Îl miroși: nu pute. Îl pipăi: nu alunecă. Îl lingi: e aspru. Aș fi dorit să cînte: nici vorbă.

Sînt un comentator complicat. Îmi displace tot ce mi place și mă osîndesc să prefer ce mă scîrbește. Baudelaire povestea că destupîndu-i cîinelui subț nas un minuscul flacon cu parfume suave, cîinele s'a speriat, și, dîndu-se înapoi, s'a repezit să-l ocărască și l'a lătrat. Ca să se răzbune, poetul i'a pus dulăului dinainte un pachet cu scîrnăvii voluminoase. Dînd entuziasmat din coadă

și regretînd că avea numai una și că nu putea să dea din zece cozi odată, cîinele s'a delectat cu volumul, i'a devorat conținutul și s'a săturat.

La mine nu-i o pasiune, e un temperament. Îmi șade bine să mă tocmesc, și ieftinesc mărfurile în comision intelectual. Și mă satur de toate celea, pînă și de mine, care nu se poate zice că nu mă iubesc mai mult decît orice pe lume. M'apucă o greață la lumina zilei și alta la întuneric, și, neavînd ce face, mă scorbesc în urechi cu briceagul, îmi ciupesc limba, iau creozot pe zahăr, mă gîdîl cu sîrmă ghimpată. Mi-e necaz că nu mă pot scărpinga după ceafă cu piciorul. Sînt de felul meu interpret și comentator: un samsarlic. Mă mînnîcă explicația și mă explic, și după ce am explicat reexplic, și explic și explicația. Stau la ușa ideilor pe un strapontin, mă scol, am spus ceva și mă așez din nou, și n'am răbdare să stau; mă roade strapontinul și ideea. «După ce Hamlet a descoperit asasinatul, o să-l vezi că înnebunește: așteaptă puțin.» «Acum o să vie Nottara. L'a sunat în cabină.» «Se aude prea tare sufleurul.»

Vecinul se întoarce cu spatele. Doamna din față și-a sucit capul de cîteva ori. Nu le place să le explici. Dar sînt impresionat: am ghicit pe buzele domnului din stalul din stînga o șoaptă imperceptibilă, și în ochii lui un sentiment chiorîș. Idioții! nu vor să afle, refuză să știe. Dar șecspir nici nu a existat: Bacon e adevăratul autor al lui Hamlet. Credeți că din această mistificare a ieșit unul mai mare decît celălalt? Și credeți că e ceva de capul lui Hamlet? În patru sute de ani nu s'a găsit un singur om să explice.

Dar și atunci cînd sala întreagă se va ridica din staluri să mă dea afară, eu și în mîinile pompișilor, care mă vor purta tîrîș la garderobă, mă voi explica.

PRIETENUL MEU TOTÒ

Nicio convorbire nu mi se atît de plăcută ca una cu domnul Totò, dragă Cocò.

Domnul Totò e un personaj de doisprezece ani dar de o maturitate de treizeci și doi. Se poartă cu pantaloni lungi, ca un domn cu situație, e și înalt, și are o figură intelectualizată, cu cărarea buclată și ochelari de aur, încovoiați fin la temple. De cravată și guler nu mai vorbesc: tînărul meu prieten și le ticluiește cu un pipăit ideal.

Dandismul persoanei lui întregi e adorabil și impune stilul ceremonios. Nu-l pot primi niciodată cu invitația distrată: « Ia și tu un scaun și șezi ». Mă scol cînd intră, îi dau scaunul eu, mă asigur că nu i s-a frînt dunga pantalonilor și nu stau jos pînă ce nu șade el, și-i zic dumneata. Mîna mi s-a strîns-o moderat, ca un gentleman, și-a trecut o dată palma peste păr, verificîndu-i arhitectura, a tușit nițeluș, ca și cum ar da tonul conversației cu un diapazon, s-a uitat la ceasul cu brățară. O persoană distinsă e obligată să-și măsoare și să-și stăpînească timpul.

Îl întreb cu oarecare frazeologie:

— Desigur doamna e bine, nici nu mă îndoiesc.

Doamna e mama domnului Totò, dar nuanța de politețe, împrumutînd întrebării solemnitate, lasă bănuiala vagă că domnul Totò e căsătorit și om de responsabilitate, și asta îi sporește aerul

de adult. Face un gest, parcă soția lui ar fi avut o migrenă și i-a trecut. Se răstoarnă pe scaun, își încălecă picioarele și joacă pantoful, cochet intervalul de mătase al ciorapului și gleznei. Și-a intercalat degetul mare al dreptei în scobitura jiletcii și m-a întrebat:

— Ați putea să-mi spuneți ce mai e nou? Am impresia că lucrurile s-au cam încurcat.

Așa își începe domnul Totò toate cuvintele: « Am impresia », sau: « Se zice », sau: « Am aflat », sau: « Citeam în ziare. . . ». Uneori zice: « Sînt informat ». În dialogul nostru intră, din partea domnului Totò, suspensivele: « din ferici- cire », « din nenorocire », « pariez că », fără voie, — foarte des, cu un simț remarcabil de a rotunji debitul, ca un orator. Dacă-l întreb: « Cărei ca- riere te devotezi, domnule Totò? », domnul Totò e incert, între inginerie, matematici și Drept, din fiecare ipoteză preferată lipsind ceva pe gustul lui. Dar de ce-l întreb? La vîrsta maturității lui s-ar putea să se simtă jignit.

Sînt foarte la nelocul meu cu domnul Totò, dacă mă găsește în haină de lucru, cu foarfeca de grădină sau cu ciocanul în mînă. Într-o zi, că nu voia să-mi intre fierăstrăul într-o scîndură, pe care o fixam cu genunchiul, am înjurat, așa cum se cere pentru ca sculele să te asculte, fără să știu că domnul Totò era în spatele meu. Impre- cația trebuie să-l fi ofensat, căci cînd m-am dat seama că m-a auzit l-am văzut absent, uitîndu-se în aer la porumbiei.

— Domnule Totò, m-am scuzat, cînd te faci dulgher, trebuie să înjuri ca un dulgher, nu ca un diplomat: fiecare meserie cu langajul ei. — Am zis « langaj » ca să dau o derivație nobilă la ceea ce-i auziseră urechile domnului Totò.

Totuș, domnul Totò n-a încetat să mă stimeze și vine pe la mine destul de des, fiindu-i agreabilă

atmosfera cu care-l împresor. Nici unul întreb de examene, nici dau sfaturi, le primesc, dimpotrivă, pe ale lui, oferite cu suficientă competență. Nu i-am suflat o vorbă de cele două corigențe ale lui, ca și cum nu știu nimic, considerându-l în clasa a treia ca pe un bacalaureat. Măa spus ieri domnul Totò, strângându-mi mâna mai apăsat ca de obicei:

— Sînteți singurul om care mă-ți înțeles...

ȘEFUL DE CABINET

Pe vremuri, nu știam nimeni ce este un șef de cabinet și căutam să aflăm, fără să ajungem la o noțiune limpede a personajului misterios. Înna-nte de război, se pare că șefii de cabinet erau de neam conservator, ca o rămășiță civilă a unor atribuțiuni aristocratice și domnești, situate, în Palat, între eunuc și paj. Accesul în misterele celor trei colegii electorale fiind anevoios, nimeni nu-și putea face o idee exactă despre funcțiunile pe care le ducea la bun sfîrșit șeful de cabinet.

Avem o șansă în democratizarea ușii de intrare, și în răspîndirea pe toată ierarhia administrativă a spiritului actual aristocratic. Azi, nu mai există funcționar fără șef de cabinet, ceea ce ne-a permis și nouă, abjecților muritori derînd, obișnuiți numai cu fete în casă și cu bucătărese, să ne dăm seama de marele rol al șefului de cabinet în viața națională.

Experiența e hotărîtoare. Îndată ce ai venit în atingere cu instituția șefilor de cabinet, te cuprinde uimirea și descurajarea că ea nu a fost înființată cu mult mai demult — și primul gînd care ți se naște inevitabil, ca o necesitate fără împotrivire, este: « Cum aș face să am și eu un șef de cabinet? ». Simți numaidecît că te poți lipsi, la rigoare, de toată lumea, însă îți trebuie neapărat un șef de cabinet. Ce să-ți faci dumitale șeful de cabinet nu e nevoie să știi, așa, dintrodată:

funcțiunile lui se vor desluși logic și automatic; important este să-l ai, să-l atașezi persoanei domniei tale.

Căci deocamdată e agreabil. Șeful de cabinet trebuie să fie foarte tânăr și e preferabil să-l scoți din liceu, asigurându-i negreșit bacalaureatul și licența, la telefon. De aceste detalii se va ocupa todeauna cu plăcere directorul liceului, de unde l-ai scos, și decanul. Atît pentru viitorul lui cît și pentru un serviciu ireproșabil, este recomandabil să-ți alegi șeful de cabinet dintre repetenți. Repeterea clasei le-a fixat un temperament și, odată în funcțiune, șeful dumatil de cabinet poate să repete de mii de ori pe zi acelaș cuvînt și acelaș surîs, fără să sufere deloc. Cu cît va fi fost mai repetent, cu atît, pe de altă parte, va putea să obție mai repede, între diverse însărcinări, serioase, și un mandat de deputat.

Nu este șef bun de cabinet decît tînărul care zice « *mon cher* » și « *tu sais* », și cu motiv și fără motiv, și la despărțire: « *au revoir* ».

Cînd îți iei un șef de cabinet, trebuie să-ți cumperi și un ghiozdan de piele fină. Cu un automobil, cu un șofeur, cu un ghiozdan și cu un șef de cabinet, viața superioară îți este deschisă. Mai trebuie un bloc de hîrtie elegantă și două creioane ascuțite: unul roșu și altul albastru.

M-am deplasat trei luni de zile cu tot felul de vehicule, ca să asist pretutindeni la funcțiunile șefilor de cabinet, căci am pentru această specie nouă și unanim adoptată, de vestale masculine sau de diaconi îmbrăcați nemțește, o admirație, care mă face să-i fixeș cu gura căscată și să mă bucur, fericit impresionat și de politețea și de legitimul lor orgoliu.

Toți șefii de cabinet poartă părul cu atît mai lung cu cît certificatul lor de clasele primare-i mai apropiat, și uniforma restului figurii e un

omagiu delicat adus bunilor noștri foști vizitii rași ca'n palmă, împrejurare care le permitea să poarte sub nas buza încovoiată a energie și conciziune, a marilor bărbați de Stat din Occident. Precocitatea lor vine imediat după a muzicanților. Dacă un mare pianist dă dovezi suficiente de geniu la patru ani, un bun șef de cabinet se arată la șaisprezece-sapte-sprezece ani. Îndată ce trece de această vîrstă, un mai e acelaș lucru, el devine, în selecțiunea fiziologică, secretar-general sau intră în tipul subsecretarului de Stat.

Am găsit pe șeful de cabinet pretutindeni unde mă așteptam mai puțin, ceea ce denotă marea lui utilitate. Are șef de cabinet ministrul, care îndeobște trebuie să aibă mai mulți, după cum un mare fumător are unsprezece pipe; are șef de cabinet secretarul-general, are șef de cabinet directorul-general, apoi directorul, apoi arhivarul; mi se pare că numai copiii și ușierii au rămas încă fără șefi de cabinet. Dar ce e azi? Duminică. Pînă joi vor avea.

Sîntem pe cale să realizăm, pe neașteptate, marea reformă socială de a obține fiecare din noi, care aparținem Statului în vreo categorie, cîte un șef de cabinet, cu tendința de a ne adăoga și cîte o dactilografă. Abia sîntem trei sute de mii de funcționari de Stat, și trebuie să devenim nouă sute de mii cît mai repede cu putință, căci lucrările s-au aglomerat, contribuind paralel la progresul arhitecturii și al băncii ministeriale. Ne mai trebuiesc opt sute patruzeci de imobile monumentale și patruzeci și șapte de portofolii noi.

Cocod, în ceea ce-l privește, caută de urgență un șef de cabinet care să știe să joace *launtien* și să fluiera subțire.

OMUL DE LA CASSĂ

Îl urmăresc de o jumătate de oră, febril în boxa lui de sticlă, mobilată cu două mese și un dulap de fier. Echipament de submarin, oțeluri, nichel și manivele. Când a descuiat, cu o cheie în arăbescuri, spânzurată de cingătoare într-un lanț de ciine, mâna dreaptă a casierului sucea înneecat, în coincidență cu rotirea mâinii stîngi pe o clanță. Secretul cavoului cu bani ceda la pipăitul dublu și armonic, de dinafară, al unui alfabet de dinți și limbi din interior. Un sistem de lame pornite consecutiv, la intervale măsurate într-un calcul de fabrică, suna pe o gamă convențională; casierul părea că numără în gînd note de oțel. A tras, a învîrtit un volan, ușa s'a mișcat, groasă de o palmă, și cu un suspin s'a dat de părete. Patru zăvoare rotunde, ca niște degete rupte, apar din grosimea ușii, pe marginea dezgropată din dulap. Pe dos, ușa cassei de fier e albastră, vopsită cu azur de ulei.

Pachetele de bancnote, cuprinse într-o jartieră de hîrtie, sînt numărate iute, foaie cu foaie, clienților Băncii, cu o insistență fulgerătoare a degetelor, obișnuite să deosibească decimilimetrul și două bancnote lipite, de o singură hîrtie. În zece minute, casierul numărase cîteva sute de mii de lei. Degetele lui de dantelieră se opresc numai pentru verificarea unui formular și confruntarea numărului de pe imprimat cu timbrul adus de client, de la un ghișeu lateralnic.

La primul ghișeu, nr. 6, într-o boxă la fel, un domn care vorbește puțin, ia cecurile, examinează rapid figura prezintatorului, ca să o verifice după un album cu fotografii închipuite, și, creionînd într-un caiet și lipind cecului un adaos de hîrtie colorată, dă mai departe. Un domn mai bătrîn caută într-o bibliotecă de cartoane, bea un fum de țigare, scoate un băț de la ureche, pune un punct, se uită la ceva și dă și el mai departe, unui al treilea funcționar, care adaogă o literă mistică, se referă la un al patrulea, al cincilea și al șaselea funcționar, pitiți din umeri pe bioururile din dosul frontului deschis.

Sala, populată cu categorii și rase, scoate un murmur care aparține intenției, nerăbdării, numărărilor de verificare. Un miop își va linge laba de cîteva zeci de mii de ori, ca să scruteze conținutul unui ghiozdan, gustînd, raportată la buze, savoarea de căptușeală profesională a fiecărei hîrtii de un pol și de o sută. Deși anonimă, originea fiecărei bancnote poate fi determinată pe virful degetului mare, și mirosurile transportate în servietă evocă aproape literar forfota hălelor de zarzavat și pește, exprimată prin filtrul iaurgeriei. Un suedez decolorat, în pardesiu de culoarea brînzeturilor fermentate, ține de covrig un baston de bambus și o pălărie de acel vișiniu murdar, care impune Europei Centrale estetica și fantezia slovacă. Între o sută de așteptători, scheletul lui cu ochi albaștri, cravatat pestriț, în coloritul găinațului baltic, pare tentat să facă o scamatorie, scoțînd, de pildă, ca din țeava unei puști, pe gură, vergeaua imensă de îndopat iarba cu cîlți.

Unei doamne întristate, purtătoare de un doliu hermetic, casierul i'a numărat cu simplitatea omului cu șapcă din tramvaie, care împarte bilete verzi, trei sute douăzeci de mii lei. Vecinului, i'a dat o sută douăzeci și cinci de mii, dintr-un

pachet nou, cu scrisnetul, la numărătoare, de pergament. Un client gătit a încasat o mie opt lei. Într-o jumătate de oră, prin mâinile financiare ale casierului au trecut milioane.

E nervos din pricina formalităților, nu din cu totul altă pricină. Ochiul lui stătut e normal sceptic, și batista nu e prea proaspătă cu colțul în aer, din buzunarul din stînga. Ora o examinează la un ceas de fier alb, marcat cu o locomotivă, și pus pe masă ca o lupă. Idealul lui pare să se fi concentrat în numărătorea rapidă și în calculul mental. La fiecare pachet, este sigur, dezlăgă o problemă, căci bucuria succesului o exprimă cu un surîs. După ce a luat de opt ori dintr-o sută de mii de lei cîteva, el știe de mai înainte cît i-a rămas și face să răspundă unui ordin de plată, un rest. Dar îl supără vizibil bancnotele întoarse; e un om de ordine și ar dori ca pachetele să fie tencuite în acelaș sens de figuri și de aceeaș parte. Ai pune rămășag că ține minte din fugă nu numai cît a distribuit într-o zi și la ce număr de persoane, suma fiecăruia precisă, dar și numerele și seriile tipărite cu negru pe colțurile albastrii.

Somnul casierului trebuie să fie o prelungire a specialelor aptitudini diurne, și ritmul, una, două, trei, șapte, o sută, reluat neîncetat de-a capul, trebuie să continue într-un vis splendid, în care casierul numără pe nerăsuflăte un bilion. În casierie, ca și la mașina de scris, funcționarul capătă un ideal de șofeur, să parcurgă mii de litere și de kilometri. Țăranul, care începuse să joace bătuta pe la patru după-amiază și nu a mai putut fi oprit, gata să înnebunească, decît silit de brațele unei duminici întregi, nu căuta nici el altceva decît instinctivul record american, și ar fi dat un minunat casier sau stenograf.

Repetînd ridicările mele de la Bancă, m-am apropiat de casier cu intenția să-l studiez. Se

angajase la Bancă în calitate de « băiat ». Venind pasiunea miliardului numărat, a fost dat la cassă, și, remarcîndu-se prin corectitudine și rapiditate, a fost avansat. De zece ani face acest meșteșug, în vastă sală a unei Bănci, organizată ca o gară, cu boxe mari pentru bagaje. L-am așteptat pe stradă și am dorit să-i ofer un coniac: era grăbit. Număra minutele. Știa cîți pași face pînă la autobuz și cred că știe de cîte sute de mii de ori bate motorul pînă la stația din dreptul domiciliului familial. Cîte pietre rotunde, netede, și cîte găuri și șanțuri — le știe. Oriunde i se prezintau obiecte identice, trăgea o linie pe dedesubt și aduna. Oamenii pe stradă. În autobuz îi lua din stînga la dreapta și verifica din dreapta la stînga, știind ce s-a scoborit și ce s-a urcat.

— Bagă de seamă să nu înnebunești, îi șopteau spiritul patriarhal și optimismul molcom al vieții. O să te apuci să-ți numeri firele de păr din cap și nu să ajungi să le mai verifici.

— Le-am numărat! răspundea casierul, și le-am și verificat. Dacă vreți, vă spui și cîte fire mi-au căzut decînd am început să chelesc.

— Bine, i-am obiectat într-o bună zi. O să ajungi să numeri și numărătorea pe care omul o uită, animat de alte sentimente.

— Te înșeli! răspundea casierul. La mine totul a fost pus pe aritmetică, și pe note, însă numărătorea am făcut-o întodeauna în cuget, ca la Bancă. Cînd uitam însă, reluam de la început.

— Acum înțeleg ce-mi spuneai, că soția dumitale a divorțat din motive matematice.

— Bine, dar nu se poate trăi fără contabilitate, zise casierul. Detest anarhia. Ți-a plăcut însă răspunsul meu la judecată? Puteam să-l dau, dacă nu aș fi fost un soț ordonat? « Domnule președinte, am zis, nu pot fi acuzat că nu mi-am făcut datoria. Vă pot dovedi cu

scriptele personale și cu o cifră: 33.572!» S-a gândit președintele să numere vreodată pe seama lui?

Ne-am oprit, conducându-l odată pînă la domiciliu, dinaintea unui palat de casă, cum se zice, — și am priceput, cu admirație, și ordinea unei vieți și importanța apunamentelor casierului. A! perfect! cînd stai într-un palat, poți să te mărginești la numărătoare de bancnote; ele nu mai sînt ale tuturor celorlalți, căci îți aparțin și dumitale.

— Frumoasă casă ai! îi zisei.

— Ce vrei să zici? răspunse.

Arătai cu umbrela imobilul. Ploua încet, și o rață albă trecea drumul cu cîte o metanie de-a-nvîrdatele. Casierul se necăji.

— Am o cameră mobilată la mansardă, zise casierul, nu-i casa mea. Are optzeci și trei de ferestre pentru douăzeci și opt de chiriași. O să-mi cumpăr și eu, luna viitoare, o umbrelă, adaose casierul.

— Dacă nu sînt indiscret, îi zisei emoționat, salariul dumitale...

— Patru mii de lei pe lună, răspunse el, și o gratificație la Crăciun.

Dacă doriți, povestirea poate să urmeze și să devie roman...

DEMETER

Domnul Demeter era un pensionar remarcabil și un om binecrescut.

Cînd s-a logodit, acum cincizeci și cinci de ani, și-a pus numeroasa lui familie în curent cu evenimentul, prezintîndu-se cu un buchet de crizanteme tuturor fraților, surorilor, verișoarelor, în orașele unde rezidau, și alegîndu-și de prefe rință duminica. I-au trebuit treizeci și două de duminici ca să-și epuizeze «relațiile de familie», cum zice el.

Venea de la gară, în redingotă, și declara cu solemnitate:

— Mă căsătoresc. Iubesc o domnișoară engleză.

Și pleca numaidecît. Vizită de strictă ceremonie.

Domnul Demeter poseda un ștoc de expresii alese. El zicea «societate distinsă», trăgîndu-se de jiletcă și modificîndu-și atitudinea umerilor. «Un domn care dispune», și tușea încet; adică: dispune de o avere importantă. «O persoană onorabilă» se raporta la un domn îmbrăcat în negru și cu gulerul rigid.

Povestindu-i-se că un avocat s-a sinucis, el a întrebat:

— Era doctor în Drept sau numai licențiat?

— Ați citit, a întrebat el odată, animat, ce s-a întîmplat în Franța?

— În Franța? N-am citit nimic.

— Învierea mortului de acum trei mii de ani?... E foarte interesant. Să vă arăt gazeta.

Domnul Demeter citea ziarul în felul lui. Deschidea pagina cu orgoliul unui descoperitor.

— N-ai văzut că e o reclamă de cinematograf?

— A! vasăzică e o reclamă de cinematograf? zise domnul Demeter.

— Și lucrul s-ar fi petrecut în Egipt, nu în Franța.

— Vasăzică nu s-a întâmplat în Franța? zise domnul Demeter. Credeam că era în Franța.

— Ceva mai mult, nu e vorba de niciun mort...

— Am înțeles. Vasăzică nu e vorba de niciun mort, zise domnul Demeter.

La moartea mamei unui cunoscut, care era foarte abătut, domnul Demeter a avut o frază de consolare:

— Nu înțeleg să decedeze cineva cu un venit așa de frumos...

PISICARUL

Vînătorul din casa noastră nu era un vînător ca toți războinicii umanitariști, care și-au rezervat vitejiile exclusiv pentru jivinele dezamăgite. Înainte de toate, el era șchiop, sucit din șezut ca o pirostrie și cu piciorul beteag mai scurt. După ce se purtase pe laba împicrinată fără adaos și slujindu-se, ca să calce, de talpa degetelor și înaintînd cu călcîiul ridicat ca de o fudulie, vînătorul a adoptat încălțăminte cu pingea decuplă și tocul feminin, mai puțin obositor, și care i-a schimbat mersul frînt într-o purcedere gondolată, de tampon cu hîrtie sugătoare.

El nu vîna cu pușca, nici cu săgeata, și cîmpul lui de vînătoare era strict închis în pivnițele și scările casei, în interiorul căroră călătorea o parte din noapte, timpul zilei fiindu-i aproape în întregime consumat de o catedră de matematici. Piciorul lui cu talpa de lemn se auzea noaptea ca o buturugă pribeagă și ca un boloboc, scoborînd treptele de beton sau urcîndu-le greu. Vînătorul străbătea etajele, podurile, beciurile. Într-o noapte l-am auzit călcînd cu zgomotul caracteristic tinicheaua de pe acoperiș, unde s-a dat o luptă, căci piciorul a funcționat precipitat și vînătorul a fost să se prăvălească în gol, alunecînd pînă la burlanul streășinei de ploaie.

— Ce caută domnul cu pingeaua groasă, noaptea pe casă? întrebai. Nu poate să doarmă, sau își face digestia după masă?

— E un om original, răspunse portarul. Încă de pecînd își luase bacalaureatul, el s'a destinat unei nobile acțiuni, revoltat de nedreptățile naturii. Ceea ce l'a izbit mai mult a fost lipsa de sancțiuni în raporturile dintre șoareci și pisici. Un pisoi își permite să ucidă, din simplă pasiune, o mulțime de șoareci și șobolani. Noaptea, în pivnițele noastre se petrec masacre. Sute de nenorociți de șoareci cad victimele cotoșmanului domnului inginer de la etajul întâi, fără să le ia nimeni apărarea. Domnul profesor a văzut lipsa din științele naturale a unui apărător al șoarecilor și a hotărît să-și ia pentru sine rolul de inamic al pisicilor, și decînd s'a ivit acest magistrat prin vocație, al dreptăților ideale, pisicile nu mai înțeleg nimic. . .

SILUETĂ

Ce-o fi voit, — s'au întrebat spectatorii, — acest actor care purta atît de bine smochingul și fracul, și care, pe lîngă un dulap de costume, avea și o garderobă completă de idei, plus cîteva suplimentare?

Fostul numeros personaj a rămas, pe neașteptate, într-o duminică, fără costum nou. Cînd a putut să uzeze, că să înceapă atît de repede să cîrpească? Un vierme i'a mîncat nasturii și, schimbinduși rînd pe rînd pantalonii, a stat în cămașe personajul. Și i mai rămăseseră și hainele mici, statuia lui crescînd pînă dincolo de toate măsurile croitoriei. Ștofa de 1,30 m lățime nu l'a mai ajuns, și s'a simțit nevoie de o nouă fabrică de postav, pe noile lui dimensiuni. Cînd s'au putut rupe atîtea modele importante?

Personajele normale dormeau; natura lui, complicată cu neliniști și pasiuni secrete, umbla prin cartierele Suburrei, și purpura lui de Messalină se tocea pe saltelele de paie și coceni. Escaladă balcoane, burlane, medita cu mîțele pe acoperișuri, se pitula cu guzganii în canalizări. Din *Hamlet* reținuse metoda asasinatului pe ureche. Jiletca fiecărui costum nou, îmbrăcat seara și aruncat dimineața, avea într-un buzunar flaconul lui cu patru picături de otravă, rafinată pînă la consistența șoaștei. El ucidea un om cu două cuvinte strecurate în timpan. Așa jigărituși-a și

ierpelitușii, acest elegant al varietății, toate dezghizamentele lui.

Pe cel din urmă și l-a încercat acum cîțva timp, și, fiind numai înseilat, costumul s-a descusut și a lăsat să i se vadă organtinel, pînza de sac, mucavaua pieptului și scheletul uniformelor de odinioară.

Carnea trece, oasele rămîn.

COCOȘILĂ

Stă lîngă mine, pe o bancă de grădină cu muzică militară. Stă în felul lui. Singur pe bancă și încovoiat și cu genunchii la gură, ca și cum ar dori să fie introdus pe gîtul unei carafe cu apă, cu moalele țuguat al corpului înaintea, ca un ou răscopt, jupuit de coajă. Seamănă, de altfel, și singur cu o butelie de coniac, cu gîtul lung și umerii ridicați. Hainele de pe el sînt noi, ghețele sînt noi, totul e nou în îmbrăcămintea lui foarte îngrijită, și mustățile lui galbene, foarte galbene, ca gălbenușul steagurilor, dau murei lui gătite un aer rînjit, de strungă reață de șobolan. Stă fixat ca o greutate de cîntar, și singuri ochii i se mișcă, la stînga, la mine și la dreapta, la lumea de sub castani, cu un ritm exagerat și egal, pe care l-aș putea obține și eu, trăgînd de un elastic. Ochii lui sînt foarte albaștri, albaștri ca majolica, și vecinul de bancă se simte stîngaci, știind că trebuie și eu să mă uit la el.

Picioarele îi spînzură în văzduh, ca din coșul unui balon. Ca și cum ar utiliza aceeași cremă și pentru mustăți și pentru ghețe, încălțămîntea lui are culoarea mustății. Îmi zisei că vecinul trebuie să fie tînăr, și nu știu de ce am rîs. Cocoșatul nu are dreptul să fie tînăr? S-a ras foarte bine, ca un om fără cocoșe. E fudul. Mîna lui dreaptă face mișcări de libelulă și de evan-

taliu. E inefabil. Singurul lui lucru grațios e mîna, și abuzează de ea. Nimeni nu are mîini atît de frumoase: surîde un moment privindu-le în aer, dar trebuie să-și fi adus aminte că e cocoșat, căci aprinde o țigare, care-i stă prost. Ascultă clopotele: toată lumea e la biserică, afară de el. A crede sau a nu crede, pentru el trebuie să fie totuna. Religia nu e făcută pentru cocoșați, și Dumnezeu trebuie să fie foarte indiferent față de păcatele pe care le-ar putea comite un cocoșat. Păcatele unui cocoșat atrag indulgența. Iisus Hristos nu a fost cocoșat și nu există cărți sfinte pentru cocoșați.

Totuș el ar fi foarte simțitor, și de o moralitate înaltă. Moralitatea lui nu interesează pe nimeni, te uiți la el pentru că e cocoșat. Femeile trec și se uită întîi la cocoșă, apoi la picioare, apoi la figură. El va fi în vecii vecilor singur, și își va iubi pînă la moarte muma, singura femeie care a putut să aibă cu el un contact de intimitate.

El ar ști să facă fericită o femeie. Nimeni nu știe de cîtă gingășie ar fi în stare. Iar spune toată ziua vorbe frumoase și iar citi și versuri, și iar îngropa sărutări adînci sub bărbie. Bărbații nu știu să fie drăgăstoși. El știe cum să iubească. Dar e cocoșat, și todeauna va fi cocoșat. Trupul lui gol e înfiorător, și, în pat, pieptul lui cu colțuri îi va supăra nevasta, care va crede că s-a culcat în pat cu un coșciug. Cuvintele lui cele mai dulci vor fi un epitaf neîntrerupt șoptit de la sineș pe un mormînt. Totuș visul lui este să fie iubit. El vede fecioara îndrăgostită de el cerîndu-l. Această fecioară, de o distincție desăvîrșită, există, trebuie să existe. O să o aștepte, poate că o să vie. Nu se știe. De aceea el se îmbracă todeauna frumos, căci nu se știe în ce zi pasul lui se va încrucișa pe neașteptate cu pasul alesei

lui. Și această fecioară va fi foarte frumoasă, va fi blondă și înaltă, nu va fi cocoșată. Și ea o să-l adore pentru el însuș, pentru cocoșa lui, tot atît de neînțeleasă ca și geniul!

Ah! dacă n-ar fi cocoșat! Cum ar mai umbla, cît i-ar fi de fericită viața, pe care oamenii frumoși o disprețuiesc. E mai bine să nici nu ne gîndim. Totuș, de ce s-a născut cocoșat el și nu altul? Ce însemnează asta? Tocmai lui i se potrivește cocoșa! De ce cu atîta precizie, lui, într-adevăr, și de ce o cocoșă întreagă? Nu se poate pricepe!

Mă gîndesc, uitîndu-mă mereu la el, la regi, la cugetători, la poeți. E nemaipomenit! Nici unul n-a fost cocoșat. Și dacă s-ar fi întîmplat vre unul cocoșat, acela ar fi avut un suflet vulgar, avînd întodeauna o mustrare de făcut nașturii și căutînd cu cruzime noduri în papură tuturor oamenilor fără cocoșă. «Bietule cocoșat, mie milă de tine și mi se pare că te disprețuiesc. Nu mă întreba de ce. Pe cale de logică, tu mi vei putea dovedi, este sigur, dreptul tău la lumina zilei și la contemplarea frumuseților vieții, dar tu nu vei ajunge să înlături dinaintea ochilor mei cocoșa ta. Poți să faci o mie de capodopere, ascultă: arta nu e nimic, ești un cocoșat, nimic altceva decît un cocoșat» — îmi zisei.

Iată-l că întoarce capul. Copacii sînt în floare împrejurul lui, și o lumină curată, de soare, pune liniște și mireasmă în grădină. Dar lui nu-i plac florile, nici nu se uită la ele. Florile? Ceva idiot. Doi copii frumoși trec și se opresc dinaintea lui cu impertinență. El își întoarce încă o dată capul, și iarăș. Cuprins de o turbare, se strînge ca un arc și strigă amenințător și înnebuit:

— la vedeți-vă de treabă. Nu vă e rușine? Și copiii pornesc strigînduși:

— Cocoșilă! Cocoșilă! Cocoșilă!

— Nu pot să sufăr copiii obraznici, zice el cam către mine.

Dar sculându-mă de pe bancă, fără să-și răspuns nimic, plecai și eu, uitându-mă la el. Ochii mei și sufletul meu, printr-o perversiune inexplicabilă, strigară:

— Cocoșilă!

LACHE

Cameristul redacției îmi aduce o carte de vizită laconică: A. Lache. Mă gândesc: cine-o mai fi și ăsta? Iar o să-mi bată capul vre un zevzec.

— Ce impresie face?... E prezintabil? întreb pe Gheorghe.

— E foarte bine... răspunde băiatul de serviciu. Mi-a plătit și urgența: doi poli... Om socotit. Dă bacșișul înaintea.

— Bagă-l, Gheorghe. Dar dacă vezi că trece de cinci minute, vino și spune că mă cheamă domnul director.

— Prea bine.

Intră Lache.

— Bătu-te-ar norocul! Dumneata erai Lache? Sînt douăzeci de ani decînd nu ne-am mai văzut. Ia uită-te la mine... Te găsesc în formă... Numai că te-ai prea îngărașat. Mai ales în dosul falcilor...

— De trai prost, răspunse Lache rîzînd. Îmi merge și mie mai bine.

— Bravo, Lache! Și nu te întâlnești niciodată cu primul procuror?

— Acum sînt și eu cineva, zise Lache, vexat oarecum.

— Cu ce te pot servi, Lache? întrebai, împingînd mai la vedere inscripția de carton de pe biuro: «Rog nu ne țineți de vorbă».

— Am o invenție interesantă, zise Lache; un aparat, pe care vreau să ți-l propui pentru ga-

zetă... Mă preocupă de douăzeci de ani o problemă, de acum rezolvată... Am plecat de la principiul: «dintr-un leu doi», și am ajuns la rezultatul: din nimic zece mii... Am sistematizat. Și am compus aparatul ăsta.

Lache scoase din buzunarul jilecii ceva minuscule, ceva cam ca de sticlă, cam ca de metal, cu nouă găuri, și în găuri cu câte o cifră. Făcu din aparat de câteva ori țac! țac! și mi-l dete să-l examinez.

— Știam că dumneata rezolvi problemele cu alte scule, mai mari... Te pricepi, vasăzică, și în mecanica mică.

— Aparatul e brevetat... răspunse Lache cu o timiditate afectată, de creator.

— Dar, să mă ierți, nu știu ce folos ar putea să tragă gazeta de pe urma lui. Îți mărturisesc, în mecanică sînt chinez...

— Ia o hîrtie și un creion... Alege șase pînă la nouă țifre (Lache zice țifre, cu ț) din cele mai mici... ți-ai ales?

— Da, unu, unu, unu... de nouă ori unu.

— Alege țifre mai mici...

Gheorghe deschide ușa:

— Vă cheamă domnul director...

— Viu numaidecît. Spune-i că-l rog să mă aștepte două minute... Păi, sînt cifre mai mici ca unu? întrebai pe Lache.

— Zero! zise Lache, versat în aritmetică.

— Așa e, Lache... Dar zero e mai mult o necifră decît o cifră.

— Eu lucrez numai cu zero. Mi-a purtat todeauna noroc.

— Am ales și șase de zero... la vezi-le, Lache, sînt cele mai frumoase nule cu putință.

Lache s'a uitat la cifrele mele goale, în duns-gă, din două părți. Era satisfăcut.

— Ei bine, eu îți fac din ele cinci sute de mii!

— Ce vorbești, Lache?!...

Țac! țac! Aparatul arată, într-adevăr, cinci sute de mii.

— Lache, ești fenomenal! am strigat. Dar tot n-am înțeles la ce folosește aparatul în gazetărie...

— Să presupunem că vinzi zece mii de foi pe zi în București...

— Nu mai spune, Lache!... noi vindem în București o sută de mii pe zi...

— Zău?... s'a mirat Lache. Atunci, n-aveți nevoie de aparat...

— Slavă Domnului, nu, dragă Lache... Merg fără aparat... Dar asta nu te împiedică să-mi explici... Poate că ți-l plasez la o altă gazetă, la o gazetă mare, în douăzeci de pagini, și care se vinde zece mii...

— Să reluăm țifrele, zise Lache. Vinzi pe zi zece mii de foi și vrei să se știe, acolo unde trebuie, că vinzi cinci sute de mii... E rolul aparatului. Particularitatea lui adevărată este că poți tipări, chiar pe cel dintîi exemplar pus la mașină, totalul de la sfîrșitul înmulțit cu zece. Aparatul se poate numi «Ghicitul Automat».

— Extraordinar, nene Lache! Dar te crede cineva?

— Aparatul meu mai are un mic defect, să-ți spui drept, zise Lache. Te protestește cînd îl înțrebuințezi, și te protestește în așa hal, încît crezi că-l ai prostit și pe cititor.

— Dar, în definitiv, tot n-am înțeles absolut toată utilitatea aparatului.

— E dublă, zise Lache, morală și materială. Întîi, prestigiul. Îl recapeți și după ce-l ai pierdut, sau cel puțin îți închipuiești că-l ai recăpatat. Ți-am semnalat defectul aparatului... Al doilea, capeteți dreptul la de zece ori mai multă hîrtie... Pentru treaba asta mai închizi un ochi la prestigiu...

MECANICA LUI TÎNDALĂ

Pentru că se născuse cu adevărate predispoziții naturale, Tîndală fusese dat la un ceasornicar, școala de inginerie fiind prea depărtată de mijloacele familiei, și aritmetica de mintea năzdrăvană a noului ucenic. El nu putuse niciodată să adune 2 cu 3, fără să iasă 4 sau 7, și nu înțelesese, cu toate eforturile lui intelectuale, de ce iese altora 5. Însă îi plăcea cum se învîrtește manivela rîjniței de cafea, cum fuge trenul, și pierdea ore și zile întregi admirînd la potcovărie cum se încălță caii cu papuci de fier.

Dacă n-ar fi văzut că potcovarul taie din vergea o bucată, că o bagă în foc, unde se dospește și de unde o scoate roșie și fierbinte cu cleștele, pe nicovală, el ar fi fost încredințat că potcoavele cresc într-un pom din străinătate, atît se asemănau unele cu altele. Socotind că toată lumea credea ca el, Tîndală își făcuse și un proverb, cu care da peste nas oamenilor ce i se păreau mai proști ca el: «Dumneata ești din aceia care cred că potcoavele cresc în gutui», zicea Tîndală, lipsit de sentimentul milei în ironie.

Jarul potcovăriei era însuflețit de burduful foalelor de piele, cu botul vîrît în cărbuni: un ucenic potcovar șchiopăta dîndu-i aer, cu piciorul vîrît în veriga unui căpătîi de lanț. Vasăzică, dacă n-ar fi sufloiul, n-ar putea să fie nici potcovărie,

își zicea tînărul viitor mecanic, scoțînd din șura fierărului un principiu și o generalitate.

Ca să ajungă într-o zi inginer, el ar fi început-o cu potcovăria, dacă, apropiindu-se prea mult de vrăjile strălucite, portocalii, ale vetrei, în care se cocea fierul și jucau luminile de cicoare ale vîlvătaiei dinlăuntru, nu i s-ar fi întîmplat într-o zi accidentul că i-a luat părul foc, topindu-se numaidecît. Cîteva stele s-au ridicat din jăratec și i-au troznit în păr și i-au ars. Atunci, el a emis un nou proverb, zicînd: «A nu te apropia de foc, dacă focul arde».

Cu asemenea principii și vederi sintetice, un predecesor al lui Tîndală, aplicat din naștere la alte fenomene și discipline, de ordin mai ales speculativ, ajunsese profesor universitar. De ce n-ar fi rîvnit, cu bun-simț, Tîndală, să parvie și el treptat la o situație de inginer, și, cine știe, poate chiar la o școală politehnică. Căci stofa, cum se zice, era bună; darul de-a căuta lucrurile printre zăbrele, Tîndală îl avea. El zicea «de ce?», și cine zice mereu «de ce?» se găsește pe calea bună. «De ce e cerul rotund și de ce pîlnia are gaură?», «De ce se deschide și se închide umbrela?», «De ce au șoarecii bot, și ouăle sînt fără cioc?» Această întorsătură analitică a inteligenței e generatoare de acte.

Temîndu-se de mecanica fierbinte, Tîndală și-a început cariera cu mecanica rece, și dacă n-ar fi existat accidentul din potcovărie, el nu s-ar fi făcut ceasornicar. Intrînd în atelierul de ceasornicărie, rămase încremenit de muzica stranie a păreților și dulapurilor cu geam, pline cu ceasuri, pendule și orologii. Cum se întîmplat să fie pe la orele unsprezece, atunci cînd fiecare ornic cu bătaie bate de cîte unsprezece ori, și cum bate fiecare pe rînd, Tîndală s-a simțit intrînd cu urechile într-un stup de viespi sau într-o ladă cu

lăcuste. Abia isprăvea de sunat cîntecul adormitor și adînc al unei pendule cu glasul imitat după clopotele tăgănate lin și liniștitor ale unei vechi catedrale engleze, că se ivea vocea de spălătoreasă iritată a unui deșteptător, în desfășurarea căruia intra să bată o toacă de lemn. Apoi se deșira un lanț cu ghiuleași se auzea, ivit în orchestra tictacurilor înmiite cu ecourile lor, apelul bălăreț al pasării cucu. Ba, la o fereastră cît un degetar, dată brusc de păreți, se arăta și cucul, salutînd și reintrînd în tăcere. « O ceasornicărie face zgomot mult », conchise tînrul Tîndală.

Dar ceasornicarul avea o mulțime de alte obiecte fără tictac, dar tot atît de curioase, printre care ochelari de nas și ochelari de urechi, unii ciupind, ca să steie, pielea zgîrciului dintre sprîncene, și ceilalți încolăciți către ceafă. Tîndală a încercat o păreche, dorind să vadă pe mama lui, care murise pecînd era mic, și se afla acum în Rai. Dezamăgit, el puse ochelarii la loc. Pe dinaintea ochilor, care-l usturau, trecuse o albiciune mare, de la stînga la dreapta, ca un cearșaf în zbor, și el înțelese că ochelarii nu folosesc la nimic și că, în orice caz, ei se poartă în buzunar. Barometrul era înfățișat ca o țeavă de sticlă cu mercur, care se umflă și se dezumflă în teaca lui, sporind în sus și descrescînd în jos, de-a lungul unui metru cu linii. Cînd i s-a spus la ce slujește, Tîndală a rămas incredul. Cerau a face lucrurile de-afară cu vergeaua din casă, și de unde o să știe asta ce se va întîmpla peste două zile? Tîndală crezuse că barometrul e o unealtă de prins hîții, ca și termometrul, care nu se pune zadarnic la fereastră, pe dinafară.

I se dete lui Tîndală un șorț cu piepți și un loc la o masă cu o menghină mică și cu scule nichelate, care îi plăcură. El întorcea menghina înaintea și de-a-ndaratele și rîdea cum i se deschide gura și i se închide la loc, fără să capete nimic. Însă cleștele

frumos, cu care se juca stînd pe scaun, l-a ciupit odată atît de tare, de buricul unui deget, încît Tîndală a răcnit, fără să-i scape degetul din clește, și, neputînd să vorbească, sări de pe scaun, ocoli urlînd atelierul și fu prins la ușa și cotorosit de diavolul ce-i sta atîrnat de labă. Îi secase pîntecul de vlagă, și degetul i se înnegrise. Mecanica rece nu era scutită de primejdii.

Tîndală nu pricepea de ce se uitau lucrătorii la ceasornic. După ce se uitau de mai multe ori, se sculau de la lucru, își scoteau halatele, se spălau pe mîini la un robinet, și plecau la masă. Ei nu mîncau cînd li se făcea foame, ci după ce se uitau la ceasornic, și Tîndală era curios să știe la ce slujește ceasornicul în existență. El întrebă pe ceasornicar ce se citește acolo, arătînd cadranul. « Cum, nu știi?! » răspunse mirat patronul. Atunci de ce te-a dat la ceasornicărie? » Patronul căuta să-i explice că ziua cu noaptea se împart în douăzeci și patru de ceasuri, însemnate pe cadran, și că ceasurile trec, unul după altul, de-a lungul zilei și nopții; ceea ce mira neînchipuit de puternic pe Tîndală. Ceasornicarul pomeni numele timpului. Tîndală nu pricepu nimic. Blajin și părintesc, patronul începu să-i spuie că pămîntul se învîrtește și că limbile ceasornicului se învîrtesc după învîrtirea lui. Auzind că pămîntul se învîrtește, Tîndală fu apucat de un hohot de rîs, care a durat o lună și jumătate. Neputîndu-se stăpîni, ceasornicarul îl apucă de o ureche, pe care i-o întoarse, îi dete pachetul cu boarfe, îi deschise ușa și-l îmbrînci afară. Tot timpul Tîndală rîse, nesimțitor la insultă, indiferent la durere.

El rămase cu noțiunea că în toate lucrurile se întîlnesc numai numere 2 și 3, 4 și 7, și că, dacă merge tot așa, el se lasă de mecanică și se apucă de ceva fără cifre: rămîne de căutat. Inginer el tot se va face, pentru că-i place ingineria. Trecîndu-i

însă risul, el s-a întrebat de ce a râs așa de tare o lună și jumătate. Norocul lui că uitase. Fiind foarte deștept, însă lipsit de memorie, nu și mai amintea de învîrtirea pămîntului. Într-altfel, el ar rîde și azi, după ce a parvenit să fie inginer. Căci Tîndală și-a văzut visul cu ochii: inginer cu angajament la Stat.

UN COMUNIST. . .

Domnul Fortunatus fusese proprietarul imobilului în care am locuit zece ani; am fost cel mai iubit din chiriașii lui și am păstrat raporturi de prietenie cu el și după ce m-am mutat din casele lui. Nu mi intentase decît patru procese de evacuare, pe care le-a cîștigat pe toate, și numai de șase ori mi-a dublat cifra chiriei precedente, și o singură dată a tăgăduit, în zece ani, că mi plătisem fără chitanță un cîști de șase luni.

Poate că am avut să-i reproșez o dată un contract de douăzeci și două de coli scris pe toate fețele, ceea ce ducea textul la optzeci și opt de pagini și îl făcea greu lizibil. Dîndu-mi tocul lui de aur, în caratele căruia se rătăciseră și sudorile mele, ca să-l semnez, mi-aduc aminte că l-am întrebat:

— Cred că nu e nimic afară din cale de excepțional, cuprins în aceste trei sute douăzeci și cinci de articole. . .

— Am introdus și o clauză nouă, răspunse proprietarul zîbind, însă fără absolut nicio importanță: numai așa, ca să nu rămîie articolul respectiv gol. « Vizitarea imobilului, citi proprietarul, poate fi făcută oricîteori va crede domnul proprietar necesar. »

— Adică? voi să precizez.

— Îți repet că n-are nicio importanță și e un articol inaplicabil. Cum o să viu, de pildă, noaptea, să te « deranjez »?

— Contractul e valabil, vasăzică, și noaptea? am întrebat ca un naiv.

Proprietarul era de profesiune jurist și fusese și deputat de vreo trei ori, adică făcător de legi. Fără să pledeze, era înscris în barou, și cred că a învățat Dreptul ca să-și poată controla contenciosul, advocații propuși specialmente la cîrcota lui în sute de volume, cu sutele de chiriași. Înțelegeți cîte substraturi conținea surîsul lui, cînd îmi răspunse:

— Iubite domnule Berchea, valabilitatea unui contract între părți nu atîrnă de ore, de temperatură și de sezoane. . .

— Nu de altceva, i-am răspuns pregătind să storc din stilograf o iscălitură. Știți, profesiunea mea de voiajor mă cam silește să mă absentez adeseori noaptea, și n-aș dori să mi se sperie nevasta.

E adevărat că domnul proprietar nu s-a folosit de libertățile articolului cu pricina și că o dulce armonie a funcționat între noi, domnul Fortunatus sporind anual locațiunea la dublu, iar eu, devotatul lui, plătindu-mă după dorință.

— Știi, îmi mărturisea cîteodată, descurajat, proprietarul. Am urgentă nevoie de șase sute mii lei. . . Sînt nevoit să mă reped pînă la Paris. Mi se pare, dacă nu mă înșel, că rata dumată pe octombrie era de vreo șaptezeci de mii de lei. . . Măi îndatora mult dacă măi da una sută mii acum, și una sută mii lei în aprilie.

— Față de marile dumneavoastră necesități, nici n-aș putea sta la îndoială.

— Idiotule! striga nevasta. Asta însemnează o chirie de două sute mii lei anual. Iar te-ai lăsat păcălit!

— Păcălit nu e cuvîntul cel mai exact, răspundeam nevestei. Închipuiește-ți că nenorocitul trebuie să se ducă la Paris o dată pe an: trebuie!

ai auzi? Și știi cum e Parisul. . . Pînă te încurci. Pe urmă te duci în Midi, dai pe la Monte-Carlo, și, după timp, cînd ești la Ostenda, cînd la Vichy, cînd la Chamonix. Nu puteam să-l refuz. Mi-a fost milă de el.

— Ți-a dat măcar chitanță la mîină? întreba nevasta, mutîndu-și revoltele pe un detaliu și sofisticînd principalul.

— Lasă, că mi-o dă cînd se întoarce. . .

După emanciparea noastră, proprietarul nu ostenea să mă numească, oftînd, un « locatar ideal », oricîteori ne întîlneam amîndoi. Riscînd într-o zi să-l supăr, l-am întrebat cu șovăire:

— Dar de ce măi ai făcut atîtea procese, domnule Fortunatus? Eu am fost întodeauna om de înțeleș.

— N-are nicio importanță, domnule Berchea, zise el. Așa sînt raporturile. Acum s-a isprăvit și pot să-ți repet declarația, pe care ți-am mai făcut-o de cîteva ori, decînd te-ai mutat: ai fost un locatar ideal.

Zicîndu-mi locatar și nu chiriaș, proprietarul îmi acorda un titlu de distincțiune. În vocabularul lui, locatar însemna chiriaș culant, pecînd chiriașul simplu avea un sens dezavantajos.

Care nu-mi fu mirarea întîlnindu-l, ultima dată, palid și enervat.

— Nu mai vreau să fiu proprietar! zise el, ca și cum l-aș fi sfătuit eu să nu cumva să se lase de această calitate.

— Pentru ce? l-am întrebat.

— Am devenit comunist. . .

— Vai de mine! mă uimii eu. Un proprietar cu optzeci și cinci de proprietăți nu poate să devie comunist, fără o prăbușire a convingerilor lui de o viață întreagă. Ce s-a întîmplat în bazele cugetării dumneavoastră? Dacă măi fi spus că ați devenit antropofag, nu mă miram așa de mult.

— Să-ți explic, zise proprietarul, aruncându-se în lirism social. Știi dumneata ce-i proprietatea? o profesiune! O profesiune ridiculă și fără poezie, de pur parazitism.

— Vorbește mai încet, domnule Fortunatus, îi zisei, scoborînd deodată, prin demoralizare subită, formula politetei la singular, și-l trăsei mai lîngă grilaj.

— Poate să pară suspect un demagog, care n-a avut optzeci și cinci de imobile în centru, nu eu. O spun sus și tare. Proprietatea e o profesiune care a încetat de a mai fi o profesiune. Uite, corpul dumitale e al dumitale, zise domnul Fortunatus, punînd degetul pe umărul meu și împungîndu-mă cu el de cîteva ori. Dar hainele cu care ești îmbrăcat nu sînt ale dumitale, sînt ale proprietarului.

— Mă costă și ele parale, le-am plătit. . .

— Păi, ce-ți spun eu? . . . Casa e numai o prelungire a costumului, și apartamentul se deosibește de un pardesiou numai că e croit din alte materiale, care nu utilizează lîna și bumbacul. Acoperișul e o a doua căciulă. Mobilierul e al meu, eu sînt al meu, familia e-a mea, însă cortul în care m-am oprit ca să mă adăpostesc de ploaie și oboseală e al altuia, înțelegi? al unuia care se cheamă Proprietarul, care-ți ia bani pentru ospitalitate și care trăiește din această tristă meserie.

La gîndește-te nițeluș. Un domn care adună în haznalele imobilului său scursorile chiriașilor succesivi, excrementele de naționalități variate, conservă ploșnițele și gîndacii, supraveghează apa și gunoiul, bătaia covoarelor, spălarea scărilor, și face față la toate îndatoririle de slugă proastă, luînd plată de stăpîn. Această scîrbă de proprietate era numită odată « sfîntă », și toate legile care ne sîcîie au fost făcute de o ceată imorală de profesioniști, asimilabili cu antreprenorii de case de toleranță.

— Domnule Fortunatus! nu te mai recunosc, îi zisei.

— Nu are rost! domnule Berchea. Proprietatea profesională trăiește din împovărarea muncii și a inteligenței. Peste două generații, proprietatea profesională va fi desființată, ascultă ce-ți spui. Dreptul de moștenire va fi mărginit de dreptul de utilitate, și proprietarii vor fi obligați să concureze cu profesioniștii propriu-zisi, în valoare și inițiativă. O singură proprietate este morală: aceea pe care o folosește singur proprietarul ei. Și încă, într-o societate care își caută sănătatea, însăș această proprietate va fi verificată, dacă nu e continuarea unui furt. Spiritul primește ipoteza, domnule Berchea, că orice proprietate care depășește, pînă la exploatarea altuia, nevoile normale ale unei familii, are în ascendența ei un jaf ori un asasinat. . . O să se sfîrșească banchetul, și banchetuiitorii vor cădea sub masă beți.

— Mai îngrozit, pur și simplu, domnule Fortunatus! Nu mă așteptam, îi zisei strîngîndu-i mîinile la despărțire.

Și mă uitai mai bine la el. Nu se răsese de două zile, părul i se îmbelșugase la ceafă ca la profeți, și gulerul cămeșii era jerpelit la butonieră.

« Face ca Tolstoi, mi-am zis. A rost apucat de o căință religioasă și vrea să se lepede de sine. »

A treia zi afiai că domnul Fortunatus a dat faliment și că proprietățile lui, organizate în Bancă, au fost vîndute cu toba. . .

MIZANTROPIE

Mizantropul meu urăște pe oameni începînd cu sine. Nu-i place capul pe care i l-a dat natura și ar prefera să aibă un cap ca lumea cealaltă.

— Am nevoie de alt cap, își zice dimineața Mizantropul, spintecîndu-și cu pieptenele părul.

Are nevoie, cu alte cuvinte, de alt obraz, găsindu-se nemulțumit de figura lui. El gîndește fin și trăiește gros: un topor cu tăișul de sticlă. De cîte ori se regăsește, fără voie, într-o oglindă de prăvălie, el se apără cu mîna, ca de o muscă. Iar se vede, și tot acela e, pe care îl cunoaște. Profesiunea lui s-ar împăca mai avantajos cu un profil ascuțit și cu calîpul unei bărbii ovale.

Și-a căutat un ascuțit într-o țcălie, în barbă rotundă, pătrată și despicăta. Semăna cu un cîine murdar. S-a ras: cap de bucătar. A umflat muștața: cap de mitocan. A retezat-o: n-a schimbat nimic. Nimeni nu-l recunoaște decît atunci cînd adaogă la fizionomie vocea, mai personală ca portretul, — și e salutat cu credința că trecătorul salutat salută pe altul.

Și-a modificat gulerul și cravata și portul pălăriei, zadarnic. Capul nu s-a modificat, rămînînd provincial și antiprofesional. În tren a fost întodeauna confundat cu un negustor de produse alimentare, care împrumută omului de « branșă » volumul și grăsimia lor, — și de alimente vii, boi și porci. Fiindcă întodeauna semăna cu un

om din partea locului, a fost numit cu toate numele derivate de la Popă, de la Petre, de la Ion și de la George, îndulcite cu *escu*. Un singur călător i-a zis odată Macovei. Se găsea și un Macovei cu mutra lui. Dar auzise și atunci greșit: nu era Macovei, era Macavei, fiecare evocînd o altă serie mentală, cu o diferență, ca *sticlă* față de *Costică*.

Desigur că figura nu e imaginea sufletului, ci numai a stomacului. Mizantropul făcea parte din oamenii cu știința rezultatului concordant cu începutul. Un om hrănit cu pește trebuie să se înfățișeze cu trupul lungăreț ca scrumbia și ca fluturii, care, pentru că ies din flori, trebuie să reproducă iluzia panselei și a garoafei. Dacă omul, consumînd de cîteva veacuri, n-a ajuns să semene au boul, decît cu boul prost, este că mănîncă din animal numai părți, neputîndul înghiți nicio dată întreg, cu copite și coarne. Crezînd că ouăle au determinat forma lui rotundă, și portocalele, care i-au plăcut cu deosebire, Mizantropul le-a proscris, și după zece ani de struguri n-a parvenit totuș să evoce decît boabele din ciorchini, ca și cum tot portocale ar fi consumat. Și i-a părut rău că s-a ferit atîta timp de portocale și mândarine.

Avînd o monumentală poftă de mîncare, el mîncase de cîte trei ori pe zi cîteva rînduri de bucate grase.

« E evident, își zicea dezgustat, că vine de la bucătărie. »

Și își lipea o palmă.

Noul regim alimentar inaugurat, după un an nu s-a încheiat cu niciun beneficiu. Capul rămăsese bont și diametrul șalelor neschimbat. Numai că îi tremurau picioarele de o slăbiciune interioară. În patru zile de rasol și fripturi în sînge, Mizantropul s-a recuperat. Vasăzică o învățătură: să

măninci mult, dacă ți-e foame, — și să nu te mai uiți în oglindă.

Cu neputință! Mizantropul bărbierindu-se singur, din pricină că briciul străin îl gîdila pe la urechi și pe beregată, era silit să se examineze detaliat, umflindu-și obrazul, ca să fie bine balonat la brici, și ridicîndu-și gura, ca să se radă exact la înghițitoare. Îi mai rămînea satisfacția răzburării, și s-a ținut o viață întreagă după sineș, ca un cîine cîrn după o pisică.

Deaceea, oridecîteori se zărea într-o suprafață licăritoare, își trăgea cîte o palmă, își aplica un ghionț sau se ciupea de o falcă. Și se bucura, fără să ia seamă la senzație, ca acei clienți cu buza umflată și cu abces, care simt o plăcere morală mai mare decît durerea, cînd cleștele dentistului zmulge, din maxilarul bolnav și din adîncul gingiei, măseaua ruptă, cu fibrele rădăcinii. Bolnavii sufocați de creșterea parazitară a zgîrciurilor din fundul nasului, simt periodic dureroasa plăcere a extirpărilor repetate. Foarfeca boantă, de grădinar, a chirurgului, intrînd în scorburile respirației, ronțăie, zdrobește și sparge cartilagele unele după altele, și pecînd bucuria face invazia bolnavului odată cu primul fir de aer băut întreg, răcoritor și filtrat prin sîngele care-l mîzgălește cu clăbuci și mocirle, operatul aude undeva, parcă se sparg în gura sonoră a unui mare bulldog, ciolanele cu măduvă.

Exasperat de persistența figurii ce-l obseda, într-o dimineață Mizantropul s-a strîns din greșeală de un mădular delicat, și o secundă i-au scăpărat ochii și s-au exorbitat. — Și s-a cumișit.

La mai rămas mîngîierea să urmărească în ceilalți fizionomia lui și să o pedepsească. Profesor, nu era greu să-i aibă la îndemînă. Îndată ce un student se prezintă în formele care îi aduc profesorului aminte de propriile sale forme, ura i

se aprinde, și intelectul lui, rău împărechiat cu o crisalidă de carne lăbărțată, lovește cu pumnul și ca fatalitatea. Studentul rămîne repetent și candidatul cade. Dar nici figurile slabe, palide și prelungi nu cunosc tratamentul de echilibru. Ele sînt pedepsite pentru că s-au iscat după portretul ideal. Mizantropul e antisportiv și anglofob, din pricină că sportul agerește slabii și că englezii sînt slabi și poartă monoclul intercalat între sprînceană și muchia obrazului, cu preciziunea capacului de ceasornic...

A ZECEA MIE PARTE DINTR-UN DIEZ

De câte ori mă uit în oglindă, mărturisesc, îmi vine să rîd. Mă scrutez și mă critic, foarte adevărat. Profesor de filosofie sînt eu? Ajunge să dau cu ochii de mine. Mă apucă întîi o teroare surdă și mă rectific surîzînd. Surîd de profesoratul meu, de filosofia mea, de aerul meu interesant, care, de altfel, în societate îmi șade bine. Profesor de filosofie, deputat, poate ministru? Eu? Acest cap, acest nas, — această distincție? E ciudat!

— De ce rîzi, Costică?

— Cum să nu rîd, puică?... Îmi aduc aminte de importanța mea socială, în fața oglinzii... Ai mai auzit tu de un filosof pe care să-l cheme Costică?

— Vrei să zici că nu ești mulțumit?

— Aideal! Nu mă înțelegi...

E adevărat că nevasta nu mă prea înțelege, deși am luat-o din cele mai bune eleve ale mele, sau poate tocmai de asta. Drept vorbind nici eu nu știu de ce mă batjocoresc, dar contrastul dintre rangul și sufletul meu e extraordinar. Sînt un bărbat învățat care nu mă iau în serios.

Îmi revine cîte o frază, rostită cu solemnitate, de pildă la examen:

— Domnule Ulea, regret că nu sînteți preparat pecît se cuvine, și mă văd silit...

Stupiditate bombastică. Mă întreb cui s-a adresat. Am început-o acum un ceas la școală, sala numărul treizeci și doi, din Universitate. Ulea

e un student în filosofie, și scepticismul, natural în filosofie, îl face să nu știe nimic. Dar în mijlocul frazei mi-am adus aminte de oglindă și am rîs, stricînd tot efectul doctoral, așteptat de la o frază incisivă cu eleganță... Mi-am văzut pălăria pe o ureche, mustățile. Mi-am adus aminte că nevasta mă bate. (Filosof bătut!)

— Domnule Ulea, s-o lăsăm încurcată.

Ulea s-a așezat în bancă, rîzînd și el.

Unii din colegi m-au învinovățit de ceea ce ei numesc lipsă de autoritate. Cînd mi-a fost dat întîi să iau cunoștință de acuzație, lucrul se petrecea în cancelarie. Un profesor de istorie tocmai izbise în cap un bărbat erudit, profesor de estetică, și literat, cu o călimară pătrată, de sticlă. Lovitului, ștergîndu-se de cerneală întîi cu batista și mîneca, în două secunde i s-a înnegrit tot portretul cu violet, și în această culoare de zamă bilă își rotea, ca un personaj dintr-o altă lume, un alb al ochilor de neoharap.

— Am să te învăț minte, porcule! striga omul colorat, cu pumnul ridicat la cer.

— Incontestabil, domnilor, demnitatea învățămîntului este grav atinsă în persoana colegului nostru, încerca, emoționat, un profesor.

Era să mă asociez la protestarea colegului, într-o formă pecît posibil mai academică, și chiar în momentul cînd am tușit semnificativ, preparîndu-mi glasul, ca un violonist coardele lui în orchestră, am pufnit de rîs.

— Am mai remarcat că sînteți cu totul lipsit de seriozitate, m-a apostrofat cel care lovise, unul plin de barbă, lung și autor de opere complete.

— Sînt de părerea onoratului meu adversar, spuse și lovitul.

Era un chip de a se împăca amîndoi instantaneu pe spinarea mea. De altfel, tot corpul profesoral

căzu de acord, și bătaia rămase pe planul al doilea. Ca și cum Istoria și Estetica se bușiseră pentru mine, văzui numaidecît pe istoric ajutînduși colegul spoit să se dezbrace și întinzîndu-i săpunul după paravan. El numea bătaia « o mișcare ».

— A fost o mișcare regretabilă, zise colegul istoric.

— E foarte natural, răspundea colegul estetic, scoțînd un cap de înger săpunit, din spălător, buclat cu clăbuci. Omul e viață, și viața e mișcare.

Și fiindcă-i intrase săpun în gură, el se opri.

Oricît ai lupta, nu scapi de logică și sistematizare, și, trebuind să te construiești, o faci, cum se zice peste drum de Universitate, la Primărie, fiartă. Între hotărîrea de a produce o idee întreagă sau mici idei punctate nu era de ales, față de simțul meu de ridicul excesiv: am ales punctul muștei și m-am oprit la el. Zbor o bucată, și, cînd observ că zborul meu se lungește și mi cad aripile în declamație, scurtez traiectoria, stau pe un loc alb și punctez. Astfel, lexicul meu cerebral exclude o serie imensă de recorduri: « deci », « prin urmare », « așadar », « cum vă spusei », « mă refer », « dintr-un punct de vedere » etc. Căci ideile procedează ca tuburile, înșurubate în rezultatul tulumbă. Lucrez cu piese și am grijă ca Țolii diametrelor interioare să nu corespundă. Dacă innădesc un clondir, o ceașcă de ceai, un creion și un lighean și pui la sfîrșit un robinet, sînt sigur că n-are să curgă niciodată, și curentul de apă este întrerupt.

După o laborioasă strămutare a personalității mele intelectuale în materialele filosofiei, m-am dat seama, ceva cam prea tîrziu, că m-am falsificat: au mai pățit-o și alții. Așa e cultura: te face cultural și propagandist. Din frăgezimile mele încercate cu adipozități m-am salvat atît, facultatea

rîsului din toată inima, și Dumnezeu știe dacă mi-aș fi recăpătat și această veche prospețime dacă nu mă însuram și mă lăsam flăcău vînat și preocupat de cusături și adîncimi.

Filosofia e o chestiune de strung. Transformarea materiei brute în materii rotunde, cu sau fără gaură la mijloc. M-am simțit variat dezamăgit, văzînd la depozitul furnizorului meu de piese, reprodus în tangibil, elementul nostru abstract. Bucșe, inele, pistoane, bolțuri, bile, rulmenți, care toate lucrează în cultură, în ulei și vaselină. Industria le realizează în milioane de bucăți standardizate pentru prețul de catalog.

Și am mai văzut că dacă organizezi sistemul mecanic, din aceleași piese detașate, care servesc sistemul gata făcut și cumpărat articulat deja gata, costă mai mult. Nu se vede decît după ce ai încheiat organele timp de douăzeci de ani, și atunci te bați cu palma, cu părerea de rău că te-ai ostenit pentru un lucru care putea să fie cumpărat fără eforturile severității riguroase, aplicate la tinerețe și viață.

Mă turburat un amănunt raportat de tata Ford, care a construit în treizeci de ani vreo douăzeci și cinci de milioane de automobile, — și trebuie să-l credem pe cuvînt. După ce, la fiecare cinci minute, iese din atelierul rulant cîte o mașină completă, încheiată din organe identice și tip, ultimul lucrător toarnă în rezervorul ei trei litri de benzină, și mașina scoboară, pe pistă, la depou. Tata Ford afirmă că mîrmurul motorului nu e niciodată la fel cu altul. În treizeci de ani el a fabricat douăzeci și cinci de milioane de murmure originale. . .

Toată problema.

ĂL DE FACE AȘA

Sînt ăl care fac așa, la răsîntia din Calea Victoriei, de opresc automobilele sau le dau drumul să meargă. Am un fluier în gură, ca un țigaret, și suflu; și desfac brațele și mă uit. Sute de mașini și de boieri, din mașină, stau peloc. Niculaie Dumitru, ai ajuns om mare! Guvernul, pe lîngă tine, nu e nimic. Prefect, ministru, deputat, primar, toți launloc, Statul și municipiul nu pot să facă, în vreme mai puțină, treabă mai multă. Ridici degetul și nu mai mișcă nimeni; lași degetul în jos, lumea pornește. Legi, ordonanțe, ordine, telegrame, sînt ca niște întocmiri cu plecăciune, față de unghia ta de la arătător, gâlbejită de mahorcă. Ai dat semnalul și s-a oprit și regele și, — pardon! — și regența. O falangă dintr-ale tale ține cîteodată peloc două autorități constituționale; forma monarhică și Biserica, reunite într-un personaj cu reverendă.

La început, m-am sîit. Cum o să ajung eu să comand atîta omenire și atîtea puteri cîte se strîng sau se răsfață într-o limuzină cu șase și opt cilindri? Mi-era rușine. Poftim, trece guvernatorul Băncii Naționale: cum să dau din mîini și să-l dau îndărăt? «Nu-ți fie frică, boule! m-a învățat domnul prefect; ce stai ca un dobitoc? Oricine-ar fi, oprește-l! și nu te uita. Îți faci datoria.» M-am deprins. Nu mă mai sperii. Sînt

ca un șef de orchestră — indic ritmul, muzica și pauza. Un fluier: stai! Alt fluier: pleacă!

Poate că o să fie mai lesne să conduci un milion de oameni: o sută de automobile este mai greu. Omul nu are nici motor, nici pornire electrică și cilindri; nu are număr și cauciuc. Vorbești cu el și te înțelege; vorbește prea mult: îl cîrpești. Poate domnul prim-ministru să se facă priceput de patruzeci și cinci de cai, instantaneu? Nu poate. Abia se înțelege cu cinci din doisprezece miniștri. Eu îngenunchi și ridic, după cum mi se pare, o herghelie dintr-o singură dată. Dinaintea mea încetinează și face compliment Packard, cel ce se măsoară cu expresul și-l întrece, înălțîndu-se, ca roțile carului Sfîntului Ilie, într-un nor des, la care colaborează toată Șoseaua, cu sutele de kilometri de praf, vălătuc în vînt și clăbuc, exci-tată de fugă să se ia după el. Pămîntul se aruncă în sus și geme pînă la răsîntia mea: acolo, stop! Automobilele se apropie ca niște pisici îndrăgostite, tiptil, pitite pe încheieturi, cu capul mîngîios.

Idealul meu a fost colțul din Calea Victoriei, unde trebuiesc tehnicieni adevărați. Blegii stau la răsîntiile de mică importanță, ca niște agenți de paie, cu mîinile spînzurate de subsuori, în mînuși albe. Cu gîndul la vacile grase și slabe ale lui Iosif și la cine știe ce tîlmăcire întunecată, cîte unul așteaptă să se izbească mașinile de el, ca să le potolească. El arată dreapta cînd vrea să spuie stînga și nu se supără niciodată că este înțeles după ceea ce vrea și nu după cele ce gesticulează. Ochiul lui nu e nici șiret, nici iute, pleoapa lui se ridică rar, ca deasupra unui buzunar, și gura i se deschide și mai cu greu.

Ca să arate cu mîna către strada Clopotari, urmărește-o cum pleacă de pe vipușcă, dezlipindu-se cu mare băgare de seamă și luînd-o prin aer mai mult îndărăt, nesigură, ca o mîină care

s-ar fi apucat să gîndească pe drum și nu știe dacă trebuie mai bine să se oprească sau să încerce să termine un gest început. Pînă atunci, mașinile trec anapoda și privirea conducătorilor se fixează zadarnic pe mîna nestatornică a comandantului unui colț subaltern.

Comanda de căpetenie nu cunoaște asemenea nehotărîre. Postul meu, cel mai aglomerat din capitală, cere poruncă rapidă, decizie imediată, spirit cît șapte. Ca și cum aș avea ochi în cap de jurîmprejur, ca scînteile unei mitre de arhieru, nervul meu vede din toate părțile deodată, simțind cu umărul obrazului, cu moalele capului și cu ceafa. Spinarea mă informează adeseori de ceea ce văzul nu poate să cuprindă. Iată de ce am propus respectuos domnului prefect să adoptăm pentru toată poliția circulației, la șapcă, deasupra sprîncenelor, cozorocul cu oglindă, pentru colegii cărora le lipsește suprasimțul văzului pe din dos. Domnul prefect iar m-a mîngîiat cu epitetul « dobitocule », pe care îl acordă exclusiv vardiștilor săi iubiți. Cînd îți zice « porcule » e și mai bine: te face sublocotenent sau inspector. Fiecare om are, ca în scris, cuvintele lui, — și în poliția de circulație, fulgerătoare, scăpărătoare, stilul trebuie să fie concret și pe înțelesul tuturor, ca în « Biblioteca pentru toți ».

Circulația, am mai spus-o de multe ori, nu e ca pe vremea vechilor greci, faptul de a te scula de jos, de a face cîțiva pași greoi și de a te duce să te culci mai departe, în praful Eladei, ca un cîine sătul. Circulația e o știință și se prepară să fie o enciclopedie. Căci într-un fel mergi pe Bulevard, și în altfel te duci pe strada Lipscani. A merge degrabă pe străzile Smîrdan, Karagheorghevici și răspîniile în contiguitate, ai nevoie să faci un curs de filologie, căci, acolo, a merge iute, înseamnă a sta pe loc toată ziua. Cunosc o încrucișare în

dosul Băncii Naționale, în care așteaptă un om să treacă, de două luni și jumătate, decînd s-a instaurat circulația în sens unic.

Nu rîdeți, circulația în sens unic nu înseamnă că dacă pe o stradă ai voie să mergi înnainte, pe altă stradă ești constrîns să porcezi de aîndaratele. Nu. Nici că ici e permis să te duci pe un trotuar și să te întorci pe celălalt, sau parcurgînd străzile în zigzag, între două trotuare. De altfel, această circulație nu este pentru pietoni, care au dreptul să meargă pe oriîunde, printre trăsuri sau printre roți, — ci s-a rezervat automobilelor. E o idee genială, care s-a coborît, într-un moment de mari încurcături, în soborul inspectorilor de circulație, care, ca niște geologi, studiază unde scoarța terestră este mai elastică și strîmtorile mai dese. Problema fusese cum să ne scăpăm de încremî nirea circulației din Calea Victoriei, toate automobilele ținînd să treacă neapărat pe la « Capșa », întîmplî-se orice. « Să transportăm încremenirea într-o altă stradă, unde poate să aștepte », a propus cineva. Gonim mașinile pe două străzi opuse, în două sensuri contrarii, și stăm. Mașinile s-au întîlnit. Străzile în chestiune fiind populate cu magazine de reparații, automobiliștii s-au îngrijit ca, în timpul cît vor străbate cartierul, să li se repare ghetele, să li se spele rufele și să li se croiască, de multe ori, și cîte un costum. Uneori se suie într-un hotel și dorm, pînă trece lumea.

Sensul unic a procurat și alte foloase, nu mai puțin remarcabile. Ca să te duci de la « Capșa » la Episcopie nu mai ești silit să o iei înnainte; acest sens a fost chiar interzis. O iei pe strada Sărindar, treci pe la Cișmigiu (flori splendide, pești roșii, bere « Gib », — nicio înrudire cu Mihăescu), vezi parcul Cotroceni, te duci la Gara de Nord, și, tot înnainte, eroic, apuci sensul unic din partea opusă și ajungi la Ateneu. În loc de

cinci sute metri ai făcut doisprezece kilometri, este adevărat, dar câte fenomene nu ai contemplat! De altminteri, nici nu era drept să micșorezi tariful automobilelor fără să le lungеști kilometrajul: compensația e justă. Așa că dacă ai dat o întâlnire marți la zece și jumătate, te poți găsi la locul fixat joia viitoare precis.

Singura greșeală ce s-a făcut este că s-a permis transportul la gară pe Calea Griviței. Este o erezie circulatorie. După bunele principii, traseul la Gara de Nord trebuia să treacă pe la Otopeni, unde circulația este în genere mai moderată.

În sfîrșit, cu timpul se va putea face totul și, înnaintînd în grad, voi comanda progresiv răspîntia cea mai violent asaltată de automobile. Dar pînă atunci, vă rog respectuos, domnule prefect, să binevoiți să-mi sporiți salariul cu lei doi, bani șaptezeci pe lună, viața scumpindu-se foc.

FIZIONOMISTUL

Fizionomistul ședea la masă în fața mea, fără să mă slăbească din ochi și întreținîndu-mă, printre loviturile ce și le da în gură cu furculița încărcată, despre literatură. Era un om universal și amabil. Paralel cu științele naturale se îndeletnicea cu critica literară, după ce făcuse remarcabile studii de filologie și, mi se pare, de Drept. Cu cei doi copii, pe care și-i făcuse experimental, probabil ca să încerce o teorie, în timpul universității, porni într-o bună zi neașteptată în străinătate. Îi venise o idee în ajunul unei licențe, pentru clarificarea căreia îi mai trebuiau șase ani de învățătură în domeniul fiziologiei. Sistematic și metodic, el cînd se pornea într-o direcție înțelega să o ție și să o ia de la început.

Femeia fiind o martiră de profesiune, soția noului titrat, care se prepara să stupefieze lumea cu descoperirile lui, se supuse marelui destin al viitorului savant, primi să reînceapă viața de nevastă de student în mansarda unei case mobilate, tocmai cînd o catedră de profesor, rîvnită ca o dezlegare a suferinței, începuse să surîdă bugetului casnic.

Studiile soțului fuseră strălucite și un nou copil experimental se născu familiei împovărate.

Avid de a cunoaște și de a surprinde secretele vieții înnainte de a voi ele să cocheteze cu lentilele spiritului și ale microscopului, îi trebuia din

cînd în cînd cîte un copil, pe care îl urmărea cu o atenție încordată încă din momentul cînd viitorul ginere al celei mai iubite femei apare în existență, cu toate oasele, mustățile și talentele lui, într-o linguriță de gelatină. El știa că scopul vieții este procreția și nu se lăsa înșelat de dezmiardările femeii, de suspi-nele ei pasionale, de gura ei înfierbîntată, de frumusețile corpului ei convulsionat în luptă cu amorul care o răpune. Căci își zicea: «Toate acestea eu le cunosc prea bine, sînt penele cocoșului și ghiersul privighetoarei, menite să întâlnească sexele și să înșele durerea procreației și a creșterii, cu aparențele plăcerii. Rațiunea însă, emancipată de aceste dispoziții ridicule ale naturii, nu se lasă păcălită și domină viața, strîngînd-o în cleștele dințat al filosofiei și o silește să-și dea intențiile pe față.»

Ideea lui, idee care-l călăuzise în crunta lui sforțare, căpăta un așezămînt și consta în preceptul, verificat prin mii de confruntări de laborator, că la fiecare semn fizic corespunde o însușire sau o lipsă morală. Acum el poseda întregul material care avea să-i confirme, într-o mare conferință, teoria. Conferința fu anunțată ca un mare eveniment, și în auditoriul lui, compus dintr-o sală de prinți ai științei, celebritățile cu barbă, figurile contemporane cu barbeți și ilustrațiile cu monoclu ale momentului îl ascultară timp de două ceasuri pline. Nenorocul actualului meu vecin de restaurant fu însă că teoriile lui erau vechi de vreo patruzeci de ani și că, de fapt, el nu făcuse altceva decît să descopere America din nou. Felicitările fură reci, indiferente. Propria-i soție, căreia începuseră să-i scape firele albe prin păr, avu o criză de lacrimi înăbușită, citind într-un ziar o critică a conferinței bărbatului ei. Alți șapte ani de studii și de mizerie nu duseseră la nimic.

Cît despre soț, care avea acum trei licențe și două doctorate, el nu se putea obișnui cu situația lui nicidecum și căuta să demonstreze nevastei și copiilor lui, la un cîrnat împărțit în cinci la masă, că nu-i nicio asemănare între descoperirea lui și a vechiului său predecesor, că insuccesul lui, dacă insucces se poate numi și care nu-i decît momentan și aparent, se datorește invidiei și concurenței profesionale, — consolare la care copiii, doi serioși și unul glumeț, pufnind de rîs ca un blestemat, deschideau ochii cu amărăciune, clăfătind materia cauciucuoasă a cîrnatului, adus în ghiozdanul jigărit al savantului.

Savantul se întoarse în țară ros de o secretă mîhnire. Cu toate că crescuse în număr, familia descrescuse în kilograme, familie de țiri uscați în catedrala științei. Gloria savantului se mulțumi cu o catedră de limba germană la Huși, unde a îmbătrînit cu zece ani, tîrîndu-și galoșii către liceu și aducînd subsuoară acasă pîinea, brînză și măslinele cotidiene. E răsplata pe care știe să o dea țara fiilor ei de ălită. Și, nedumerit, a stat asupra teoriei lui, care l-a străbătut pustiindu-l ca o cometă, pînă-n ziua de azi.

Două singure răzbunări i-au rămas de atunci: profesarea launtrică și tacită a filosofiei, și, în exterior, critica literară. Dogma lui în literatură era că nimeni nu are talent, că nu poate să aibă așa ceva cineva, dat fiind că talentul, dacă ar exista, ar fi o absurditate științificește inexplicabilă. Printre poeți, prozatori, romancieri, savantul făcea niște groaznice masacre săptămînale, și singura calitate pe care scriitorii refuzau să i-o acorde era talentul. Totuș el mai fuma mucurile rămase din fostele lui țigări spirituale, cu o incurabilă pasiune. Cînd venea la București, unde teoriile sînt mai permise decît în județul Fălciu, îi plăcea să-și piardă timpul la cafenea și restaurant, în

mijlocul unui auditoriu mai puțin invidios ca savanții străini, mai ales că pentru un cetățean al Provinciei, care predică știința și valoarea culturală în București, intelectualii acestui oraș destrăbălat profesează o tăcere netulburată și atotimpă ciuitoare, sinonimă cu admirația.

Uitându-se însă prea lung la mine, m-am simțit stîngaci de la o vreme și i-am spus savantului din Huși, stînd în fața lui la masă:

— Ce ai de te uiți cu atîta insistență la mine? Măi fi mînjit cu sos pe nas.

— Studiez. . . îmi răspunse savantul.

— Mai studiezi și azi? Nu vrei să te lași.

— Te studiez pe dumneata și găsesc trăsuri extrem de caracteristice și de interesante în figura dumitale, care confirmă teoriile mele.

Roșii puțin și mi astupai elocința cu o bucată de pîine.

El puse jos cuțitul și furculița, avu o căutătură interioară, care zîmbea unei intenții, și mă conjură:

— Spune drept: îți plac dulceturile mult? Pariez că mănînci zahărul, și mai cu seamă siropul de coacăze, cu multă poftă. Ești un vicios al articolelor dulci.

Timid, îi spusei că n-am gustat din siropul de coacăze niciodată.

— Pe mine nu mă păcălești, m-a muștrat savantul. Eu îți spun că siropul de coacăze e preferința dumitale. O singură rectificare pot cel mult să-ți acord: în privința coacăzelor din sirop. Eventual îți place siropul de agreșe.

— Bine, să zicem că mi plac ambele siropuri. . . Și la rigoare îți mai concedez unul: siropul de lămîie.

— Ei, am ghicit? Pardon: a ghici e altceva. Știam.

— La ce mă duce dragostea de aceste siropuri?

— Înainte de a-ți da un răspuns, mai spune-mi ceva: nu-i așa că grăsimile îți sînt indiferente?

— Poate să ai dreptate: nu mănînc nici vaselină, nici ulei mineral.

— Într-o formă nu tocmai fericită nu faci decît să confirmi *teoria mea*. N-are a face; adevărul înainte de toate. Recunoaște că am un fel de a pune chestiunile, care nu admite ezitare.

— Care teorie a dumitale?

— Că-ți plac dulceturile și detești grăsimile: n-ai înțeles?

— Ba da, am înțeles. Dar nu văd unde vrei să ajungi?

— Nițică răbdare: cîți copii ai? patru sau cinci?

— N-am niciunul.

— Nu se poate. Ai. . . între patru și cinci copii.

— Poate că am înnebunit. Însă pînă în ceasul cînd ne-am așezat la masă, îți jur că nu aveam niciun copil și, uitîndu-mă speriat la savant, care încrunta deja sprînceana, nici nu eram înșurat.

— E cu neputință, strigă savantul, sculîndu-se de pe scaun și trîntind cu pumnul în masă. E cu neputință!

— Tot ce te rog, îi zisei respectuos, este să nu mă cîrpești, că ne vede lumea. . . Să-ți spun adevărul: sînt înșurat de doi ani și am patru copii.

Triumfător, savantul se reasează, bătîndu-mă prietenos pe umăr.

— Ai văzut? cu mine nu te poți juca. Acum să-mi răspunzi exact. Din patru copii cîți ai, doi sînt de sex feminin?

Voiam să rîd, o poftă idioată de-a mă tăvăli de rîs pe subț masă, mă îmboldea, însă nu îndrăznii.

— Nu știu; de ce să te mint?

— Cum? nu știi ce sex au copiii dumitale?

— Nu m-am interesat. Am să-ți spun mîine exact.

— A! dar știi că ești mult mai interesant decât bănuiai? Cazul dumitale mi-ar fi trebuit acum cincisprezece ani. Îți mărturisesc, la urma urmei, că nu mă miră. Lobul urechii drepte ți e palid. Înțelegînd situația, mă pusei în totul de acord cu savantul.

— Da, e foarte palid, mă grăbii să afirm. E mult mai palid decât credeam. Lobul se poate spune că a decedat.

— N-ai putea să-mi dai cîteva amănunte? Ce înțelegi dumneata prin sex?

Îl privii cu uimire și căutai să ghicesc dacă nu era vorba de o interpretare metafizică a cuvîntului sex. Dar fusei rezervat.

— Nu înțeleg...

— Mă rog. Vorbeam de sex feminin. Ce e sexul feminin?

Cuprins de o crîncenă ilaritate, pe care mi-o comprimai, nu putui totuș stăpîni ceasul rău și răspunsei:

— Văd că vrei să mă silești să vorbesc porcării...

— Cum? mă întrebă profesorul cu un dispreț rece, dumneata crezi că sexul feminin e o porcărie?

Nu mai știi ce să răspund. Aș fi zis nu, aș fi zis că nu e. Mă hotărîsc:

— Sexul feminin cred că e contrariul sexului masculin. Adică, vreau să zic că nu e chiar contrariul, ci mai repede complementul, pentru că de multe ori ambele sexe se potrivesc... Nu știu cum să mă exprim...

— Te aștept, caută... Vreau să verific dacă rictusul dumitale facial concordă cu intelectul și dacă ești într-adevăr o minte concludentă.

Examenul acesta mă jena cumplit.

— Uite, domnule profesor, să zicem că sticla asta e de sex masculin și că dopul ei e de sex feminin. Nu pot imagina sticlă fără dop și dop fără sticlă, adică sex fără sex, decât în depozitul de vinuri.

Și, ca să fiu mai lămurit, mă plecai la urechea profesorului și strecurai întrînsa o vorbă, care mi-a scăpat, Dumnezeu știe cum, poate că din pricină că savantul parvenise să mă plictisească.

— Nenorocită generație! exclamă savantul din Fălciu. Pentru tine n-a mai rămas nimica sfînt!

Atunci mă retractai din toate organele, pitit în scaunul meu, în fața uraganului profetic ce amenința să se reverse, și corectai impresia cu o voce dulce:

— Sîntem niște canalii, răspunsei, niște cumplite canalii — și profesorul fu întrucîtva satisfăcut de calificativul meu.

— Nici asta nu mă miră. Fruntea dumitale poartă două stigmate.

— Cred că faci aluzie la sprîncene.

— Dobitocule, zise în sfîrșit profesorul, scriștînd din dinți. Ești un măgar!

— Bănuiesc că vorbești cu cineva din spatele meu, îi răspunsei nesigur profesorului.

— Cu tine vorbesc, nătărăule, cu tine! preciză el, cu privirile injectate și strîngîndu-și pumnul întins pe masă și clătînd din cap. Îți plac dulcețurile; siropul de coacăze... se cunoaște după capul tău degenerat... și disprețuiești grăsimile, tîmpitule. Dute la oglindă și te uită bine. Nu degeaba ți se încrețește părul la ureche...

Ei, acum fie ce-o fi, îmi zisei, mă bat cu el dar nu mă las.

— De ce sex e părul creșt, domnule profesor?

— Masculin, stupidule! învață gramatica.

— Bine, gramatica... dar feminin nu e niciodată?

— Cum o să fie feminin? Un păr creșt, doi peri creți...

Voiam însă să mă răzbun cu tot dinadinsul. Mă mai sculai o dată puțin și mă mai aplecai o dată în urechea lui... Profesorul se trase cu spate mă înapoi, holbă ochii în ochii mei, terorizat.

— Vasăzică mă înjurași de mamă, zise profesorul.

— Ba bine că nu.

— Și aveți pretenția să fiți intelectuali... Ți se pare normal să mă înjuri...

Atunci îmi dădui poalele peste cap, cum zice sexul feminin, și, văzînd că tupeul lui de savant se intimidează lesne, răcnii:

— Foarte normal, tîmpitule!

Savantul înghiți o dată, ca și cum îi scăpă pe gît un briceag cu limbile deschise.

— Tîm... tîm... tîmpi... Ai zis: tîmpitule?

Mai tare:

— Am zis și repet: tîmpitule!

— Mi... mi... mie mi-ai zis tîmpitule?

— Ție, dobitocule! — Apăsai puternic pe ție.

— Cu... cu... cum? M-ai, m-ai fffăcut și do... do... bitoc?

— Ești un tîmpit, un dobitoc și un măgar...

Epitetele curgeau ca niște palme cu sînge. Savantul se tîmpise într-adevăr cu totul.

— Va... va... va... să... zi... zi... că și mă-măgar: Fiindcă nu cunoști sexele?

— Dacă vrei să-ți spun verde, te-am mințit. N-am niciun copil.

— N-ai niciun copil?

— Și nici nu sînt înșurat.

— Nu ești înșurat? E adevărat? Vasăzică lobul urechii m-a înșelat? Și stigmatetele dumitale?

— Vacs, vacs, vacs! Păr creț, stigmat, vacs! M-ai înțeles?

— Am înțeles.

— Și siropul de coacăze, tot vacs. Îmi place numai pelteaua de corcoduși!

— Adevărat?

— Foarte adevărat. Și grăsimile le ador.

— Vasăzică fiziologia, antropologia, filologia...

— Vacs! vacs! Dute la Huși...

— La-la-la Hu-hu-și... Am să mă-mă-mă duuuc.

În timpul dialogului final, ne sculam de la masă, plăteam, ne luam paltoanele și ieșeam în stradă... La un colț, ne oprirăm.

— Eu o iau la stînga, îi spusei... Îmi pare bine de cunoștință.

— Eu mă du-du-duc la-la-la Hu-hu-hu-și!

Profesorul își scoase batista și, pornind prin întuneric, izbucni într-un mare hohot de plîns, în care se înmuia, încet și definitiv, turnul de ivoriu...

SĂRBĂTORIREA

Aș vrea să acord un interviu. . .

Îmi stau în gît niște declarații, pe care aș voi să le dau afară. Sînt de șase luni într-o nouă funcțiune, am împlinit șase luni și nu se știe nimic. Presa nu se ocupă de mine, cu toate că în importanta sarcină ce mi s-a încredințat desc desc în fiecă zi capacități, nu de simplu director, ci de mare ministru. Inconvenientul meu principal este că sînt numit în funcțiuni *grase* însă obscure, fără relief public, și că nu m-am *apucat* la vreme să scriu și să public. Cîte un studiu la foileton, cîte o carte, fie și un roman, servesc admirabil chiar în finanțe și la instalațiile de gaz. Literatura completează personalitatea socială a omului cu veleități, ca stenografia titlurile unei dactilografe. De altfel, nici n-are altă chemare această podoabă, din care ratații, nedestoinici pentru municipii și administrație de Stat, pretind, în lipsa unei chemări serioase, căși fac o profesiune.

Cred că aș avea remarcabile însușiri poetice, care sînt reprezentate nu numai în corpul profesional și diplomatic, dar și în cel juridic, pînă la Casație, unde părăsirea carierei și ieșirea la pensie cu mare cinste se fac în ritul apolonian, cu versuri cîteodată de dimensiuni inegale și variate. Am în sertarul meu încercări sentimentale, căroră regret că nu le-am dat drumul la vreme.

Pe Calea Victoriei cînd te-am văzut
Eram la braț cu un coleg,
Și un fior al destinului prin mine a trecut.

Poezia cu substrat moral e adresată actualei mele soții, a treia. Nu pot să iubesc fără căsătorie, nici să uit fără divorț. Sînt un spirit legal pînă în oase și pînă în măduvă.

Sînt, incontestabil, un factor social însemnat, în locurile pe care le ocup cu remunerația de la o sută de mii lei lunar în sus. Nu s funcționar de Stat, ca să nu se spuie că salariul meu e ilegal; el se legalizează prin prezența mea în Societățile Anonime, — S.A., — care sînt prelungirea invizibilă a Statului, ca icrele în nămoluri continuarea speciei caracudă. Binecuvîntarea mea și a semenilor mei asupra aceloră care, pentru merite excepționale și nedate în vileag, au creat locuri excepționale!

Dar apuntementele și tantiemele, cum sînt numite salariile, de la un grad încolo, spre vîrfurile termometrului bugetar, devin, la experiență, insuficiente pentru prestigiu și idealuri. Cu o sumă rotundă la seif, cu un imobil la București, cu unul la Sinaia, cu un al treilea pe litoral și cu un petec de moșie, avînd lac, vie, pădure, borviz și petrol în el, legitimul sentiment de ascensiune nu e mulțumit. Pecind împușcam francul și tîram ghiozdanul maestrului meu, de la tribuna la Curți, și maestrul meu iubit avea convins gerea că sînt, cum spunea el, un sinistru imbecil, mă satisfăceam cu invitația să șed în fotoliu și cu zîmbetul din întîmplare al marelui avocat, pe care l-am slujit și căruia îi dătoresc desigur nu actuala mea situație, cuvenită meritelor mele, dar înțîia mea apropiere de ea.

Nu mă mai mulțumește orîșice, și banii îmi sînt indiferenți. Vreau altceva: interviu cu portret

la gazetă. «Sinistrul imbecil», — vorba, cred că în glumă, a maestrului, — vrea să conducă, să constrângă, să fie salutat, măcar numai de vardiști, să guverneze. Mă foame de putere de Stat, când puterile mele proprii au slăbit, când părul, aranjat în toate felurile și de la ceafă la frunte, numai ajunge să acopere dovleacul inteligenței și când mă părăsesc și ultimele măsele.

Aș acorda un interviu. . . Am câteva idei cardinale și o foarte bună vopsea de mustăți. Cine mi-l ia? Nu m-a vizitat încă niciun gazetar. Nu știu ce au ziaristii că se îndeasă numai în Titulescu, care, fie zis între noi, nu a descoperit cine știe ce: Europa exista și înaintea lui, și Geneva e cunoscută de cel puțin patru sute de ani.

O să-mi acord, în lipsă de altceva, un banchet, pe care mi-l vor oferi subalternii. O să fiu sărbătorit la șase luni de la ultima mea înălțare. Singurul lucru supărător este că nu vor veni să ție discursuri nici prezidentul de consiliu, nici membrii guvernului, și că elogiul admirabilelor mele însușiri de administrator va fi ținut, ca panglicile unui dric, de Ioneștii, Popeștii, Teodorăștii și Dimitreștii mei, de la biurouri.

Dar o fotografie pentru pagina întâia a ziarelor, tot am pregătit.

DE VORBĂ CU EL

Am vorbit cu El în absență, nefind prezent niciodată. Trebuia să-i întreb neapărat fotografia, de vreme ce lipsește originalul.

— Spune-mi câteva secrete profesionale, ca să mă folosesc și eu de ele. Întii, ce ai în capul dumitale?

El zîmbi. El zîmbește ca un mînz, ridicînd buza odată cu nasul, modelate dintr-o singură bucată, aderente și solidare. Drept vorbind, eram încreștinat că El n-avea nimic în cap. Vreau să zic că nimic personal și original. Distingeam o sumedenie de mototoale de hîrtie tipărită, ca într-un coș de biurou, în care plicurile și foile de gazetă zac. Dar voiam să știu ce-mi spune El.

— Întii, răspunse El, cu înțeles și luîndu-mă peste unul din picioarele lui de proteză intelectuală, nu știu ce se numește cap. . . Este cap sau nu este cap? Dacă este, de ce să fie? și dacă nu este, de ce să vorbim? . . .

— Nu pot evita cruzimea filosofiei dumitale decît alunecînd pe o tangentă, iam răspuns. Să-l numim dovleac, dacă preferi, sau căpățînă. Vreau să aflu conținutul răutăciosului dumitale cucurbitaceu. Nu mă supăr să adoptăm din terminologie chiar numele suav de castravete.

El rîse. Rîse, evident, satiric. Buza de cal se ridică însă, din greșeală, ca un cozoroc de șapcă, și se văzu obscenitatea gingiei, vînată și zemoasă.

— De ce ai rămas, Maestre, așa? Iam întrebat.

— Mă gândesc, zise El. Mi-a venit o idee, lasă-mă să scriu.

El scrisese ceva pe o foaie de bloc.

— Vrei să-mi arăți ce idee ți-a venit?

— Nu pot, zise. Arsenalul ideilor e strict confidențial. Ai dreptate, dar să nu-i zicem nici castravete nici dovleac. Am voit să te descurajez. Există cap, într-adevăr, fără păcăleală. Tot ce aș autoriza să i se împrumute capului, într-o imagine literară ar fi forma unui dulap cu oglindă. Ești mulțumit? E mai puțin vulgar decât produsele horticulturii.

Socotind că și-a restabilit balanța ironiei, El rîse iar, și acum buza nasului se strînse pe maxilar ca un briceag închis.

— Am terminat cu comentariul despre cap? am întrebat. Pentru că aș vrea să urmez.

— Am terminat, zise El, cu toate că despre acest hangar intelectual se poate scrie o lucrare critică în mai multe volume.

— La ce lucrezi actualmente? Ciclu de romane, serii de conferințe, eseuri impresioniste? În ce gen literar se va exercita de acum amploarea sarcasticului dumitale raționament?

— Nu pot să fiu indiscret cu dumneata, zise El, cel puțin acum. Am terminat însă un articol de generalități. Ies, după vînt, în priveriște, și miros de undemi vin efluviile pe la nas, și rîd.

— Ți-aș face o singură observație, dacă permiți. Risul dumitale literar e nițel rînjit. Nu poți să rîzi în scris cum rîzi în natură? Am citit cum iei dumneata la vale și subțire ideile și cărțile, am ghicit intenția și n-am simțit realitatea.

— Știi englezește? m-a întrebat El.

— Nu știu englezește.

— Știi nemțește?

— Nu știu nemțește.

— N-ai fi știind nici franțuzește . . .

— Nici! zisei hotărît.

— Ei, vezi! De-aia nu sezezi, răspunse El, asigurat că și-a găsit o arcană. În gîndirea mea, căci îți vorbesc de gîndirea mea, limba e un artificio fără importanță. E ca și cum m-aș sui pe un munte și aș striga: Eioioanga! Tapul sălbatec nu mă înțelege, vaca din pășune nu mă înțelege, țăranul care se uită cu gura căscată, din prispa lui, pînă la mine, nu mă înțelege. Mă înțelege însă Europa, guturalele chiotului meu cuprinzînd irizările și transparențele mondiale. Ideile mele, sarcasmul meu, analizele mele, nu se opresc în punctul unde dumneata, din pricina dumitale, nu le mai vezi: ele continuă pe dedesubt, ca un pînjenis activ, și tocmai acolo unde nu se mai poate zări cu ochiul vulgar nimic, se desface complexitatea chestiunii. . . Ca să înțelegi limba graiului meu e neapărat să cunoști *à fond* cel puțin patru limbi, plus limbile greacă și latină. Adică trebuie să fii un om cult.

— Nu cumva secretul dumitale cel mai abscons consistă într-o fericită caznă de a nu izbuti să spui ce vrei? Te-aș sezisa în englezește, și nu dau de dumneata în limbajul valac. Nu vrei să mă ajuți nițel?

Uite, am în geantă patruzeci și cinci de tăieturi din proza dumitale filosofică. Ai băgat de seamă că nu nimerești niciodată? Și ai mai băgat de seamă că te ferești, ca de gîlci, de lucrurile curente și actuale? Ceți vine să te anemiezi între strigoi și morți? Ai o preferință să aprinzi candelile stinse și să dichisești coroanele de pe morminte. Asta ți se cere dumitale? De ce ești absent? De ce fugi dincolo de palpabil și cuprinzător?

El înghiți în sec, ca un gogoloi de hîrtie sugătoare, și nu se mai găsea o picătură onctuoasă de scuipat în gura lui, ca să-i faciliteze vocea. Cu

jumătăți de gesturi, ajutat de strîmbetul bărbiei, de troznetul cerbicei, de mișcările incoherente dansate ale coatelor și genunchilor alăturați pe rotule, mă făcu să înțeleg, independent de *vola pück*ul internațional, că atitudinea lui, înfricoșată de răspunderi și ferită de polemici care trebuiesc susținute, are slăbiciuni pentru noblețea inactualității. Momentul e vulgar, dar secolul e aristocratic. El iubește zigzagul antigeometric și *raccourci*ul, pentru confortul sufletesc, prințesa cu coturni de fildeș, într-un castel de cristal.

— Domnule Filosofule, i-am remarcat cu o politețe pur formală, ești un laș. Tremuri de opinia pe care ai scoțalești, sleit în generozitate, avar și uscat. N-ai sînge, n-ai măduvă. Am impresia că te-ai masturbat din prima tinerețe toată viața, pînă la impotență, spălat, curat ca un țigaret de chihlimbar prin care ziua trece fum, și seart o pană de gîscă înmuiată în alcool. N-ai puți. niciodată a nădușeală și a muiere: ești de majolicăa Celula dumitale de ovăz dă, frecată, făină, făină de ovăz. La ce atîta căpățînă, atîta profil, atîta chelie? La ce o fi folosind? N-ai copii, n-ai patimi, n-ai cîini, nu ești bețiv, cartofoi, hoț, nici escroc — ptiu! ești inefabil și un supereșențial inutil. E adevărat? Vezi că nu mai rînjești? Comentarii la comentarii, notițe la notițe, bășici de săpun constelate. Îmi pare rău că am mai venit la dumneata. Nu știi să-mi spui nimic și nu ești în stare măcar să mă înjuri.

M-am permis atunci să-mi pierd respectul, și, uitîndu-mă la El, i-am aruncat un chibrit în interesanta lui fizionomie. Nu s-a mișcat. Am dat cu un creion. . . M-am apropiat de El și l-am înjurat crunt. . .

S-a zbîrcit puțin în jurul nasului. Era o sticlă cu gumă arabică, pe biuroul lui: am scos pensula și i-am atîrnat deasupra capului o picătură lungă,

care, scoborînd între guler și ceafă, am priceput numaidecît pînă unde s-a întins, după o corectură reflexă. « Ce să-i mai fac? » m-am întrebat.

— Vreau să plec, Domnule Scriitor: la revedere! i-am zis. Dar pentru despărțire o să-ți divulg ultima părere. Știi ceva? Mi se pare că ești un idiot, însă, bineînțeles, un idiot ornat, cu lectură, scrobit și călcat. Haida! lipește-mi o palmă, căci mi se pare că te-am insultat. Nu pui mîna pe un scaun, pe un baston, pe un revolver? Nu vrei deloc să-ți știrbești temperamentul?

El tocmai se gîndea cu cîteva sute de ani înnapoi, și molia lui intelectuală tocmai bîzîia în fereastra lui Jean-Jacques, care venise vremea să fie nițel maltratat și rînjit. . .

DOMNUL CONSTANT

Mă numesc: Domnul Constant. Numele meu se rostește: Constanpg, oprind între beregată și nas ultima silabă. Este ca și cum ai voi să pronunți numele vulgar de Constantin și te-ai înneca în litera t.

Pentru că mi-a lipsit norocul să mă cheme cu un nume rar, susceptibil de o celebritate mai ușoară, nu aș fi putut modifica fizionomia lui Georgescu, decât scurtându-l pe Constantin. Constant Georgescu sună orișicum cu distincțiune, și când voi scurta și pe Georgescu, numele meu va fi lapidar: G. Constant, avocat.

Distincția este și a fost suprema mea preocupare. Îmi place maniera, mă farmecă stilul. Eram destinat — *hélas!* — să fiu englez; un *dandy* cu mânușile albe, conducând, lăsat pe coamă, căpăstrul unui cal cu coada retezată pe cotor. Mă ar fi stat de minune monoculul, pălăria tare și cravașa, atît călare cît și pe jos. Aș fi făcut vînători de cerbi, însoțit de valeți în vestă roșie, și de cîini și de trîmbiți învîrtite, prin întinderile vaste ale parcului meu din ceață. Soția mea ar fi fost o *lady*, cîinele meu favorit ar fi fost un *pintcher* și chiar scroafele de pe domeniul meu s-ar fi bucurat de extracția aristocratică a rîmătorilor de *Yorkshire*.

La noi, în țară, distincțiunea mea supără și excită, natural, invidia. Când stau de vorbă cu

ei, colegii pretind că-i enervez. Cuvintele mele căutate, limba literară pe care o vorbesc, documentarea mea, logica mea, în sfîrșit, îi exasperază. Ei dau cu toții un răspuns stereotip idiot:

— Te rog slăbește-mă, Monsieur Costache.

În această întrerupere, singure cuvintele «te rog» pot să mă aranjeze, iar cuvintele «slăbește-mă», care nu răspund la nicio idee, pot să mă lase rece. Însă «Monsieur Costache» e trivial. Imbecilii care mă numesc «Monsieur Costache» cred că ating puritatea distincțiunii mele.

Singurul oraș în care m-am simțit mai bine a fost Parisul, unde m-am luat și doctoratul. Zic mai bine și nu foarte bine, din pricină că locul meu adevărat, unde m-aș fi simțit într-adevăr foarte bine, nu putea fi decît metropola Imperiului Britanic. Dar comparativ cu Bucureștii și cu Cîmpulungul, unde am văzut lumina zilei, Parisul e ceva pecît de măreț pe atît de delicat. Închipuiți-vă — o capitală mare, și în această capitală Luvrul, și în Luvru distincțiunea mea.

Acolo, lumea e rezervată, binecrescută; sînt biblioteci mari, e l'Hôtel de Ville, Elyseul, Bois de Boulogne, Sena, Quartier Latin și les Quais, cheiurile!... Și expozițiile de pictură și artă, artă peste tot! «Bonjour Monsieur. . .» — «Bonjour Madame. . .» — «Entrez s'il vous plaît. . .» — «Faites comme chez vous. . .» — «Pardon Monsieur. . .» — «Pardon Madame. . .» — «Mon petit. . . Mon chat. . . Mon chou-chou au su-sucré. . .»

Ce oameni! ce țară! Și ce femei! Și la noi, ce tragedie!...

Desigur că distincțiunea mea fundamentală se acordă cu genul distins al fizicului meu suplu și elegant. Poate că numai figura prezintă oare

care inconveniente superficiale, pe care le corectează însă întodeauna conversațiunea, sau mai bine zis cozeria mea. Pleoapele cam triumphiulare și întinse către colțurile dinafară, dau, zice-se, ochilor mei o expresie galinacee. Nasul meu, către vîrf, devine, poate, ușor carminiu, de o culoare de început de guturai, și, considerat laolaltă cu ochii, poate părea ca o jumătate întreagă de cap de găină rasol, cu pleoapele definitiv închise și palide. Apoi, în dreptul gurii, pielea obrazilor este anatomic umflată, ca și cum la rădăcina gingiilor de jos aş ține cîte un nasture de pardesiu; dar acest amănunt dă surîsului meu ironic o expresie de satiră crudă, așa că inconvenientul se prezintă ca un beneficiu. Considerat în perspectivă, totuși, capul meu se prezintă ca o pungă cu fundul ascuțit, purtînd două mingi în fund și pe lături, iar dedesubt moțul vîrfului, neutrilizat. Regret că punga mai are și două urechi cam depărtate de ceafă și cojindu-se la cusătura lor de o impalpabilă mătreață. În schimb, un păr de toată frumusețea învelește partea superioară a figurii mele.

Uneori, buzele mele secretează o nimica toată de must, și unele cuvinte ale darului meu oratoric apar ca florile de ghiociei cu o lacrimă în petale. E adevărat că în fond toată ființa mea se umezește la încheieturi și transpiră. Ca și cum aş purta în podul palmelor o limbă, mîna cînd o dau lasă un scuipat de lînsoare. Un confrate obraznic, pe care îl felicitam după o pledoarie, strîngîndu-i cu căldură și decepție mîna, m'a întrebat, cu nerușinare, dacă nu cumva i-am dus mîna la șezt. Într-adevăr, s-ar părea că sudoarea mea e o uexcrementă, fiind nu numai hidrantă dar și amidonee.

Trebuie să vă destăinuiesc aici și secretul perfectului meu insucces la femei, fie că abordez, pentru a o cuceri, o cucoană, fie că o servitoare.

Doamnele din societate pretind că hainele mele degajează un miros de găinaț, gura o exalație de clor, aliat cu o moleculă de usturoi, iar nasul o suvenire de cafea cu lapte. Am renunțat la dans pentru că doamnele mă refuză. Spălătoreasa m'a spus că albiturile mele « miros » inexplicabil a leșie veche și a ouă de gîscă. Natura m'a zămislit limfatic: am gîlci subț urechi, la subsuori, de-a lungul brațelor, pretutindeni sînt întrerupt de noduri glandulare, pe care le salvează inteligența mea răscolindă și distincțiunea persoanei mele, necontestată.

Ați observat vreodată ce bine îmi vine haina și cum știu să port pantalonii? Dar cravatele mele? Fularul meu, aruncat cu neglijență împrurul gîtului, e o poemă japoneză. Ați văzut cu cîtă cultă competență îmi duc ghiozdanul cu acte?

Convingerile mele politice sînt din cele mai moderne.

Cred în imperiu! N-am ce face cu republica, îmi trebuie o revoluție de aristocrați, — și o dictatură, pe care aş exersa cu mare stil. În insul meu, s'a născut, la Cîmpulung, un mare dictator: Domnul Constanpg! Aș avea nevoie numai de doi ani și de un telefon ca să îndrept poporul și țara. Primele șapte ordonanțe ce se vor afișa pe zidurile capitalei sînt gata.

1. Interzicerea de-a ieși lumea pe stradă și condițiunile pentru libertatea de-a rămîne acasă.

2. Îmbunătățirea în două ore și cincisprezece minute a valutei.

3. Trecerea duminicii de la finele săptămînii la început și desființarea joi din mijlocul ei.

4. Scrierea cu mîna stîngă și efectele ei asupra moralului colectiv.

5. Reforma învățămîntului, trecînd abecedarul la clasa VIII-a de liceu.

6. Creșterea copiilor fără țîță, fără biberon, fără lapte, prin sugere de aer, poate că pe gaura ușii.

7. Biletul de voie pentru libera petrecere, în interiorul unei odăi, a doi indivizi de sex contrariu, adică adversari, dat fiind că sexele se înfruntă imediat ce s-au întâlnit într-o încăpere.

Ideile mele politice au fost expuse într-o memorabilă conferință, în care am destrămat și analizat țesutul factice al societății actuale și necesitatea imperiului dictatorial. Evident, mulți auditori au avut cuvînt să fie emoționați și să cadă pe gânduri. De atunci, trecînd prin public, auzul meu a fost lovit adeseori de următorul dialog:

— Uite, mă, ăsta e Monsieur Costache.

— Dă-l în... măsi.

În dictatura mea, atari dialoguri atrag după sine decapitarea.

UN OM ORGANIZAT

Sînt un om organizat și de mare ordine. O viață întreagă am visat să pui regulă în toată omenirea, și convingîndu-mă că, orice aș fi putut face, omenirea rămîne tot haotică și destrăbălată, m-am restrîns, — cam tîrziu, nu e vorba, — la ordonarea strictă a insului meu și a existenței mele, mulțumindu-mă ca, în ceasurile de amărăciune, să răsfoiesc opera mea monumentală *Mai multă ordine în viață*. (Editura Bengalay: 120 lei exemplarul. Rugăm a se adăoga portretul.)

Poate că ar fi de prisos să amintesc principiile mele călăuzitoare, concentrate în acest admirabil volum, dacă nu aș simți o plăcere adevărată să le repet chiar pentru auzurile instruite, care, eventual le-ar mai fi înregistrat de douăzeci de ori. *Bis repetita* — am scris eu odată — *placent*. Tot ce v-aș ruga ar fi să știți latinește, ca să nu presupuneți că « *placent* » ar fi masculinul cuvîntului « *placenta* » (compară: plăcintă). De altfel, *Bis repetita placent* nu e decît un răspuns ironic la o aserțiune catilinară: *Non bis in idem*, ceea ce pentru un spirit binecrescut devine o imposibilitate.

Vă aduceți aminte principiul meu de bază: « Nu dormi niciodată pe stînga », aceasta fiind partea inimii, care, strînsă între așternut și corp, dă naștere unui tictac exagerat, tradus în sistemul

nervos cu vise urâte. Și cunoașteți tortura viselor: după ce visezi, cauți cheia visului, și de cele mai multe ori nu o găsești, *Cheia visurilor* și *Cartea semnelor* fiind două lucrări literare epuizate. Dar logica lor curioasă, a visurilor? Visezi mătură și însemnează pălărie, cu toate că visînd pălărie însemnează altceva. Eu am visat de cîteva ori furnici, și a doua zi s'a întîmplat un accident la Uzina Electrică Municipală.

Mulți cititori au avut naivitatea să mă întrebe dacă este sănătos a dormi pe dreapta. Din enunțul principiului general și din întreaga corespondență cu publicul reieșea clar că omului nu-i rămînea numai o singură parte pe care să poată dormi, ci-i rămîneau trei: dreapta, vasăzică, dar și spatele și abdomenul, dat fiind că unii se culcă și pe această latură, primejdioasă după masă. Desigur că din principiile mele am exclus pe cei ce dorm în tren, în post, pe birou și pe biliard, asemenea atitudinii fiind în totul excepționale, și excepția fiind o confirmare a regulii.

Al doilea principiu de bază era relativ la circulație și perfect armonizat cu primul principiu de bază: «Mergeți întodeauna numai pe dreapta», principiu adresîndu-se, cum s'a dedus, persoanelor care nu mai dorm, ci s'au sculat. Experiența e categorică: un om care a dormit pe dreapta și circula tot pe dreapta, fără să treacă niciodată pe stînga, e bine dispus, mintea lui e limpede, concepțiile-i sînt de toată frumusețea. Și acest al doilea principiu a fost discutat în corespondența autorului cu cititorii săi, care mi-au cerut mijlocul de-a putea circula numai pe dreapta și în cazurile cînd au trebă pe trotuarul stîng. Soluția e cît se poate simplă: te duci pe dreapta pînă în

dreptul locului de pe stînga, unde vrei să ajungi, și mai faci doi pași. Atunci te întorci brusc și cît mai accelerat cu putință, ca să nu aibă stînga timp să te apuce, pe dreapta, și treci pe trotuarul care printr'un fenomen de direcție a devenit, din stîng, deodată drept. La răspunsurile mele am adăogat și schițele explicative, pe care nu le pot reproduce aci.

Al treilea principiu de bază, l'am enunțat în nemțește, zicînd: «*Ein gutes Gewissen ist ein sanftes Ruhekissen*»: O conștiință rea nu e bună de saltea. N'am primit nicio scrisoare. Publicul științific a primit principiu cu oarecare răceală, ca alegătorii cărora partidele cinstite, adică extrem de cinstite, le făgăduiesc, în manifestele lor, că dacă ajung la guvern vor băga pe toți hoții în pușcărie. Trei principii de bază, după vorba poetului, care a zis că: «*Alle guten Dinge sind drei*», ceea ce, în definitiv, ar fi putut constitui al patrulea principiu, putînd pași la al cincilea principiu, următorul: «Nu pofti la lucru străin sau la ființă străină».

Acest ultim principiu, fără să fie un principiu de bază, nu poate fi totuș situat nici prea departe de bază, fiind unul din seria principiilor, ca să zic așa, de bază mică. Astfel, viața morală s'ar asemui cu conul trunchiat, și primele trei principii ar aparține bazei mari. «Lucrul străin» însemnează lucrul nu detot străin, însă destul de străin ca să nu poți pretinde că îți aparține ție: lucrul aproapelui. Nu contest că lucrul lui e todeauna mai gustos. Iată de ce te opresc de la el. Țigarea pe care nu o plătești, automobilul care nu te costă parale, tantiema, redevența, procentul, nu sînt însă străine, pentru că ți se cuvin; adică ar

fi rămas străine, dacă nu erau ședințe, jetoane etc., dar nu mai sînt străine pentru că ședințele s-au ținut și în cazul cînd n-ai participat la ele. Și, la urma urmelor, nuanțele s-ar mai putea aranja în speciile riguros materiale.

Am zis însă și « ființă străină »: « să nu poștești la ființă străină ». Aici nu e vorba nici de pisică, nici de găină. E vorba de ceva mult mai grav, de soția aproapelui tău. Oricît ți-ar da, cum se spune vulgar, inima brînci, cată să nu te lași îmbrîncit în niciun fel, căci poftind și numai sufletește și numai lingîndu-te pe buze, singur, ca ticălosul de Adam, cu ochii într-un zarzăr, care făcuse mere, fărădelegea este ca și consumată: păcatul intenției e aproape tot pe atît de criminal cît și păcatul realizat (evident, cu consimțămîntul vecinei).

Mai erau și alte multe principii, tot atît de noi și de originale, pe care vi le-aș cita din volumul meu, dacă ele ar fi fost urmate de efect. Dimpotrivă, după o perseverență rigidă în domeniul principiilor pentru toată lumea, mi-am dat seama perfect că omenirea e orînduită să rămîie dezorganizată, și, cu părere de rău, am lăsat-o pradă veșnică a dezordinei în care se află și azi. Nu vreau să zic însă că eu am acceptat, în ceea ce mă privește personal, dominația confuzelor legi ale dezordinei. Nu! niciodată. Mi-am ostenit să-mi impun regulile mie — și am izbutit.

Mă scol la șapte și patru minute dimineața (ora Europei Centrale) și mă culc la nouă și două minute, minutele fiind destinate să dea preciziei o diamantizare comparabilă cu a instrumentului de tăiat geamul. Gust dimineața trei ouă moi, două cești de cafea cu lapte, în care pun douăsprezece bucăți de zahăr — și patru cornuri.

Nu ies niciodată din această lege strictă. La prînz mîncînc șase feluri de mîncare, și seara cinci, masa de seară trebuind să fie frugală. Apoi mă culc, nu pe partea dreaptă, cum am propovăduit în cartea mea de directive, căci între timpuri am descoperit o nouă poziție de dormit: mă culc pe urechea aia. Somnul e delicios.

Am urmărit cîți pași fac de acasă pînă la Facultatea de Filosofie, unde am o catedră: exact atîți cîți îmi trebuiesc ca să ajung de la catedră acasă. Știu cîte pietre calc pe drum. Notez în carnetul de buzunar cîte trăsuri întîlnesc că se duc și cîte că se întorc, și din media săptămînală fac mediile mensuale, stabilesc mediile anuale și decenale (foarte important!). Ordinea și organizația se obțin prin divina însușire a inteligenței de a număra. Am numărat șipcile de stejar, care compun parchetul fiecăreia din odăile apartamentului meu, pe care dacă le adun obțin totalul pentru apartamentul întreg; dacă din acest total scad succesiv cîte una din odăi, obțin numere pentru odăile nescăzute. Înmulțindu-le cu două, am îndoitul; împărțindu-le cu acelaș număr capăt jumătate. Pentru educația prin sine însuș acest exercițiu e hotărîtor.

Știu cîte litere încap într-un rînd manuscris al meu, cîte căciuli pe *i* și pe *ă*, cîte virgule și de cîte ori diftongul *oa*. Fumez douăzeci și patru de țigări pe zi, regulat, și utilizez pentru fiecare, în regimul Regiei Autonome, cîte cinci chibrituri de țigare, în total o sută douăzeci de chibrituri. Dacă din întîmplare fumez într-o zi cu o sută cincisprezece chibrituri numai opt țigări, atunci îmi rezerv țigările și chibriturile rămase pînă la total, pentru seara, cînd fumez una după alta șaisprezece țigări cu cinci chibrituri. Însemnă-

tatea acestei socoteli nu poate scăpa unui observator sagace: grație organizației, nu fumez absolut niciodată mai mult de douăzeci și patru țigări pe zi. O singură dată am leșinat, într-o duminică, fiind excesiv de ocupat cu examenele de doctorat ale studenților mei. Șase zile nu putusem fuma nicio țigare și aprinde niciun chibrit, și am recuperat dezordinea săptămânii fumând o sută patruzeci și patru de țigări și aprinzând șase sute nouăzeci de chibrituri.

Pentru cazurile de atare dezordine, organizarea mea prevede și un remediu: picăturile doctorului Davila.

DOMNUL DIN LIBRĂRIE

Mă găsii în librărie dinaintea unui domn, despre care simțisem (cu ceafa) că mă aștepta de o jumătate de oră să mă întorc. Surîsul lui original era ca un rîs întreg, fără voie. Domnul ținea gura deschisă, zîbind nu numai cu buzele, dar și cu dinții și cu măselele, ca și cum ar fi tras în gîtlej un parfum deosebit de plăcut.

— Aș fi curios, dacă mi permiteți, să știu ce carte ați ales, zise domnul aplecîndu-și capul pieziș, ca la fereastra unui subsol, să miroasă titlul cărții.

Ridicai cartea cu coperta spre văzul lui mai apropiat, și, înspăimîntat de titlul ei englezesc și cu admirația unei facultăți, pe care probabil că nu mi-o cunoștea, zise:

— Îhî... ca și cum i-aș fi aplicat un ghiont în stomac.

Acest «îhî» voia să însemneze «știu, am citit-o și eu». Și făcurăm o pauză, în care domnul mă ștergea cu guma ochilor lui albaștri, cu intenția de a descoperi parcă sub figura mea un portret mai vechi.

— Nu-i așa că nu mă mai cunoașteți? zise, cu o atitudine de cunoscut, domnul.

De rușine, ca să nu mi fie descoperită o lipsă de memorie gravă, răspunsei:

— S-ar putea să nu te cunosc? — ferindu-mă să-i caut un nume.

Domnul mai surise o dată cu toată gura lui căscată, și, luînd o expresie ca de tenor timid îndemnat să cînte, își plecă puțin capul pe o ureche și mi zise tot cu admirație, însă cu o admirație milostivă:

— Cum ați îmbătrînit!

Mîna venit să-i trag o palmă, — și pentru idee dar mai ales pentru accent. Mă uitai mai bine la domn și mi zisei: «Cine o fi tîmpitul ăsta?».

Orișicum, sinceritatea tonului și entuziasmul sincerității lui vexîndu-mă, în acelaș timp m-au obligat și întrucîtva m-au dezechilibrat. O politețe falsă, compusă din curiozitate și umilință, nu mi-a lăsat puterea să întorc spatele și să plec, ca atunci cînd un vînzător ambulant, convins că se adresează unui provincial, îți oferă o duzină ieftină de ciorapi.

— Am îmbătrînit și eu! zise domnul. Și adaose: îmbătrînim!

Pluralul lui de intimitate îmi dete impresia degustătoare că mă scobește-n dinți cu o scobitoare trecută prin gura lui. El holbă un ochi. Aveam de-a face cu un om exagerat. Ochiul lui holbat era mai mare de cîteva ori decît îl deschide natura sentimentului, și parcă pleopa de sus, articulată cu sfoară, ar fi cedat brusc unei zmuciri din buzunar. Bastonul mi se învîrți în mîină, pe vîrf, legănat în pardoseala librăriei, și, crezînd că mi scapă, domnul făcu o mișcare de figură de carton, frînt într-un punct deodată. Dar și-a recăpătat zîmbetul căscat și zise:

— Nici nu știți cîte mi s-au întîmplat!

Și aștepta o încurajare, ca să spuie ceva, pe care i-o dădui.

— Nevastă-mea a murit la operație, zise domnul surizînd, ca și cum ar fi spus: «De ziua ei, nevastă-mea a primit un cadou, un colier de mărgăritare».

— I-am făcut o înmormîntare foarte frumoasă! zise, consolată. A fost și domnul Gilcă la înmormîntare...

La numele de Gilcă tresării, fără apropiere de imagini între obiectul operației și cartă de vizită a participantului la ceremonia funeabră; și căutai o fizionomie.

— A murit și sora nevestii-mi, mai spuse domnul, cu o înduioșare fericită.

— Îmi pare foarte rău, zisei.

— Iar fata mea era tuberculoasă...

Era evident că murise, din nenorocire, și fiica domnului, după imperfectul verbului la care se petrecuse boala: n-am cutezat să precizez. Luai o figură desigur întristată, căci zîmbetul îi ajunsese domnului pînă la urechi. Observai că și durerea mare și bucuria mare se exprimau pe fața lui la fel.

— Îl știți pe fratele-meu, tutungiu!

N-am îndrăznit să-i afirm că nui cunosc. Simțeam că și același i s-a întîmplat o nenorocire, și nu vream să slăbesc ținuta ei prin îndoieli.

— I-a tăiat trenul picioarele amîndouă! zise domnul.

La atîta nenorocire nu mă așteptam și, să mă ierte cititorul, mîna venit să-i răspund: «Ai sictir prea e detot!». Dar am dat din cap, revoltat că numai un dobitoc poate acumula într-o singură existență atîtea dramaturgii. Într-o doară și ca să fac să alunece dialogul, pînă ce se va curma de la sine, pe o linie mai îmbucurătoare, îi pusei întrebarea:

— Cel puțin afacerile poate că merg mai bine...

Aci domnul își desfăcu tot surîsul, ca o umbră la de soare, și zise:

— Mîna ars prăvălia, închipuiți-vă, și s-a carbonizat și tatăl-meu, care dormea alături.

Atunci mă înțepenii pe picioare și-l ocări:

— Ești nebun?

— Cu mine vorbești? Întrebă domnul, trăgînd cu ochiul dacă nu cumva, la dreapta sau la stînga lui, s-a mai ivit cineva.

— Ori ești cu desăvîrșire idiot? strigai, fără să mă fi putut stăpîni.

— Nu înțeleg, domnule colonel!... răspunse domnul, transportat de plăcere.

— Ce colonel, imbecilule! Nu vezi că nu știi cu cine vorbești? Îi zisei, răzbunat împotriva lui și a destinului care tăbărise pe el.

— Nu sînteți dumneavoastră domnul colonel Petrescu?... A! vă rog să scuzați, scuzați vă rog... zise domnul, aplecîndu-se din șira spinării și trăgîndu-se înapoi, însoțit de cel mai dumnezeiesc surîs...

DON JUAN

Don Juan detestabil, Don și Juan. Romantica literară i-a dat un nume de chelner și unul de cîntăreț, făcut pe sentimentul domnișoarei care seara vinde flori și grații, în timpul zilei pensulează unghiile clienților cu carmin, și la bătrînețe strigă, cu o țigare în zbîrcitura gingiei, « porumb fiert » și « floricele ». Cinematograful a fost inventat pentru bombastica și nula secătură a lui Don Juan.

Don Juan e cu pelerină și pălărie mare. Frumos și solemn, randamentul lui intelectual maxim e obținut în meșteșugul fioros al silabelor, scandate pe ritmul unui cîntec îngînat, care nici nu cîntă nici nu citește. După ce nu a izbutit să-și creeze carieră în jocul de-a pumnul, de-a motocicleta și de-a mînea de piele, el devine diseur. O pornografie infamă inspiră dezolantele lui versuri orgolioase, de un gust care evocă, pentru suferința creierului, puturoșiile lînse de cîinii lingăi. El zice dragostei iubire, și iubirea o numește amor, și dacă zice iubire, gura lui se face romboidală ca asul, și sugerează vorba ca o bomboană cu puroi fondant.

Cînd îl auzi furnicîndu-se gutural la radio, te apucă turbări asazine. Cîrpești prin casă cu bastonul păreții, geamurile, doborî mobilierul, trîntești farfuriile, spargi, distrugi, zmulgi antena și trimiți o scrisoare cu injurii postului de emisiune, care, pentru că semnezi revoltat și-ți dai adresa, te crede un anonim laș. Am așteptat odată o zi

întreagă pe directorul programului artistic, și eram hotărît să-l omor, pentru patru diseuri și douăsprezece bucăți ascultate, dacă nu se absenta de la fatala întâlnire.

Domnișoarele complicate, dintr-o provincie de bovarism de subtprefectură și plasă, simt ceva la subsuoară când le gîdîlă diseurul cu gîfîirile lui oftate. Le-ar plăcea așa bărbat în localitate, cu o ghitară surdă, cu vorbe imbecile. Să audă de aproape, de pe la ceafă, rostirea tremurătoare; să se topească în vorbele *te iobesc, iobire, por tojor*; să o piște nervul ascuns ca într-o măsca, când îi va fredona: *ochii toi, biuzele teale, zom betul tou drogolaș*. Fiica iepei e romanțioasă. Îi place să fie comparată cu florile împutite ale herbarului literar, spîrcuite poetic.

Obșnuitul Don Juan, dacă nu cîntă tace, fiind congenital drăguț și timpit: cîntatul îl ajută și-i dă prestigiu, ca unei trîmbiți de mucava, care nesuflată nu însemnează nimic. Unul, venea într-o zi tocmai de la Paris, unde, cu vocea lui columbacă, distilată în gușe, fusese tolerat să se exhibe și să apară la rubrica spectacolelor, în calitate de *valâque*. Francezii iartă aliașilor tot ce îndrăznesc să le trimită, de preferință demenți și dobitoace, exemplare de export adevărat și continuu. De pe trotuarul din față, și răsfațat de o iluzie și vicioros, sinistrul frumușel vorbi, salutîndu-mă cu un « tu » artisticamente obraznic și cu vocale de beregată, care se capătă apropiind bărbia de lavaliieră și gîndindu-se la Șaliapin. Era fudul. Cucerise Luteția cantatrice cu pașaportul românesc și venea să dea bucureștenilor, în flacoane de operetă, mostre din parfumul lui vocal. Presupunîndu-se dibaci, și-a asociat debutul cu faima tragică a unei cucoane parașutiste, care, ofensei de a deretica o căsnicie de învățător și de-a șterge nasul unor mucoși de copii, i-a preferat gloria

de-a se da peste cap în văzduh cu o umbrelă deschisă. Sonorul cabotin ieși însă, din debutul de încercare, în jerpelire și opărit, ca o găină căreia i-ar fi venit fantezia să treacă, strîngîndu-și găinațul neouat, printr-o albie cu leșie.

N-am altcum, iubitule, să mă răzbun de fanții, de Don Juanii și de guriștii, care mă terorizează cu existența lor lirică, dramatică și amoroasă, de patruzeci de ani și mai bine.

— Eu sînt departe de-a fi un Don Juan, zise Medicul, după o pauză. Dacă mi-aș fi descoperit, făcîndu-mi cravata, pieptănîndu-mi cărarea și răzîndu-mi bărbia în oglindă, cel mai neînsemnat suris de lichea biruitoare pe figură, mi-aș fi tăiat gîtlejul cu briciul, ca să piară măcar cu mine acea prosperitate suficientă, care mă exasperă în mutra proștilor conștienți de valorile proprii. Dar sînt un om căruia îi plac muierile: ce vrei! E slăbi-ciunea mea. Din fragedă tinerețe, pînă la vîrsta asta, m-am lăsat să alunec pe sex. Mă tulbură afară din cale femeia care-mi place din pricina unei particularități, și ți-aș putea face mărturisirea că prefer detaliile evocatoare de animale. Singură femeia cal mă lasă rece. Celelalte, care seamănă cu mîța, cu bufnița, cu cățeeii, cu vulpea sau chiar cu măgarul, — foarte curios, — mă interesează; chiar bucuria de mînz a maxilarului superior, cu dinții descoperiți pe buza de jos, mă atrage ca o asemănare de cobai. La lumina științei, aș putea interpreta aceste preferințe, ca o dovadă a succesiunii hereditare a speciilor și ca o nevoie a masculinului ancestral unanim, de a satisface în păcatul meu toată ascendența. Noi nu putem trăi în realitatea insului nostru vulgar: e o aberație să vrei să privezi pe om de marea lui facultate de existență în imagini și nuanțe. Noi nu ne împreunăm ca vitele, exclusiv pentru pro-

creare. Omul a ieșit din faza lui de brută și a evoluat în domeniul abstract al plăcerii. *Jouir*, pe franțuzește, înseamnă ceva nepriceput de ani male, care se țin la situația placidă și insensibilă a datoriei, la faza modificată a peștelui, producător de icre și lapți indiferenți, și a polenului, impalpabil zburător inert. Crezi dumneata că omul *jouit* cu fizicul și nu cu moralul? Te-ai amăgi. Neputincios cu un gen de femeie, bărbatul atinge potența maximă cu femeia ce-i place, cu femeia nouă, cîrnă, jimbătă. Rînjetul ei se lipește direct pe tine, ca un vîrf de biciușcă de fier incandescent.

Pentru flexiunea originală a unui genunchi, ghicita subt ștofă, am fost în stare să pierd o catedră de anatomie patologică. Fulgerul s-a petrecut pe scara care ducea la ministrul meu. M-am întîlnit pe trepte cu femeia arici: semăna cu un arici. Eram singuri. M-am dus instinctiv către ea și ea instinctiv a simțit că *trebuie*. I-am sărutat mîna, dedesubtul încheieturii: ea și-a lăsat-o. Incendiul meu a cuprins-o. Și să nu-ți închipui că eram flăcău și că doamna era o profesionistă. Soțul ei tocmai vorbea la telefon, de pe la etajul al cincilea, cînd ne-am cunoscut pe scară. Eu aveam un copil și o nevastă iubită. Sîntem de repudiat? Nu-mi vine să cred. Amîndoi ne-am dizolvat laolaltă. Oamenii au posibilitatea să corecteze situațiile și să răscumpere definitivul prin fortuit. Omul nu e nici idiot nici elementar. O soție se poate da jertfă amantului, fără să-și disprețuiască bărbatul: două scînteii trec una printr-alta. Înțelegi bine ce rămîne din noțiunea de fidelitate, de înșelare, de legitimitate, într-o lume de pure puteri și sincerități.

Pe mine, în femeie mă satisface grimasa, masca. Fiecare femeie are schema ei în momentul cînd, devenind brazdă și uitînd, se dă cu sufletul și cu trupul încheștat de brațe, bărbatului care o ară, o scarmănă, o învăluie cu spice și o seceră odată.

BELAMI

În douăzeci și cinci de ani un om poate să ajungă, digerînd homar, caviar și stridii, contrariul lui absolut, și, scufundat în soluția caustică a timpului care îl roade, să dea o reacție și un precipitat, ca în chimie, nebănuit.

Nu-l mai văzusem pe Belami din războiul trecut, cînd oferea domnișoarelor din buna societate soțul ideal, șovăitor numai asupra cuantului din foaia de zestre. Se înfățișa în general și în detaliu lucrat ca o carte legată luxos, cu materiale scumpe, pe margini, în colțuri și la cotor cu licăriri și reliefuri, dar ca o carte în care nu scrie nimic, cu foile albe, ca o catagrafie.

Pielea măslinie i se asorta cu o capelură neagră de fir de abanos și cu o mustață fericit potrivită pe o guriță carmină și pe un șir de mărgăritare, al unui suris cu seducții. La toate condimentele capului, gata preparat de natură, se adăoga un aristocratic monoclu adecuat. Rafinamentul suprem al geamului de subt sprînceană, care dă figurii un reflex mobil de undă ondulată rece, consistă în purtarea lui fără plăsele, de-a dreptul pe ochi, în echilibru fix, ca și cum sticla s-ar fi născut odată cu boierul, ca un solz sau ca lentila cu luneta. Belami fusese prevăzut de natură cu o facultate de a primi și reține suplimentul optic al distinsului profil, ca nobilii de mare rasă, care sar pe cal și de pe cal, fără să-l piardă din obraz.

Un guler sticlos se frîngea în două colțuri dedesubtul unei bărbii mate, împlinită ca o caisă, și peste o cravată, pusă pesemne o singură dată, atît îi era lustrul de mătase întodeauna de nou. La mîna frumosului scliepa luceafărul unui briliant. Personajul întreg se prezinta complex și unitar ca o vitrină meticulos îngrijită, cu apostrof și literă 's, pe firmă, pentru domnii eleganți, cu cîte un exemplar unic din fiecare articol: un baston, o batistă, un elegant nasture discret, o păreche de mînuși, un flacon, o pălărie . . . BelAmi părea strîns migălos din toate obiectele unui magazin, cu prețul deabia dezlipit, și exala, prin boarea de parfum care-l înfășura într-o atmosferă de mirodenii de Cuba, un miros de manufactură scoasă din vamă.

Fetele mureau după el, pînă în momentul cînd animatorul cu zîmbet și monoclu deschidea gurița. Odată cu vocea și vorba, i se auzea și sunetul inteligenței, ca un scîrțit de ușe. BelAmi era o splendoare și o făgăduință numai atît timp cît nu spunea nimic.

— Vai, ce prost e, mamă! se pocăia logodnica îndrăgostită, după ce pleca BelAmi.

Dar BelAmi a reușit în viață exact ca în nualul care te învață cum se dobîndește averea și succesul, uitîndu-te într-un fel anumit și doaminînd cu nasul. În loc să-și piardă vremea umblînd după aur, el l-a fabricat. O legătură politică i-a slujit de piatră filosofală, și într-o bună dimineată s-a sculat din așternut și « bărbat de Stat ».

Doctrina lui a fost să facă plăcere, învățată, s-ar fi părut, de la portarii de hotel și de la băieși. Dacă putea să procure senzația satisfăcătoare, BelAmi accepta orice însărcinare, cu o încîntată inconștiență candidă.

L-am văzut deunăzi, după douăzeci și cinci de ani, lăbărțat și moale, dîndu-se jos dinaintea unui

bijutier, dintr-un automobil de zece milioane, tîrîș, mai mult ca o traistă, jurîmprejur abdomen, decît ca un om fără oase. Probabil că a cumpărat un mare cadou, pentru o mare plăcere, știe el mai bine a cui.

Numai « un pătrar de veac », cum s-a rostit elocvența lui, odată, într-un « moment istoric », cum tot el l-a numit, a făcut din BelAmi un cadavru de copil bătrîn, holbat și gras. BelAmi, cu zgîrciul orbitei descompus, și-a pierdut și monoclu.

DOCTORUL

Multe lucruri nu se învață. Unul se învață sigur: păstrarea distanței și a rezervei. Ce folos!

Te aud descoperind situații, cazuri, care nu interesează. Le șoptești la ureche, le denunți. Te-ai născut ziarist fără gazetă și faci publicitate cu vorba, pretutindeni, unde te duci. Reproduci tot ce auzi. Nu poți prinde ceva, orice, fără să transporți. Știi câte pahare a băut vecinul tău de masă și spui. Ai auzit ce face nevastă sa și colportezi. Bine, rău, indiferent, tu difuzezi. Ai tras cu urechea și-i dai numai decît drumul. Nu te poți ține. Ca rața: mănîncă, bea și spîrcește.

De cele mai multe ori sau întodeauna, trăncăneala ta displace, dar așa ești tu, zici: « Eu spui adevărul ». Adevărul tău e ce afli. Așa te-am pomenit, și îți albește mustața, credincios neroziei tale, din tinerețe. Trezește-te, mă! N-ai cel puțin duh și dar de povestitor. Spui și rîzi și nu mai rîde nimeni. N-ai obosit să fii observator fără însărcinare, detectiv fără leafă, spiritual fără lipici? Nu te-ai apucă, așa, un fel de scîrbă de sineți? că ți-ai pierdut viața în anecdote searbăde și confidențe proaste, pe care nimeni nu le ascultă?

« O să vă mai spui una », zici tu, și rîzi cu hohot cînd nici n-ai început. Și după ce ți s-a isprăvit « una », nici nu s-a băgat de seamă că ai fi spus ceva și că s-ar fi și isprăvit. Nu te stingherește că vorbești ca un caraghios, unul scobindu-se în

unghii, altul citindu-și ziarul, ca să te descurajezi și să pleci și să scape de tine. Vorba ăluia, tu-i dai înaintea. Oamenii te ocolesc: n-ai observat. Tot găsești la masa din cafenea pe unul, pe care să-l posomorăști, ori îl oprești pe stradă, îl prinzi de nasture și-i spui o jumătate de ceas.

— Iar vine doctorul, își dau cu coatele, prietenii tăi, care se scoală de la masa restaurantului încă de la supă și pleacă. Ne pisează de șase ani cu ăl de-a mîncat o palmă în gara Panciu.

Doctorul, cum îi zic băieții, pentru că e inginer, stă uneori la masa goală singur. A fugit toată lumea la ivirea ta și îți trebuie partener. Chelnerul și-i spui, și-i spui. . . Nici chelnerii nu mai vin cînd bați cu inelul în marmura mesei, iritat că și picolii fug de tine. Și dacă nu mai vine niciunul, te duci în beciul de faianță și-i spui babei cu pămătuful, care te ascultă cu mătura în mînă. Și rîzi cu ea, în mijlocul unei încăperi cu zece borcane la rînd și robinete. Ai găsit o admiratoare.

O MINTE SCURTĂ

Dragă prietene, spunea un povestitor, eu am ajuns în haos încă din viață, adică înainte de a se fi petrecut cu mine fenomenul de imaginație, care ne pulverizează, mai mult la figurat decât la propriu, ființa, și ne o risipește în pomenitul haos, totalul general al fracțiunilor existente și foste.

Nu m-am bucurat niciodată de satisfacțiile probabile, pe care ți le procură acea facultate oglinzitoare și de dosar, foarte apreciată, am băgat de seamă, la jocul de-a cartea, — de-a toate cărțile, cu portret de fante sau cu nume de autor, — numită memorie. E o satisfacție certă, comparabilă cu a farmacistului, care cu o etichetă latină acoperă conținutul vulgar al unuia din sutele lui de sertare de lemn, cu trăgaci de porțelan, destinate plantelor din pădure, grădină și măidan.

Într-o farmacie se găsește tot ce poate cere clientul, și cu o acuratețe de mișcări, suindu-se pe scaun sau ridicându-se pe vârful picioarelor puțin, botanistul, chimistul și parfumeurul, care constituiesc, asociați, personalitatea noului gen de restaurator a farmacistului cu doctorat, dau la comandă eterul și uleiul de ricin, clientului suferind. Singură prezența unei domnișoare, asistentă patronului, turbură raportul comercial și de cuviință, când cumpărătorului îi trebuie supozitoare sau articole de gumă diafană. Cumpărătorul se bîlbâie puțin, evită cuvintele ca să uti-

lizeze semnele, mai trădătoare uneori ca termenii, iar asistenta nu nimerește todeauna cutia.

Dar, în principiu, memoria te slujește ca un mobilier bine făcut și organizat pe celule cu capac, de o capacitate, — observă acest efect de aliteratie, — de un kilogram. Vai! eu nu m-am putut folosi de aceste capacități. Nu m-am adus niciodată aminte de nimic la trebuință, și pentru că nouăzeci la sută din activitatea noastră consistă în a repeta ceea ce s-a mai spus de cîteva nouăzeci și nouă de mii de ori, am fost în toate împrejurările un absent. Din toate glumele, sînt bune numai două sute: cu două sute se hrănește toată literatura humoristică de zeci și sute de ani, și toate popoarele, care glumesc și cîntă. Auditorul ascultă pentru a douăzecea oară o povestire anostă, ca să poată culege satisfacția că o știe și să și-o afirme. A ști e o consolare la a nu putea mai mult sau mai puțin.

Cîteva grupuri de lucruri nu sînt în stare să le țin minte deloc. Numele persoanelor, rîndul evenimentelor și data lor. Zic: domnul cu mustața roșie și care merge nițel cocoșat; știi că ne-am întîlnit cu el odată la Constanța; — ar fi fost mai simplu să-mi aduc aminte că-l cheamă Grișorescu. Zic: vineri sau sîmbătă — și fusese joi. Zic Ludovic al patrusprezecilea — și mă gîndesc la Sezostriș. Am dat întodeauna cele mai proaste examene ale cursului general « Îmi aduc aminte » și « Nu mă uita ».

Nu-ți închipui cu cîtă spontaneitate și nevinovăție confund epocile, timpurile și duratele chiar ale vieții mele. Acum șase ani mi se pare acum douăzeci, și, continuu corigent al zilei curente, mă informez asupra trecutului imediat și de pîrtat, dinlăuntrul existenței proprii, la exceleul meu servitor, cum se înțelegeau cuvîntul și dependența în medievalitate, un negru bătrîn

cu părul creț alburiu, adus de tatăl meu înainte de a mă fi născut, din micile insule ale Pacificului, unde a slujit într-o fabrică engleză de bumbac. S-ar putea ca inferioritatea de care vorbesc să fie un efect al latitudinii de obârșie: am fost conceput pe vapor, la încrucișarea busolei cu Ecuatorul. Domingo lustruia bocancii, spăla vasele și mi ținea biberonul. Memoria lui admirabilă e de o precizie, care, născut în alte ținuturi și împrejurări, îl destina unei cariere intelectuale strălucite, în metropolă. El își aduce aminte și câte boabe de cacao dăduseră individual și la o altă arbuștii noștri din grădină, în fiecare an, supărat în orgoliul lui insular că, transportat în Europa, în patria stăpînului, se vedea silit să numere vulgarele teci și boabe de fasole. O eroare specială conformației biuroului de înregistrări al intelectului meu, mă făcea să cred că m-am născut cu barbă, că eram mai voinic cu cincisprezece ani mai devreme decît după cincisprezece ani, că vorbeam englezește înainte de a fi putut zice « rom » în limba olandeză. Domingo punea regulă în toate aceste confuzii, legînd evenimentul aproape abstract, de un fapt divers al căsniciei pămîntești, lesne de ținut minte sau de așezat în serii de fapte diverse.

La o conferință de psihologie aflasem că memoria se poate căpăta pe cale artificială, grație unei științe, inventată de un croitor, care, în mijlocul activității lui profesionale, uitase uneltele principale din meserie în număr de trei: foarfeca, acul, tîbișirul, și materialele ei tot în număr de trei: camgardul, căptușeala și vatelina. Mnemotehnica, știința memoriei, îi permise să ție minte aceste șase lucruri, cuprinse cu șase cuvinte, obligîndu-se să ție minte un singur cuvînt, compus din literele de la început, separate pe ici pe colo de câte o vocală, proprie să înlesnească eufonia.

Organizînduși elementul concentrat: *facticopia*, croitorul descoperi, în materie de lexic, trusa de călătorie sau bandajul portativ, compus din tifon, iod, pensulă, bumbac hidrofîl și amoniac, atît de util herboriștilor și vînătorilor de vipere.

Pentru el, pentru acel croitor, descoperirea fu minunată, căci contribui la schimbarea meșteșugului: din croitor bărbătesc, el deveni psiholog și lexicograf, învățînd și cîteva limbi, în cîteva săptămîni, cu metoda lui de ținere de minte. Ceea ce justifică necesitatea ideilor noi în viața profesională.

La mine, mnemotehnica rămase fără rezultat, căci f nu mi aduse aminte foarfeca, nici literile *cap*, care conțin esențial cuvintele camgard și căptușeală, materialele designate. Și în fond am avut dreptate, căci este logic a ține minte un cuvînt contras, cînd nu poți bănuî cuvintele combinate pentru obținerea lui? Nu este tot ținere de minte?

Aș mai fi înțeles ca mișcînd, — o pildă, — degetul mare de la picior, să știu geologia; lovind cu cotul să vorbesc curent limba etiopiană; frezîndu-mi lobul urechii să țin un curs de matematici. Dar să învăț ceva nou, ca să păstrez științe și învățături vechi, acest efort nu e numai excesiv dar și completamente inutil.

Drept vorbind, nu mi-aș aduce aminte nici dacă m-ar întreba cum mă cheamă...

AUTORUL

Sînt cel mai mare scriitor, nu încapе îndoială. Am scris din primele zile ale adolescenței, și, încă de pe atunci, dacă nu eram cel mai mare, desigur că începusem să fiu unul din frunțași. Precocitatea e privilegiul marilor talente. Cînd alții silabiseau, eu aveam un punct de vedere literar.

Rămîne ceva încă nu tocmai pe de-a-ntregul deslușit. Sînt oare numai un foarte mare talent, sau mai degrabă un geniu imens? Aș fi tentat să cred că personalitatea mea se cam împarte între două categorii, pe care le resoarbe și le confundă. Sînt talentat în proză și genial în poezie și extraordinar în ce privește spiritul de observație și analiză.

Este adevărat că părerile mele asupra evenimentului ce reprezintă sînt împărțite pe de-a-ntregul mai cu seamă de nevastă-mea și de copiii mei, care au moștenit, de la părinte, enormele lui însușiri. Noi constituim un trib cu o religie deosebită: individualitatea mea. Soția e mîndră să aibă un bărbat care suprimă veacurile în tovarășia ei, iar copiilor le-am inculcat cultul literaturii, începînd cu opera mea. Ei nu s-au jucat ca toți copiii: ei au citit, în vreme ce alții rămîneau copleșiți de atmosfera vulgară a păpușilor și a jucăriilor. Copiii mei nu puteau să semene cu odraslele cititorilor: căci au deprins repede arta

de a fi autori. De cîte ori au fost rugați să reciteze o poezie banală de abecedar, ei au spus din lucrările proprii și dintr-ale familiei. Și felul cum le-au spus e și el interesant; căci pe lîngă talentul creației, mai avem și talentul dramatic, de-a materializa cu vocea, cu gestul, cu mimica opera literară.

Surîd cînd doctorul trece cu palma pe șira spinării copiilor mei, cînd le examinează sîngele din buze, din pleoape și din lumina urechii. Imbecilul mă vexează. El nu concepe cеi un intelectual, un copil de intelectual, el ar voi să vadă și pe-ai mei umflați ca porcii de măcelărie. Medicina nu se poate compara cu literatura și în special cu literatura mea: e o meserie inferioară. Medicul nu știe să facă deosebiri necesare între un autor și un simplu cititor. Cu aceleași degete îmi pipăie și mie anatomia, ca tuturora. Nu știe să puie nici inteligență, nici stil, nici imaginație în cercetările lui. El mă întreabă cu inconștiență: «Cum merge scaunul? v-ați analizat urina?». Și-mi cere să scot limba, să mă dezbrac, să mă *ausculte*, convins că funcțiunile mele atîrnă, ca la toată lumea cealaltă, de scaun, de urină. El tratează aurul ca tinicheaua, fără să poată pricepe puterile deosebite care provoacă echilibrul și-l păstrează în organisme de elită, situate înafară de tot ce este știință și experiență.

Insul care nu a scris în viața lui măcar zece sonete, nu poate să existe. Poezia, versul și pe urmă proza, sînt singurele pietre de încercare ale valorii. Poți să fii burduf de carte; asta e în-diferent; dar poți să disprețuiești chiar știința copilărească a gramaticii și să faci poezii splendide: asta e totul în viață. Evident că *ceilalți*, deși scriu, sînt departe de a se ridica la nivelul meu; am mai spus-o, sînt extraordinar, — dar între un mare învățat și unul din scriitorășii

generației actuale, eu tot pe unul dintre cei din urmă prefer.

Constat cu scîrbă tăcerea sistematică din jurul meu. Am scos aproape anual cîte două volume, sînt un autor citit, și critica a tăcut întodeauna. Cei, în definitiv, altceva critica decît produsul de a zecea mîna al unui creator fără vocație? O știu destul de bine; totuș, cînd se întîmplă să apară o apreciere (slabă) sau portretul meu într-un ziar, mă trece o căldură de satisfacție. Atunci iau gazeta, eu care nu citesc gazetele, scrise ca vai de lume, și o arunc dimpreună cu hîrțile și corecturile mele, distrat, pe masă, ca un lucru fără însemnătate, după ce i-am sorbit conținutul pe stradă, de cîteva ori. Mă așez și parcurg.

— Ai găsit ceva? mă întreabă nevasta.

— Ia, o prostie. Încă unul care mă plictisește cu laudele lui.

Dar plăcerea e ndeobște jignitoare. Căutînd mai bine în intimitatea elogiului, văd că el nu se adresează de-a dreptul mie sau mai bine zis operelor mele. Este sau vorba incidental de mine, ca de satelitul unei împrejurări, sau sînt complimentat de bunătatea mea sufletească. Încă nimeni nu a scris otova, așa cum ar fi de dorit: «Domnul Cutare este cel mai mare scriitor din toate timpurile». Niciun critic nu a găsit această formă, totuș atît de elementară. Ca să vorbească de mine, critica vorbește aproape regulat de altcineva. Încă nu am citit un articol lung de cel puțin trei coloane, purtînd ca titlu, cu litere compacte, cum se cuvine, numele meu. În librăria străină am văzut volume întregi de studii consacrate cîte unui confrate de pe vremuri. Criticii noștri nu se pricep să facă o carte, de pildă, ca străinii: *Balzac, sa vie et son oeuvre*; *Goethe et son temps*; sau lapidar: *Dante*. Ei abia sînt în stare să dea din cînd în cînd cîte un articol alambicat, ocolitor,

asa scris, așa construit încît nici nu știi cu ce te-ai ales după lectură. Dacă nu citesc neted într-un articol, și de mai multe ori, fără deșartă frazeologie, că sînt un scriitor genial, nici nu mai citesc. Criticul la noi nu poate să-ți procure o bucurie întreagă, să poți afirma și tu: iată un estet care m-a priceput.

Acest lucru se întîmplă însă cu alții, și de aceea sînt revoltat și numai tîhnește. Cum, mizerabile? Am umplut editurile cu numele meu, am muncit douăzeci de ani, publicul mă urmărește, și tu mă ignorezi? Care este prima ta datorie, dacă nu să-ți începi toate articolele cu mine, ori despre cine și ce ai vorbi? căci ori ești critic ori nu ești. Eu sînt amestecat cu toate problemele și preocupările timpului meu, căci toate, absolut toate, se află într-o formă oarecare în opera mea, și tu, pigmeu și muscă, te faci că nici nu ai auzit?

Cît am fost mai tînăr, am suportat această nedreptate pe care mi-o face lașitatea contimporanilor și chiar a prietenilor mei (evident mai puțin înzestrați, dar cine nu are prieteni?). Am acceptat să fiu trecut cu vederea și să mi-o ia alții înaintea, care nici n-au muncit cît mine nici nu au ajuns la măestrile mele. Am îngălbenit, însă am acceptat. M-a ros pînă la măduvă și pînă la măruntaie elogiul exagerat adresat cîte unui așa-zis confrate, dar am răbdat, făgăduindu-mi adevărata mare răzbunare: înmulțirea volumelor mele. Am scris poezii, povestiri, romane luate cu cruzime din viață și amplificate și rafinate conform puterii mele unice. Azi opera mea e considerabilă și pot privi din înălțimea ei cu un orgoliu greu de stăpînit. Ei bine, fenomenul nemaipomenit continuă să mă zădărnicească. Nimeni nu a judecat obiectiv aportul meu cel nou în literatura universală. Ei bine, cînd se va caligrafia marele pergament? cît să mai aștept? Opera mea e aci, aproape completă.

Uneori am făcut jertfa mândriei mele legitime, am concedat să sugerez, câte unui prieten, că este momentul să scrie despre mine, despre o carte a mea. Mi s'a făgăduit. Am revenit la chestiune. Mi s'a făgăduit din nou. «Ascultă! mi se pare că te cam joci cu mine?» am intervenit. Mi s'a răspuns cu codeală: «Am pierdut volumul, nu mi'ai dat volumul dumatăle; crede-mă că mi lipsește timpul ca să pot pregăti un articol demn de dumneata».

Prin urmare, canalia recunoaște ce fel de articol mi se cade, însă nu se încumetă să-l scrie: e invidios.

Alteori am insistat: «Cum ți'a plăcut ultimul meu roman?» — «Admirabil!», mi s'a răspuns. — «Dacă l'ai găsit admirabil, de ce nu o scrii undeva?», am întrebat. Și individul, încurcat, nu a mai știut răspunde. Odată, pe neașteptate, m'am dus la critici în biurou și am găsit cartea mea aruncată printre ziare, cu foile netăiate! Canalia este și deo abjectă lipsă de bunăcredință.

Revistele și ziarele la care colaborez, pe care le ajut deci să trăiască și să prospere, mi'ar fi produs o reală plăcere însoțind cu italice articolele și povestirile mele și lămurind cititorului cine sînt și ce gol umple literatura mea. Cîteodată, neavînd ce face de rușine, o notiță a precedat colaborarea mea, calificată în termeni cît se poate de nepotrivîți: «*Harnicul* nostru colaborator» «*Scriitor onest și conștiincios*», «Unul din scriitorii noștri *cunoscuți și iubiți*». Am protestat, le'am spus că nu vreau să fiu nici *cunoscut* nici *conștiincios* nici *harnic*; le'am spus că o singură situație poate să mi convie, aceea care atrage după sine cuvinte cam în felul următor: *celebritate, ilustru, incomparabil, cel mai* și nu *unul din cei mai*. Ba de cîteva ori m'am văzut calificat chiar de *simpatîc*.

Cît privește locul ocupat de colaborarea mea, el nu a fost niciodată primul într-o revistă. Gelozia confrăților m'a așezat, dacă nu la coadă, dar cam pe la mijloc, între cîte două nulități evidente. Întrebînd, mi s'a obiectat că acest lucru esențial nu are nicio importanță, că, dimpotrivă, selecția se face de așandratele. Am remarcat că toate revendicările mele au fost întîmpinate cu argumente de acest fel, în care se ascundea cîte ceva. Ce putea să se ascundă? Întrebarea m'a turburat, m'a infuriat. Tocmai tîrziu am descoperit că toți confrății mei se simțeau umiliți de personalitatea mea literară și că necazul lor nu se putea răzbuna decît prin evaziv și vag.

Astăzi, tăcerea tot mai adîncă din preajma mea mă sufocă. Nu o mai pot ușor tolera. Mustățile și părul de la temple, răzbite de chimie, au înflorit în culori mucegăioase de curcubeu în acuarela ieșită de soare. Ochiul mi s'a ascuns în punga cocoloșită a unui obraz de om care a suspinat. Gura mea e acră și amară, și sensibilitatea m'a devenit țîfnoasă. Înverzesc de un cuvînt și mă întunec stacojiu de o observație deșuchată. Ceva ca ficatul, o glandă scorțoasă, mă zgîrie în interior. Mă duc să mi cumpăr o pălărie și las o însemnare să mi se trimită pachetul la domiciliu. Contabilul de la casă mă face să repet de cîte patru-cinci ori numele meu.

— Cum? te văd om în toată firea, îi spun. Ce fel de școală ai făcut, dacă încă nu ai auzit de mine?

— Sînteți deputat, mă rog?

— Ce deputat, nerodule! îi adaog. Sînt cel mai mare scriitor al timpului de față, tristă generație analfabetă!

Acelaș lucru mă necăjește la telefon, cînd trebuie să învăț pe cîte un dobitoc, care mă deranjează căutînd pe altcineva, cum mă cheamă și cine sînt.

Suportînd contradicția dintre nivelul scoborît al epocii și monumentul meu literar, am ostenit. Azi apuc de piept pe fiecare și îl tîrîsc la picioarele mele. M'am hotărît să nu mai cruț. Îi spun verde confratelui care evită să mă celebreze: « Cu dumneata, care ești un idiot, am isprăvit ». Iau prietenii care mi-au mai rămas, pe unul cîte unul, și în fiecare zi stric o legătură veche. « Ai prilejul acum să-mi dovedești că recunoști valoarea lucrărilor mele. Dovedește-o. Scrie un articol despre mine. Nu vrei să-l scrii? Te-am înțeles: îmi ești vrăjmaș. Douăzeci de ani mi-ai fost prieten: nu-mi ajunge. Vreau să scrii, ca să rămîie, că am fost prieteni literari, nu prieteni ordinari. Nu cutezi. . . Adio. » Vreau să rămîi singur și să mă desfac de toți, singur cu arta mea, cu geniul meu și cu volumele mele extraordinare. Eu nu sînt pentru voi. . .

OMUL CARE NU ȘTIE SĂ PLECE

Am primit într-o duminică după-amiază vizita unui tînar care voia să mă cunoască. Fusese unul din cei mai valoroși elevi ai defunctului tatăl meu, fostul profesor de botanică și floră, căruia îi păstra o recunoștință consacrată familiei întregi și deci și singurului fiu, subsemnatul. Locuiam pe unul din bulevarde și dețineam reprezentanța exclusivă a celei mai eficace vaseline cu formol, pentru vindecarea instantanee a micului guturai. Profesia mea era onorabilă, desigur, și cu atît mai producătoare cu cît avusesem norocul unei serii de șapte sezoane consecutive, cu timpul nehotărît între ceață și ploaie, propice întinderii strănutului și desfacerii tubului meu cu vaselină în milioane de bucăți.

— Dumneavoastră sînteți fiul ilustrului meu profesor? mă întrebă cu admirație vizitatorul meu, așezîndu-se pe un scaun.

Ca să complac formulei vizitatorului adoptai limbajul important, adică stilul de a pune șapte cuvinte în loc de unul și de a transforma dialogul în paragrafe.

— Într-adevăr, scumpul meu domn, care veniți din mare depărtare ca să vedeți pe urmaș, sînt fiul scumpului domniei voastre fost profesor, a căruia descoperire științifică de căpetenie, sensațională în epoca lui, a consistat în punerea în evidență, neglijată de geniul lui Linné, printre

stamine, a unui organ ignorat, deși prezent în toate efflorescențele, numit de tatăl meu, în cinstea părintelui omenirii: mărul lui Adam.

Mă uitai fix la vizitator. Savanta mea trîncă neală l-a încremenit. Citii pe figura lui un devotament și o venerație, imense.

— Sînteți chiar fiul marelui meu profesor? repetă vizitatorul. Însă el nu o făcu din lipsă de respect și din teama că octogenara mea mamă ar fi înșelat în tinerețe pe botanistul părintele meu. El nu se îndoia că am fost carne ruptă din carnea autorului meu, însă se minuna. Fiul profesorului sta în fața lui acum, după cum stătuse și tatăl pe vremuri. Era real, însă și admirabil.

— Vasăzică sînteți fiul ilustrului meu inițiator în misterele vegetale? spuse din nou fostul elev.

Mă mulțumii să dau din cap, afirmativ, ca o statuie de bronz care șiar fi găsit pe neașteptate articulația gîtului și elasticitatea.

— E extraordinar! strigă elevul, sculîndu-se în picioare.

— Ce anume vi se pare extraordinar? îl întrebai.

— Nu știu, dar este extraordinar, răspunse vizitatorul. Totul este extraordinar și nimic nu a fost niciodată atît de extraordinar! mai zise el.

Mirarea lui era de ordin religios și accentul vocii sale era identic cu al lui Arhimede, în ziua în care ilustrului grec, la baie, i se părură picioarele mai ușoare, și, alergînd în pielea goală pe străzi, răcnea din răputeri un principiu, devenit universitar.

— Nimic nu este extraordinar! declarai eu atunci, adoptînd un al doilea limbaj, ca și cum aș fi spus că nimic nu se pierde, ci totul se transformă. Natura, adăogai eu, abundă în fenomene, care nu sînt fenomene, și este plină de lucruri normale și banale, care nouă ni se par extraordinare. Vezi soarele? întrebai cu o pauză expli-

cativă, care în scris corespunde cu prezența semnului două puncte în text — ei bine! soarele ni se pare extraordinar numai nouă: de fapt el nu e decît o concrețiune vulcanică a primelor rotațiuni, înflăcărare, concentrate în nucleu, adese vărate mămăliși de metale în fuziune.

— O! zise vizitatorul, fără să-și schimbe diapazonul, sînteți fiul marelui dumneavoastră părinte!

Se făcu o mare tăcere. Ea semăna cu o plimbare de reculegere pe o alee de cedri, după înmormîntare. Nu știu ce se întîmpla în ființa sufletească a vizitatorului, care își lăsase capul pe piept, ascultînd, poate, morile lente ale neantului, deplasate de căderea eternităților lichide, dar începeam să mă plictisesc. Vizitatorul luase atitudinea auditorilor dintr-o gravură cunoscută, în care un cerc de admiratori stau trăzniți pe fotolii, pecînd Beethoven cîntă din inspirație la clavecin.

A stat așa o jumătate de oră. Am crezut că adormise, hipnotizat de sticlirea vîrfului de lac al ghetelor lui cu nasturi. Făcui ocolul mesei pînă la telefon și mă aplecai ca un om care își caută papucii pe sub pat, ca să-i zăresc figura. Ochii vizitatorului erau holbați.

Văzîndu-mă aplecat, el surîse și răspunse ca unui medic de teatru:

— N-a fost nimic; o ușoară emoție: mîia trecut.

Nu mai aveam ce să-i vorbesc vizitatorului: tăcui. Nici el nu mai avea ce-mi vorbi: tăcu. Observînd că o carte din bibliotecă ieșea din rînd afară, o împinsei înnăuntru. Îndreptai un tablou. Mutai călimările din dreapta la stînga, trecui din stînga la dreapta tamponul, luai guma de șters din jgheabul de sticlă și o pusei pe o bucată de hîrtie, pe masă. Și mă uitai la vizitator. Mă uitai la ceas. Mă mai uitai o dată la ceas, pentru că uitasem ce oră citisem. Scosei ceasul

din nou, din buzunar, și i întorsei de cincișase ori remontoarul. Îmi examinai degetele și mi le numărai de câteva ori: din orice parte, erau câte cinci. Cu un chibrit îmi albii marginea unghiilor, rotunde ca niște parenteze. Mă apucaî să șuier subțire și șoptit un vals din vechime, plimbându-mă prin odaie. Puțin mi-a lipsit să-mi pui degetele mari în răscoiala jilecii și, cu palmele ridicate în aer, ca niște aripi de heruvim, să încep să joc. Țineam la conservarea prestanței.

Nu știu de ce, elevul cel mai bun la botanica tatălui meu, se sculă în picioare. « Perfect! îmi zisei, o să plece. » Surisei grațios și mult. Surise și el mult.

— Țineam să vă mai spui ceva, zise vizitatorul.

Eu surisei din nou și el tăcu din nou cincisprezece, poate treizeci de minute. Aș fi vrut să-i spui: « Când o să mai am plăcerea să vă văd? » cu făgăduiala că nu o să-l mai primesc în viața mea. N-am îndrăznit. Putea să aibă impresia că vreau să plece. Obosit, mă așezai pe scaun. Se așază și vizitatorul pe scaunul lui. Enervat, luai o hîrtie și o cocoloșii violent. El se uită la mine: eu surisei. Mă sculai în picioare: se sculă în picioare.

— Îmi dați voie, un moment? zisei surîzînd și deschizînd ușa. El răspunse cu un surîs apăsător.

În coridor, mă cuprinse vioiciunea mea normală și mă repezii la bucătărie. Servitoarea ținea rîjnița de cafea în brațe. Construii doi ghionți cu colț și i aplicai în maxilare, subt bărbie. Servitoarea dete să urle.

— Șșt! îi puseli pe șoptite. Nu face gălăgie că aude din biurou cel mai bun elev de botanică al ilustrului meu părinte. Cine ți-a spus să-l bagi în biurou, muieră? Vorbește încet, că te anihilez. Ce ți-a venit?

Servitoarea se puse să plîngă și, convinsă că i curge sînge din măsele, făcu o demonstrație de șantaj cu scuipat pur. Era o senzație falsă, măselele erau intacte.

— Abia te-am atins, îi explicai, și zbieri ca un cangur.

M-am întors în biurou. Zîmbeam. Zîmbea și vizitatorul. Zîmbeam unul la altul. Trecuseră două ore fără să ne mai spunem nimic. De mai multe ori ne-am așezat și ne-am ridicat. Lipsa de idei și de țel mă făcea să mă doară mușchii. Căutam o soluție și nu știam pe care să o aleg. De câte ori voiam să încep soluția, vizitatorul surîdea, surîdeam și eu, și amînam. Auzii cucul ceasornicului din odaia de mîncare, strigînd de nouă ori. Fără greutate puteam ajunge la miezul nopții și puteam trece în ziua următoare, surîzînd amîndoi.

Tot surîzînd, îl apucaî de mînă: el îmi strînsese mîna surîzînd. Deschisei ușa din sală surîzînd, și el, surîzînd, ținîndu-se de mîna mea, ieși după mine în sală. Îl dusei surîzînd la cuier: el se opri la cuier și surise. Surîserăm la cuier încă un sfert de ceas. Luai pălăria lui din cuier surîzînd și i-o pusei surîzînd cu gentilețe în cap, și el ieși surîzînd. În fața ușii stam unul în fața celuilalt, eu înăuntru și el afară, surîzînd. Stăturăm acolo încă cincisprezece minute. Mă aplecai surîzînd, salutîndu-l adînc: el surîdea. Surîzînd închisei ușa foarte încet, întorsei surîzînd cheia. El, desigur, surîdea, și poate că și în ziua de azi stă surîzînd pe scară. N-am mai trecut pe acolo.

Mă servesc exclusiv de ieșirea de din dos.

SEMNĂTURA

Mă uit la funcționarul care umple spațiile goale ale unui formular, cu câtă plăcere și conștiință de sine repetă un act, scris după tipic, de o sută de ori pe săptămână. N-am mai văzut un om atât de satisfăcut, de la profesorul de greacă, specializat în estetica lui 3, pe care-l deținea cu aplicația minuțioasă a lui Ingres, privindu-l din două laturi și din față, ca o mare operă de artă. Inefabilul lui surâs ascundea nuanțe și combinații de reflexe, demne de un inspirat, și era jignit când elevul merita o notă mai mare. Dar fi rugat să fie mulțumit cu 3, căci la finele anului tot erai obligat să-i faci un cadou, și tot treceai clasa și dacă nici nu-i aduceai nimic.

Funcționarul n-are oroare, ca scriitorii ceilalți, de manuscrisul lui, și mai ales de copiatul paginilor scrise. E mîhnit că trebuie să scrie prea puțin Da sau Nu, după rubrică, și face tot ce poate pentru iscarea unei perifraze. La coloana ultimă, « Observații », de un lat de palmă și, de obicei, la toate actele albă, el se poate dilata în voie, răzbunat de spațiul în centimetri dintre liniile verticale. Acolo, el, cam confuz, căci nu-l mai ajută clientul și trebuie să facă apel la toată inspirația lui, ca să înnegrească toate liniile puse pe registru la dispoziția fanteziei, încearcă pe bucăți de hîrtie, de cîteva ori, o compoziție personală și, resemnat, în sfîrșit, tot scrie ceva: « Nimic », părăindu-se că dacă lasă locul slobod, lipsește ceva.

Dar ce splendid profil îi dă el literii mari, care începe acest singur cuvînt, între eleganța arlechinului dansînd și curbele unei foarfeci de unghii cu vîrfurile încovoiate. Nu mai e un scris, e o cizelare. Ca să fie și mai frumoasă, după ce isprăvește litera elastică, îi aruncă înaintea, sus în cap, o aripă, ca o jumătate de arcuș, ca o panglică în vînt, prinsă de un catarg.

Sînt fel și chipuri de a fi scriitor, și literile se construiesc, în cazul unui talent irezistibil, ca un castel de traforaj, sau ca o catedrală de bețe de chibrituri lipite cu clei. O capodoperă senzatională, admirată cu lupa și expusă la toate vitrinele din București, acum vreo cincizeci de ani, arăta pe regele Carol I scris, în păr, în barbă, în sprîncene, tunică și epoleți, cu litere microscopice, care povesteau istoria românilor de la Traian pînă la el.

Delictul de a face litere frumoase vine de la sentimentul de creator. Are și această frumusețe stiluri și criterii. E o problemă: să găsești cel mai original B, dacă te cheamă Bușei și ești un șef, cumva, peste o seamă de biurouri, rezolvat la o gratificație sau la un spor de salariu, cu o iscalitură, calificată la tiparul oficial: « Indescifrabil ».

Pînă să descoperi majuscula fericită, ca un portret al tău, condeiul exersează cu penițe diverse. Stînd de vorbă, mîna scrie de sute de ori Bușei, pînă ce numele cristalizat dă scînteia proprie ca un briliant. Cunoșteam un ministru pe vremuri, care în lipsa unei herghelii cu jochei, schița mii de capete de cai, ascultînd o interpelare.

Pe urmă, semnătura ajunge o adevărată și cîteodată unica fericire. În lungile sesiuni guvernamentale de odinioară, unii mari demnitari au produs acest singur lucru original, o iscalitură, care-i unicul act social și politic, rămas posterității, indescifrabilă și aceea.

DOMNUL POLEMIST

Știm, Cocò, un domn Polemist, căruia nu-i mai tihnește nimic. După ce s-a lăcomit în toate, cu entuziasm, i-a cam ajuns entuziasmul de prisos. Abia deși mai poate compune, dimineța, după ras, o facia feroce și tunetul verbal, care i-au dat în trecut rezultate. A mai rămas un sfert de cal putere din marele lui dinamism, și cu el trebuie să tragă, într-un ham demoralizat, un calabalic.

Trăiește un sezon prost. Se sperie și trăsare. Simte strângându-se împrejur, încet și inevitabil, un cerc, altădată vast, în interiorul căruia operă ca pe domeniu personal. Peizajul se meschinizează și a început să-l refuze. Se apropie păreții de el, ca într-o cameră de tortură, și-l sufocă. E halucinat. I se bate ori ochiul drept ori ochiul stâng, care umblă de la natură de-a-ndaratele amândoi. Îi arde obrazul, are semne. Se înfurie că eroismul lui, de-atâtea ori încercat cu succes în afaceri, germinate pe trei sferturi la întuneric, trebuie să cedeze superstițiilor vulgare. Îl impresionează în drum o găleată goală, un popă, cu toate că în pagina lui a doua e foarte dreptcredincios. De o bucată de vreme ori s-au înmulțit popii de sențimente la tot pasul cu ei, ori pînă atunci nu i-a văzut, dus cu mintea la idealuri.

Cum pune capul jos, îl cutremură un vis: detectivi civili și în uniformă. Polițiștii suie și scoboară scările blocului, pe care și l-a clădit,

etajul și șantajul, după spusa unui contemporan. Ei se opresc între scări și-l caută pe gaura ușii. Trotuarul e bătut de pingea agentilor cu pușcă. Două mitraliere sînt îndreptate spre intrarea principală. A vrut să fugă; nu a putut. În lucarna podului se zărește o cască. Ce vis urît! Asta se cheamă pe franțuzește, rostit ca la el acasă, *iun coșmar*.

Dacă ar fi fost mai prevăzător, își construia, în loc de umflături decorative, casa cu platformă și pregătea un avion. Crezuse într-o beatitudine fără sfîrșit, și acum îl turbură și camionul, care trece cu un zgomot de lanțuri și de cătușe vînturate. Se teme de arestări, de judecăți și pedepse imaginare.

Gîndindu-se că dacă ar fi un șoarice ar putea să se facă nevăzut, s-a visat șoarice, într-o noapte. Se da jos tiptil, cu băgare de seamă. Dar din crăpătura prin care în sfîrșit era să scape, s-a zblîrlit la el un motan, și a fugit îndărăt.

A visat și o judecată. . . Pe zece scaune, judecătorii. Se pregătise să vorbească un ceas și jumătate despre lucrurile sacre, cărora s-a devotat. Dar i-au interzis și publicul și juriul. A putut să audă cu urechile lui sentința. Visa că e pus la zid și împușcat. Ce vis atroce! S-a tăvălit. Se îmbrăcase frumos, — și-a mînjit costumul gri în ceva ca un sînge, care cursese din brava lui persoană.

Demonul a rîs. L-a luat mort pe genunchi și i-a scos gloanțele, cite unul, din cadavru, cu penița. « la uități-vă de ce a murit, a zis Dracul: de frică. Gloanțele sînt de mămăligă. »

Cînd s-a deșteptat, a plîns o săptămînă. I s-a părut că fusese adevărat. Era numai o repetiție, ca la teatru.

Ce ai, domnule Polemist? Te-ai schimbat. Ești mai puțin elocvent și tenace, și te-ai melancolizat. Ce te apasă? Miroși ceva? ai simțit ceva?

VISUL LUI BAZIL

Visul cititorului meu Bazil este subiectul anodin, motivul fără nicio importanță, cauza plată, mizeria intelectuală.

Bazil e un jurist, și, prin vecinătatea cărților din bibliotecă, oleacă și literat. E o vecinătate de confuzii variate, ca și la condeii cu care semnezi, din aceeași călmară, cu aceeași cerneală, un rechizitoriu, o poliță sau o poezie, și toate acestea nu merg uneori fără o ușoară încurcătură, judecând literatul și cîntînd judecătorul. Era cunoscut în Bucureștii de acum vreo douăzeci de ani un foarte inteligent și simpatic cavalier care avea în dulapul familiei un rînd de haine preoțești. Te întâlneai cîteodată cu el, după miezul nopții, pe bulevard, popă ciudat cu mustățile lungi, întoarse pînă la urechi, și cîntînd pe unul din glasuri condace și tropare personale și cupletele revistelor popularizate.

Idealul lui Bazil e subiectul fără obiect și reducerea meșteșugului de scriitor la o imperceptibilă zvicneală fără mișcare. El vrea să scoată până din orice actualitate și să aibă cititorul impresia proastă că trăiește în zilele lui proprii. În dragoste să fie cîntată Cleopatra, și necazul satiricului, de pildă, să izbucnească la vreo nouă sute șase înainte de era vulgară, creștină. Totul să ia un aer istoric și să nu te dumirești prea limpede dacă trăiești în Fenicia sau Indochina.

Adevăratul meșteșug literar, zice Bazil, este să scrii și să nu spui absolut nimic. Condeiele să umble, tipografiile să tragă, librăriile și chioșcurile zilnic să se umple cu hîrtie tipărită, dat fiind că înainte de orice principiu trebuie să facem față obligațiilor culturale, care consistă în a repeta neînterupt alfabetul înainte și de așadaratele, de la mijloc în sus, de la mijloc în jos, de la sfert încoace și dintr'acoace într'acolo, grupînd vocalele cu toate consunele, dublîndu-le și întredîndu-le pe acestea, tipărind virgule, paranteze și diftongi. Ceva ce-i place afară din cale lui Bazil e tabla lui Pitagora, care nu prezintă niciun inconvenient, și el ar retipări în sute de mii de exemplare, cotidian, tabloul verbelor *avoir*, care în traducere bună înseamnă a nu avea nimic, și *être*, adică a nu fi deloc, niciodată și nicidecum: a fi nefind. Adăogînd mersul căilor ferate, traseul autobuselor și tramvaielor, cota prețurilor și tarifele, se poate face, pe lîngă o literatură bună și utilă, și o presă zilnică admirabilă.

Fără îndoială, ideile lui Bazil au în ele ceva, și ar trebui experimentate. În definitiv, mutarea lucrurilor din rosturile lor înghețate aduce o circulație nouă și aer. În ce mă privește, Cocò, sînt adeseori intrigat de năravul uzanțelor și al rutinii, îndătinat într-o monotonie iritantă. N-am înțeles, de pildă, stupiditatea dogarului, care de mii de ani construiește butoaiele din doage, cînd ar putea să le sfredească dintr-o bucată. Principiile domnului Bazil sînt de natura asta: Să scrii fără să gîndești, și, dacă se poate, fără să scrii. Să dai din cap, legănat în două sensuri, ca să dovedești că funcționează, și, dacă ți se urăște, să ții dintr-o trîmbiță de mucava, să bați toba pe geam, să recitezi și să numeri pînă la o mie.

OMUL REALITĂȚILOR

L-am văzut rîzînd pe Omul Realităților de stihurile unui poet. Stihurile nu ieșeau din semințele noi ale unei flori încă nepurtată la urechea cu zgîrciul catifelat al logodnicei iubite, și poetul nu era grădinarul unui pămînt compus cu luturi încă necălcate. Rînjetul însă batjocorea chemarea și închinăciunea pe un genunchi, dinaintea daliei și a heliantei, și scuipatul cu care cădea Omul Realității, stropea mai departe, însăși ființa Luceașului alb. El scuipa pînă la Dumnezeu, ca un havuz de leșie, ca să-i opărească slava. A rîs cînd poetul i-a pus în fereastră un geam cu scînteieri de curcubeie, în părete o primăvară fragedă, zugrăvită cu mocirle subtile de ulei, și pe un trunchi de lemn încovoierea moale a unei pietre reprezentînd un corp al Afroditei.

El a rîs și a scuipat rîzînd, zer din zerul lui. Cînd s-a uitat la răsărit, el se da jos dintr-o trăsură și și sufla nasul. În dreptul brazilor s-a scărpinat la locul lui cel mai puțin atins. Subt Ceahlău, l-a usturat bășica și și-a ușurat-o, pe cedri.

De cîte ori i-a stat în putere să împlinească și să monumentalizeze, el a fost în nestare. O viață întreagă el n-a putut să împletească nimic, a băut laptele vacii, a mîncat pîinea pămîntului, a des-făcut în talger oul găinii, a citit stihurile poetului, s-a uitat la icoanele zugravului; și a restituit cerului și planetei totul în excremente, slujit de

două vasele lui sfinte, din care una scuipătoarea. E felul lui de a-și apropia existența și de-a transforma-o: cu intestinul. Lingîndu-și buzele, el introduce în macerator lumină și o scoate în dejecții, valvîrtej. Putregai umed, rafinator de puroi.

Nu e un satiric: e un maț care începe între bărbie și nară și se finește ca un sfîcter palpitant; un maț care rîde, un maț care scuipă, invers sîndu-și facultățile la extremități sau asociindu-și-le la amîndouă. Dar e un maț, în sine descurajat. A dorit cîndva să fie mai mult, încercînd atituri dini și reîncarnări, și s-a realizat în afectarea unui rîs și a unui scuipat — două funcții adoptate, imitînd un original.

Omul Realității nu a zămislit nimic, nici viabil nici mort. El a făgăduit și nu a putut: nu poate. Rîde și scuipă, cu spectatori: în singurătate oftează.

Poetul, cioplitor de piatră, zugrav, a zămislit. El zămislește în fiecă zi ceva. Rînza lui e înflăcărată și soarele nu trece peste el ca peste un mor-mînt. Poeți, voi singuri sînteți nădejdea spicelor ce se ridică.

UN FIASCO TRIST

Prezintându-mi-se acasă, odată, cam înalt, cam îngust, deslînat la trup, victimă evidentă a dezechilibrului dintre kilograme și centimetri, un tînăr mi-a ținut un discurs, urmărit cu atît mai multă plăcere cu cît la simpatia de imprecisă suferință care se degaja din personalitatea lui palidă, se adăoga suvenirea simpatică a tatălui, un distins om de știință, decedat, mi se pare, de o boală de piept.

— Neputînd să capăt o autorizație personală, spunea tînărul, am cumpărat titlul unei reviste dispărute, și săptămîna viitoare trebuie să apar. Pot să mă bizui pe colaborarea dumneavoastră?

— Trebuie neapărat să intri în ceea ce cred eu că e o aventură? L-am întrebat. Timpul nu e potrivit cu lansarea unei publicații. Dacă trăiește una, la care ai făcut aluzie, este că s-a instalat de acum cincisprezece ani, că are tipografia ei și un suport bănesc serios. Ca să începi să te cumpănești, ai nevoie de fonduri de rezistență măcar pe doi ani.

— Nu mă plîng de fonduri, mi-a răspuns. Am mai multe decît îmi trebuie.

— Cîți ani ai? Îl întreb.

— Douăzeci și doi.

— Văd că ai și verighetă. . .

— Sînt însurat! . . .

— Deja? L-am întrebat. Știam că treaba asta, ca să nu iasă prea rău, trebuie făcută cam pe la vîrsta de treizeci de ani, cînd poți să ții o nevastă și, cine știe? niște copii.

Titlul îmi evoca o revistă matrimonială în capul căreia apăruse întîia oară, o revistă de corespondență pentru întîlnirile unei anumite aristocrații, de conți, marchizi și ducese, în totalitatea lor băieți de prăvălie și fete facile, de mahalala, la balurile de cartier.

L-am mai întrebat cu ce program pornește, ce format și cîte pagini o să aibă revista, cum o să-i fie sumarul, colaborările, ținuta, atrăgîndu-i atenția că orice publicație are nevoie de omogenitate, de o atmosferă, de o colegialitate, de oarecare aderență între redactori. L-am văzut surprins: nu știa ce poate cere o revistă, și credea că sînt de ajuns banii, ca oamenii politici asigurați de hîrtie, de tipar și de un administrator incompetent, și uimiți cînd li se vorbește de lucrul esențial: de o redacție.

— Ce-ai să faci cînd ai să rămîi fără o țigare? L-am întrebat cu brutalitate sentimentală.

Tînărul a rîs, și, cu o eleganță pe care i-am cerut să o amîne pînă după apariție, a plătit pe patru numere înaintea.

— Așa procedezi? L-am întrebat.

Răspuns afirmativ.

Primul număr a fost și el deslînat. Al doilea, al treilea, al patrulea etc., din ce în ce mai haotice. Tînărul proprietar lua cunoștință de sumar la apariție, și, ca să umple două coli mari de hîrtie, primea orice și publica în ele ce voia fitecine, fără unitate, fără control. Într-un număr ieșea o injură anonimă pentru singurul critic literar cu o ținută. L-am făcut înțeles că dacă nu se revine, colaborarea dispărea, și s-a publicat, mă rog, o dezmințire. Revista devenea un maidan, în care

se ocărau spălătoresele. Într-un număr a fost insultat pe o pagină întreagă, sub o iscălitură oarecare, un autor de teatru, destul de puțin comod pentru confrăți, dar careși de aceea o personalitate.

M-am dat deoparte, restituindu-i tânărului o sumă de bani. El, ca să anunțe plecarea mea de la revistă, a trecut dintr-un exces de modestie într-alt exces, întocmind un afiș ambiguu mortuar. Numărul s-a vândut din această cauză, ultimul contingent de cititori voind să-mi cunoască spovedania pe patul de moarte. Procedeu l-a purtat nenoroc. Revista a murit, și odată cu ea s-a scufundat și nefericitul tânăr confrate, căruia nu-i mai rămîne timp să-și facă nici crimă peiul de nume literar necesar.

Mi se spune că a cheltuit șapte milioane în vreo patru luni împrejurul revistei, onorarii, hotel, restaurant, cofetării, petreceri etc. Mi s-a spus mai mult, dar lucrurile afară din cale de regretabile, într-o dezordine de viață egală cu sinuciderea, fără legătură directă cu ambițiile literare, n-au ce căuta într-un epilog.

Un coleg mi-a spus pe șoptite:

— Mi-a cerut patru sute de lei împrumut pentru prînz.

Alt camarad mi-a spus:

— Mi-a păcălit, are să-mi dea o grămadă de bani.

Tipograful mi-a spus:

— Mi-e dator aproape o sută de mii de lei.

Un poet mi-a spus:

— Nu mai are o țigare. . .

Pauvre gosse! Il a voulu pêter plus haut que son cul.

LAE CHIORUL

Cum să-i mai zicem, Cocò, ca să nu înțeleagă nimeni? Domnul Polemist, cum l-am mai zis, Lache, cum l-am mai zis, ori Țiganul, cum îi zic admiratorii lui?

Goga avea o poezie *Lae Chiorul*. Să-i zicem o dată și Lae Chiorul, acestui om inexistent și pe care l-am inventat pentru distracția cititorului posomorît de timpuri. Lae Chiorul al poeziei cînta, era lăutar. Celălalt Lae Chiorul nu cînta, conjugă numai verbul a cînta pe franțuzește: *chanter* și *faire chanter* — tot un fel de cîntăreț, fără vioară. El a învățat din franțuzește atît, sensul balcanic al cuvîntului, nici nu vrea să știe mai mult. Lae zice *bonjour* și *mersim*. La Paris, în vizită politică, întreba «ce mai faci?» cu *cheschevù?*. Țiam mai spus că e un euro-pean. Împărtășește și o doctrină franțuzească: *ke vulevù?*.

Lae Chiorul a dispărut de cîteva zile, îndată ce au citit proștii biletul «Domnul Polemist». Se odihnește la moșie. De melancolie, i s-au umflat picioarele și i-au ieșit buboaie. De beteșuguri, el s-ar fi putut căuta și în București. Ceea ce nu putea să ocolească era privirea prietenilor și devotaților; a văzut-o, din primele ceasuri, fixată mai insistent pe el. În biurourile negustoriei lui, — ce să-ți spui, Cocò? — biletul tău a fost foarte gustat. De la portar pînă la

șefi, oamenii de încredere ai divinului țigan sau bucurat ca de o felicitare, pe care ei o așteaptă de cincisprezece, douăzeci de ani. Lae Chiorul e străin între toți ai lui, ca o buturugă.

Cine răcnește ca malacul, apucat de o streche permanentă? Lache. Cine-i mândru ca un voievod? Lache. Singură căutătura nu i se împacă armonios cu iconografia superbelor fericiți, în declin — și-i o gravă lipsă a vieții lui. A trebuit să urască pictura și portretul în ulei. Ce splendidă multiplicare și-ar fi acordat chipul lui în expozițiile de pictură, fără neînsemnatul neajuns al simetriei șovăitoare! Lache ar fi fost nu numai un exponent al naționalismului absolut, dar și o vedetă a esteticei masculine. «Lai văzut? ăsta e ăla... Ce superb bărbat! De profil e delicios, dar din față îl dă gata, *ma șer*, și pe William Powel. Ce ochiadă! Te furnică din ceafă până-n călcâie.» E sașiu.

Nenorocirea nu e imensă pentru un cititor, dar pentru o individualitate vastă, care implică în toată secunda nevoia bustului și a efigiei de a fi aplicate pe toate actele, ca un timbru fiscal gomat în spate, absența figurii e catastrofală. Să te prezinți peste tot locul zbanghiu! Pe franțuzește e și mai prost, dacă vrei să te dai pe franțuzește: franțuzii au două înțelesuri pentru echivalentul *louche*, și amândouă caracterizează personalitatea marelui Lae Chiorul. *Tiu voa, Ninetă?*... Ochii lui umblă descheiați: un nas tureci mai sus și-al doilea atârână.

O FIINȚĂ BOCLUCAȘĂ

Licheaua. Termenul e lapidar, corectitudinea expresiei lui nu poate să fie alterată prin adoptarea unui cuvânt surogat. Lai scris, lai vorbit, fără să te gîndești precis la nimeni și a și trecut un fior de neplăcere prin aer. Licheaua fiind numeroasă, nici nu poți ghici cîți ochi scapără și cîte măsele scrișnesc de ură ascunsă, cînd, ca un fluture, cuvîntul se ridică din vocabularul în care zace nouă din zece ani, și zboară neașteptat către lampă.

Suferința cea mai grea a omului nu o provoacă sărăcia, șeful nebun și crud sau cîrmuitorul extravagant și vanitos. Pecînd ficatul lui era ros de o âcviță, Prometeu se scărpină de o insectă, căzută din fulgii vulturului, după ce fusese plimbată în rotoagoale de azur pînă la ceruri. O floare ruginie se intercalează în existență ca un vierme imobil: licheaua. Un șoarice roade biblioteca: licheaua. Licheaua aprinde candelă și cădelniță, vorbește și scrie, oftează pe datini și documente, plînge pe cusături, și opinia ei e todeauna așezată de partea cui dă. Parte numeroasă, pentru că licheaua nu trebuie să greșească și să se ardă; dacă s-ar aprinde, ea s-ar topi instantaneu, cu sfîrșitul unui fir de păr.

Licheaua întodeuna a trecut înaintea duminicilor, fie că te-ai dus la șase dimineața, la orele prînzului, sau noaptea. Din mîna pe care o

strîngi, îţi tragi degetul iute, înmuiat în balele lichelii, care şi-a lăsat sărutarea cu două minute mai devreme. Ea nu ştie să refuze nimic, n-are scîrbă, n-are revoltă, şi e tenace; i s-au lăsat moale subit urechile, a bleg din şiretlic, şi surîde. Ah! surîsul lichelii făgăduieşte abdicare totală, funcţie universală şi împachetarea corciturii în orice fel de ambalaj.

Gînditoare şi savantă, licheaua îşi alege din locurile comune ale momentului pe cele mai penibil elementare, făcute de oameni ca fireşti şi de la sine înţelese. Atunci ea face revoluţii, retorică şi doctrină şi îşi dă drumul. Lumea aprobă, din teroarea delicateţii. Trecătorul, cînd se întîlneşte cu un car funebru, scoate pălăria, recules, şi se strecoară. Licheaua cîntă un prohod, gesticulează, ţine discurs, scrie o carte, mobilizează morţii şi li se face şef şi interpret.

Lamentabilă, fioroasă, dezgustătoare şi triumfală lichea! De o viaţă întreagă te găsesc la masă, pînă în farfurie; subţ masă, cînd mi-am ales un scaun mai cu vază; pe stradă, ţinîndu-te după mine cu un surîs, spunîndu-mi cîte ceasuri sînt, fără să te întreb; alergînd să-mi aduci un medicament sau o trăsură, pe care nu ţi le-am cerut. Dau cu ochii de tine peste tot, şi, cum îi întorc, tu ai şi sărit în partea văzului meu, ca să mai surîzi o dată. Te descopăr în ziare, în proză, în poezie, în ştiinţă. Şi umblu după tine cu băţul pregătît, ca să te lovesc odată în moalele capului şi să te... achit. Inutil! Tu te faci nevăzută, îndată ce mă încrunt şi strîng pumnul, — ca să reaparî şi să surîzi din nou, pînă la sfîrşitul zilelor mele...

SACRIFICIUL SPECIAL

Un mare negustor, pe care îl cunoaştem cu toţii, era un mic negustor, cu un venit de vreo două-trei milioane mici anual, adică atît cît cîştigăm laolaltă vreo douăzeci-treizeci de indivizi numiţi intelectuali. E adevărat că el vinde ţuică şi limbi afumate, ceea ce nu-i acelaş lucru cu mărfurile noastre subiective. Însă ca să cîştige trei milioane, negustorul în cauză, mare circumar din centru, afirmă, în petiţia înaintată justiţiei, pentru o amîinare şi o scădere de plăţi, că s-a sacrificat. Fiind licenţiat în Drept, — argumentează proprietarul bodegii, — puteam să-mi fac o profesiune strălucită, de trîntor intelectual: am preferat să iau « din fragedă copilărie » calea spinoasă a comerţului de băuturi spirtoase şi mezelic, şi m-am jertfit acestui ideal nenorocit, trezindu-mă cu o avere în spinare de una sută milioane lei.

Însă jertfele mele le-am făcut nu odată pe toate, ci, ca un mucenic prevăzător şi practic, « treptat ». Am deschis întîi, sîngerînd, prăvălie. Apoi, suspinînd, am cumpărat toată casa, în care se găsea prăvălia. După aceea, îndurerat pînă la lacrimi, am cumpărat şi casa de alături şi, suferinţă peste suferinţă, am băgat în reparaţii patruzeci de milioane. Pe încetul, am făcut a mea o casă din Bulevardul Pache, o casă din Sfîntul Ştefan şi o vilă din Buşteni, unde mă

refugiam să plîng la răcoare nenorocirile ce mă izbeau atît de repetat. Nu vă mai vorbesc de alte plăgi, pe care mi le-am asumat în subsidiar, terenuri la Sinaia, la Predeal, la Tekirghiol: pretutindeni m-a purtat setea de sacrificiu.

M-am născut, ca Iisus Hristos, cu pasiunea de a mă crucifica. De altfel, cu Iisus păstrez legături familiare: am acasă, la masă, todeauna un episcop, și, pecînd nu devenise împărat, patriarhul ospăta în paradisul meu, unde se vinde, jos, în prăvălie, vinul eminenței sale. Vă aduceți aminte că, transformîndu-mi bodega, iam dat încăperea și stilul unei mitropolii, și că binecuvîntarea « Luați, mîncăți, acesta este trupul meu; beți, acesta e sîngele meu » (optzeci lei litrul), de inaugurare, a dat o în sublima mea cîrciumă însuș patriarhul cel plin de daruri.

Am voit să mă pedepsesc și m-am flagelat din răputeri. De ce să cîștig numai un milion și să nu cîștig două? De ce să cîștig două milioane și de ce nu trei? De ce trei și nu cinci? De ce cinci și nu douăzeci? Și așa s-a făcut că m-am spart.

Ce vă cer acum, domnilor judecători. Un bagatel și tot în spiritul virtuților mele de martir. Vă cer să nu mai plătesc la timp și să nu mai plătesc dobîndă, să nu mai plătesc, dacă se poate, nimic, și să rămîi așa cum m-a făcut Dumnezeu, cu bodegă, cu imobilul bodegii, cu hotelul de alături, cu casa din Pache, cu casa din Sfîntul Ștefan, cu vila din Bușteni, cu tradițiile mele virane din Sinaia, Predeal și Tekirghiol. Să mă lăsați copleșit de toate aceste suferințe, care nu-mi produc decît zece milioane de lei anual — și să nu mai plătesc. Dacă plătesc, pe mine mă costă franci; pecînd, dacă hotărîți dumneavoastră să nu mai plătesc, pe dumneavoastră nu vă costă nimic, și nici pe mine

nu mă mai costă nimic; lăsați-mă să urmez calea sacrificiilor mele, apucată din fragedă copilărie.

Eu am mai făcut și alte jertfe. M-am făcut senator și am purtat joben și decorații în automobilul care m-a transportat la Palat cu prilejul răspunsului la mesaj, încadrat de escorta regală. Am luat parte la legiferarea țării, căreia iam dat pravile bune, pe care nu le merita. Puțin mai a lipsit să nu fiu regent cu marele meu coleg din Biserică. Dacă-mi acordați concordatul preventiv, mai este timp să devin și să accept și acest imens nou sacrificiu (trei milioane și ceva anual).

A plăti sau a plăti la timp este ceva care se practică obișnuit în vulg și în clientelă. Pentru plata țiucilor și masticilor consumate la mine, eu am organizat chelneri și țali. Dar ce e francul față de milion și de sute de milioane? Milioanele se plătesc cu oarecare greutate și, în ceea ce mă privește, aș prefera să nu le plătesc defel. În vremea noastră de stricăciune și lipsă de bunăcredință, sacrificiile mele pot constitui un merit, și un merit chiar național, care ar atrage în mod natural scutirea, ca o recompensă sufletească a calităților noastre. Sînt un apostol.

Să nu credeți, domnilor judecători, că este bine să fii om bogat. Toată viața m-am silit să deviu un salariat și nu am izbutit. Fericesc din toată inima pe toți cîți n-au pus o sută de milioane la ciorap, ca să se împovăreze cu ele. Fericit cel ce nu are hotel și bodegă, căci se va mîntui, — zice psalmistul, cu bunădreptate. Și nu sînt singurul martir al țării acesteia. Au mai fost cîțiva, între care un mare negustor de perdele și covoare, un mare comerciant de flaneuri și alți jertfitori de sine. Cel dintîi, nefericitul, e poate prea gras, însă a fost și ministru, chemat ca un mare gospodar, ca și mine, să gospodăreas-

că Statul și libertățile cetățenești. Ca să nu i se urască afară din cale de mult, el și-a cumpărat și cai de curse, ostenindu-se și în alergări de trap, nu numai pe singurele lui două picioare. Voiă să ia parte la bucuriile țării cu cât mai multe picioare și cu ele potcovite, și să ajute prosperitatea cu activitatea unui grajd de iepe și armăsari. Pe acești înaintași ai mei i-ați pus la punct: puneți-mă la punct și pe mine.

Pizmuiesc, vă repet, fericita sărăcie și binecuvîntez pe Dumnezeu cînd îl văd înmulțind în jurul meu oamenii care mănîncă o ceapă cu piine. Cît n-aș da să fiu în locul lor, dacă nu ar fi prea tîrziu! Însă m-am învățat rău, domnilor judecători. O viață întreagă am dormit pe saltele de puf și m-am învelit cu plapumă de mătase. Am mîncat homar, Roquefort și Brie, vînături franceze, fazani, icre moi. Am băut Saunterne și Veuve Cliquot, și am isprăvit masa cu Chartreuse. Dacă m-aș schimba regimul acum și m-aș întoarce la mălai fiert și la fasole, m-aș îmbolnăvi de stomac. Nu e voie să i se întîmple acest lucru unui fruntaș al Statului, care trebuie să supravegheze de aproape rinichiul, ficatul și bășica udului nostru. Pentru ce au mai existat Ștefan cel Mare, Tudor Vladimirescu și Horia, dacă guvernul și Justiția s-ar dezinteresa de buna funcționare a organelor noastre esențiale? Pentru ce m-am jertfit eu, dacă trebuie să mai plătesc și o sută de milioane?

Sînt și un bărbat model, un soț model, un părinte model, un model de șef de familie; vă rog să nu uitați. Am ajutat orfanii cu șaptezeci și cinci la sută din veniturile mele, am sprijinit văduvele, am vindecat bolnavii, am adunat cerșetorii și i-am îndestulat. Hotelul meu este locuit, cum vă puteți ușor da seama, ca și diversele mele imobile, exclusiv de oameni săraci. Cînd

se ivește un încasator de la o foaie pe care am primit-o doi ani de zile, zi cu zi, îl iau la goană, numai din distracție, și tot din distracție dau pe mîna sergentului din post pe omul flămînd care ar voi să se înfrupte din bugetul bodegii mele. Dar cine nu e distrat, cine nu-i dus cu mintea la cele superioare?

Concordatul preventiv permițîndu-mi să mă chinuiesc a strînge alte zeci de milioane noi, îmi va da alte posibilități ca să fiu util și indispensabil epocii mele de dulci bancrutari și frauduloși.

BUNUL SAMARITEAN

Vroia să-ți fie prieten cu orice preț, și nu ți-a plăcut. Îl supăra că nu-ți place. Sînt genuri, cărți, mîncări și oameni, pe care nu-i guști. Pe el trebuia să-l guști obligator. Și-a făcut o meserie ca a dumitale. Meseria trebuie să implice solidaritate și camaraderie. Refuzi precis să-i fii camarad. Nu se lasă. Te asaltează, rînd pe rînd, pe toate potecile care duc într-o împrejurare, de la el la dumneata. Reziști și respingi concentrat. Umfli spinarea, ai scos un ghimpe și l-ai înțepat. Examinează. Crede că s-a julit accidental. Îl înșeală politețea generală, căci trebuie să fii politicos, dar cel care o prețuiește știe că politețea nu aduce nimic normal dincolo de ea. Dacă i-a surîs o doamnă cînd i-a sărutat mîna, el crede că surîs însemnează sofă, și toarce un vis. Doamna își va lăsa soțul, copiii și gospodăria, dar își va lua bijuteriile la plecare și va fugi cu el, Casanova de Zimnicea sau de Călărași.

Mai rămînea o latură neabordată. Te asaltează pe acolo. Ar fi voit să înceapă să te viziteze nu mai cinci minute, pentru plăcerea lui dezinteresată, să stea trei ore, să vrea să plece la ceasul mesei și să-l oprești, și să ia și cafeaua, și să înțîrzieze pînă seara. Categoria cunoscută: de la «dumneavoastră» trece la «dumneata» și «tu», și de la «domnule» la «mă». Îți zice pe nume,

și, dacă-l ții strict în formulă, îți dă amical peste umăr, și, enervat, crede că e o prefacere de tru-fie, neputînd concepe distanță și contact indirect. Dacă l-ai primit o dată, te obsedează. «Ce frumos e la dumneata! Ești foarte bine instalat!» Vrea să știe «cum ai făcut». Îi trebuie rețeta răbdării, a punctualității, a strădaniei, a voinței și abnegării, după un codex facil, la îndemîna proștilor, și care trebuie să fie echivalent cu un lichelism complicat. La cafenea, te povestește ca pe un «burghez» și te disprețuiește artistic și literar.

Și nu mai pricepe nimic, că din sărutările cu care te-a luat la ochi nu s-a lipit niciuna. Îți atribuie răspunderea confuziei. Nu-ți acordă dreptul să-ți alegi prietenii singur și să refuzi. Nu știe că omul disocia. El are timp și suflet pentru toată lumea și de toate împrejurările, e unanim.

A sfîrșit prin a bănuî parcă o realitate, dar neîncredințat. Mai nădăjduiește, ațîțat de lucrul interzis. «Nu se poate — se gîndește el, într-un ceas penibil, în care a fost pus forțînd nota obrăzniciei — să nu mă intercalez acum.»

RĂZBUNAREA

Am găsit pe savantul meu profesor tot atît de vorbăreţ şi de urît pecît îl cunoşteam, însă îmbătrînit cu douăzeci de ani în cei doi, decînd nu-l mai văzusem. Aspectul lui de goril în re-dingotă îl făcuse rău de timpuriu, dar corectat, după străduinţe intense, de o dicţiune afectată şi de un joc de scenă menit să dea pocitaniei fiziologice o frumuseţe morală, profesorul putuse răzbi în viaţa socială ca un savant incontrolabil, şi în lumea ştiinţei ca un mare crampon laborios. Avar ca un simigiu şi nespălat din avariţie, el suferise în ultimul timp o lovitură aproape de creier. Falimentul unei Bănci pulveriza « economiile » lui, cifrate la cîteva milioane, însă respectate cu o discreţie tot atît de mută cînd le avea, pecît deveni de guralivă după ce le-a pierdut. Pentru întâia oară colegii afluă că fusese bogat, din mărturisirea întîrziată a unui ideal că economiile aveau o destinaţie hotărîită: înfiinţarea unui institut de fiziologie, construit în vis şi în riguroasă tăcere.

Pentru că nu-l putuse nimeni iubi şi poate că nici muma lui, defunctă pecînd monstrul se afla în leagăn, savantul luă din tinereţe poziţie împotriva oamenilor tineri şi frumoşi, care se iubesc şi petrec, dezvăluind în scrieri şi prelegeri, ca un agent autorizat şi profetic al virtuţilor păzite prin abstenenţă şi onanism, răul de a

trăi şi dramaticele încheieri ale existenţei. Posezînd substanţa, savantul îşi căuta satisfacţiile în descurajarea oamenilor şi în combaterea speranţelor şi bucuriilor, făgăduite cîteodată de învăţăţii optimişti. Din catedra unde îşi instalase statuia de suprem judecător, el formula verdicte şi fulmina cu severitate.

În patru ochi însă cu bolnavul, cu victima adevărată, tangibilă şi definită, atrasă în păinje, nişul lui de o nădejde omenească, voluptatea savantului se manifesta întreagă, pînă la spasm. Pe cît era mai frumoasă clienta sau mai armonic construit bărbatul venit să-l viziteze în camera de consultaţii, pe atît sentinţele profesorului se formulau mai definitive şi mai lipsite de apel. Starea sufletească a bolnavului, recomandată cu deosebire psihologiei vindecătoare a medicului, ca un adjuvant decisiv chiar în cazul de incurabilitate, devenea o arenă de circ în care savantul punea să se strîmbe calamităţile şi să urle fiiarele morale, rînjite, din cuşa lui secretă, prinse cu măselele de zăbrele. Diagnosticul era rostit în gura mare, repetat cu toată sinceritatea cruzimii şi urmat de configuraţia verbală a evoluţiei şi a consecinţelor. Savantul juca în special scena finalităţilor cu o amplexare de mare tragedian, recrutat dintre marile reptile veninoase şi escortat de o puzderie de idei-muşte şi de sugestii-viermi, tăbărite pe groaza uimită a unui pacient.

Remy de Gourmont spusese, ca un filosof, că de fiecă dată actul dragostei ştirbeşte vigoarea şi integritatea fizică a bărbatului, şi se afirmă, pentru analiza de laborator, cu un precipitat patologic în urină, — iar Emile Gautier, un strălucit jurnalist medical, ieşit dintre savanţii epocii, scrisese că sudoarea extrasă din pantalonul cu valansienă fină, al dansatoarelor de vals şi cadril,

injectată, ucidea un șobolan, confundînd plăcerea cu toxicitatea și arta cu sărurile fiziologice. Știința are, în persoana creatorilor ei, instinctul de ură și aducerile-ămite pejorative, și eroisme care mențin frăgezimea curiozității după decesul cîte unui organ, în căutarea rămășițelor culese cu eprubeta.

Savantul nostru își concentra senzațiile în frigarea nichelată cu care își străpungea clientela, învîrtînd-o încet și hipnotic dinaintea jarului științei. El nu acorda bolnavului nicio circumstanță ușurătoare, dantesco de la cea dintîi pilulă, prescrisă cu un surîs, și infernal de-a lungul unui tratament fără nădejde.

De multe mii de ani, omul slăbește și piere, dar paralel cu înghenunchierea lui succesivă pe marginea unei gropi, reînnoite, i se reînnoiește credința, împotriva unei științe care știe încă foarte puțin, în putința unei întineriri. El nu poate înțelege, cînd dinții se succed de două ori, că nu ar fi locul să se reproducă a treia oară, niște oase tari, încolțite în mijlocul moale al unui loc de carne, și nu exclude renașterea capilară, cînd unghiile renasc, admitînd fără obiecțiune autorizată infinita renovare individuală. Neputînd-o realiza, el o nădăjduiește.

— Dacă eu, pocitania, nu mă pot renaște, nici în forma mea caricaturală și cu masca mea odioasă, numi este indiferent ca alții să-și poată asigura în folosul lor cel puțin funcțiunea speranței, care-mi jignește mie decepțiile. Rolul meu social e redus la unica mea întristare; savant obiectiv, situat peste durere și suferință, eu trebuie să servesc cu atît mai strict adevărul apăsător, cu cît proclamarea lui umilește veleitățile anarhice și derutează bruta, care vrea să domine, sub cuvînt că e sănătoasă, biruitoare și estetică.

Dacă n-ar fi fost lumina, care face revelația de fiecare zi a lucrului urît și dezechilibrat, dacă viața ar fi fost un mare întuneric, și noi n-am fi căutat prin el ca gîngăniile oarbe, dar tot atît de însetate de apropiere, ca și cele din viziunea clară, și eu din negura așternută pe ochii mei m-aș fi putut împărtăși cu o bucurie, mascat în scîmbia beznei și cu marginile ei trase peste ochi și obrajii mei vineți de palidități negre, și pînă peste gura mea, scîlciată ca o încălțăminte de călcîiul amărăciunii.

Cînd eram student, m-au gonit din spital și infirmiera și spălătoreasa și sora care puneau gheață la cadavrele din autopsie: nicio vîrstă și nicio subalternanță servilă n-au vrut să știe de mine. Colegele mi-au rîs în nas, și nu eram numai hidos, dar mă bucuram și de faima de-a fi fost un imbecil hermetic.

Cu prețul unei tenacități posace, de fiecare seară, am parvenit să fiu un mare savant și să nelineștesc elitele profane: nici atunci nu m-a voit, nici bucătăreasa, nici ademenitoarea ei stăpînă. Ordonanța nepotului meu are cel puțin trecere la fetișcanele rumene și cu forme drepte subț fusta creată, din Miercurea Ciucului. Femeile vor să afle de la mine rețete și secrete, și nici una nu are perversitatea de a mă cunoaște în particular și în afară de medicină. Și rețeta mea la toate cazurile, la toate chinurile, la toate năzuințele, e una și aceeași, pentru toate vîrstele și sexe: moartea. Nu vei muri, ai început să mori încă în ziua cînd te-ai născut, și mori în fiecare zi. . .

UN CRAMPON

Nu mă îndoiesc, iubitele cititor, că știi ce se cheamă pe franțuzește un « crampon » (fără echi-valent românesc în sensul care interesează aci), dar dă-mi voie să mă răzbun și eu.

Se ține cineva de dumneata, ca scaiul, vrei să te dezlipești și nu poți. Ți s-a prins de pantaloni sau de fustă, dacă cititorul e cititoare, și nu mai cedează. Uneori îmi scarmăn cîinii veniți de prin bălării și caut să-i cotorosesc de gloatoacele de păr din coadă și de pe burtă, locul unde-i place ghimpelui să se așeze de preferință. Nu izbutesc. De la natură prea flocos, Ursuleț mă mîrîie și țipă, mai ales dacă scaietele i s-a urzit în anume punct delicat. Acolo trebuie să fiu și cu foarfeca foarte atent, să nu-i tai, pieziș, vre un accesoriu.

În intelectualitate, punctul delicat, cel puțin de la o anumită vîrstă încoace, s-a mutat la creier. Cramponul umblă de jurîmprejurul lui, și scaiul cramponului e admirația. E o admirație verboasă, care te îmbălează cu fraze, dar tot atît de obsedantă e și admirația mută și contemplativă. Dai din umeri, te apucă în mădulare un fel de joc al siluetei, numit în medicină *la danse de Saint-Guy* (tot pe franțuzește), îți tremură mustața, ți se febricitează fizionomia, începi să vezi cruciș, te strîmbi. Ai pune mîna pe bolovanul de călimară și lai trînti în capul

cramponului, bucuros. Dar cramponul e îmbrăcat frumos, cu dichis la cravată, și te resemnezi. Înduri admirația tăcută, cum ai suferit-o și pe cea retorică și declarativă.

Cramponul suride, inefabil și virginal. Într-o redacție de revistă venea unul la două după-amiază și pleca pe la șase, șapte și opt seara. Avînd barbete distinse și un baston cu glob de aur, toate tertipurile pentru alungarea lui se opreau la formele de politețe. Nici ușa încuiată, nici cartoanele cu inscripții lapidare, agățate de pereți sau sculate pe o latură pe masa de lucru, n-au fost în stare să-i micșoreze tenacitatea. Se răsturna în fotoliu, zîmbea cu dulce și sta cinci ore cu ochii în ochii fiecărui nefericit de redactor. Într-o zi de mare revoltă s-a pus la vot o sfîntă mamă de bătaie. Băieții sufletești, redactorii, au preferat să-i mute biuroul într-o periferie unde garderoba cramponului risca, după un verb local, să se « berghelească ».

Ei bine, iubite cititorule, se ține după mine și nu mă mai slăbește, un profesor de muzică, de doi ani de zile întregi. E compozitor. L-a intrat în cap că fără mine nu-i mai scapără instrumentul, și-mi cere, nici mai mult nici mai puțin, să-i scriu un « marș », ca un tambur mar-jor. Toate demonstrațiile mele că nu mă pricep, că nu sînt în stare, că n-am scris niciodată marșuri, au rămas de prisos. El a și scris marșul, muzica, dar îi trebuie, musai, versurile mele. Mi-a indicat și măsura. Mă terorizează.

Iubite cititorule, ce mă înveți să fac? Să-l împrusc, intru iar în pușcărie. Să-l măsoar cu o cracă de vișin, îl dezmembrez. Să continui să fiu amabil? I-am trimis vorbă că e idiot, și s-a bucurat.

«AM SCRIS ȘI EU...»

Am cunoscut odată un băiat sufocat de încălțăminte pe care i le impusese orașul. Obișnuia să umble cu bățul de salcie după găște și să ia contact intim la picioare cu loboda și găinașul, el făcuse câteva clase de seminar și încerca la un ziar de partid reportajul poliției, paralel cu o similitudine de literatură. Dimineața cerea împrumut un leu, la prînz doi lei, și seara cinci — și îi găsea în fiecare zi. «Grea e viața!» suspina băiatul.

După cîteva ani, băiatul s-a însurat cu avere în județ, mulțumită unui elector local, care avea nevoie de aderenți, năzuroși față de centru. Băiatul nu mai era vizibil pe jos, în încălțăminte. Încălțîndu-se cu o nevestă, el s-a încălțat și cu un automobil. Saluta cu ochii împăinjeniți, se recunoștea cu greu și fu «ales» și deputat. Cîteam amuzat în polemicile oficiale numele lui. A voit să ție un discurs, s-a sculat, a zis «mersi» și s-a așezat la loc.

Natura, care nu se dă după oameni, l-a păstrat însă intact, cu prostia lui mărunțică, devenită solemnă și pedagogică. Și l-a păstrat intactă și gura de țigan, buzată, vinată și friptă parcă de o sete egiptiană. De tînar, în colțurile gurii proeminente, avea două umflături fiziologice, care păreau că vin din gingie. În cuprinsul carierei politice, umflăturile sau mai umflat, și

deunăzi, cînd l-am văzut suind o scară, pe care o scoboram, mi-a fost greu să recunosc în obezitatea mată a fizionomiei lui, forțată ca un calapod, pe tînarul frumos de odinioară.

Era să fie doborît din copacul în care se suise porcului sufletesc, de prăjina unui eveniment: să fie arestat pentru un comision de cîteva milioane, într-o afacere organizată în pierderea Statului.

— Ai auzit ce era să mi se întîmple? întrebă el cu accentul de bronz al statuii lui Ienăchiță Văcărescu. Iată de ce m-am sacrificat. Îmi pare rău că am intrat în politică. . .

Vei fi genial la douăzeci de ani, superb la douăzeci și trei, trist la douăzeci și cinci și totalmente surîzător la treizeci, cînd autoritatea esențială și definitivă, care absoarbe toate celelalte autorități subiective anterioare, va fi șeful politic al județului în care te-ai așezat. Îți va mai rămîne să-ți construiești un cavou.

Dacă librarul îți va recomanda o carte, cum pîrînd gumă de șters, îi vei răspunde: «Am scris și eu. . . »

PREȘEDINTELE

Comisiunea de bacalaureat a fetelor era prezidată de un savant contestat, om antipatic învățămintului, profesoarelor și elevelor. Pentru evitarea oricărei confuzii, trebuie spus că examenul se petrecea cu mai mulți ani în urmă. . . Pseudosavantul căpătase o catedră fără concursul legal, prin escamotarea unei situații șubrede și asortarea câtorva mărunte evenimente în beneficiul lui. Trecând vama științifică pe la fruntaria nepăzită a tipografiei, el a devenit și autorul unei opere de compilații degheizate, trecând pe numele lui câțiva cercetători streini.

În ziua examenelor, domnul președinte, ras, înălbit și cochet, s-a prezintat la școală ca un vizir surizător și urît, cu o familiaritate musulmană. Fizicul îl deservea cât și intelectul cu o figură între lăutar și cioclu, violetă, buzată, și cu doi dovreli în pantaloni, unul în față și altul în locul opus, pe picioare scurte, de scăunel. O pată vînătă, suspectă ochiului medical, i se întindea pe o jumătate de ochi și obraz, ca două Americi, și pipăitul puhav îi era gras.

Decorul de carne neagră, cu descompuneri interioare, pe care pudra bărbieritului nu putea să onnăbușe, ar fi dat numai o impresie de tristețe și de compătimire, dacă accentul berbant al complexului caricatural nu-l făcea odios între coane și domnișoare. Directoarea nu a participat

la spectacolul examenelor, profesoarele s-au înclăștat într-o încruntare, iritantă pentru o atmosferă de studiu și colaborare, fetele se simțeau rău, numai președintele se oferea masculin tuturora, cu îndulcirile lipicioase ale ochilor, scinteietori ca-n focul unei potcovării. Silită să-i susporte autoritatea libidinoasă, candidatele și examinatoarele scuipau discret în batistă, ca dinaintea unui hoit cu emanații rîncede, pipărate. Asta a durat o săptămînă și a fost cel mai sinistru bacalaureat din cîte trăise clasicismul.

Toată cariera lui universitară era cu dezugst cunoscută dascălilor care nu confundă datoria de director intelectual și educativ al studentelor, cu limba căscată de strechea virilă, și la fiecare tentativă de a forța o ușă pentru o înaintare nemeritată și un plasament, domnul președinte s-a lovit cu nasul în cîte un băț, și din nou și-a făcut vînt, încurajat de anumite servicii și nerușinări.

Rămînea din el o imagine de Don Juan crăcănăt și de cocoș opărit.

Mi-am adus aminte de personalitatea acestui model de dascăl și de președinte uitată, acum cîteva zile, cînd l-am văzut într-o situație nouă, dinaintea unui depozit de benzină, cu mînele suflecate, nădușit și pompînd, scîrbit, aer într-un cauciuc de automobil, vechi ca o diligență, cu roata fleșcăită. Câțiva șofeuri își băteau joc de dibăciile lui mecanice, tot atît de iscusite ca și la catedră.

— Tîmpitule! a strigat unul din ei. Ești bătrîn și prost. Nu se ține pompa așa. . .

UN CROCHIU

Un avocat și-a făcut un cap « interesant ». Și-a făcut o chică, și-a făcut o barbă, un palton cu croială istorică, o cravată cu aripi, și, pe vârful capului, a pus o pălărie mică. Cîtva timp și-a purtat barba pe dreapta, și cîtva timp la stînga, și s-a hotărît, confruntat cu oglinda, să și-o poarte la mijloc. Nasturii cei mai mari îi spînzură la piept ca niște medalii. Dintr'un buzunar iese o carte, dintr'altul jurnale. Încălțăminte se reazimă pe un toc înalt. E distrat din răsuputeri și adept al « dezordinei artistice ».

Și toată această instalație, ca să transporte subțire braț un ghiozdan cît un geamantan, de treizeci de kilograme, de care e nedezipit.

O EMINENȚĂ OBSCURĂ

Mă văd din cînd în cînd cu un prieten, cu care nici nu sînt prieten, dar și sînt. O politețe perfectă caracterizează raporturile noastre, și cîtă vreme nu ne întîlnim, de obicei multă vreme, nu ne aducem aminte unul de altul, parcă am fi murit odată. Părerile noastre sînt și ele de totă politețe, și în ce mă privește sînt întodeauna în principiu de acord asupra tuturor opiniilor ce-am avea. El se consideră scriitor: nu-l citesc, n-am unde-l citi, dar îl accept. Cînd zice « noi », adică Shakespeare, Dante, Goethe, Eminescu, se cuprinde și el acolo, și, bineînțeles, « noi » sîntem și noi amîndoi: gînta literară.

Convorbirea e cît se poate de agreabilă. El scrie sau a scris ceva, însă împrejurările îl împiedică să « dea la lumină », și așteaptă momentele acelea mai bune, care pentru unii oameni, de un geniu superior, nu vin niciodată. Căci, o dată nui editor, altă dată mai e ceva de adaos la manuscris, apoi: cînd e la cîrmă un guvern, pe care din anumite scrupule de conștiință vrea să-l menajeze, cînd e un guvern, vorba lui, « imposibil ». Plin de nuanțe și de reticențe, prietenul meu se acomodează cu orișice și cu orișicine.

N-am știut niciodată din ce trăiește, și ar fi fost nedelicat să-l întreb. Cine întreabă din ce trăiește sticlelele care-ți vine cu gușa roșie în

pomul din fereastră și se bucură ciripind pe câteva clape de sticlă bătute cu ciocul? E, pe semne, «om de afaceri». Pe neștiute, a participat la întreprinderi și proiecte vaste, care n-au reușit din pricina unui amănunt derizoriu. El nu recriminează, constată și zîmbește; ca un miliardar, care, dacă n-a izbutit să construiască o cale ferată peste Africa, se gîndește să încurajeze turnătoriile de oțel din Ipoteză. Ar fi avut, sau va avea, o moșie, care-l cam plictisește, ori o uzină.

Aflu, cînd mă întîlnesc cu el, că a săvîrșit o mulțime de lucruri în tăcere, dar din toate greșurile pe care le-a dat se vedește personalitatea lui de participant la toate evenimentele istorice. E, fără îndoială, un spirit politic de mîna întîia, dar oamenii de răspundere nu că nu l-au înțeles, dimpotrivă, nu l-au urmat, cu toate că sugestiile lui s-au dovedit bune.

— Ei, domnule ministru, ce țiam spus acum patru luni, cînd credeai că nu se poate?

— Îmi pare rău că nu te-am ascultat. Iei o cafea?

Asta s-a repetat de nenumărate ori. Probabil că prietenul meu s-a născut prea devreme, față de evoluțiile vieții politice, cel puțin cu șase luni. Putea să vie pe lume în ianuarie: venise în iunie precedent, și zodiile au jucat defavorabil. Sînt coincidențe astrologice. Ele decid adeseori de soarta omului, care nu știe să le conjoare.

Cu mulți oameni politici își zice «tu». L-a frecventat pe toți și a conlucrat cu toți, fără deosebire. El n-are program, are coincidențe, și uneori se duce să dea un sfat, evident dezinteresat.

— Să nu faci, domnule ministru, cutare lucru, că iată ce ar putea să se întîmple.

Dar domnul ministru l-a și făcut lucrul acela, și e mîhnit că n-a mai așteptat. În viața politică

sînt și fatalități, ce vrei! Cîteodată venea în contact și cu primejdia atitudinilor extreme, nu ale lui, personale, dar intervenind în ele, ca să se «imprime» alt curs acțiunilor, puse la cale, și de care el era informat.

La despărțire surîdem cordial, el pentru mine și eu pentru el, cu pălăria în mîna, ca niște gentilemeni, care fac pe lorzii dinaintea unui gard de zăbrele, pe un trotuar de mahala cu hîrtii mototolite.

Nici n-am știut cînd a trecut atîta vreme încîntătoare. Mă uit la ceas: am pierdut două ore.

— La bună vedere.

— La revedere. . .

« SA FĂCUT! »

E cel mai bun om cu putință, îndatoritor, încrederea, la orice nevoie. Nu se poate primire mai însuflețită și o mai mare bunăvoință. Continuă ei amploare parcă te stingherește, parcă suferi că trebuie să i-o uzezi. Inegalitățile tale personale și atenția ta, variabilă după om și după zi, comparativ cu a lui, te mîhnește. De ce nu poți fi și tu tot atît de la fel cu sineți ca el? Îl vezi învăluit cu nimbul aceluiaș curcubeu de lumină, deschis toată vremea, ca semnul unui etern și senin optimism.

Îți pare rău că ai venit să-l turburi cu necazul tău sau cu necazul altuia, căruia încerci să-i înlesnești un drum, să-i ușurezi o greutate. Are legături, intrări pretutindeni, toată lumea îl respectă și ar căuta să-l mulțumească.

— Pentru atît de puțin te-ai ostenit pînă la mine? te întreabă bunul prieten, cînd ai isprăvit. Dute și spune-i cui te-ai rugat, că mîine, disdiminează, voi fi acolo unde trebuie. Nu te mai îngrijora, iau treaba asta asupra-mi și o consider ca o datorie. La revedere, iubitele.

La o răspîntie apropiată te așteaptă, după ce ai vorbit cu el, omul interesat, care, tot cîntin dute foarte mult, are în tine o încredere limitată. Ține să verifice că nu ai căutat să te cotorosești de el cu o vorbă, ci că te-ai dus, că ai intrat,

și, de vreme ce i-ai făgăduit, își permite să se prindă de tine scai și să vadă cu ochii lui. Știi, du-l om de isparvă și nevoieș, adeseori mințit de oameni și de viață, îi tolerezi să te ia de scurt și nu te superi că insistența lui ajunge excesivă. E ori un învățător nedreptățit, ori un funcționar care merită o avansare, ori un titrat fără slujbă, ori un student care nu mai poate trăi din « meditații ».

— Ei, ce ți-a spus? te întreabă nerăbdător. Se face?

Răspunsul tău nu are dreptul să fie atît de sigur ca al prietenului binevoitor. Îi pui o pedală prudentă. Entuziasmul excelentului amic are întodeauna trebuință de o surdină, care să-i modereze accentul, mai cu seamă că ai mîncat din agreabila ei papară. Cînd i-ai mai da și altuia să guste din ea, e bine să o servești cu lingurița.

Minunatul prieten nu face ca acel ministru defunct care îți da bucuroș o scrisoare de recomandație cu textul: « Te rog scapă-mă de el » citit prin transparența plicului alb. El suferă de alt neajuns. Are o pauză în firea lui, un interval, de care nu-i vinovat.

E atît de volubil, de spiritual și metaforic, în tot ce pune la cale cu o dragoste adevărată, devotat lucrului pe care-l face, încît, întodeauna, ori trece dincolo de subiect, ori se oprește din coace de el, și toate intervențiile lui rămîn fără efect, oricare ar fi autoritatea hotărîtă în toată conștiința să-l servească. Pledînd cauza unui nefericit, el pledează, fără să știe, împotriva ei, îl minimizează pe solicitator fără să vrea, și, dintr-o problemă de viață și dintr-o tragedie, izbutește să scoată o șaradă, de dragul unei vorbe frumoase. Suride și glumește pînă ce lasă persoajului vizitat, amuzat un sfert de ceas, o singură amintire, că e amuzant. Tot fără să știe, s-a jucat

și cu propria lui existență, suspinînd în vioara lui gravă pe dinăuntru dar licăritoare pe dinafară.

— Ce-ai făcut cu ministrul? îl întrebi a doua zi, cu sfială.

— Admirabil! Tocmai te căutam să-ți dau răs-punsul. S-a făcut!

Și nu se făcuse.

Bunul prieten s-a născut sufletește ca un grilaj: o stinghie plină și una goală.

CARIERA

La «Café Lirique» din Geneva, servea, pe la 1906, cu șervetul pe braț, o celebritate, un chelner, care jucase șah cu regele Petru. Refu-giat în Elveția, Karagheorgheviciul se comporta ca un actor, ca un student. Își lua cafeaua la cafenea, mîncă la restaurant și ducea o viață de boem sărăcuț. Ajungînd rege încoronat, chelne-rul Jacques îi cumpărase fotografia pe care o sco-tea cu admirație din buzunar.

— Ce rău îmi pare că n-am și un autograf! se plîngea garsonul. Dacă m-aș duce acum la Belgrad și aș spune cine sînt, cred că m-ar numi ministru sau cel puțin director la Conservator.

Jacques cînta nițel și din flaut și pretindea că ilustrul lui partener îl aprecia ca muzicant. Pro-babil că dacă s-ar fi dus unde spunea, un sergent de stradă i-ar fi luat un interogatoriu și i-ar fi dat loc într-un vagon de a treia clasă cu desti-nația «*retour*».

Anecdota cu regele se decolorase detot, și, căpătînd o conștiință de sine, ridiculizată de clienți, Jacques alimenta fără să-și dea seama buna dispoziție a jucătorilor de șah, între care se simțea, în amintire, mai bine. Jucătorii îl așteptau să vorbească.

— La mai zi o dată ce ți-a spus regele cînd sta colea pe canapea, într-o simbătă seara.

— E un imbecil!

— Regele Petru l-a apreciat !

— Perfect adevărat! răspundea chelnerul. Odată ce m-a remarcat regele, opinia dumneavoastră mi-e indiferentă.

Din contactul cu farfuriile și tacîmul regelui, chelnerul rămăsese cu o înfumurare de aristocrat degenerat.

La Tekirghiol, după războiul trecut, un om își tocea picioarele între localitățile de pe litoral, explicînd scâldătorilor de la plaje și de la ora prînzului, mai ales, prin berării, că el făcuse o ispravă unică la Silistra, nu-mi aduc aminte care, își scrîntise piciorul ori întorsese apele Dunării îndărăt. Că făcuse ceva neștiut de nimeni, asta era sigur.

Un alt cetățean ținea discursuri și conferințe în piață, pe o temă asemănătoare, pretinzînd că trăsesese primul foc care a făcut să se încovoie un zepelin inamic. Piața se obișnuise cu el și îl ocolea, bravul cetățean vorbind în cele din urmă singur, urcat pe o ladă, lingă hală.

— A! ăsta e ăla cu balonul, îl arăta negustorul de lămîi.

Amîndoi eroii obscuri căutau să-și facă o profesiune pe toată viața, atribuindu-și un merit dintr-o coincidență și un prestigiu dintr-un amănunt. Cînd îi întrebai:

— Am niște lemne de tăiat și de măturat o curte, la ce te pricepi dumneata? ei răspundeau, unul:

— Eu sînt cel de la Silistra!

și celălalt:

— Eu am doborât balonul!

— Bine, dar ce faci acum?

Revoltați, ei se puneau să înjure piața, publicul și guvernul.

În cafeneaua din București se leagănă pe cîte un scaun un flăcău la vîrsta de colonel. Activi-

tatea lui e transformismul: trage pe nas oxigen și i dă drumul acidului carbonic, iar la fiecare douăzeci și patru de ore obține un fabricat alimantar. Juneșea lui, din punctul de vedere intelect, e complicată și dificilă. S-a pomenit cu pasiunea să puie note politice și literare; ceea ce ar fi, pînă la urma urmei, o similitudină, dar se petrece ceva catastrofal; nu știe să le scrie. Asta îl cam irită, dar asta e legea lui, să nu știe și să nu poată. Și-a dat toată silința, și nu merge. La patruzeci de ani nu știe să-l facă pe 3, nota care i-ar fi cea mai favorită.

L-au întrebat unii: «Nu te apuci de nimic? că trece vremea. Atît ești în stare să faci?»

El a răspuns ca garsonul de la «Café Lirique» din Geneva, ca viteazul de la Silistra și ca omul cu balonul: că i-a căzut odată lui Charles Maurras bastonul, că i l-a ridicat și că i l-a dat. Că Maurras i-a mulțumit pe franțuzește: «*Merci*», și că el i-a zis: «*Il n'y a pas de quoi*».

E cariera lui.

UN OM PROVIDENȚIAL

Proprietarul hotelului în care locuiesc sta pe gânduri. Are optzeci de camere toate pline, și treizeci din ele, rezervate clienței cu schimbul, se reînchiriază la fiecă oră. El inspectează, pe rând și de câteva ori pe zi, toate etajele. La nr. 45 aude un geamăt de satisfacție. Cine e la nr. 45? Perfect! La plecare va plăti de două ori prețul odăii, pentru că a turburat liniștea pasagerilor într-un chip antifamilial. Locatarei de la nr. 73 i se va întreprinde chiria, pentru că dovedește o activitate exagerată și schimbă șervetele des. Cine face baie la al doilea etaj, la ore nepotrivite? A! da, bine. Se va încasa un supliment.

Portarul, i se pare, este un hoț. Nu trece în registru toate închirierile uneia și aceleiaș odăi. Lăsa prins de câteva ori cu nereguli grave. De pildă, camera 14, spunea că e « momentală » goală. Proprietarul, ducându-se și punând urechea la ușă, s'a edificat. Și nici madamele distribuite pe grupuri de odăi nu dau probă de moralitate, întârziind peste timpul convenit serviciului în camera câte unui provincial, amator în București de cucoane îmbrăcate în roz și cu ciorapii palizi. Proprietarul le-a pus de mai multe ori în vedere că, asupra beneficiilor deosebite, sînt obligate să lase un procent la casă, întrucît beneficiile se realizează pe proprietatea lui, în cadrul capitalului lui și în mobilierul lui. Numai metrul

de covor costă patru sute șaptezeci și cinci de lei, și regia localului e enormă.

Proprietarul cîștigă de la toate articolele un atît la sută. Rufele trimise la spălătorie, ale clienților, suferă o urcare de preț sută la sută, și îndeosebi albiturile clienților. Bărbierul, preferat din vecinătate, plătește și el un procent, și fiecare cafea cu lapte, fiecare corn, fiecare țigare, transportate sus, de la cafeneaua de alături, plătesc un impozit de import în hotel. Proprietarul ar avea prin urmare cuvînt să fie mulțumit că pune anual cinci milioane de lei deoparte, că și-a măritat fetele cu gineri distinși și că, materialmente, contribuie la bunul mers al colectivității și la ordinea socială.

Totuș, proprietarul e foarte nemulțumit. La un venit ca al lui nu se poate trăi fără idealuri politice, după cum nu se poate deceda fără cavou și fără statuie. Mai cu seamă, cînd te gîndești că atîți oameni cu o stare mult mai neînsemnată decît a lui și cu un simț de administrație inferior și mai puțin amănunțit, joacă un rol în națiune și în Stat, sînt de multe ori deputați și senatori, și cîteodată chiar miniștri. Dacă nu cunoștea el, din experiența lui de hotelier, pe miniștri, pe care i-a auzit sforăind, spălîndu-se, înjurînd, cine să-i cunoască? Apoi, el are un program de reformă generală, care, în mic, i-a ajutat să devie proprietar al imobilului, după ce fusese în tinerețe « lift » în local, și căpătase încrederea văduvei fostului proprietar și drepturi asupra alunițelor cu păr dintre nasul voluminos și o întreită gușă grațioasă. Mii de gânduri îl asaltează, și, făcînd socoteala seara la biurou, sufletul lui oftează profund.

— Observă că vă frămîntați, domnule proprietar, de câteva luni de zile, decînd vă sînt chirie. Vi s'a întîmplat ceva iremediabil? îl întreb.

— Merge din ce în ce mai prost, domnul meu, răspunde proprietarul.

— Hotelul e plin de geme, domnule proprietar.

— Crezi dumneata că la hotel ne gândim acum? zice vexat proprietarul de hotel. Hotelul trebuie să meargă, adaogă el, fiind bine organizat și supravegheat de mine personal. Mai e vre un local comparabil cu «Hotel Național»? Altceva mă chinuiește, domnule, se înhoalbă concentrat proprietarul. Țara! Dumneata știi că mergem la revoluție și că sîntem conduși de un guvern de incapabili?

— Bine că m-ai asigurat, domnule proprietar, răspunsei rîzînd cu poftă. Dacă e vorba de țară, țara o să mai aștepte. Credeam că încasările au slăbit.

— Știi dumneata că nu mai pot să dorm?

— De ce, de ce, domnule proprietar? Domiciliul dumneavoastră personal trebuie să fie cu totul scutit de pricinile noastre de insomnie.

— Cum? n-ai înțeles? Țara!

— Al tot țara.

— Și principiile! domnul meu. Politicienii ne-au demoralizat. Demagogia ne destrăbălează. Nu mai merge. Nu mai poate să meargă. Sînt decis să intru în activitate.

— Dumneavoastră?! Proprietarul «Hotelului Național»?!

— Te miri, domnul meu? Oare mă crezi nedestoinic, pe mine, care am dus întreprinderea la o dezvoltare splendidă?

— Ce obiectiv ați ales pentru acțiunea dumneavoastră viitoare? dacă nu sînt indiscret.

— N-am să-ți ascund nimic, domnul meu. Halul în care se găsește țara cere o sfortare considerabilă. Ne trebuie o dictatură. Dar repede, știi, fără nicio amîinare. Pînă miercuri... Sînt, pot să-ți spun, omul care nu se teme nici de Kemal, nici de Hitler, nici de Mussolini...

«STAI SĂ-ȚI EXPLIC EU...»

Am un prieten care le știe toate și mai cu seamă este convins că le știe. Fără să aibă pretenții de enciclopedist în strictul înțeles al cuvîntului și fără să cunoască lucrurile prin latura lor descriptivă, care le așează în serii și diviziuni, distribuindu-le între deosebitele științe, el cunoaște ceva mai mult și mai nobil, cauza lucrurilor brute; el știe în sensul că descoperă și comentează. Fiecare imagine pe care o prezintă natura, fiecui eveniment sau întîmplare banală, e-o coajă, și înlăuntrul ei sună, ca un miez de clopoțel, cauza mascată, sensibilă auzului intelectual. Nu e mister cît de consacrat în care să nu poată intra cheia spiritului prietenului meu; o întorsătură, și taina s-a deschis. El ți-o dă descuiată și zîmbește: iată.

Toată lumea suferă de o activitate intelectuală. Bate toba cu degetele în masă, amuzată ceasuri întregi de muzica monotonă. Își freacă mustața, își trece mîna prin dreptul nasului de zece ori pe minut. Grupează obiectele de acelaș fel, numără casele, trăsurile, felinarele, pașii. Prietenul meu suferă de activitatea aristocratică a explicațiunii. A făcut în tinerețe studii de dascăl universitar, și de atunci încoace se crede obligat nu numai să afle, ci să și dea imediat pe față.

De aci inteligența lui a specializat viața în enigme, și universul întreg nu e populat, pentru

ochiul lui, decît de semne de întrebare obscure, cu o stea scînteiată dedesubt, îmbrăcate cînd într-un costum pe măsură, cînd în aparențele înșelătoare ale unui fenomen sau vegetal. Ca lupul flămînd, care umblă numai după mîncare, prietenul meu Teofil nu trăiește decît ca să se întrebe și ca să răspundă.

El întrerupe brusc o povestire a unui vorbitor, ca să intercaleze, cu misticism didactic, cuvintele:

— Stai să-ți explic eu . . .

De cele mai multe ori explicația lui e inutilă, căci nu era nimic de explicat, iar întodeauna orgoliul și satisfacția cu care își anunță el operația indispon, ceea ce-i dă o satisfacție nouă imediat, căci în același timp ce este solicitat de explicația anunțată, spiritul lui își explică și cauza pentru care vorbitorul întrerupt și auditorii sînt supărați de întreruperea lui: invidia.

«Sînt mai inteligent decît toți», își zice în sine comentatorul.

Explicația lui cea mai scurtă durează un sfert de oră cel puțin, interesul convorbirii se pierde, unii se scoală și pleacă, alții cască, alții dau din umeri, — evident, din cauza geloziei; ochiul explicatorului vede tot, notează tot.

— Cînd mă găseam la Paris, mi s-a îmbolnăvit nevasta în timpul unei plimbări prin Champs-Élysées. Se împleticește, o iau în brațe, o duc pe o bancă, se adună trecătorii . . .

— Stai să-ți explic eu . . . Cîți kilometri sînt de la București la Paris și cîți stîlpi de telegraf? . . . Fă socoteala: două zile de tren cu ochii pe fereastră sînt de ajuns să provoace neurastenia și acea stare nervoasă a stomacului care în vapor ia numele de rău de mare. . .

Nevasta povestitorului era pur și simplu însărcinată în patru luni.

— Nu știu ce am de cîtva timp, că nu mă mai pot scula devreme. Pun deșteptătorul să sune, pun servitorul să mă zgîlție, și degeaba.

— Stai să-ți explic eu. . . Te culci cu pîntecul plin.

— Mîie lene, dragă, lene, — știi dumneata ce-i lenea? . . .

— Desigur că știu, o stare bolnăvicioasă a organismului.

— Mofturi, dragă. . .

— Lenea în niciun caz nu e normală.

— Foarte normală, dragă, cînd te culci la patru dimineața și vii de la club.

— Nu mi-ai spus că te culci tîrziu.

Comentatorul are în toate cazurile dreptate: îi lipsește însă un factor.

— Ați auzit detunătura de aznoapte?

Nimeni nu auzise nimic. Explicatorul face semn, zîmbind cu superioritate: el auzise.

— Să-ți explic eu. . . O explozie la Pirothehnie: se lucrează cu dinamită.

— Lucrurile s-au petrecut mai primitiv: mi-a pocnit, dragă, o ureche.

Ilaritatea și gluma supără pe Teofil. Nu admite să-l ia cineva peste picior. Înțelege să explice serios lucrurile serioase. Îngălbenește și amenință, și societatea trece la masă.

Rasolul constată toți invitații că e tare.

— Să vă explic, eu, spune explicatorul. . . Nu-i fîrt îndeajuns. . . Se întîmplă la carne invers decît la ouă. . .

Cu alte cuvinte, explicatorul cunoaște psihologia lucrurilor, deși el n-a inventat nimic decînd s-a făcut descoperirea că e frig pentru că nu e cald și e verde pentru că nu e stacojiu. Dar el pune atîta tact științific, atîta gravitate în pătrun-

derea fondului celui mai adînc al cauzelor, încît impresionează și e tolerat. Adevărata lui republică, acolo unde explicațiile lui se impun ca o lege absolută, este la o prefectură de județ, al cărei director e numit pe baza titlurilor eminente. Subalternii lui, dacă n-au ajuns să știe totul, cunosc măcar din totul o parte, mulțumită explicațiilor lui Teofil. El reconstituie crimele, cu autori necunoscuți, pînă la detaliu, știe tot ce s-a petrecut, cum a evoluat drama, și, prin deducții de logică, descoperă imediat și pe asasini, pe care-i scoate de-acasă ca din cutie, îi arestează și-i ține închiși pînă ce sînt descoperiți adevărații autori. Sau, dacă hazardul nu participă la descoperire, arestații lui sfîrșesc prin a muri în pușcărie.

— E curios, îmi spunea odată prietenul meu Teofil, că au fost găsiți asasinii din Costîna, alții decît cei depuși de mine, acum cinci ani. Cum îți explici?

— ? ...

— Să-ți explic eu, zise Teofil cu o ironie condescendentă. Adversarii mei mi-au pregătît o farsă. Cu mine însă, știi, farsele de prost-gust nu merg niciodată.

UN MIC BINEFĂCĂTOR

Sînt un om chibzuit. Dacă nu eram chibzuit nu se alegea de mine nimic, căci singura moștenire părintească a fost pentru copiii noștri chibzuiala.

Principiul meu este să nu mă grăbesc. Nici nu gîndesc cu grabă, nici nu mă impresionez cu grabă. Cînd trebuie să mă supăr: « Așteaptă puțin, îmi zic, să vezi, că poate nu trebuie să te superi ». Cu alte cuvinte, între cauză și efect am pus o scadență, și am învățat asta de la poliță. Meseria mea cea mai dragă, — am mai multe meserii, după împrejurări, — este să dau bani cu împrumut. Am avut ceea ce se numește geniul afacerilor precoce.

Cînd eram mic, — am acum, cei mulți înaintea, șaizeci și trei de ani, — îmi da tata cîte cincizeci de bani, duminica, pentru distracții. Ce făceam eu? Păstram cincizeci de bani și-i dam cu împrumut. Dam cinci parale luni, și căpătăm joi înnaș poi zece bani. Această operație m-a învățat cum se dublează capitalul. Dar ca să fiu sigur că iau capitalul înapoi cu dobînda lui, ceream *Chimia* sau *Limba latină* și o țineam la mine în ghiozdan, pînă joi. Această operație m-a învățat cum se ia o garanție și m-a familiarizat cu noțiunile de « client », de « termen » și de « dobîndă », — și totodată am învățat și scadența. Căci dacă în joia hotărîtă nu încasam (vezi noțiunea: *a încasa, incasso*), a doua zi, vineri, vindeam *Limba latină*

la anticar, luam pe ea un leu și nu mai dam nimic înapoi. Și această operație m-a învățat ceva, cel mai important lucru din viața financiară: cum crește repede capitalul, fără noi investiții.

La vârsta de douăzeci de ani aveam, prin urmare, un capital, care m-a permis să pui o bază economică, sigură, vieții mele, și să mă îndrept cu pași mari către milioane. Împrumut, strâng dobânzi, cumpăr-vînd și trăiesc. Ceea ce este frumos în profesiunea mea e marfa: ce-i mai curat ca hîrtia de Bancă și mai ușor de purtat? Nu e nevoie de depozit, nu se strică, nu se umezește, nu are sezon. Și n-am prăvălie, n-am butoaie, mașini, nu mi trebuie apă, ca să se facă noroi, nu e nevoie de cărbuni murdari. Fabrica mea e în cap, și marfa în buzunar. Sînt un intelectual.

Clientela mea e mare. Vine la mine o cucoană cu o broșe cu briliante o mărgăritare. «Nu mi trebuie», zic. — «Ia-o, te rog, mă roagă, am mare nevoie.» — «Ei! fiindcă zici că ai copii, să văd: ce ai să ceri pe ea?» — «Mă costă o sută de mii de lei, îmi spune.» — «Bine, dar nu face atît: spune-mi dumneata, cine o cum-pără, dacă, Doamne ferește, nu poți să o scoți.» — «O scot negreșit: e un suvenir de familie.» Și mă învoiesc să-i dau douăzeci de mii de lei.

Să vezi dumneata cît merge de frumos și de curat. Îi dau douăzeci de mii de lei, îmi dă broșa și o poliță cu gir, și scad dobînda pe un an de zile înaintea, șapte mii de lei. Cucoana ia trei-sprezece mii de lei și își poate face treburile și ea. Dacă aș fi pus grîu, trebuia să aștept un an de zile ca să încasez ceva. Cu amanetul, încasez înaintea: ai prins diferența? Și todeauna vînd amanetul, ca *Limba latină*, căci în afaceri nu e normal să aștepți două zile peste termen, — și iar sporesc

capitalul, și așa, din capital mic în capital mic, se face capitalul mare.

Am zis că sînt un om chibzuit și că nu mă supăr niciodată. Aș putea să fiu altfel, într-o profesiune care îți impune să faci bine tuturor, fără deosebire? Eu binele îl fac în toate formele, și cu bani și fără bani. Cînd dau bani, iau o mică dobîndă de treizeci și cinci la sută, pentru că riscurile sînt mari și mi trebuie acoperire. Cînd nu dau bani și cînd dacă aș da bani nu iau în schimb o acoperire, atunci dau sfaturi și vorbe bune. Servitoarele mele se plîng că le concediez și nu le plătesc, că le țin și nu le dau să mîncine, ca vitele, mult; dar care din vecinii mei le dă atîtea învățăminte și glumește cu ele ca mine? Dumneata știi că obrazul face mai mult ca banul și că vorba bună satură mai mult ca alimentele scumpe. Eu însumi consum foarte puțin căci cine pune preț pe mîncare e un materialist.

Am un băiat, un băiat ca o fată de sfios. La optsprezece ani el știe tot ce am învățat eu, și, feciorelnic, aplică integral și sporirea capitalului și termenul scurt și amanetul. Are un mic defect, dar cine nu are un mic defect? se uită strîmb, și, deși se uită numai la rădăcina nasului, vede peste tot. L-am introdus, ca să lărgască cercul cunoștințelor și al afacerilor: face cronică dramatică la o mare gazetă, deocamdată gratuit. În schimb, mi-a adus cîțiva clienți de la teatru. Unul vrea leafa pe trei luni înaintea, alta vrea o rochie elegantă: artiștii au fel de fel de fantezii. Toată familia merge gratis la teatru, în lojă, și într-o seară am stat chiar lîngă loja regală.

Să nu te superi că te primesc în pat. Stau întins de douăsprezece zile, dar cred că mă simt ceva mai bine... Un nebun de client. Nu înțeleg ce i-a venit: asta mi s-a întîmplat întîia oară în lunga mea carieră. E o noțiune cu totul nepre-

văzută, o noutate modernă. Măa bătut o jumătate de ceas cu tot ce i-a venit la mână, cu bastonul, cu geamantanul (avea un geamantan) și cu picioarele. Și unde crezi că s-a întâmplat această ticăloșie? Chiar în Palatul de Justiție. Și, culmea! nu a sărit nimeni în ajutor: le era frică de bătaș. . . Ai venit să-ți schimbi polița? Nu obișnuiesc, dar o fac pentru dumneata: ai adus dobânda? Știi că dobânda s-a doborât de când Banca Națională a micșorat-o: Bursa, piața.

— Fiul dumneavoastră ce mai face?

— E în odaia de alături. . . E și el în pat. . . Un cot scrântit și două coaste rupte. Știi, i-a fost foarte rău, are temperatură.

BIETUL OM

Îl cunoșteam suferind și mlăz și ne obișnuiserăm cu forma lui socială definitiv trasată, ca o literă de alfabet. Împresurat de nevoi și reflectând o mare tristețe, el nu știa să ne vorbească, de câte ori îl întâlneam, decât de monotona lui nedreptate și de niște necazuri, dese și mlăștinoase ca niște gîrle, prin care zilnic trebuia să plece și să se întoarcă. Bietul Om era sau dascăl, sau funcționar, sau ziarist, sau individ fără o profesiune precisă: Bietul Om era divers și unanim, și pe toate drumurile am dat zi cu zi de câte un asemenea biet om, strivit între vagoanele deraiate ale vieții.

Într-o zi, pecînd asudam, pe jos, cu neamul nostru, făcînd o plimbare duminicală igienică, departe de oraș, Bietul Om a trecut pe lîngă noi într-o admirabilă limuzină cu cîte o tolbă de merinde în spălare, distribuită familiei, înecîndu-ne siluetele în leșia uscată a prafului de pe șosea și aproape să ne calce. Trecînd, Bietul Om ne-a văzut și s-a emoționat vizibil.

— Cine era în automobil? parcă ne-a salutat.

— Era Bietul Om, împovărat de mii de nenorociri.

După cîteva zile, Bietul Om ne întâlnea pe jos, în cetate, gîrbovit, jerpelit, cu ochiul stins. Ducea subsoară un ghiozdan burdușit cu cărți. El ne-a explicat, fără să-l întrebăm, cum de s-a găsit duminica trecută într-o mașină splendidă și ne-a

violentat cu insistența lui. Era mașina unui prieten bogat, care i-o pune câteodată la îndemână, ca să respire și progenitura lui câte puțin aer de munte. Fugise pînă la Bușteni, ca să se folosească de prilej. Seara a fost înapoi în București, și tare s-a temut să nu i se întîmple un accident; nu lui și tribului personal, dar mașinii. Noroc că a învățat să conducă și că este extrem de prudent. La virajele încet, și la răsplatii încetinează detot. Proprietarul mașinii, care-i un bogătaș generos, i-a dat și benzina gratis, numai ca să-i facă plăcerea cît mai puțin costisitoare. Restul s-a petrecut ca și acasă: acasă Bietul Om nu tot mănîncă? Se transpune masa din capitală la munte.

Altădată, Bietul Om își construia o casă. L-am găsit poruncind cu vocea tare, printre căldări și gropi cu var, pe marginea unui trotuar, — și cam înjurînd de mamă. Ne-a văzut și a redevenit duios și dulce, ca și cum niște urechi, agresiv ciulite, i s-au lăsat brusc pe ceafă și i-au intimidat profilul. Bietul Om era sfios, fără să fie încurcat. Bietul Om a socotit oportun să ne dea o explicație detaliată. Nevasta lui moștenise pe un fel de unchi depărtat, decedat fără urmași direcți. Suma cîpătată era destul de modestă, dar a dat familiei curaj să-i aducă aminte că avea un prieten foarte bogat, care-i făgăduise, pe datorie, ca să fie plătită cînd se va putea, — nimeni nu-i pune sula în coastă, — o bucată de teren. Cărmizile le-a împrumutat de la un fabricant căruia îi mergea afacerea prost, și tot el i-a făcut rost și de lemnărie și de var. Ce s-a gîndit, Bietul Om? să înceapă să se încurce, căci de descurcat, cu voință și energie, și mai ales cu credință în Dumnezeu, omul se descurcă. O cocioabă, după o viață de muncă, se cuvine fiecărui biet om. Tot construia o cocioabă: ca să poată plăti mai repede datoriile, a construit cocioaba mai mare.

— Nu te uita că are șapte apartamente, argumentează Bietul Om, căci totul e zidit cu o economie înspăimîntătoare și cu materialele reduse la minimum strict.

Bietul Om ici, Bietul Om colea, pretutindeni Bietul Om se străduiește să-și ușureze puțin mizeria, pe niște vremuri de criză cum nu s-a mai pomenit. Pe nesimțite, el încetează de a mai fi biet om și devine om obraznic. El invocă, ameninșînd, cinstea, economia, organizarea, munca, stăruința și toate virtuțile prin care Bietul Om își face o casă mare, un automobil mare, o moșie mare, o avere mare, candid cînd a furat, și îndrăzneț cînd a izbutit.

Bietul Om! face și el ce poate. . .

UN GOSPODAR

De grilajul grădinii stă răzimat într-un picior de lemn un domn voinic și bine îmbrăcat. El și-a ales locul cel mai populat și îl ocupă două ore pe zi cu demnitatea cîrmuitoare a unui acar. Toaleta lui foarte căutată se vădește deosebită pentru piciorul de lemn, expus ca de vânzare. Un lac proaspăt sticlește pe vârful lung, dat la strung, ca o mîobilă cu șanțuri spirale. E marfa din vitrina lui. Se vinde continuu fără să scadă, și în fracțiuni. Ca să-l valorifice la maximum, l-a decorat cu patru brățări de alamă, ajustate simetric și frecate zilnic cu pastă de clanță. Piciorul de lemn ține loc de reclamă și e vorbitor de la sine.

Proprietarul lui nu colaborează decît cu expresia ochilor la efect. Nu rostește un cuvînt, nu întinde mîna, nu scoate șapca lui de birjar, cu cozorocul sticlos. Abia dacă uneori salută aproape militarmente pe doamna care se apropie cu mîna îngropată în sacul de piele pentru căutarea măruntșului celui mai mărunt. Cînd se ivește o trecătoare, șchiopul întoarce spre ceruri o căutătură de amarez; ochii cîntă «Slavă Ție» și «Mai am un singur dor», și sufletul lui scoate un imperceptibil oftat. Situația de om călcat de tren din imprudență a găsit desfacere comercială pe piața războiului, și politica omului de la grilaj este să exploateze imaginea eroului necu-

noscut, dînd să se înțeleagă din atitudini concentrate și triste, că un picior ȳar fi rămas la el. Războiul a izbucnit la timp, dar e profund recunoscător țării și steagului că l-au purtat.

O singură dată entuziasmul lui devine zgomotos, atunci cînd trece garda de la Palat. El strigă: «Trăiască Armata!», și trecătorii admiră în acest erou, căzut într-o fericită zi de pace sub tramvai, dragostea lui de patrie, îi dau doi lei și, turburați de dovada categorică a jertfei consimțite, intră în considerațiuni și generalizări.

În cîteva ani după război, omul cu piciorul de lemn și-a cumpărat o proprietate, a pus pomi roditori, are treizeci de stupi, un cal, o gabrioleță, și ziua întreagă se îndeletnicește cu gospodăria. Trotuarului îi acordă două ore pe zi, după un program experimentat, și numai în zilele de sărbătoare națională iese din dimineață și se întoarce pe înserat. La aceste date binecuvîntate, el aduce o basmă cu lei, devaluți desigur, însă lei orișicum și lei care se grămădesc în cutia unui dulap. Cei care n-au făcut războiul îi dau cu plăcere că l-au făcut alții. Cei care s-au ascuns de război îi dau, ca și cei ce s-au întors din război valizi, pentru că au scăpat. Un căpitan bătrîn ȳa strîns mîna și ȳa ținut un discurs atît de simțit și de adevărat, încît toată lumea, înțelegînd marele sentiment care a scăpărat între invalid și veteran, s-a îmbulzit să-i dea, cu o lepădare de sine emoționantă.

Șchiopul nu este însă cu totul fericit. El are un detractor violent, pe invalidul adevărat, în uniformă verde zdrențuită, cu pieptul îngreuia de medalii, și care, scurtat de război pînă la șolduri, își tîrăște un sfert de trup pe o sanie fixată sub coapse ca o șea de lemn.

Acesta ocărăște, injură și bate cu scăunelele, cu care își deplasează, sprijinit în mîini, bolov-

vanul de carne olog, și revolta lui vehementă înhață trecătorii, amenință cucoanele spilcuite, batjocorește fardul, minciuna și credulitatea. Zădarnic. Nul miluiește nimeni.

Solemn, tăcut, aristocratic și salutat, șchiopul prin accident pornește acasă.

UN CAZ

Cunosc un om al tuturor tragediilor. Fără să aibă aerul că suferă, judecînd după figura blîndă trandafirie, după zîmbetul optimist, el se chinuiește, de douăzeci și cinci de ani, decînd îl știu, neschimbat, todeauna tînăr, și proaspăt ca o prăjitură.

Nu știu de ce îi zic «domnule profesor», fără să cred că ar avea această nobilă meserie. Am apucat să-i zic decînd mîsa sau i-am fost prezintat. N-am vrut să întreb ce anume catedră ar putea să aibă, ca să nu cumva să dau de vreo surpriză, și m-am silit să-l deduc din imaginație. De altfel, discreția lui m-a ajutat foarte mult să nu ajung la nicio încheiere.

Cred că în douăzeci și cinci de ani m-am întîlnit cu profesorul meu numai de vreo douăzeci de ori. Știți cum se petrece cu un domn profesor o întîlnire din întîmplare:

— A! Decînd gîndeam să-ți fac o vizită! Mi-e rădă dor de dumneata. Să nu crezi însă că nu te urmăresc cu atenție (și cu admirație.) Dar așa e viața noastră... («Noastră» e un plural de amiciție și de colegialitate.) Dumneata cu condeiul, alții cu școala. («Alții» erau el și profesorii.) Dar știi că nu te-ai schimbat deloc?

— Mă gîndeam de unde să te iau. Te credeam pe undeva prin Europa. (Presupunerea că un amic, pe care nu l-ai mai văzut demult, călătore-

rește, face todeauna plăcere. De altfel, o funcție importantă prin care, cu timpul, vor putea să treacă toți camarazii, e aceea de atașat de presă.) Auzisem că erai pe la Ankara, precizez oarecum.

— Ce mai e nou? Ce-ai mai făcut? Ce crezi despre evenimente? Când o să mai am bucuria să te văd? Mai dă și dumneata, ce naiba, câte un telefon. . .

Toate astea s-au grupat într-o convorbire de câteva minute și, la despărțire, tragedia:

— Ah! Scumpe amice, mi-e soția pe moarte. . .

Ți-aduci aminte că «soția», cum zice profesorul, a mai fost pe punctul să sucombe de câteva ori.

Pecînd ascuți lista simptomelor care vor face din el un mare nefericit, îți revin în memorie gravele boli de care i-a mai scăpat nevasta: operația cezariană, fibromul, ulcerul. . . Toate afecțiunile extreme turbură periodic căsnicia bietului om, care suferă într-adevăr, de vreme ce ochii lui albaștri sînt înecați de o lacrimă tremurată. Totuș, prea multe dureri, îți zici, pentru un cap de femeie, desigur distinsă, și prea rău așezate, — și prea multe torturi și pe capul unui bărbat cu o splendidă frizură lăsată nițel, cu melancolie, pe o sprînceană.

Și greu încercatul coleg (nu mă mai gîndeam să iscodesc ce fel de coleg) strînge mîna, pe jumătate întors din profil, și fuge, ca să nu izbucnească într-un mare hohot de plîns și să nu dea spectacolul unei crize, penibilă la un bărbat.

La ultima întîlnire «soția» fusese operată de mastoidită. Intervenția chirurgicală pentru asemenea boală se face cu dalta și cu ciocanul, de-a dreptul pe osul din spatele urechii.

— «*L'échafaud qu'on bâtit n'a pas d'écho plus sourd*», mi s-a plîns profesorul, citînd un vers lapidar.

Speța era foarte interesantă. Mă hotărisem să culeg date despre profesor și să descriu, cu titlul «Un om foarte nenorocit», un asemenea om. M-am dus pe la prietenii lui și m-am informat. Unul mai psiholog mi-a dat amănunte:

— Tragedia lui cea mai adîncă, mi-a spus confidențial cel mai bun prieten al lui, e alta: că n-a avut și nu are nevastă.

OMUL LIBER

De la un timp, amicul nostru Preda, care-i un militant de berărie, s-a liniștit. De unde vocifera ca un preocupat, înjurând pe toți cîți i se părea că-i împiedică viața de cetățean și de critic social și politic, în ultimele două săptămîni s-a potolit. S-a prins de sănătatea lui o aureolă îngerească.

Preda e un original nițel într-o ureche. Se crede obiectul tuturor măsurilor de ordine și prudență, luate cu caracter general, și poate că aderă la o ușoară manie a persecuției. Mă sună la telefon :

— Ai auzit ce s-a proiectat împotriva mea? . . Nu? . . Niciodată nu te-au interesat necazurile mele prea mult. . . Ești un egoist.

— Ce ți s-a mai întîmplat, dragul meu?

— Toată lumea știe, afară de unul singur, de dumneata. Nu mai am voie să circul pe stînga. Am ajuns o căruță. N-ai niciun cuvînt de protestare ?

Altădată, se plîngea că-i obligat să-și camufleze geamurile, să mănînce în loc de undelemn ulei, să se îmbrace în celofibră. Vrînd să-și cumpere ghete, n-a găsit ciorapi. Se urzea un complot împotriva lui. Mi-am permis, cînd mi se plîngea prea tare, să rîd, lovit de o ilaritate regretabilă.

— Îți vine să rîzi! mă mustra colegul Preda.

— Ordonanțele care te fac să suferi atît de mult, sînt pentru toți cetățenii, amice, iam răspuns, dar nimeni nu pătimește ca tine. Fii om, ce naiba! Peste doi ani, o să mergi pe stînga, o să ai maiore neză, pantaloni de șeviot, pantofi cu pîngele etc.

— Pardon! stimată domn, m-a luat Preda de sus și ceremonios, ca să mă jighească. Dacă n-aș fi eu, nu s-ar gîndi nimeni la măsuri. Viața mea stingherește. Sînt om de convingeri libere, aș dori să mă-nțelegi mai bine, și nu mă codesc să spui lucrurilor pe nume. Vreau libertate, și asta nu place. Sînt om liber, sînt odios.

— Dacă ar fi așa, s-ar găsi o soluție mai simplă. Pentru unul singur, cum te pretinzi, nu e greu: te-ar închide și s-ar scăpa berăria de un apostol al adevărului pur.

— Crezi că îndrăznește cineva? scrișni din dinți prietenul Preda.

— De frica Europei!

— Nu se mai găsesc nici ștreanguri ca lumea, șopti confidențial. Alaltăieri, am vrut să mă spînzur și am căzut din tavan. Sfoara era de hîrtie.

— Dacă nu mai trebuie la altceva, i se dau întrebunțări mai utile, zisei. Decît poezii, mai bine sfoară.

Preda mi-a închis telefonul brusc. Amicul e cam mojit. Dar îl suport. De ce? După două pahare, îmi recitează la ureche pe Aristofan în original. E *magna cum laude* de la Bordeaux, unde clasicismul se ia la întrecere cu vinul, și Dionisos umblă călare pe o asină albă cu ochii de safir.

Reîntîlnindu-l după o absență, înseninat, nu l-am mai recunoscut. Era o transfigurare în personalitatea lui, ca și cum se pregătea să se înnalțe la cer. Descoperise ceea ce numea el « reacțiunea binefăcătoare ».

Ce era această reacțiune, am văzut la el acasă. Cumpărase două lopeți de sită și urmărea muștele cu ele.

— Îl vezi? strigă prietenul Preda. Și se năpustește cu bătătoarea în mână, sfărâmînd un muscoi. L-am achitat! Așa mi ucid eu vrăjmașii!

Cît am stat la el, a omorît douăzeci și două de muște. Oricine doboară douăzeci și două de muște. Dar fiecare muscă de-a lui Preda purta numele cîte unui mare om de ispravă, pe care, după limbajul lui, îl da gata și îl achita.

È o răzbunare cu atît mai inocentă cu cît e mai inofensivă, dragă Cocò, și, pînă una-alta, un surogat, care-i dă senzația că scrie, că gîndește și că acționează liber. Ce costă o muscă? È gratis

SĂRACUL POPESCU

Adică de ce oamenii, care și fac isprava lor cotidiană, necunoscută, neașteptînd elogii și recompense, nu sînt numiți pe numele lor, ca oamenii politici și ca actrițele? Este altceva să fii, de pildă, secretarul unui liceu, să ai o autoritate primită de la conștiință și muncă, decît un regizor sau un șef de orchestră? Nu prea se pare. Înainte de toate, lucrul de valoare de lucrul indiferent e deosebit de către omul care-l duce la capăt.

Aparențele fugitive ale vieții obștești, schimbate de la o zi la alta, de la o administrație la alta, se deplasează ca norii tîrîți pe pămînt, grei ca plumbul sau lini și diafani. Suprafața e o continuă mișcare și experiență, la care numai destoinicia nu colaborează, și, mutate din loc în loc, materialele de fațadă sînt uzate, și clădirea s-ar prăbuși, dacă temelia invizibilă n-ar opri-o să se răstoarne. Temelia e un om, cel mai obscur și nebăgat în seamă dintre factori, și totuș girantul sigur și stabil al permanenței. Pretutindeni l-am văzut pe acest om ducînd în spinare o Școală, o Primărie, o Percepție, o Judecătorie, o Direcție, ca furnica o povară cu mult mai mare ca ea.

Omul acela nu se plînge. El știe că jalba e de prisos, dar dragostea lui de lucru și simțul demnității îl împiedică să și facă un drept din

datoria altora față de el, călcată. L-am văzut pe acest om, capabil și răbdător, pretutindeni, la toate autoritățile și instituțiile, consilier și îndrumător al șefilor, care, lipsiți de sfatul lui, riscă să nu-și poată mișca mîna în iscălitură. El e legea, arhiva, regulamentul, enciclopedia, Domnul acela dintr-un biou, liniștit, cuminte și binevoitor, centrul tuturor problemelor, colaboratorul tuturor caznelor, felicitat de șefi, curtenit, jignit, și haznaua tuturor elogiilor gratuite. Toate biourile, serviciile, direcțiile generale trag de el, ca de o funie cu douăzeci de cozi. «Să vie Popescu...» — «Poștește-l pe Popescu...» — «Cu chestia asta trebuie să mergem la Popescu...» — «Alo! Domnule Popescu, vă cheamă domnul secretar general...» — «A, bine că ai venit, Popescule, vrea să te vadă ministrul...»

Șefii lui succesivi, mai noi și orgolioși, l-au mutat, ca să se scape de competența lui, de vreo trei ori, l-au și dat afară, și a trebuit să-l aducă îndărăt. Cînd primește ordinul: «pleacă», Popescu își ia pălăria, fără să ție discurs de despărțire, și cînd e reintegrat se întoarce cu simplitate, și nu reproșează nimănui nimic. Oștează din cînd în cînd, și atît. Nevastă sa îl desconsideră că nu știe să se lase șperțuit: Popescu rabdă și de la nevastă.

La întoarcere în serviciul din care fusese scos, totul e dezorganizat și trebuie luat da capo. La cinci ani o gratificație, dacă face parte din învățămînt, e tot ce poate să aștepte Popescu, licențiat în cîteceva, cîteodată și doctor, uneori excelent cal de mare tracțiune fără titluri, muncind toată ziua la biou și o parte din noapte acasă și povătuindu-și stăruitor copiii, alți Popești, la studii, pentru eternizarea speței subalterne, să fie cinstiți, conștiincioși, să sufere în frica lui Dumnezeu și să facă la rîndul lor, fiecare Popescu, alți Popești, licențiați, doctori, funcționari...

Sărăcule Popescule! cînd fiecare te vorbește de rău, cînd zeflemeaua se face ieftină, ca să coboare pînă la coatele tale cîrpite, cînd autorii fără inspirație validă tabără pe tine cu compoziția și stilul, tu ești o elită și o aristocrație și cumînțenia adîncă a unui neam.

Cetățeanul conștiincios, onest și simplu, dar împovărat, urmărit de haita evenimentelor minore de toată ziua, care-l înțeapă, îl latră și-l mușcă și rupe din el cîte o bucată, din suflet și din pantalon, mă întîlnesc cu el în tot locul.

Rabdă, tace și o duce, animalul corvezilor și întristatul tuturor decepțiilor cu puțință, strigătul șefului, moșicia subalternului, disprețul mut al nevastei, opinia copiilor, grosolănia tuturor printre care se strecoară, frecîndu-se de blănuri, mantouri și vitrine, etern călător de-a lungul continentului unei zile, resemnat și obișnuit cu vrăjmășia destinului meschin, amara lui disciplină.

Brutalitatea vieții mișună împrejurul lui, cu inconștiența celeilalte mizerii, biruitoare, lamenabilă ironică, de prost sarcasm și de suficiență nemotivată, și te supără pentru el pretutindeni, în piață, unde omul sărac și melancolic îndrăznește să întrebe de preț, în vagonul de tramvai ticsit. Nici la ghișeu poștei nu e primit cu mai puțină necuviință. Și-a încercat și el norocul cu o scrisoare gîndită și redactată de sute de ori pentru a fi mai convingătoare, către un fost coleg ajuns și indiferent. Își pune speranța în ipoteze, în combinații absurde, sporind în famillia lui opinia mediocră și de atîtea ori agravată, despre incapacitatea lui de a face ca alții.

E funcționar pe undeva. Nu poate să imite facilitatea celor mai înstăriți ca el în cutezanță și neobrazare. Mita îl înfioară, șperțul îl umilește, zilnic și-a îndoit silința datoriei, neabăgat în seamă. Viața lui se deapănă ca o lână ruptă mereu, topită de vechime și inconsistență.

Fac ce fac dar nu pot scăpa de obsesia ființei dumitale, iubitele, care pe gologanii de ziar preferi să cumperi tutun, ca să-ți mai îngălbenești nițel mustața și degetele prăjite de fumul mahorcii. Ți s-au afumat câte trei falange, și unghiile-ți sînt stacojii. Cîte ceasuri sînt? Se apropie prînzul, și nu te-ai mai duce, ca să nu mai înfrunte căutătura dumitale blajină sentința mută a celor de acasă. Ai vrea să fii o mîină de praf și să te spulbere vîntul. Nu-ți mai vine să dai, nefericitule, ochii cu nimeni.

Ieri, te-am recunoscut după vocea moale, tărăgănată și speriată. Căutam pe șeful dumitale la telefon, și mi-ai răspuns în absența lui. Nu știai cine sînt, și, terorizat de sfială că trebuie să răspunzi numai accentului răstit al oamenilor mari, todeauna iritați, mi-ai spus: domnule ministru... domnule președinte... domnule general... domnule profesor...

Te-am identificat numaidecît. Erai Popescu. Erai tot acel Popescu care, punctual și prezent în toate biourourile, la primărie, la percepție, în ministere, duci în spinare și pe brînci, fără să te plîngi, flămînd și cîrpit, cu o țigare lipită de buze, namila Statului monumentală.

Popescule, mă supără rînjetul cu care te înștîmpină grimasa intelectuală. După cea mai primitivă etimologie, tu ești fiul Popii, văr cu

Pop, frate cu Popa și tiz cu Proto și cu Potropopescu. În fel și chipuri ai ieșit din altar, ai dat și primit cuminecătură și dar. Ești ori nu ești o aristocrație a odăjdiilor și a ripidei? Atunci de ce te batjocorește zeflemeaua Constantinescului, a Dumitrescului, a Ionescului, a Petrescului, care nu sînt moștenitori decît de Constantinești, Dumitrești, Ionești și Petrești? și de ce nu ți-ar fi mai plăcut și dumitale să te tragi din acești porecliți, și alergi la un adaos cu trăsura de unire, de nume de sat și de cătun? Crezi că ai făcut gaură în cer, dacă lîngă Popescu ai pus, de pildă, Mălăiescu, și îți închipui că ai salvat ceva și altceva decît o sfială proastă?

Vino încoace, Popescule, să-ți fac închinăciune. Dacă mă lași, te și sărut. Popescu e o drăgătorie. Odată și odată a fost în familia dumitale o barbă mare, răsfirată deasupra unei cruci cu lanțul de aur: familie sfințită, Popescule! Dacă n-au fost zale multe și coifuri și pieptare de fier în neamul tău, și strămoși încuiați cu cheia pe la spate într-o cutie de tablă, au fost izmene, Popescule, și țăari, Popescule. Nu ești mulțumit? Ai fi vrut cioareci de tinichea și oțel, și un cal cu valtrapuri grele? Te-ai fi simțit mai nobil turnat în metal de linguri și de furculițe?

Ridică, Popescule, capul. Capul ți-e frumos, nițel oacheș, cu ochii plini de licăr zăcut: gura ta place cucoanelor din toată Europa bălană. Care n-a poftit la crăpătura buzelor dumitale cu mustața întreagă și la surîsul ei cu zmalțul alb? Hai, cascade oleacă, — nu ești la dentist, să te temi, — să-ți zăresc dinții. Ce mai măsele, mă! vere Popescule. Să poștească și ăi de au rude în Evul Mediu să și le arate. Ptui! ce mai putregaiuri și ce de mai cauciuc! Și, de! nu se poate zice că tu nu știi să strîngi cum trebuie în brațe, cu brațele tale păroase. Dacă ai dezveli țărîna

și ai întreba ce-au zis odinioară grecoaiacele, bulgarcele, sirboaiacele și unguroaiacele, cîndva, cînd se vorbea românește Popescule, cu multă rușine și puțin, te-ai îmbăta în inima ta, — pentru că părerea lor ar fi la fel cu a nemțoaicelor și a franțuzaicelor și englezoaicelor. . . Nu roșiți, rase fine și cu copita scumpă, încălțată într-o seară de teatru sau de bal, cu pantoful Louis Quinze: v-a emoționat Popescu!

Popescule, dumneata ești pămîntul, cu grîul, cu soarele și cu ciorile lui. Pămîntul nu e lucru de rîs și de murdărit: pe el n-au fost încă în stare să-l jignească milioanele de popoare, care au făcut o gaură în el și au stat omenește deasupra. Nu s-a supărat niciodată pe ele, pămîntul, Popescule; ba le-a înghițit la urmă detot și pe toate, — și tot nu s-a spurcat și nu s-a împuțit, nici de găuri nici de cimitire.

Inima sus, Popescule, Popescule de la Jii, de la Olt, de pe Ialomița, de pe Siret, de dincoace și de dincolo, și de pe toată Dunărea lată. Cu niște măsele ca ale dumitale ți-a dat Dumnezeu și o poftă de mîncare și o putere de mestecat fără păreche. Ai să mai mănînci! ascultă-mă pe mine, Popescule.

Ca să nu mint, peste o mie de ani o să se vorbească limba ta cine știe pînă unde, pînă la ce mare și pînă la ce munți, dacă numai în cinci sute de ani graiul, care-ți miroase a dulceață și must de razachie, se aude, mă băiete, cînd mai stropsit, cînd mai înghesuit, pe un băragan de hartă de o mie de kilometri pătrați. . .

Popescule, să trăiești!

UN ALTOI

Tînărul e un vlăstar de francez însurat cu o distinsă româncă, la Paris, acum vreo douăzeci și cinci de ani. Educația de țărancă moșiereasă, crescută laolaltă cu porumbul și deprinsă cu imaginile care evocă mămăliga: fotele, brîul, opincile, ciutura, plosca și cocenii, — s-a văzut brusc transplantată în atmosfera Capeșilor, a Enricilor, Ludovicilor și catedralelor, ca dovleacul între ananași.

Intervenind foamea războiului, noua familie a operat o mișcare retractilă și s-a întors la moșia din România, unde tot timpul furculițele n-au stat în cutia mesei și vitaminele, distribuite Europei în fiole și injecții, circulau fără cartelă, în ambalajul lor primitiv: pătlăgelele vinete și roșii, ardeii grași, fasolea țucără, cartofii, castraveții. . .

Familia sporise cu o bucată de om: fiul, franco-român, « *roumain, ma chère* », la Paris, « *français, tu sais* », la București. Împărechierea extremelor a dat un dezechilibru de individualitate și un copil bătrîn, parcă născut la treizeci de ani.

Limbajul lui de maturitate comică tratează tot felul de chestii, formulează păreri de sceptic, nu se miră de nimic, cu un aer neprefăcut, de fost ministru în Indiile malarice. Tînărul afectează toate mișcările fotografice ale celebrităților politice din gazete. Se gîndește în cot la Europa,

cîntărește continentele legănîndu-și piciorul încă lecat peste genunchi, fără un dispreț remarcant pentru nicio mare putere, dar versat în mecanismul secret al intereselor internaționale. Nu se lasă sedus de aparențe și zice cîteodată: «Vai!» — pe franțuzește «*hélas!*» sau «*On va voir*»: «să vedem»...

Copiii din clasa lui îl cheamă la joacă și îi zic: «mă!». Barbara silabă n-are echivalent franțuzesc. Senghesuie în el și îi mai turtesc cîte puțin jobenul. În primele zile de liceu s-a prezentat cu o pălărie gambetă, care nu se mai poartă, de semiceremonie, cravatat pe gulerul cu lustru și parlamentar, ca la Palais Bourbon. De cîteva ori a trebuit să-și zmulgă capul din ea, intrată pe urechi pînă la ceafă, ca dintr-o cutie de conserve. Venea cu un baston de bambus, cu noduri și falange, flexibil, făcîndu-și în curtea liceului o intrare de Charlie Chaplin, cu urale, foarte gusate de elevii *mal élèves*.

Într-o zi, s-a arătat, cu bastonul și gambeta, pe bicicletă, și a avut un succes *fou*. A rămas *étonné*. Colegii i-au desfumat pălăria, i-au înțepat cauciucurile bicicletei și i-au aruncat bastonul în Cișmigiu.

Un an și l-a consacrat familiarizării în mediul copiilor, *des imbéciles*, cu limba rumenă, ale gîndu-și din toți un cerc de trei amici mai interesanți din punctul lui de vedere, și în care și-a pus încrederea și speranțele că-i ascultat cu seriozitatea cuvenită aristocraticelor lui confidențe.

Mărturisirile lui cotidiene erau seducătoare: tînărul *franco-roumain* își petrecea nopțile în intimitatea societății inaccesibile, prieten cu corpul diplomatic, avînd unchi miliardari, și știa tot. Antrenat fără voia lui, pînă noaptea tîrziu, a băut prea multă șampanie și l cam durea capul. Deabia i-a rămas timpul să dea fuga pînă acasă

cu automobilul unei legații, să-și lepede smochinul, să ia o dușe rece și să vie la liceu...

Dar adevăratele lui mari rubedenii erau în Franța, mătușa lui, contesa de Boailles, veriile lui: marchizul de Gourdalès și vicontele de Phrazzes, carei un tip *épatant*, a doua mătușă, la Princesse de Dordogne, și o mulțime de nobili cu nume istorice și cu portrete în armură seculară. Un strămoș i-a murit la Rocroi.

Toate astea se împleteau cu 3 la matematici, cu 2 la limba latină, cu o batistă cam cenușie, cu hainele șifonate, cu pantofii scîlcii. Sosurile grase îi constelau pieptul hainei, cu toate că avea acasă o garderobă splendidă, în Bretagne un castel, un domeniu în Touraine, și altul, moștenit de la Richelieu, în Midi.

Din partea lor, nici colegii confidenți nu s-au lăsat mai prejos. Unul luase masa în ajun cu Radu Negru, în principatul familiei, de la Curtea de Argeș, altul stătuse de vorbă cîteva ore asupra evenimentelor mondiale cu fratele maicăsi, Matei Basarab, abonatul ziarului *Le Temps* și al revistei *Revue des Deux Mondes*, un *drôle de type celui-lă*.

Aflînd ce era cu aceste rubedenii ale colegilor lui, tînărul franco-român s-a simțit ofensat, s-a îmbolnăvit și s-a retras de la o școală frecventată de atîți bătărași.

MONOLOG PLASTIC

Nu știu cum și nu știu de ce, dar sînt critic de artă, și nu sînt unul din criticii de artă, sînt criticul de artă (cu *ul*), adică Aăa, adică Aăta, adică Eu. Sînt Cel Mai, sînt superlativ.

Criticii derînd, de artă, au o curioasă atitudine dinaintea unui tablou: îl analizează și vor să pară că-l înțeleg, ca și cum un tablou trebuie înțeles. Îl traduc în articole și studii, dar de multe ori sînt pictori și ei. Nău, adică, acel vîz de ansamblu și de orizont, peste meserie, care slujea de criteriu selectiv atribuirii portofoliilor de odinioară. La Căile Ferate era numit un literat, la Instrucția Publică un proprietar de hoteluri, la trebile bisericești un inginer. Competința vie, de inițiativă, liberă de îngustimea profesională, cere la inginerie un dentist și la puericultură un fabricant de conserve.

Ați priceput vreodată ceva dintr-o critică plastică, de specialist? Considerații peste considerații, pedanterie obscură, închipuită aprofundare, aproape filosofică. Studiul e ca un bloc de plumb.

Eu altfel procedez. Eu zic: « Bine... »; « A evoluat... »; « E ceva... ». Zic: « Verdele e natural!... »; « Are aer... »; « Parcă-l vezi... »; « Numărul douăzeci și cinci promite... ». Zic: « Îmi place... ». Cititorul își dă seama numai decît că am sesizat, gazeta mă apreciază și, din

etapă în etapă, s-ar putea crea pentru mine și o catedră. Știu să aștept. Criticul de artă adevărată se deosibește net de simplii amatori și diletanți.

Mă cam deservește, nu e vorbă, condeiul, ca și gramatica și propoziția simplă. Dar le-am eliminat. Ați văzut că stilul meu pune punct imediat după literă mare și că am adoptat în critică economia, ca un telegrafist. Nu mă încurc în fraze nici în probleme. Sînt lapidar ca în inscripții: « La stînga »... « Sens unic »... « Intrarea oprită »... « Adăpost »... Nicio silabă mai mult decît necesarul, și, drept vorbind, niciun cuvînt nu e necesar. Aș semna, cu conștiința că sînt fundamental și concentrat, două coloane albe cu titlul *Cronica plastică*, sus.

Îmi zboară pe la ureche, în expoziții, cîte un crîmpei de conversație: « Idiotul aăa... », « Creștinul solemn... », « Imbecilul... », « Javra... », cîte și mai cîte. Nu cred că sînt eu, dar la urma urmei nici nu-i așa de rău... Mă simt chiar măgulit că se ocupă și artiștii de mine, și împăcat. Sînt Criticul cu Autoritate, fac parte din comisii, primesc însărcinări, semnez rapoarte, sînt audiat, consultat, sînt factor, sînt cultural... Dumnealor, ceilalți, ceilalți critici de artă, ce sînt? Nimic.

Și mă mai deservește nițel și capul meu de expresie. Natura m-a compus fără accentele unui relief proeminent, fără scobituri și cam plat, cam ca un basorelief cu zgîrci. Din față sînt cam din ceafă și din profil cam din călcîi. Sînt ceva ca un Prometeu lucrat cu calicie, ca un olac de om sărac. Umărul o cam ia încolo, omoplatul cam iese din plan, picioarele mi-s agățate de sub suori. Nici figura nu corespunde cu ceea ce ar trebui să fie. M-a întrebat aseară în tramvai, manipulantul: « Cît a ieșit pe ziua de azi? ». Mă aseamua cu plasatorul de la cinematograf.

Orișicum, modesta mea ținere de minte nu mă părăsește și am și un venin discret. Nu cine știe ce venin: un veninaș, zero virgulă doi la sută. Îl secretez pe furiș, în comisiile oficiale de cumpărare de tablouri. Între patru-cinci egali mă simt în element și devin, — auzi dumneata? — și sarcastic. Acolo îmi acord eu adevăratele satisfacții ale criticului de artă, admirativ și laudativ când iscălește la gazetă. Ce credeai dumneata?

DIALOG JUBILIAR

Mi-a venit aznoapte o idee. Nu mi-a venit, drept vorbind, de-a dreptul, ci prin nevastă. Ea îmi administrează și decorațiile, pergamentele, doctoratele de onoare. Mi-ar fi căutat și un titlu de marchiz în ascendență, cu o consonanță oportună: nu s-a găsit la niciun anticar.

Nevasta mi-a spus:

— Tu știi, Nicule, că ești o somitate?

Am răspuns:

— Bunînțele.

Mi-a spus:

— Ai parcurs o carieră strălucită. Ai făcut ce-ai făcut și te-ai distins cu toate stăpînirile. Cum înceta una, te îmbolnăveai la timp, ori plecai în streinătate, și te întorceai sănătos cu stăpînirea următoare.

— Vrei să mă dojenești, Didino? Am făcut-o pentru tine. Eu sînt modest. . .

— Dimpotrivă, te admir și te aprob. Un om ca tine se cade să fie întodeauna sus. Viața noastră de intelectuali e un continuu schimb de echilibru. De ce să fii jos, cînd e așa de bine sus? Te muți de pe un picior pe altul, de pe cel drept pe stîngul, și invers, dintr-o opinie într-alta. Noi, intelectualii, avem cîte șase și opt picioare, solide. Ceea ce mi place la tine e că intri în toate fazele cu o convingere nestrămutată și că nu-ți mai aduci aminte absolut nimic din ziua de miercuri cînd apuci ziua de joi.

— Sînt, într-adevăr, convins prin temperament: e dinamismul meu. Mi s'a întîmplat că dimineața aveam o credință adîncă, și seara o altă credință, și mai adîncă. Eu, în realitate, nu mă mut și nu mă schimb, perforez, din adînc în mai adînc.

— Dacă aș vrea să glumesc, ți-aș spune, Nicule, că pe nesimțite ai putea să ajungi cu sonda convinșerilor în partea de dincolo a planetei... Nu sînt răutăcioasă, repet că te admir. De asta cred că ești convins fără temperament.

— La ce vrei să ajungi? mi-am întrebat nevasta. Vrei să schimbi automobilul crem cu altul bej?

— Ce copil ești! mi-a răspuns... Aș vrea să încep să te cam sărbătorești. Un trecut ca al tău are dreptul la un jubileu pe lună și la cîte un banchet cu discursuri...

Ideea nevestii m'a lăsat visător.

— Știi că nevastă-mea are dreptate? Aș vrea să-mi organizezi dumneata surprizele acestea... Ești abil, inteligent și ai prestanță, domnule Seninu, și ești și îndrăzneț, într-o tonalitate de indiferență. E ceea ce trebuie... Știi că la servicii știu să răspund cu servicii... Ai relații. Și ai și stomacul bun; știi să digerezi, cu ochii deschiși bine și mirați în ochii zeflemelii. Ți-ai compus la timp o figură de *noli me tangere*: ești predestinat și un mare șiret, nu protesta... Dumneata să-mi propui din partea unui comitet... Eu o să refuz... Insistă și voi ceda. Deși sînt timpurile foarte grele, voi primi, făcînd, bineînțeles, dificultăți, dar nu voi avea ce să fac față de voința unanimă a colegilor dumitale, și mă supun... Îmi dai răspunsul diseară, domnule Seninu?

— Am înțeles, maestre, și cred că se va putea face. Acordați-mi douăzeci și patru de ore să întocmesc un program și să-mi pipăi camarazii...

— Ai tactica bună: începi prin a fi dificil... Mi se pare că e stilul strategiilor dumitale. Îți prevăd un viitor!...

Peste două ore:

— Ascultă, dragă Filipo, distinsul nostru ramolb arde să fie sărbătorit. Trebuie să luăm inițiativa noi... Ce zici? M'am gîndit să nu scăpăm ocazia.

— Ocazia găsesc și eu că e bună, dar mă tem că o să ne ridă lumea'n nas.

— Despre asta, las' pe mine. Camarazii înghit tot ce li se dă, și am în presă trei admiratori. Pe unul am intervenit să-l treacă'n clasa patra, pe altul l'am plasat, și celuilalt i-am promis... O să-i pui zilele astea să fie elogioși... Într-o atmosferă de laude și notițe, întreprinderea noastră burlescă o să atragă atenția mai puțin... Asta impresionează și pe maestru. Politica notițelor repetate e minunată. Mi-am și trasat programul. Știu că e foarte penibil să scoatem ceva din acest mare nimic, dar fabricăm. Ni se pregătesc niște posturi suplimentare neașteptate la vîrsta noastră... Nu fi prost, măi băiete... Uite, împărțim subiectul în trei: eu vorbesc despre Savantul, tu vorbești despre Autorul, pe Zgabercea, care-i orator, îl punem să vorbească despre dragostea lui de oameni. Muzica va fi de Strauss: îi plac valsurile aproape ca murăturile. Dansatoarea de caracter va fi Balalaica...

În seara banchetului, la jubileul de cincizeci de ani, unul din oratori s'a încurcat într-o emoție bizară, de delir, care consistă în a spune contrariul gîndului urmărit. Oratorul a declamat, ridîcînd brațul ca Demostene:

— Onorate doamne, onorate maestre, domnilor colegi, sărbătorim azi cincizeci de ani de la moartea onoratului nostru maestru...

RÎNJITUL

Da, drăguțule, cu toate că nu ești prea drăguț cu rînjetul acela al dumitale, ca o gaură într-o cîrpă cu mustăți, existența sau inexistența lucrului făcut dă sau refuză dreptul de amestec în judecări; e o chestie și de eleganță, nu numai de așa-numitul bun-simț comun.

Dumneata îi zici operă lucrului făcut, și rînjești. Și dacă n-ai rînji, cuvîntul e tot umflat și doctoral, dar nu el te face să rînjești, ci realitatea de dedesubt. Ești ca un băiat sărac, ajuns pe la patruzeci de ani fără nicio agonisită, și cînd te întreabă conștiința, căci eu nu te-am întrebă nimic, « Ce ai făcut? », scapi de dumneata luînd în batjocură agonisita celui care și-a trudit-o. « Nu-mi place grădina lui, că e prea îngrijită; nu-mi place maghernița lui cum e așezată. »

Nu-ți place? Parcă asta te doare pe dumneata. Te supără altceva: că pecînd matale rînjeai și jucai rișca pe măidan, celălalt, cu o hărnicie înceată dar neîntreruptă, își îngrădea locul, săpa o temelie, ridica o birnă și gătea pe din afară și pe dinăuntru o casă, în care te-a pus tit să bei o cană cu apă sănătoasă și în care ai rînjit. Ai rînjit la șervete, la țoale, la icoane, ai rînjit la florile din ogradă, ai rînjit la caișii din care ai mîncat pufuri de aur aduse într-o strachină zmălțuită.

Vrei să zici că rînjetul matale te satisface? Nu, vai de matale! Rînjești ca să fii văzut disprețuind, și ca să nu plîngi cînd te întreabă diavolul din dumneata : « Ce-ai făcut, că ți-ai prăpădit zilele pe care ți le-a dat Dumnezeu? ».

Te-ai întins, ai căscat, ai trîndăvit, și de la un timp încoace te-ai pus să rînjești. « Asta ți-e meseria? » te întreabă diavolul din matale. Asta nu-i o meserie. Te-ai uitat în oglindă? Cîrpa obrazului a început să ți se mototolească și ți-au căzut și vreo doi dinți. O să începi să rînjești cu gingiile, și rînjetul matale prost o să fie și hidos. Peste încă vreo cîțiva ani o să te apuce și pe matale scîrba de el, și fiindcă alții nu sînt nici înăcăriți, nici veseli la gură ca matale, o să le fie milă de zburciumul ce se petrece în biatați ființă sufletească, atunci cînd singur îți vei spune: « E prea tîrziu ».

Pînăcum ți-ai trăgănat ceasul și ziua, ca să ți se facă săptămîni, și s-a devabia douăsprezece ceasuri muncitoare pe zi și cincizeci și două de săptămîni în anul pe care-l crîmpești. Ca un lucrător leneș, ai fugit de scule, de ciocanul care bate cuiul strîmb și te mai zdrelește și la falange, de fierăstrăul cu tăietura exactă, și pentru că ai luat cu brațele talajul de subt bancul de lucru al camarazilor și l-ai dus afară din atelier, ai crezut că ăsta e un meșteșug. Camarazii nu sînt înfumurați și pretențioși ca matale, ei ar fi mulțumiți să te vadă sîrguind cîte puțin prin atelier, cît de cît. Măcar să știi să faci o cutle ca lumea, bine încheiată. Ai văzut că în croitorie unul face mîneca, altul jiletca și altul pantalonul: nu e nevoie de mai mult, dar în bucata lui fiecare-i meșter. Dumneata vrei să nea-răți că te pricepi la toate, și fiindcă nu izbutești nimic, de vreme ce nu începi nimic, rînjești.

Te mulțumești cu prea puțin, drăguțule. Mi-ar plăcea să te văd mai năzuos, înții față de dumne-

ta, și nu un strîmbăcios din buze și nas numai cu lucrul altuia. Asta-i cîstea în meșteșug, să te canonești pe sineți: nu te păcăli, că nuți mai rămîne timp de năzdrăvăniî închipuite. Că, vezi, îmbătrînești. Să nu ne pomenim, tot rînjind, într-o bună zi, la rubrica gazetei, că te-ai găsit spînzurat de cuier, lîngă pardesiu și pălărie. Ba ne mai dai de osteneală, săți citim o cuvîntare la cimitir. Ce o să spunem noi atunci despre matale? că ai rînjit? și că de fericit ce-ai fost și-ai pus ștreangul de gît?

Ia seama, drăguțule. Tot timpul nu e trecut. La vîrsta matale, cu toate că s-a domolit avîntul, mai e o treabă de făcut. Apucă-te de ea și ai să vezi că sculele luate-n mîna serios nuți mai dau răgazul să rînjești la lucrul făcut.

ANONIMUL

Păduche cu psihologie, tu nici pînă în ziua de azi nu te-ai stîrpit.

A putut imaginea ta de fiară a părului creș putea să fie strivită de scărpinarea inventatorului și a profetului, dar ai renăscut din mâțele sale. Fusesseși cu Crist pe valuri, cînd sfînteii lui tălpi i se supunea, netezindu-se, Marea. Erai cu Cristofor Columb în corabie. Ai fost cu Galileu pînă la rug, — și ai fi scăpat neatins de jar și necarbo-nizat. Ești în Guvern, în Parlament, în Spital, în Biserică, în Politică, în Societate, în Literatură. Ești al doilea întodeauna, acolo unde se găsește unul și unicul, și ești al patruzeci și unulea în Academie. Agent ambigen, și mascul și femel, te produc Universitatea, Teatrul și Muzica. Ești colea lîngă mine și nu te vezi. Îți recunosc o dată firul de bale rupt, și o dată păinjeniișul măturat.

Într-o dimineață de april, a fost găsit în biurul lui de îndeletniciri suspecte, cadavrul unui colos, care a practicat, cu plată, meseria ta gratuită; căci în genul tău ești dezinteresat, mulțumindu-te sufletește cu micul excrement al unei situații fără localizare. Monumentala scîrnăvie zăcea cu gura gelatinată la soclul cassei de fier, de care fusese izbită cu gingiile și craniul. Un rîntaș negru îi mîzgălea figura, devastată de fanatismul unui asaltator, și încălțăminteia acestuia intrase în ea prin cîteva găuri derivate spontan. Semenul tău pro-

fesionist era o traducere aplicată a individualității tale abstracte. Separase câteva rînduri de copii de părinții lor, stricase mai multe familii, pusese cîteva oameni în pușcărie, și pe alții îi determinase să se sinucidă. Cartierul în care funcționa biroul acestui preparator îi aflase meseria, și salutul lui era acceptat cu tot atîta spaimă și dezgust.

Cînd a fost găsit zgîrcit pe covor, oamenii poliției l-au transportat de-a dreptul în cimitir, și magistrații au interzis orice anchetă. Sfirșitul era meritat, și omorîtorul executase o sentință colectivă. Nevasta hoitului n-avu o lacrimă, și copiii lui n-au avut oftat.

Tu poate crezi că te deosibești printr-o noblețe spirituală de acest meșteșugar cu salariu și tarif, care servește cu temperament egal pe un bărbat îndrăgostit de o cîntăreață și scîrbit de căsnicie, pe o soție sfioasă să-și asasineze soțul direct, pe un adversar, pe un concurent. Te iluzionezi, poatae. Specia ta e cu o jumătate de grad mai abjectă, lipsindu-i și cinismul și necesitatea inexorabilă care a provocat profesionistul să se instaleze, înregistrînd o emblemă.

Ai încercat să te afirmi, și ai căzut. Te-ai aruncat cu intenția să zbori și să planezi, și ți-ai rupt coastele orgoliului pe rînd. Singură targa, pe care ai fost mișcat din locul accidentului la casa de sănătate, ți-a oferit plăcerea negativă că plutești, și, clapon destinat confecționării unui sempitern și monoton găinaț, tu nu te-ai resemnat încă să-ți îplinești rolul lingă tîrn și coteț. Ai îngălbénit că șoimul suia la luceafăr, te-ai cufurit acid cînd a cîntat ciocîrlia, și ghemul de ace, pe care te-ai silit înțelepciunea naturii să-1 înghiți la născare, te-a săgetat cu crampe și colici.

Zgîrie unghia ta în lut și izbutește să faci un crîmpei de mocirlă; tu doreai să taie marmură reliefuri. Ca să fii, ai crezut că este de ajuns să

voiești. Altora le-a fost de ajuns, ție nu. Mai tre-
buie să și poți, și nu ai putut. Ai simulat puțința, înfumurîndu-ți existența, tăcînd în atitudini de creator factice, întristîndu-ți fotografia, sigilîndu-ți surîsul, care nu-ți este permis nici cît florilor fără sămînță, hibridizate la un polen corcit cu praf de bălîgar; strîngînd un pumn molîu și dezarticulat, pietrificînd aparent o mucava, catifelînd un cîlț. Chibriturile tale fără gămălie nu s-au aprins, trase pe granit și încercate pe agată.

Ești fără îndoială un nenorocit, dar un nenorocit fudul, pe care încă o speranță și o iubire de sine trădătoare l-au oprit și să aprobe hotărîrile destinului și să se arunce pe fereastră, în strada circulată de pași biruitori. Și, urmărind stolul zilelor de aur să se pogoare pe mărăcinișul prost al vegetației tale, ți s-a împuținat și viața, fără să o poți gusta cel puțin cît un scălimb sau cît un cocoșat.

Mediocritatea, complicată cu sugestii care nu erau pentru tine, n-a putut ajunge să soarbă nici apa limpede, nici aerul azurat, nici sărutul plin. În izvor a zăcut cu burta n sus broasca bubată a sufletului tău; șuierul văzduhului a mirosit a emanațiile tale; în gura fetei, care primise să te dezmiere, crescuseră ghimpi. Și ai crezut că unda pură e impură, că vîntul aduce natural duhoare, că dragostea nu o cunoaște nimeni. Timpul s-a deșirat întreg și l-ai pierdut.

Te ustură ficatul, te înjunghie rinichiul, limba ție grețoasă. Să reîncepi nu se mai poate. De ce ai căutat în cărți ceea ce ție cărțile îți refuză? Ce strîmbare a minții și ce apucătură fără sens te-au împins să cauți în semnele scrise și în simburii cuvintelor miezurile ce ți se ascund și ți cad din pipăit? Aceste îndulcirii sînt făcute numai pentru noi. Ingrata dumnezeire a născocit privilegiul și n-a socotit că tipografia va strămuta păduchele înafară de ființa lui măsurată.

Mîna ta nu mai încearcă tremurătoarea vioară: lumina îți fuge din coarde, cînd le atingi. Ai apăsat o clapă, și clavecinul a zbierat. Ai pus degetul pe cobză, și cobza te-a înjurat scrișnind. Ai dus cimpoiul la gură, și a pleznit și te-au bătut țevile lui peste dinți. Și însăși flașneta te-a batjocorit, înțepenindu-și manivela.

Dar ai utilizat condeiul și singura lui inspirație cu puțință. Astăseară, subț lampa ta chinuită, chemi din fantezie și din posteritate atît cît ți s-a convenit. Ultima și singura ta carte e o carte de adrese, și singurele tale manuscrise sînt plicul și cartonul poștal, poema degenerată, cîntecul epistolar. Astăseară, păduche, ai să expediezi opt scrisori anonime. . .

CAPUL TĂU ADEVĂRAT

De ce nu te ții, amice, de cuvînt? E așa de greu? Unul minte ca să evite simpla și cinstita sinceritate, și altul din neputința de a se realiza în cea mai minoră gamă de personalitate. Ce folos că ești binecrescut și simpatic și că timp îndelungat ai fost aproape îndatoritor, dacă atunci cînd te obligi să faci un lucru fugi? E de ajuns o muscă înneacă, ca să arunci o găleată cu lapte. Un ceas gol dărimă un timp.

Ți-am verificat schema în care te cuprinzi. Întîi uiți, pe urmă ți-ai aduci aminte că ai uitat, și te sperii. De aci înainte, între panică și lașitate, nu mai găsești nici sentimentul brut să te măturisești: am uitat. Fiindcă trebuie să fii și vanitos. Frica mișelului e o față a orgoliului ascuns. Mai ocolit un an, și cînd ai dat din nou cu ochii de mine, acelaș surîs de bunătate molie ți-a lăbărit buzele galeș. Numaidecît, iarăși ai făgăduit ceva inutil, din nevoia nevolniciei slugarnice, dornică să contracteze obligații dar neliniștită că e datoare și neputincioasă a împlini.

Iată, te număr cu gîndul în exemplarele tale ca în acelaș cotor recipisele neachitate. Ești numeros, amice. Dau, fără să te caut, de tine pretutîndeni. E felul tău de a fi în perpetuă activitate. Cineva te-a scuzat în deriziune: *promettre c'est noble*, și de cîte ori minți fără trebuință, te referi mental la principiu: francezul justifică un sud-est întreg.

Dacă ai fi unic sau dacă ar fi numai douăzeci ca tine, nu s-ar simți și ai fi chiar interesant, ca femeia cu barbete. Dar ai ajuns aproape o unanimitate: tu fixezi legile onoarei, cavalerismului și datorii. Omul care și ține cuvântul dat, e pe cale să ajungă odios: el o ținea una, nerăsucit, și merge ca săgeata, drept, indiferent unde ajunge. Încă de mai demult omul de cuvânt e suspect și clasificat rigid, inelastic și incomod. Lipsa de cuvânt e o eleganță a mișcării în zigzag, a fugii de pe o linie pe alta, și mersul răscăcărăt o este tică. Complectat cu deplasarea pe stomac, el e susceptibil de artă, și, complicat cu oleacă de literatură, atinge, chiar tîrîș, un apogeu.

Nu te poți hotărî, omule, să nu te mai dăruiești toată ziua, ca o țigare? Nimeni nu-ți cere nimic. Ce te face să te grăbești să te oferi? Pornirea e fărăndoială bună, dacă te-ai putut ține de ea — bună și nu. Bună pentru tine, pentru că vrei să captezi o satisfacție personală, destul de inexplicabilă; unor consumatori le place să umble toată ziua cu scobitoarea în dinți, de la masă, unii sug dintr-o pipă goală, în colțul gurii, ca niște mateloți, unii vor să-ți citească versuri de ale lor. Și e rea pentru că te tocești, ca o monetă, trecînd din valoarea ei istorică la prețul pe kilogram, și din arta gravurii la dentist. Cei de o factură cu tine sînt și mai simțitori la dezordinea morală a semenului lor identic, autori ai reputației tale.

De ce nu poți răspunde niciodată: nu? De ce ești întodeauna da? Nițel curaj, dragă băiete, nu prea mult, ca să nu te înfricoșezi de el. Două litere și-atît: o consună — ne — și o vocală — u — și ai dezlegat o problemă gravă, ai devenit un om liber. Nu mai fugi, nu te mai întorci din drum, nu-ți mai ascunzi ochii, nu te mai tragi înnău, poi din dreptul geamului superbeii tale limuzine. Poți ieși pe stradă cu capul tău adevărat.

« N-AM VREME »

« N-am vreme. Sînt foarte ocupat. »

N-are vreme. E foarte ocupat. Dar ce face Domnul? căci mi se pare că împotriva tuturor vehementelor măsuri bombastice, care elimină săracii și păstrează pe boierii cumului, Domnul ia o sumedenie de lefuri. Ieri avea cîteva milioane venit anual, și abia a scăzut la jumătate. Ce face? L-ai văzut făcînd ceva, justificînd cumva scandaloasa lui covîrșitoare zero personalitate?

Nu. Într-un an, în doi, în cinci, în zece, el a iscălit și s-a răstit. A iscălit și a înjurat. Nu era de ajuns o mașină de semnături mînată cu piciorul unui servitor cu nasturii galbeni, de la ușe. De zece ani, el nu și-a permis o idee, o sugestie, o concepție, un mîrlîit cerebral, o cît de slabă originalitate, de care face dovadă orice tîmplar și lăcătuș.

Să-mi dați voie, Domnule, să n-am nicio stimă pentru oamenii împărechiați cu puternicia, încăpabili să ne ofere puțința unui control. Anonimi și absenți, viermii aceștia aristocratici fac pînă tece, șolduri, și ouă în cărțile și pîinea noastră. Niciodată ei nu s-au supus obligațiunii care cere imperativ fiecăruia un act precis în priveliște. Sau cînd a cutezat insul să o expuie, lucrarea lui era furată, nici măcar dintr-un autor marcat de o preferință, care și ea constituia un indiciu; furată banalului aport de gunoi în circulație.

Oricine ar fi el, să saluți, Domnule, pe gazetarul care zilnic are o idee și o permanentă originalitate. Fără să fie un cvadruplu sau cvintuplu răsfățat al unui bugèt, gazetarul își cunoaște datoria lucrului întreg, variat și personal, apanaj al vieții și al inteligenței. De câteva sute de ori pe an în fiecare zi, el se supune controlului și îl provoacă, din cinste și conștiinciozitate. Citișorul îi poate da oricând un epitet, măgulitor sau de osîndă, și într-o zi poate, măsurîndu-l ostenit, să-l desființeze.

Gazetarul e ziaristul, dar și cîntărețul, acrobatul, actorul, pictorul, compozitorul... Toți acești ziarști ai unei meserii lucrează și trec prin vitrina publică o dată pe zi. Ce faci dumneata, aș vrea să știu, dumneata, Domnule de colo, care n-ai niciodată vreme și ești todeauna ocupat, ca o cabină cu lanț și canal.

Domnii aceștia ocupați ar primi să li se brodeze și două nule pe reversul gulerului, lîngă cravată. Numai să nu li se împuțineze salariile, tantiemele, consiliile, comitetele, expertizele...

PERSONAJ PE NEȘTIUTE

M-am întîlnit cu cineva, pe care nu-l mai văzusem demult. Mărturisesc că nu știu nici cum îl cheamă nici ce treabă face, dar îl cunosc. Nici de unde îl cunosc nu știu. Unii, acum vreo douăzeci de ani, parcă spuneau că-i scriitor, un fel de scriitor, într-o specialitate de fracțiuni. Cîțiva ziceau că ar fi un învățat în oarece. S-ar fi zis că e ceva ca un filosof, ceva fără mutră, cu figură sfrijită de salahor de poveri groase. Parcă era periat pe hainele cu genunchi, de niște var, de niște ipsos, din care avea ca o remîniscentă calcaroasă și la colțurile gurii. Cred că era mai repede urmele unei salive uscate albe, pe care o secretează buzele tîrîtoase cu crăpături de mucava. Mîini înnodate și o expresie cam de flașnetar, care cînd îi cîntă dulapul de spinare, cu sonorități aproximative de pian, învîrtit cu manivela de un tovarăș, el bate din toba tamburinei, subț ferestre, la unguroaice, după gologani.

Ochi proști la bietul om, în pleoape ostenite, roșii, și un obraz jerpelit, ca mușamaua veche, și o voce, proastă și ea, fără inflexiuni, ca un băț, ca o jumătate de par; o voce ca o bîță, ca un bolovan într-o ladă, care-ți înjunghie auzul. Grai monosilabic, cu tendința de a transforma toate sunetele în *mă, bă, gă, dă*... Făcea greu propoziția simplă, căutînd ca-n niște cioburi un

subiect, urmat imediat, în syntaxă, nu în timp, de un predicat scormonit, și răsturnînd o grămadă de spărturi și o saltea aruncată, pînă să o reușească. Avea întodeauna o intenție, pe care nu ajungea să o exprime. Îți făcea impresia unui om care umblă pe doage și cercuri și pe greble, pe care le călca din greșeală și îl izbeau în gură.

Odată, tot așa, nevăzut demult, mi-a spus că o să fie trimis ministru pe undeva, nu știu pe unde, pe la Madrid, la Berna, la Belgrad... Vasăzică e un personaj, mă gîndeam... Ale naibii personaje! cum se nasc ele și se fac, așa, pe neștiute... Atunci am întrebat pe alt cunoscut, care trecuse odată pe lingă noi, cum sta la vorbă, adică de nimic, eu ascultîndu-l degeaba, el încercînd să formuleze oarece vag, poate ca un elogiu, fără să-l nimerească:

— Ascultă, poți să-mi spui ce-i cu băiatul ăsta?... De bleg e bleg, dar mi se pare că are pretenții. Parcă și scrie, nu știu ce scrie, parcă ar vrea să dea și judecăți, dar pare hotărît, cu mijloacele pe care i le văd, să îndrepte țara... Aș fi auzit că e filosof. De rîndul trecut mi-a spus că pleacă în diplomație, cu o misiune, nu mai știu minte unde, la Stockholm, la Cracovia, și văd că n-a mai plecat. Știi ce aer are? că trăiește cu o slujnică, la care doarme noaptea, cînd nu-l văd stăpînii, și că mănîncă resturile de la masă. Spune-mi ce-i cu el.

— Are trei clase primare, făcute la o școală din Obor, mi-a răspuns întrebatul.

— Zău?... Auzisem că e, domnule, doctor... Convorbitorul rîse.

— Ar fi putut să fie un autodidact. Nici asta nu-i. E un tîmpit cu fuduliile refulate.

Cu această fișe, l-am întîlnit, cum zisei, după multă vreme, dăunăzi, adăpostit de ploaie într-un

pasaj, unde m-am refugiat și eu. Ne-am găsit față în față, el cu aceeași piele roasă cu care-l știam. Numai că ceva mai vînat și mai zgîit, și mai supt, între maxilare și nas.

Evident: «Ce mai faci?» — «Mulțumesc bine. Dar dumneata?... Nu te-am văzut de mult»... Etc.

Pînă-n gangul ferit de ploaie, nu știam că bietul om, sărac la trup și minte, e rău și veninos, mîncat de șancăr sufletesc. Doamne! ce răi sînt proștii. Așa cum s-a priceput el, sărind din «este» în «pentru că» șovăind între «ăla» și «mă-nțelegi», a izbutit să-mi dovedească, după grele munci, parcă ducînd scînduri lungi în spinare, cu care nu putea să între de-a curmezișul, cît poate urî, cu cîtă vocație și patimă de asasinat, pe un om deștept, pe care mi-l murdărea. Acolo-n gang, în silabele lui, împiedicate de o sfoară, care-l ținea de minte și de limbă, priponit ca un țap bătrîn, cu coarnele rupte.

PALMA SALVATOARE

Te-am ascultat un ceas. Ai isprăvit? Abia ești la început. O să vorbești pînă diseară. Ai mai vorbit și altădată, de multe ori, cîte cîteva ceasuri, și tot la început ai rămas. Ești ca o ștofa, debitată pe fir deslînat: firul curge fără sfîrșit și nu se vede ștofa, care pierde pe măsură ce depeni.

Din cînd în cînd m-am uitat la ceas: nici n-ai băgat de seamă. Ești încurcat în ața pe care o deșiri. Numai cînd ai venit m-ai întrebat: «Nu cumva aveai treabă?». Pe urmă n-ai mai întrebat nimic. Apune soarele peste noi. E adevărat că nu mă brodești întodeauna acasă. Bați la ușa mea și mă ascund. «Iar a venit ăla», mi se spune: ăla ești dumneata, duiosule imbecil. «I-ai spus că sînt acasă?» — «I-am spus că să văd.» — «Nu știi că pentru ăla nu sînt nici odată acasă?»

Totuș, dacă mă găsești în dreptul ușii, nu mă mai pot piti. Ți-am răspuns odată, din prag, că nu sînt acasă, și nu m-ai crezut, și ai rîs. M-ai spus: «Glumești». Nu glumeam, și a trebuit să par că glumesc.

M-am întrebat ce să fac și cum să scap de dumneata. M-am gîndit să ung ușa și clanțele cu catran, ca să te mînjești, elegant și cochet cum ești. Ar fi trebuit să te speli tot la mine, și asta ducea convorbirea de la patru ore la opt. Am căutat altceva, ca la vînătoarea de urși: să

fac o groapă mascată cu paie, în care să cazi, să-ți rupi un picior, să ți se strîmbe nasul, maxilarul, să ții minte. Ar fi trebuit o groapă cît un puț, ca să nu mai dau de tine, căci tot eu aș fi fost obligat să te scot, să te curăț și să te dreg. În cele din urmă m-am hotărît să te împușc. Dar voiam să te împușc, nu pe furiș, din față — să vezi că eu te-am împușcat și, în sfîrșit, să înțelegi. M-am temut că nu te nimeresc exact și că, rănindu-te, convorbirile în loc să se isprăvească vor spori, pe patul tău de invalid, îngrijit de mine: casă, masă, țigări, bani de buzunar. . .

Cineva mi-a sugerat o idee: «Ardeți cîteva palme». Palmele astea se ard peste figură. Am șovăit. . . Mi-e groază să mă gîndesc că o față de om poate să fie palmuită, singura lui piele neîncălțată și goală, masca și identitatea lui. Odată n-am putut să mai rabd. Mi-a scăpat singură mîna din cutia cu tutun și s-a îndreptat către una din fălcile tale bucălate. Te-am văzut așa de suav și de dulce și de bălai, surîzînd ca un miosotis, încît mi s-a oprit laba în aer. Și m-am justificat: «Aveai o muscă la nas și ți-a zburat».

Numai eu știu ce sete mi-era să ți-o strivesc pe portret și să mai dau o dată.

VALETUL ARTIST

E om de aparențe modeste dar de realități ascunse considerabile: valet de încredere. Un valet servește de regulă un om: el slujește douăzeci, cinezeci, o sută, după evenimente, un clan; se adaptează varietăților de stăpîni solidari, gelatină însuflețită, cu plastica facilă. Slujește și colectiv și pe fiecare în parte, slujindu-se și pe sine, prin ciupire, și făcându-și dintr-o sută de porții porția lui, mai mare. Metoda de acumulare prin fracțiuni, a slugilor trimise-n piață, divide pierderile, repartizate pe mărfuri, neobservate, și dă periodic milionari.

Te uiți la îmbrăcămintea lui de om sărac. Hainele, ieșite de timp, se asortează cu o fizionomie oarecare, derînd: frunte îngustă, gură strînsă, căutătură insignifiantă dar acră. Cuvintele, puține, îi sînt pe jumătate șterse, parcă scrise cu tibișir, de o cîrpă uscată. Deslușești ceva, nu știi ce. A învățat de la boierii lui o strîngere de mîna mată, pe care nu o reușește: ți-o dă și o și trage. Îl stingherește ceva. Ar vrea să spuie oarece, dar văzînd mai mulți stăpîni pe zi, în treizeci de ani și-a făcut un vocabular, din care nu poate să iasă, ca un șchiop din piciorul lui de lemn, călcînd numai bont, și nu știe să te asorteze cu limbajul.

Te-aude că n-ai avea părerile lui despre stăpîni care-l utilizează și vataf și agent. Ochiul

lui de găină e aprovizionat demult cu aspecte, adunate într-o memorie strîmbă, care le organizează. E nițel stropit de vărsat, bălan pe la bărbie, și buzele i se cojesc de o febră a judecății comparative: nu-i place că nu-i venerezi cocoșnașii, a priceput că nu-i admiri calitatea de valet, tocmai cînd avea speranța să te facă un valet mai mic și un subaltern și al lui. Ar fi voit să te comande, și l-ai comandat dumneata pe el: desigur că, ascultînd din obișnuință, s-a supus, și asta i-a plictisit prestigiul personal. El își luase sarcina discretă să te bage la ai lui, căci e și valet diplomatic. Din vînzarea ta el trebuia să aibă un câștig. S-a stricat formula, luas-or Dracul, chiar în momentul psihologic.

Faza următoare e mai clară. A obținut de la stăpîni autorizația să te «frecce». «O să-i arăt eu lui, acum, cine sînt», și-a zis, frecîndu-și deocamdată palmele sale. Dar s-a înșelat și asupra bunei păreri ce i s-ar fi năzărit că trebuia să o aibă despre sine cînd e autorizat. «Cine sînt!» a văzut că nu e nimic. I-ar fi trebuit, în examenul de adversitate, imaginație, inteligență; cînd să le activeze, i-au lipsit. Frecătura i-a tîrșit pumnul la încheieturi, ca un zid cu zgrăbunțe. Ai rîs și s-a încruntat. Și-a încercat dibăciile tiptil, pe furiș. S-a dus după sfaturi, a cerut instrucțiuni, a insistat: tocmindu-l peste mături și spălătoare, stăpîinii cereau de la slugă și abilitate politică, și s-au mirat, cînd și-au pierdut-o pe-a lor, că n-o mai găsesc nici la servitori.

Ți-ai încurcat boierii, pe care nu-i mai poți descurca, domnule Valet. La întorsătura delicată le-ai dăruit castelul improvizat și șubred, de cărți poștale cu ilustrațiile eroice de altădată. Nu era mai bine să rămii valet smerit pînă la sfîrșit, să-ți încasezi din treizeci de locuri mici divizendele, să le pui teancuri, și să continui să treci

pe sala lungă, lipit de părete și confundat în culoarea lui, salutînd respectuos din capul tău incolor, din umerii frînți, din genunchii nițel încovoiați a metanie și din tălpile tîrîte? Ai vrut să joci, și tu, un «rol», odată, ca un portar de teatru, apucat la ușa unde a stat o viață, de un sentiment întîrziat, de dramaturgie, — și te-ai prezentat cu nasturi și șapcă și cu mătura în mîna. Îmi pare rău.

CANALIA BLAJINĂ

A venit Domnul. Vine rar, Domnul. E mare Domnul, gras, e rumen, luciu la bulbucări, parcă uns cu o pomadă. I se deschide gura ca o crăpătură de pepene cu un sîmbure de aur. Are o pomadă și pentru păr și o țigare de foi în buze. E solemn. Ce are să spuie la ureche? Vine de undeva și știe ceva, ceva pe care îl știe de patru zile toată lumea. Face vizite politice. Aduce păreri. Toate launloc nu fac două parale, și pentru slujba asta de manechin primește salariu și crede că nu e plătit de ajuns. Ar vrea mult mai mult, ar vrea să ia locul stăpînului, pe care, surîzînd, îl cariază pe dedesubt.

Îmi place privirea lui de pește mort, căreia îi dă un ton, clipind a pricepere specială.

— Am să-ți mai spui ceva! te ia deoparte. A fost internat Mussolini.

A nimerit-o: Mussolini era liber de patru zile. Redactorii rîd: numai el nu știe de ce, și are o mirare de bleg.

— A! bunădimineața, Domnule. Ce mai e nou? Ai vizitat cîteva personalități. Ia spune-ne și nouă, nu ține totul pentru dumneata.

— Nu e bine!... răspunde el din gușa lui.

— Zău?

— E chiar rău... nu se poate mai rău.

— Ce spui? Dă ceva amănunte...

— Nu se știe ce face Turchia!

Colegii fac haz, și lipsa lor de seriozitate față de el îl nemulțumește. Își ia pălăria. Nu a stat jos, ca să nu-și mototolească pantalonii. Dă o mână moale, de păpușe, umflată, de cârpă.

Dar Domnul, mare și prostănac, are veleități secrete, chibzuiește judiciar, uneltește, spionează, se duce la avocat, vrea să-și dezechilibreze stăpînul care îl hrănește, cu forme uneltite, cu timbre, cu dosare. Urmărește, pușlamaua, un plan, adună, încet, hîrtii, dovezi în sensul unei chibzuințe, ia petice cocoloșite din coșul biuroului, le netezește, le interpretează. Îi pregătește patronului, cu care dă mîna în fiecare zi și pe care îl scutură pe guler și-l informează, o lovitură diplomatică, și cinica lui naivitate crede că nu știe nimic. Colegii nu-i acordă nici beneficiile temerii de perfidie, marelui prost. Îl lasă în observație, nesimțitor în blindajul lui, ca porcii cu slămina profundă, în care își fac loc și galerii, pe subt șorici, șobolanii, fără să știe că găurile se văd cu șoaricele înăuntru.

Canalia sufletească e potolită și blajină, dar cariera oricărei categorii de canalii trebuie să sfîrșească într-un singur fel: douăzeci și patru de labe.

MORAL ȘI IMORAL

Pentru unele probleme magnații din lagăr își alegeau cîte un confident, neavînd, dintr-un exces de prudență, încredere în hotărîrile lor personale.

Un cunoscut editor din București, cu prefe- rințe pentru parfumele violente, cu care își inunda personalitatea, rasă zilnic și pudrată, era un mare emotiv. Nu putea să intre în cabinetul colonelului comandant fără să plîngă, înaintea de a termina prima frază laborios pregătită, timp de cîteva zile.

— ... Am onoare, domnule colonel.

Colonelul îi întindea mîna și-l poftea să stea pe scaun.

— Iar vă deranjez în legătură cu... știți, cum mi-am mai permis să... și izbucnea în plîns.

— Mă intimidez, spunea editorul. Cînd mă găsesc în fața unei autorități, îmi pierd curajul. Știți, todeauna scufundat în manuscrise (săracul!), mi-am făcut o a doua natură...

A doua natură a editorului dispărea, ca și cum nici n-ar fi fost, dacă, dimpotrivă, editorul discuta cu un autor, care nu putea să fie o autoritate.

Ca să poată pleca din lagăr, în permisie, la « instituția » lui, el plătea unui mare personaj de la Ministerul de Interne, prin avocat, o sută de mii de lei pe zi, și ieșea din lagăr pentru

cîte trei zile. Dar a doua zi dis-de-dimineată se întorcea ca să economisească două sute de mii de lei!

Făcînd toate diligenţele pentru a fi pus în libertate definitivă, s-a fixat un tarif, tratat de un samsar în ştiinţa Dreptului. A venit într-o seară lîngă mine, pe banca unde mă strîngeam în scurteică, urmărind linia violetă pe orizontul muntelui Retezatul.

— Mi se cer două milioane şi jumătate, ultimul preţ. Ce mă sfătuieşti să fac? Aş da pînă la unul jumătate. Cred că e destul de bine plătit.

— Cît cîştigă pe lună întreprinderea dumneavoastră? L-am întrebat.

— Puţin, mi-a răspuns editorul: trei milioane.

El cîştiga în realitate de vreo două ori mai mult şi ceva.

— Păi, socoteala e simplă. Daţi două milioane, chiar şi încă o jumătate, şi vă rămîne un profit, o dată pentru todeauna mai mic. Dar sînteţi acasă, şi iniţiativele dumneavoastră sînt sigur că vor recupera pierderile înzecit.

Editorul a cam zbîrcit din nas. El făcea socoteala pierderilor, la o pungă cu care se născuse şi pe care o luase cu ajutorul tirajelor măsluite şi a drepturilor înjumătăţite, din buzunarele « distinşilor » lui colaboratori, autorii.

— Uite, i-am mai spus: Cei doi fraţi, care joacă toată noaptea *remy*, se vor libera, — mîine cel mai mare, care a plătit trei milioane, şi sîm-bătă cel mai mic, care şi-a cumpărat şi o cetăţenie turcească pe patru milioane.

— Ceea ce mă revoltă, mi-a replicat avariţia editorului, e că e imoral.

Două milioane şi jumătate erau imorale. Un milion era moral.

Tg. Jiu, 1943

PEDEPSE DE PE PĂMÎNT

M-am uitat la tine, omule, şi nu te-am mai cunoscut. Cum ai îmbătrînit! În cîteva săptămîni, obrazul tău s-a lăbărţat ca o mască de cîrpă, în care ai petrecut prosteşte pînă la ziuă. Sufletul tău a mustit otrava încet. Te-a scuipat în ochi moartea, cu mîzgă, şi ţîntarul ei, muşcîndu-te de buze, ţi-a învineţit galbenul chip. Mustăţa şi părul ţi-s ca varul murdar, pleoapele ţi-s tăbăcite, şi, arsă de sudori cenuşii, gura ţi s-a strîmbat. Veselia ta e amară, bucuria tristă. Măcinată de putregai, casele şi-au pierdut ţurloiul, schela de zgîrci se înmoaie. O duhoare rîncedă este duhul tău, şi colţurile ochilor mucegăiesc, pecît le ştergi cu o batistă de mătase.

Tu eşti mîndrul stăpîn, care a strîns legile ca nişte cătuşe de picioarele oamenilor din horă, şi găurile flautului le-a pecetluit. Ți-ai pus potcoavele de piatră pe grumazul meu, m-ai prigonitorit, m-ai bătut. Tu, stîrpite veche? Pe tine te-a jignit cugetul meu şi te-a mîniat dragoste mea!

Decînd ţi-ai pus dinţi şi măsele noi, rînjetul tău e mai mare decît încăperea gurii. Parc-ai îmbucat un colţ din piatra viitorului tău mormînt. Şi ţi-ai întinerit odată cu surîsul şi mustăţa. Ți-ai imputernicit spinarea cu o maşinărie, ceafa ţi-ai încremenit-o într-un guler de os. Ți s-au ridicat umerii către urechi şi o cocoaşă iese din piept.

Te-ai jucat cu sîngele meu; mai ai în tine și tu atîta sînge cît să-l dai afară prin bășică.

Trebuie să te întîlnească scăpărarea ochiului meu și să te rușineze, fără să vrei, deznădăjduit că sînt martorul încetei tale prăbușiri mute. Te încovoi și te desfaci de măruntaie. La ce ți-au folosit cruzimea și puternicia?

Ai voit să te oprești, și, muștră, să-mi ceri iertare în ceasul cînd săgeata sufletului meu oprită în sîrmele tale a biruit. Ai voit, ai șovăit. Mi-am întors fața de la tine. Ai vrea să nu mori neiertat, și nu te iert.

Tu mi-ai silit copiii să suspine și să plîngă, purtîndu-mă în lanțuri pentru că am iubit pe Dumnezeu. Tu ai trimis hingherii tăi să le fure pîinea albă, merele și zmochinele. Mi-ai ciuntit pana și ai intrat cu labela în tihna mea, chiorule cu două sticle pe nasul tău puturos, urît în holdele noastre, pripășit cu guzganii.

Ochiul meu se ține după tine, te urmărește și ți pune o arsură de dogoare pe pielea spinării. Ochiul meu îți spune: te vād. E pedeapsa mea, mai crîncenă decît ura veninului tău înclit de odinioară, neiertătoare. Și știu că agonia ta va să fie lungă, și că în muncile tale din urmă te va împiedica să te liniștești aducerea aminte.

Mai ai un timp. Picioarele tale vor fi înlocuite, și subsuorile tale vor trebui răzimate; înaintea de-a coace pe cîrji, hoitul tău trebuie cărat un timp într-o trăsură.

Ieri te-am văzut zgîrcit din mers în mijlocul unei scări de marmură și gemînd. Și mai văzut și tu, scoborîndu-mă liniștit. . .

HOȚUL CU CONDEIUL

Cultură, de vreme ce-i cultură. Una spune, alta crede: una scrie, alta face. Am ajuns ca fiecare din noi să fie în loc de unul doi și mai mulți.

Cu seninătate, porcul sufletesc se multiplică în personaje contradictorii, de contrast, și cinismul cu care totuș joacă îngerește pe troacă, e cîteo dată admirabil. Dai mîna cu unul, și el e altul. Îi citești slova severă, și el e o secătură, o canalie a sensibilității, un escroc, un tîlhar, sau toate laolaltă. Vrea binele public, și el îl hoțește. L-ai văzut că fură, el știe că l-ai văzut, dar îți pune dinainte, în fiecare zi, candoarea lui virginală. E scriitor. E mîndru, e demn, e orgolios, dar cerșește, se tîrăște, linge, — iar cînd nu capătă ce vrea, redevine senin. E agresiv și caută pe întuneric beregata. Are în călimară șpiraclul pe care-l învîrtește în cerneală.

Ochiul nefericitului cititor e cast, auzul îi e pur, inima e naivă. Cititorul mai crede în cuvîntul tipărit și în vorba rostită, în atitudini. Bietule de cititor, de cîte ori te murdărește pana pe care o urmărești, glasul în care, la disperare, te încapă, ținezi să te bizui, ca pe o speranță personală! Tu nu crezi că abjecțiunea poate să ofteze, să geamă și să plîngă, — și să ia totul în deșert. O auzi vorbind de neam, de țară, de norod, ca și cum ar fi tatăl și muma ei. Ia te uită la ăla, cum

se frământă și cum se bate-n piept. Firma jertfelor, mereu făcută de ocară, prinde mereu, și tu nu poți gândi că scamatoria poate să varieze pe temele sacre.

Ba te ține și de scurt, țiganul. Te dăscălește, te amenință, îți explică Sfintele Taine, știind mai bine ca toți ce face Dumnezeu: ca să te fure mai bine. Din copilăria ta sufletească face bani, cumpără, capătă. Nu e unul, nu sînt doi, sînt o mie. Au învățat unul de la altul. De la mai vîrstnicii meseriei metoda a trecut la cei mai din urmă veniți, — și toți izbutesc. Cînd unuia nu-i reușește, aceluia din întîmplare i-a mai rămas o fărîmă de putere de a fi scîrbit din timp în timp de murdăria în care asudă gras.

Ai văzut de ce atacă pe un negustor? Ca să se împace cu el după ce l-a mînjit. Nasul lui nu e a doua zi mai scurt: nu i-a scăzut nici de un centimetru: profetul și-a construit capul necesar. A doua zi are pe listă pe altul, și toată tactica lui de hingher e amestecată cu literatură, cu păr peste cap, cu cravată, cu estetică, cu puncte de vedere și cu spirit critic, mă rog. Tot el afirmă că la condei, dacă nu se răspunde cu bancnote, se răspunde cultural, cu condeiul. Cititorule, nu te împiedica de erori: dă bătaie, răspunde cu bastonul, trimite pe mînuitorul de șpiraclu intelectual la spital pentru cîteva săptămîni, ca să reflecteze subț pătura, cu falca sfărîmată, la o îndreptare pe calea cea bună. El poate deveni un bun lustragiu pe o catedră cît un scăunel.

Te miri, cititorule, că pușcăriile sînt pline de hoți. Nepricepuții n-au înțeles că tîlhăria cu condeiul dă imunitate. Hoția condeiului nu prezintă risc hoșilor, amicii mei. Faceți ca mine. Înainte de prima lovitură deprindeți-vă pana, și nu mai aveți nevoie să vă riscați liniștea și pielea.

Dacă vrei, deschid pentru voi, subț planșeul din fața Palatului Justiției, ca o replică binecuvîntată, o universitate a condeiului aplicat, care înlocuiește cu succes toate sculele de forțat ușile și de spart caselle de bani. Pentru taxe ne înțelegem: cincizeci la sută din beneficii.

NĂPÎRCA

Îmi dai tîrcoale, năpîrcă. Te simt alunecîndu-mi primprejur, strecurată prin hîrtii. M-ai furat o foaie și te-ai dus cu ea, unde nu știu, înfășurată pe unul din ouăle tale. M-ai pîrît, trăitorule din murdărie și pîră, și m-ai stat în drum, pe furiș, vreme-ndelungată. Ai socotit că nu te-am băgat de seamă, — te-am văzut și te văd și acum, cînd mă citești. Despre tine-i vorba, năpîrcă, deschide ochii bine, nu te-ai înșelat, și poți și să ți-i închizi.

Năpîrcă ți-e numele colectiv, omule netrebnic, repetat în fețe multe, de la șarpele spîn la șarpele flocoș, de la vierme la rîmă, mușuță, larvă și lindin. Ce dulce te apropii și ce surîsuri îți dilată gurița! Ție, celui cu ochelari de urechi, care ți-ai făcut un cap de copil idiot la patruzeci de ani, eczemașos, zgîit în două lentile de miop. Ce dulce și ce cald ești, cînd vrei să minți, și ce plină ți-e emoția de admirație și de citate, una din năpîrci.

Celălalt, ai dus ghiozdanul unui învățat, i-ai răbdat scuipatul și piciorul, i-ai supt guturaiul din batistă, și adunîndu-i peticile dintr-un ungher, care purtau din ființa lui o ștersătură, le-ai pus în rame de bronz, ca să-i fletezi vanitatea și să afle că și ce arunca din el îți era scump. L-ai hoțit și l-ai tilhărit fără să știe, ai adunat avere și-i mai mulgi și astăzi mormîntul. Tu ai în tine, năpîrcă, mai multe jivine, și dihòrul și hiena și un păduche. Te aștept să te retez în două cu

nuiaua, tăvălit. Citește: șira spinării ți se va rupe cu nuiaua asta. Poți începe să te frămînti de pe acum.

Altul, ai înțeles de unde-ți vine primejdia ți-căloșiei și ai vrea să te îngrădești cu măsuri, cu garduri putrede și cu sulii ruginite. Ai vrea să pui la remorca fricii, care te muncește ca o energie, puterile altora, plictisiți de mișeleasca ta stăruință. Te mai mîngîiai cu visul că oamenii nu te-au cîntărit și că i-ai mai putea stăpîni cu o teroare meșteșugită. Ai simțit că s-a schimbat ceva?

Timpul te înghesuie și te strînge tot mai tare și te lichidează treptat. Cauți în van să scapi de frînghia lui, care-ți înnoadă coada și-ți curmă gîtlejul. Nu mai e mult și ai să dansezi în văzduh, în luptă cu ștreangul. Ești în convulsia finală: o singură ultimă bucurie nu pot să ți-o iau, că, scuturat în mădulări, vei încerca spasmul fericit al tuturor spînzuraților.

Știu ce spaimă ascunsă te înneacă: te cunosc. Bravura ta de afiș e masca unei puturoase lașități. Ți-o mai cunosc și alții, și călăul care va trage de funie la bătaia a treia de tobă. Îi vezi cum rîd?

Ai vrea și tu, altă năpîrcă, să fugi de pedeapsă dar n-ai unde scăpa. Drumurile ți s-au strîmbat, pămîntul se leagănă și se ridică și te întoarce de unde pleci. O să-ți cerșești patul, blidul și țigarea de la cel la care ai slugărit cu șoapta neagră și cu iscoada, dar care, nemaiavind trebuință de ludă, te aruncă înapoi cu ciubota. În ogradă, te așteaptă gîdele liniștit, cu frînghia. El știe cînd ai să pici.

Decînd te rabdă țărîna, vînată năpîrcă, cu capete multe! Te-a lăsat să te umfli, să crești și să te înnalți pe spinările celor doborîți de tine. M-ai făcut să te îndur, să te miros, să te aud, să te rabd. Ți-ai pus bucle pe obrazul meu de fecior răstignit.

Ți-a sunat ceasul, năpîrcă. Îl ascuți? A bătut ceasul tău din cimitir.

ZBORUL ÎN SUS

Sufletul zboară câteodată sus, de nău mai vezi, cu penele lui albastrui, din azur. Și cînd se întoarce, miroase a stele și alb: a trecut prin steagurile cerului și pe lîngă stele adormite. Ce voios și fraged se întoarce în colivia lui!

Alteori, stă cu nasul virît în pene, posomorît și mut. Nu-i prinde unghia piciorului de nimic, coboște a ploaie și a întuneric, ca o cucuvaie. De două ori pe zi e sprinten, și de zece ori întunecat.

— Ce ai?

— Nu-l întreba, că nu răspunde.

S-a petrecut ceva. O nimica toată îl face să jubileze, și o nimica toată îl demoralizează. Dacă ar avea de furcă măcar cu evenimentele, dacă ar avea de dat și de dus o luptă, o împotrivire, pe care să o înfrunte. Nu. Împotrivirile se fac amabile și mici, ca niște fluturi, ca niște surîsuri, și surîsul vine lin la el, ca un păduche. Dacă nu l-ai mai văzut și nu te-ai mai scărpinat de el, nici n-ai ști că e, l-ai crede o fărîmă de scrum din lumînarea aprinsă la icoana de argint a Sfintei Fecioare. Atîtu-i de nevinovat.

Ah, Doamne, te întreabă sufletul meu, uitîndu-se la tine chiorș, de ce-ai făcut și lucrurile mici, mai ales gîndurile mici? Că tot lucruri sînt și ele, lucrușoare. Mă copleşești cu secunde și pulberi. Molecula mă sperie mai mult ca viscolul și furtuna, care-mi dă aripa peste cap. Și de ce ai

lăsat tu pe lume slugărnicia lucrului minuscul? Se apropie de mine dulce și parcă m-ar mîngîia, parcă m-ar unge cu mirodenii, și mă pomenesc cu păduchele în creastă, acolo unde mă ajung luminile tale, dar unde eu nu mă pot ajunge.

De ce îmblînzești tu lucrurile la suprafață și le lași pe dinlăuntru găunoase? Ce rău ai făcut că te-ai răzgîndit de la un timp? N-ai mai dat drumul din mîinile tale giganților de odinioară, care se izbeau în coarne, în copite și măsele, de suna pămîntul. Ai pus pe lume corcitură, dimi-nutive și aproximații. Pe vremuri, păduchele trebuie să fi fost cît vulpea: îl vedeai. Ai dat toate tiparele înapoi și le-ai chircit, ca să ne chinui de-a surda cu zdrențe de firimituri.

Vrei să știi cu cine te măsoară, și, de-abia te răscolești, că dai de-o caricatură, care te îmbunează cu un sărut ori tremură de spaimă, și trebuie să te scuzi că ai greșit, că te-ai înșelat, să te ticăloșești în treceri cu vederea, în reticențe și concesii. Uite-l, palidul și vînătu-l ăla se ploconește și-mi face loc să trec. Frumosul celălalt îmi aduce miere: de ce-ai făcut mierea și nu te-ai oprit, Doamne, la ciupercă? Mă groază că nu pot nici să mă feresc, nici să mă apăr, nici să atac, și că trebuie să-mi fie milă, milă, milă de vierme, de muscă, de păduche.

CUPRINSUL

PROFILURI

<i>Adversarii</i>	7
<i>Omulom și neomul</i>	9
<i>Dedesubt</i>	12
<i>Din carnetul unui bărbat de Stat</i>	14
<i>Plingerea lui Oscar pe ruine</i>	18
<i>Ionaș</i>	21
<i>Triptic politic</i>	22
<i>Scobitoare de dinți</i>	27
<i>Impachetatorul</i>	29
<i>Despărțire</i>	33
<i>Scrisoare politică scurtă</i>	35
<i>Ideologie</i>	38
<i>Un mistic practic</i>	42
<i>Constantin</i>	46
<i>Un comentator cu pârșag</i>	50
<i>Prietenul meu Totò</i>	54
<i>Șeful de cabinet</i>	57
<i>Omul de la cassă</i>	60
<i>Demeter</i>	65
<i>Pisicarul</i>	67
<i>Siluetă</i>	69
<i>Cocoșilă</i>	71
<i>Lache</i>	75
<i>Mecanica lui Tindală</i>	78
<i>Un comunist</i>	83
<i>Mizantropie</i>	88
<i>A zecea mie parte dintr-un diez</i>	92
<i>Al de face așa</i>	96

Fizionomistul	101
Sărbătorirea	110
De vorbă cu El	113
Domnul Constant	118
Un om organizat	123
Domnul din librărie	129
Don Juan	133
P.T. 132 Bel Ami	137
Doctorul	140
O minte scurtă	142
Autorul	146
Omul care nu știe să plece	153
Semnătura	158
Domnul polemist	160
Visul lui Bazil	162
Omul realităților	164
Un fiasco trist	166
Lae Chiorul	169
O ființă boclucașă	171
Sacrificiul special	173
Bunul samaritean	178
Răzbunarea	180
Un crampon	184
« Am scris și eu... »	186
Președintele	188
Un crochiu	190
O eminență obscură	191
« S-a făcut ! »	194
P.T. 355 Cariera	197
Un om providențial	200
« Stai să-ți explic eu... »	203
P.T. A36 Un mic binefăcător	207
P.T. A18 Bietul om	211
Un gospodar	214
Un caz	217
P.T. 362 Omul liber	220
Sărăcul Popescu	223
P.T. 349 Un altui	229

Monolog plastic	232
Dialog jubiliar	235
Rinjitul	238
Anonimul	241
Căpul tău adevărat	245
« N-am vreme »	247
Personaj pe neștiute	249
Palma salvatoare	252
Valetul artist	254
Canalia blajină	257
Moral și imoral	259
Pedepse de pe pământ	261
Hoțul cu condeiul	263
Năpârca	266
Zborul în sus	268

P.T. 388

P.T. 346

P.

P.T.

P.T.

P.T.

P.T.

Redactor responsabil: GHEORGHE PIENESCU
Tehnoredactor: MINA CANTEMIR

*Dat la cules 13. 03. 1967. Bun de tipor 23. 04. 1968.
Tiraj 12180 leg. $\frac{1}{2}$ pinză. Hirtie specială cu filigran de
90 g/m². Format 800×920/32. Coli ed. 10,35. Coli tipar
8,63. A. nr. 1064/1967. C.Z. pentru bibliotecile mari și
mici 859-0.*

Întreprinderea Poligrafică „Arta Grafică” Calea Șerban
Vodă nr. 133, București — Republica Socialistă România
Comanda nr. 104

